सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२२-२०२३

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

(उद्योग)

(पुस्तक क्रमांक १)

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

२०२२

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२२-२०२३

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

(उद्योग)

(पुस्तक क्रमांक १)

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागांचा संघटनात्मक तक्ता

प्रधान सचिव (उद्योग)	प्रधान सचिव (ऊर्जा)		प्रधान सचिव (कामगार व प्रशासन)	
उद्योग कक्ष	**पारंपरिक ऊर्जा कक्ष**	**अपारंपरिक ऊर्जा कक्ष**	**कामगार कक्ष**	**प्रशासन कक्ष**
१ सहसचिव	१ सहसचिव	१ उप सचिव	२ उप सचिव	१ अवर सचिव
२ उप सचिव	२ उप सचिव	१ अवर सचिव	३ अवर सचिव	७ कक्ष अधिकारी
३ अवर सचिव	२ अवर सचिव	२ कक्ष अधिकारी	७ कक्ष अधिकारी	
८ कक्ष अधिकारी	५ कक्ष अधिकारी			
	१ सहा. लेखा अधिकारी			

कार्यक्रमांच्या कार्यभाराचा सारांश प्रत्येक कार्यक्रमाची कामगिरी लक्ष्य दर्शवितो.

हे कार्यक्रम मंत्रालयीन स्तरावर घेतलेल्या धोरणाविषयक निर्णयानुसार कार्यान्वित केले जातात. त्यामुळे मंत्रालयीन विभागांना कार्यक्रमाच्या कार्यभागाचा गोषवारा देण्यासाठी कोणतीही मोजमापे विहित करणे योग्य व सुसंबद्ध ठरणार नाही. ही मोजमापे फक्त प्रत्येक कार्यात्मक कार्यक्रमाच्या प्रगतीचा अंदाज घेण्यासाठी उपयुक्त आहेत. सोबत जोडलेले विवरणपत्र उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग ह्या विभागात हाताळलेल्या कार्यभाराची व्याप्ती दर्शविते.

अनुक्रमणिका

अनुक्रमांक	कार्यालयाचे नाव	पृष्ठ क्रमांक
१	उद्योग संचालनालय	१
२	शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय	११५
३	भू-विज्ञान व खनिकर्म संचालनालय, नागपूर	१९७

उद्योग संचालनालय

अनुक्रमणिका

अनुक्रमांक (१)	कार्यक्रम (२)	पृष्ठ क्रमांक (३)
	प्रस्तावना	(अकरा)
	समग्र कार्यक्रम	(तेरा)
१	**सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम अधिनियम, २००६**	१
२	**राज्यस्तरीय योजना**	९
३	**औद्योगिक समूह विकास कार्यक्रम**	१४
४	**जिल्हा उद्योग केंद्र कर्ज योजना**	४८
५	**सुधारित बीज भांडवल योजना**	५०
६	**मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम** (CMEGP)	५२
७	**पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम** (PMEGP)	५४
८	**रसायन शाखा**	५६
९	**महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ**	६१
१०	**औद्योगिक धोरण**	६५
११	**विशेष आर्थिक क्षेत्र**	६९
१२	**जैव तंत्रज्ञान**	७१
१३	**माहिती तंत्रज्ञान धोरण**	७३
१४	**उद्योग संचालनालयाच्या मुख्य कार्यालयाची सन २०२२-२३ पदांची चौकट**	७६
१५	**सामूहिक प्रोत्साहन योजना**	८०
१६	**राज्यातील महिला उद्योजकांसाठी विशेष धोरण**	९०
१७	**केंद्र पुरस्कृत योजना**	१०६
१८	**महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित**	१०९
१९	**आजारी उद्योग कक्ष**	१८०
२०	**भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालय**	१९७

प्रस्तावना

उद्योग संचालनालयाचे कार्यक्रम अंदाजपत्रक तयार करण्याचा ह्या प्रस्तावनेत प्रयत्न करण्यात आला आहे. उद्योग संचालनालयाचे क्रियाशीलतेकरिता मिळणाऱ्या अर्थसंकल्पीय अनुदानाचा खुलासा व स्पष्टीकरण ही प्रस्तावना तयार करताना घेतला आहे. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या अधिपत्याखालील महामंडळाकरिता तरतूद केलेल्या अनुदानाचा यात समावेश नाही. उद्योग संचालनालय राबवीत असलेल्या कार्यक्रमाचे विश्लेषण करून त्यांची नऊ निरनिराळ्या कार्यक्रमांत विभागणी करण्यात आली आहे व ती खालीलप्रमाणे :—

(१) निदेशन व प्रशासन,

(२) लघु उद्योग, कुटिरोद्योग, हस्तकला व रेशीम उद्योग व्यवसाय यांचा विकास,

(३) मागासलेल्या क्षेत्राचा विकास,

(४) रोजगार प्रचालन कार्यक्रम,

(५) औद्योगिक सांख्यिकी आणि वाणिज्य माहिती,

(६) मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटना,

(७) निर्यात प्रचालन कार्यक्रम,

(८) माहिती तंत्रज्ञान,

(९) औद्योगिक समुहाची विकास योजना.

समग्र कार्यक्रम

संचालनालयाच्या महत्त्वाच्या कार्यक्रमाचा संक्षिप्त सारांश खाली दिला आहे :—

कार्यक्रम क्रमांक १ —निदेशन व प्रशासन

(अ) औद्योगिक अनुज्ञप्ती.—औद्योगिक (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५१ अन्वये पुढील बाबींकरिता औद्योगिक अनुज्ञप्ती घेणे जरुरीचे आहे : (अ) नवीन औद्योगिक घटक स्थापनेकरिता, (ब) अस्तित्वात असलेल्या उद्योगधंद्यांचे क्षमता वाढीसाठी, (क)नवीन वस्तू उत्पादनाकरिता आणि (ड) अधिनियमाच्या सूचीमध्ये दर्शविलेल्या उद्योगधंद्यांकरिता अस्तित्वात असलेला कारखाना चालू ठेवण्याबाबत केंद्र शासन, राज्य शासनाकडून औद्योगिक अनुज्ञप्तीकरिता आलेल्या अर्जावर अभिप्राय मागविते. राज्य शासनाच्या वतीने उद्योग संचालनालय आपला अभिप्राय पाठविते. केंद्र शासनाच्या सन १९९१ च्या औद्योगिक उदारीकरणाच्या धोरणानुसार ६ प्रकारचे उद्योग वगळता अन्य उद्योगांसाठी अनुज्ञप्ती घेण्याची आवश्यकता नाही.

इरादापत्रे व औद्योगिक परवाने व औद्योगिक आवेदनपत्र इंडस्ट्रिअल एन्टरप्रिनरशीप मेमोरॅन्डम यांचे संनियंत्रण उद्योग संचालनालयातील अनुज्ञप्ती शाखेत करण्यात येते. तसेच सिकॉम, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, उद्योगमित्र व महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र या संस्थांच्या मार्फत उद्योजकांना योग्य ती मदत व मार्गदर्शन करण्यात येते.

(ब) कच्च्या मालाचे वाटप.—केंद्र सरकारकडून मिळालेल्या दुर्मिळ आयात/देशांतर्गत उपलब्ध असलेल्या कच्च्या मालाचे लघु उद्योग घटक म्हणून नोंदणी झालेल्या घटकांना वाटप करण्याची जबाबदारी उद्योग संचालनालयाकडे आहे. याखेरीज प्रत्येक वर्षी मार्च-एप्रिल-मे या अवधित आयात कच्चा माल/भांडवली माल/यंत्रसामग्री आणि सामग्री यांच्या गरजांसाठी केंद्र सरकारने जाहीर केलेल्या आयात धोरणानुसार संबंधित अनुज्ञापन प्राधिकरणाकडे शिफारस करण्यासाठी अर्ज पुरस्कार करण्याचे कामही संचालनालयाकडे आहे.

कार्यक्रम क्रमांक २—लघु उद्योग, कुटीर, ग्रामीण उद्योग व हस्तकला विकास

(अ) औद्योगिक वसाहती.—लघु उद्योगाच्या जलद विकासासाठी मुख्यतः राज्यातील अविकसित भागात जलद विकास होण्यासाठी औद्योगिक वसाहत निर्माण करण्याची योजना कार्यान्वित करण्यात आली. एकंदर १४२ सहकारी औद्यिगिक वसाहती असून त्यापैकी १०१ सहकारी औद्योगिक वसाहती कार्यान्वित झाल्या आहेत.

(ब) लघु उद्योग घटकांना आर्थिक सहाय्य.—राष्ट्रीयीकृत व अनुसूचित बँकांनी स्थिर मालमत्ता निर्माण करण्यासाठी लघु उद्योगांना दिलेले कर्ज, तसेच खेळत्या भांडवलासाठी राष्ट्रीयीकृत बँकांनी सीमांतिक गरजांसाठी दिलेले कर्ज मिळून रु. ५०,००० पर्यंतच्या कर्जावर राज्यातील विकसित भागांत (मुंबई, पुणे, ठाणे, कल्याण, खोपोली, पिंपरी, चिंचवड भाग) १ एप्रिल १९७४ पासून राज्य शासनाने व्याज अनुदान देण्याची योजना सुरू केली आहे. व्याज अनुदान हे आर्थिक संस्थांनी आकारलेल्या व्याजाचा दर व औद्योगिक विकास बँकेचा व्याजाचा दर ९ टक्के यातील फरका इतके राहील.

पुणे येथील इलेक्ट्रॉनिक विकास व चाचणी केंद्रातर्फे इलेक्ट्रॉनिक घटकांस चाचणी, कच्चा माल व घटकांकरिता तांत्रिक मदत तसेच आदिरूप विकासाकरिता तांत्रिक मदत देते. पुणे येथील चाचणी केंद्र महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळाकडे एजन्सी तत्त्वावर चालविण्यास दिले आहे.

(क) आजारी उद्योग घटकांना मदत.—बँकांच्या शुश्रुषा कार्यक्रमांतर्गत आजारी उद्योग घटकांना शासकीय सहाय्य मिळवून देण्यासाठी उद्योग संचालनालयात एक खास कक्ष सुरू करण्यात आला आहे. विक्रीकर, मजुरविषयक प्रश्न या बाबींवर सहाय्य केले जाते. विक्रीकराचे बाबतीत विक्रीकराच्या थकबाकीचे कर्जात रूपांतर करण्याची योजना कार्यान्वित केली गेली आहे.

(ड) कृषि उद्योगांचा विकास.—कृषि उद्योग कार्य हे प्रवर्तनांचे असून, वेगवेगळ्या महामंडळांच्या कृषि उद्योगांच्या कार्यक्रमांचा समन्वय साधून करण्याचे आहे.

कार्यक्रम क्रमांक ३—मागासलेल्या क्षेत्राचा विकास

(अ) जिल्हा औद्योगिक केंद्राची स्थापना.—महाराष्ट्रातील सर्व जिल्ह्यांचा जिल्हा उद्योग केंद्र कार्यक्रमात समावेश झालेला आहे. प्रत्येक केंद्रात प्रमुखस्थानी उद्योग उप संचालकाच्या दर्जाचा एक महाव्यवस्थापक व वेगवेगळ्या क्षेत्रांसाठीचा कार्यात्मक व्यवस्थापक यांची नेमणूक करण्यात आली आहे. प्रकल्प आराखडा, रचना ते प्रकल्प कार्यान्वित होईपर्यंतची सर्व प्रकारची मदत लघु उद्योग उद्योजकांना मिळवून देण्याचे प्रयत्न जारी आहेत. सुशिक्षित बेरोजगारांना स्वयंरोजगार सुरू करण्यासाठी बीज भांडवल सहाय्य योजना, पंतप्रधान रोजगार योजना व लहान लघु उद्योजकांसाठी जिउके कर्ज योजना जिल्हा उद्योग केंद्रांमार्फत राबविल्या जातात.

(ब) सामूहिक प्रोत्साहन योजना.—राज्य शासन, राज्यातील विकसनशील व अविकसित भागांत, उद्योगांच्या उभारणीसाठी एकत्रित उत्तेजन योजना कार्यान्वित करीत आहे. औद्योगिकदृष्ट्या अविकसित व विकसनशील भागात मोठ्या प्रमाणात औद्योगिक गुंतवणूक व्हावी हा या योजनेमागील उद्देश आहे.

कार्यक्रम क्रमांक ४—रोजगार प्रचालन योजना

सुशिक्षित बेकारांना बीज भांडवल सहाय्य.—राज्यातील रोजगारांचा प्रश्न सोडविण्यासाठी सुशिक्षित बेकारांना त्यांना स्वतःचा उद्योग व्यवसाय सुरू करण्यासाठी बीज भांडवल योजना कार्यान्वित केली आहे. बीज भांडवल व स्वतःचे भाग, ह्याच्या आधारे उद्योजकाला बँकांकडून कर्ज मिळण्यासाठी मदत होते.

कार्यक्रम क्रमांक ५—औद्योगिक, सांख्यिकी व वाणिज्य बुद्धिमत्ता

औद्योगिक सांख्यिकी.—औद्योगिक सांख्यिकीकरणाची माहिती गोळा करणे, संकलन करणे व माहिती पुरविणे याबाबतची मुख्यतः उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणी झालेल्या लघु उद्योग घटकांची कामे उद्योग संचालनालयात केली जातात. विकास आयुक्त (लघु उद्योग विकास) केंद्र शासनाला लागणाऱ्या उत्पादन निर्देशांकाचे कार्यही संचालनालयाने हाती घेतले आहे. याखेरीज महाराष्ट्रातील उद्योगधंद्यांची निर्देशिका तयार करण्याचे कार्यही हाती घेण्यात आले आहे. या निर्देशिकामध्ये मुख्यतः नोंदणी झालेले लघु उद्योग घटक, मोठे व मध्यम उद्योगधंदे यांची नावे व पत्ते तसेच त्यांच्या उत्पादित वस्तू यांचा समावेश राहील.

कार्यक्रम क्रमांक ६—मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटना

भांडार खरेदी.—खर्चात काटकसर व सामान खरेदीतील पुरवठा एकसूत्रता ह्याकरिता विविध शासकीय विभागांना लागणाऱ्या सामान खरेदीचे कार्य संचालनालयातील सामान खरेदी विभाग करते. एकापेक्षा अधिक विभागांना लागणाऱ्या गरजांबाबत संख्या-करार अथवा दर-करार ठरविण्याचे कार्यही सामान खरेदी विभाग करीत आहे. डी.जी.एस.एन.डी. ने ठरविलेले दर-करार प्रवर्तित कार्यही हा विभाग करतो व त्याद्वारे राज्य शासकीय विभागांकरिता ह्या बाबी उपलब्ध करून देतो.

कार्यक्रम क्रमांक ७—निर्यात प्रचालन कार्यक्रम

निर्यात प्रचालन.—निर्यात वृद्धीसाठी पायाभूत सुविधांमधील कमतरता व अडचण दूर करणे, औद्योगिक प्रदर्शनात सहभागी होणे, निर्यात प्रचालनाबाबत प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे कायमस्वरूपी प्रदर्शन केंद्रे प्रस्थापित करणे, उत्कृष्ट निर्यातदारांना त्यांच्या निर्यातीच्या उत्कृष्ट कामगिरीबद्दल पुरस्कार व गुणवत्ता प्रमाणपत्र प्रदान करणे, राज्यात थेट विदेशी गुंतवणूक मोठ्या प्रमाणावर आकर्षित करण्यासाठी तसेच राज्याच्या निर्यातीत भरीव वाढ करण्यासाठी विशेष आर्थिक क्षेत्र विकसित करणे इ. योजना निर्यात प्रचालन कक्षामार्फत राबविल्या जातात.

केंद्र शासनाने "निर्यातीकरिता पायाभूत सुविधांच्या विकास कामासाठी राज्य शासनास सहाय्य Assistance to State for Infrastructure Development for Export and Allied Activities (ASIDE)" अशी नवीन योजना सुरू केली आहे. राज्याची निर्यातीच्या क्षेत्रातील कामगिरी व निर्यातीच्या वाढीचा दर विचारात घेऊन या योजनेअंतर्गत निर्यातीकरिता पायाभूत सुविधांचा विकास करण्यासाठी राज्य शासनास केंद्र शासनाकडून निधी उपलब्ध करून दिला जातो.

कार्यक्रम क्रमांक ८—जैव तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान

(१) जैव तंत्रज्ञान.—राज्यात नवीन जैव तंत्रज्ञान उद्योग आकर्षित व्हावेत तसेच त्यांचा विस्तार/विकास व्हावा या दृष्टीने जैव तंत्रज्ञान उद्योगांना काही प्रोत्साहने, सोयी/सवलती देण्यात आलेल्या आहेत. सदर धोरणाच्या अनुषंगाने उद्योग संचालनालयाच्या मार्फत आवश्यक ती माहिती पुरविली जाते. जैव तंत्रज्ञान घटकांची नोंदणी/इरादापत्रे याविषयी सर्व जिल्हा उद्योग केंद्रे, विभागीय कार्यालये तसेच महाराष्ट्र उद्योग विकास महामंडळ यांचेमार्फत अहवाल, उद्योग संचालनालय संकलित करते.

(२) माहिती तंत्रज्ञान.—माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणातील निकष पूर्ण करणाऱ्या सार्वजनिक तसेच खाजगी क्षेत्रातील कंपन्या/संस्था यांनी विकसित केलेल्या माहिती तंत्रज्ञान उद्योगांना नोंदणी/इरादापत्रे उद्योग संचालनालयामार्फत दिले जातात. यासाठी आवश्यक असलेल्या कागदपत्रांची माहिती पुरविण्या संदर्भात योग्य ते मार्गदर्शन केले जाते. तसेच या उद्योग घटकांची माहिती संबंधित कार्यालयांकडून घेऊन ती उद्योग संचालनालयाकडे संकलित केली जाते.

कार्यक्रम क्रमांक ९—औद्योगिक समुहाची विकास योजना

उद्योगाच्या सर्वांगीण विकासाकरिता तंत्रज्ञानाचा विकास, तसेच इतर देशातील विकसित तंत्रज्ञानाचा उपयोग करणे, आर्थिक व औद्योगिकदृष्ट्या मागासलेल्या भागांमध्ये अपूर्ण राहिलेल्या योजना अथवा नवीन उद्योगधंदे सुरू करण्यावर जास्त भर देण्याच्या दृष्टीने उद्योग संचालनालयामार्फत ही योजना राबविली जाते.

औद्योगिक धोरण, २०१३

सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम अधिनियम, २००६

केंद्र शासनाच्या विकास आयुक्त (लघु उद्योग), नवी दिल्ली यांनी वेळोवेळी निर्देशित केलेल्या आदेशानुसार व आखलेल्या सुलभ कार्यपद्धतीच्या धोरणानुसार उद्योग संचालनालयाकडून लघु उद्योग घटकांना लघु उद्योग नोंदणी देण्यात येते.

केंद्र शासनाने सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम विकास अधिनियम, २००६ ची अंमलबजावणी करण्याचे आदेश पारीत केल्याने, महाराष्ट्र शासनाने या संदर्भात दिनांक २७ ऑक्टोबर, २००६ च्या अधिसूचनेद्वारे या कायद्याची अंमलबजावणी सुरू केली आहे. या नवीन कायद्यानुसार सुक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांना आता " उद्योग " ऐवजी " उपक्रम " असे संबोधण्यात येत आहे. उत्पादन करणाऱ्या व सेवा पुरवणाऱ्या उपक्रमाचे प्रत्येकी तीन प्रकार विहित केलेले आहेत.

सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम विकास अधिनियम, २००६ अंतर्गत केंद्र शासनाने सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम मंत्रालय अधिसूचना दिनांक २६ जुन, २०२० अन्वये सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांच्या व्याख्येत खालीलप्रमाणे बदल केला आहे.

सुक्ष्म उपक्रम (उत्पादन व सेवा)	:	संयंत्र व यंत्रसामुग्रीमधील गुंतवणुक रु. १ कोटीपर्यंत वार्षिक उलाढाल ५ कोटींपर्यंत आहे असा उपक्रम.
लघुउपक्रम (उत्पादन व सेवा)	:	संयंत्र व यंत्रसामुग्रीमधील गुंतवणुक रु. १० कोटींपर्यंत वार्षिक उलाढाल ५० कोटींपर्यंत आहे असा उपक्रम.
मध्यम उपक्रम (उत्पादन व सेवा)	:	संयंत्र व यंत्रसामुग्रीमधील गुंतवणुक रु. ५० कोटींपर्यंत वार्षिक उलाढाल २५० कोटींपर्यंत आहे असा उपक्रम.

नमूद कायद्यानुसार नवीन/प्रस्तावित उपक्रमाने उद्योजकाचे आवेदनपत्र सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे सादर करणे आवश्यक असून सदर आवेदनपत्रास ज्ञापन स्विकृती देण्यात येते. संबंधित उपक्रमाच्या आवेदनपत्रास ज्ञापन स्विकृती देण्याचे अधिकार जिल्ह्यासाठी संबंधित महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र व मुंबई प्राधिकरण विभागासाठी उद्योग सहसंचालक, (मुंबई प्राधिकरण विभाग), चुनाभट्टी यांना राज्य शासनाने परिपत्रक क्र. १२/ २००६, दिनांक ८ नोव्हेंबर २००६ नुसार प्रदान करण्यात आले होते व त्यानुसार प्रस्तावित उपक्रमास ई एम भाग-१ व कार्यरत उपक्रमास ई एम भाग-२ नोंदणी देण्यात येत होते.

तद्नंतर केंद्र शासनाने जाहीर केलेल्या अधिसूचना क्र. S.O. २५७६ (E) दिनांक १८ सप्टेंबर, २०१५ अन्वये सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांनी ई एम भाग-१ व भाग-२ च्याऐवजी उद्योग आधार ज्ञापन सादर करण्यासंदर्भात मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या आहेत. सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमास ज्ञापन दाखल करणे सुलभ होण्याच्या दृष्टीकोनातून पूर्वीचे परिपत्रक अधिक्रमीत करून, उद्योग आधार स्वीकृतीपत्र देण्याविषयी या कार्यालयाच्या दिनांक ६ ऑक्टोबर २०१५ च्या परिपत्रकान्वये मार्गदर्शक सूचना देण्यात आल्या होत्या. दिनांक १८ सप्टेंबर २०१५ च्या अधिसूचनेनुसार केंद्र शासनाच्या सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम मंत्रालयाद्वारे, स्थापित सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांना त्यांच्या पोर्टलवरुन ऑनलाईन पद्धतीने उद्योग आधार नोंदणी देण्यात येत होती. मार्च २०२० अखेर राज्यातून १७.६७ लाख एवढ्या सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांची उद्योग आधार नोंदणी झाली असून, सदरहू उपक्रमामधील एकूण गुंतवणूक रु. २,३८,५४,३४६ लाख असून ९१.०१ लाख एवढा रोजगार आहे. तसेच जुलै २०२० ते ऑगस्ट २०२१ पर्यंत ऑनलाईन पद्धतीने १०,१७,८०७ इतकी उद्यम नोंदणी झालेली दिसून येते.

तथापि, केंद्र शासनाने दिनांक २६ जुन २०२० च्या अधिसूचनेनुसार सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांची व्याख्या बदलली असून आता सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमाच्या नोंदणीला **उद्योग आधार** ऐवजी **उद्यम नोंदणी** असे संबोधले जात आहे. सदर बदल दिनांक १ जुलै, २०२० पासून लागू करण्यात आला आहे.

सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमास उद्यम नोंदणी करण्यासाठी कोणतेही शुल्क आकारण्यात येत नाही. उद्योग आधार ज्ञापन ऐवजी उद्यम नोंदणी केंद्र शासनाच्या *http://udyamregistration.gov.in* या पोर्टलवर ऑनलाईन पद्धतीने दाखल करता येईल. तथापि, काही अपवादात्मक प्रकरणामध्ये काही कारणास्तव ऑनलाईन ज्ञापन दाखल करणे शक्य नसेल तर, अशा प्रकरणी संबंधीत महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र यांचेकडे अर्ज सादर करावा. अशा परिस्थितीत संबंधीत उपक्रमाच्यावतीने ऑनलाईन उद्यम नोंदणी करण्याची जबाबदारी संबंधित महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र यांची आहे.

उद्यम नोंदणी स्विकृतीचे फायदे -

१. सुक्ष्म व लघु उद्योग घटकास शासनाच्या खरेदी कार्यक्रमात काही सवलती मिळतात.

२. सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत विविध सोयीसवलती मिळण्यासाठी उद्योग घटक पात्र असतो.

३ शासकीय धोरणानुसार अबकारी कर इत्यादी सवलती उद्योग घटकांस मिळतात.

४. उद्योग घटकास सवलतीच्या व्याजदरात भारतीय सुक्ष्म व लघुउद्योग विकास बँक किंवा इतर वित्तीय संस्थांमार्फत कर्ज व इतर सवलती मिळू शकतात.

५. निर्यातीसाठी काही सोयी-सवलती सुक्ष्म व लघुउद्योग घटकांस मिळतात.

६. सुक्ष्म व लघु उद्योगांना दुर्मिळ कच्च्या मालासाठी शिफारस केली जाते.

सदर अधिनियमाअंतर्गत मुंबई शहर व मुंबई उपनगर जिल्हा विभागासाठी तसेच कोकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर विभागात सूक्ष्म व लघु उपक्रम सुकरता परिषदेची स्थापना करण्यात आली आहे.

सामोहिक प्रोत्साहन शाखा, इलेक्ट्रीक व्हेईकल, दिनांक ७ ऑक्टोबर २०२१

महाराष्ट्राचे इलेक्ट्रीक व्हेईकल प्रोत्साहन धोरण-२०१८ अंतर्गत
प्रोत्साहन अनुदाने वाटप करण्यासंबंधीची कार्यपद्धती/मार्गदर्शक तत्त्वे

राज्य शासनाने शासन निर्णय क्रमांक विवाधो-२०१७/प्र. क्र. १८८/उ.२, दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ अन्वये महाराष्ट्राचे इलेक्ट्रीक व्हेईकल प्रोत्साहन धोरण-२०१८ जाहीर केले असून उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, शासन निर्णय क्र. विवाधो-२०१७/प्रक्र.१८८(भाग-१)/उद्योग-२, दिनांक २ एप्रिल २०१९ अन्वये बॅटरी इलेक्ट्रीक व्हेईकल (BEV) च्या खरेदीदारांसाठी आर्थिक प्रोत्साहने व इलेक्ट्रीक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशनसाठी द्यावयाची आर्थिक प्रोत्साहन अनुदाने वाटप करण्यासंबंधीची कार्यपद्धती/मार्गदर्शक तत्त्वे निश्चित केली आहेत.

अ. इलेक्ट्रीक व्हेईकल खरेदीदारासाठी प्रोत्साहन आणि तरतुद

(१) राज्यात नोंदणी झालेल्या इलेक्ट्रीक व्हेईकलच्या पहिल्या १,००० खाजगी सार्वजनिक बस वाहतुक खरेदीदार यांना पाच वर्षांच्या धोरण कालावधीसाठी अनुदान देण्याची तरतुद केली आहे.

(२) प्रवासी बसेससाठी खाजगी / सावर्जनिक बस वाहतूक खरेदीदार यांना वाहनाच्या मुळ किमतीच्या १० टक्के अनुदान (जास्तीत जास्त २० लाखांचा कमाल मर्यादेत) अनुदान देण्याची तरतुद केली आहे.

(१) राज्यात नोंदणी झालेल्या पहिल्या १,००,००० इलेक्ट्रीक व्हेईकलना (दूचाकी वाहने -७०,०००, तीन चाकी वाहने-२०,००० आणि चार चाकी वाहने-१०,०००) खाजगी वाहतूक आणि वैयक्तिक खरेदीदारांना वाहनांच्या मुळ किंमतीवर १५ टक्के अनुदान मिळेल (दुचाकीसाठी ५,००० रुपये कमाल मर्यादेत ; तीन चाकी वाहनांसाठी १२,००० रुपये कमाल मर्यादेत, चार चाकी कारसाठी १ लाख रुपये कमाल मर्यादेत) अनुदान खरेदीदाराच्या बँक खात्यात हस्तातंरीत केले जाईल.

(२) रस्ते कर आणि नोंदणी शुल्कातून इलेक्ट्रीक व्हेईकल्सना माफीची तरतूद आहे.

महाराष्ट्राचे इलेक्ट्रीक व्हेईकल शासन निर्णय दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ मधील तरतुदीनुसार उद्योग संचालनालयाकडे विद्युत वाहन खरेदीदारांनी केलेल्या अर्जाच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे अनुदान रक्कम वाटप करण्यात आले आहे.

अ.क्र.	वाहनाचा प्रकार	वाहनांची संख्या	अनुदान रक्कम वाटप
१	चार चाकी	१३३८	१३२५५८५६९
२	तीन चाकी	४	४८०००
३	दुचाकी	४७	२,३५,०००
		एकुण रक्कम वाटप	रु. १३,२८,४१,५६९

अनुज्ञप्ती शाखा, दिनांक २७ सप्टेंबर २०२१

मध्यम व मोठ्या स्वरूपाच्या औद्योगिक घटकांना औद्योगिक (विकास व नियमन) कायदा, १९५१ नुसार केंद्र शासनाच्या औद्योगिक मंत्रालयाकडून औद्योगिक परवाना अथवा इरादापत्र देण्यात येत होते. एमएसएमईडी ॲक्ट, २००६ नुसार १० कोटीच्या वरील घटकांना केंद्र शासनाकडे खालीलप्रमाणे अर्ज करावा लागतो. याचे सर्वसाधारण खालील प्रकार आहेत :—

१. नवीन उद्योग सुरू करणे.

२. अस्तित्वात असलेल्या घटकांची उत्पादन क्षमता वाढविण्यासाठी.

३. नवीन वस्तूंचे उत्पादन करण्यासाठी.

४. लघु उद्योग घटकांच्या यंत्रसामुग्रीतील उद्योगासाठीच्या मर्यादेपेक्षा वाढ झाल्यास औद्योगिक व्यवस्थापन चालू राहण्यासाठी.

५. नावात बदल झाल्यावर.

६. घटकाच्या कारखान्याच्या ठिकाणाचे स्थलांतर.

७. लघु उद्योगासाठी राखीव असलेल्या उत्पादनासाठी.

८. नागरी प्रमाणभूत हद्दीच्या २५ कि.मी. अंतराच्या परिघातील मोठ्या उद्योग घटकांसाठी परवाना/अनुज्ञप्ती मिळणेबाबत.

औद्योगिक आवेदन पत्र

केंद्र शासनाच्या १९९१ च्या उदार औद्योगिक धोरणानुसार परवानामुक्त उद्योग प्रस्थापित करण्याकरिता प्रवर्तकांना आवेदनपत्र प्राप्त करण्यासाठी विहित नमुन्यातील अर्ज केंद्र शासनाच्या उद्योजकता, औद्योगिक सहायता सचिवालय, नवी दिल्ली यांचेकडे व्यक्तिशः किंवा पोस्टाने सहा प्रतीसह रुपये १,००० च्या क्रॉस डिमांड ड्राफ्टसह आवेदनपत्रामध्ये माहिती भरून पाठवावयाची आहे. अर्ज पाठविल्यानंतर प्रर्वतकांना आवेदनपत्राची पोच त्वरित देण्यात येते. याबाबत मिळालेली पोच प्रकल्प अंमलबजावणीसाठी ग्राह्य समजण्यात येते. वरीलप्रमाणे अदा करण्यात आलेल्या औद्योगिक आवेदनपत्रास औद्योगिक सहाय्यता सचिवालय (एसआयए) अंतिमता स्वीकृती देण्यासाठी उद्योग संचालनालयाचे अभिप्राय मागविण्यात येतात.

अर्जदार औद्योगिक आवेदनपत्राकरीता केंद्र शासनाच्या वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालय, औद्योगिक धोरण आणि प्रोत्साहन विभाग, औद्योगिक सहायता सचिवालय, औद्योगिक आवेदनपत्र शाखा, नवी दिल्ली यांचेकडे व्यक्तिशः किंवा पोस्टाने अथवा ऑनलाईन अर्ज सादर करतात. सदरील आकडेवाडी केंद्र शासनाकडून वर्षनिहाय्य आकडेवारी त्यांचे *https:dpiit.gov.in* या संकेतस्थळावर प्रकाशित केली जाते.

औद्योगिक आवेदनपत्राची आकडेवारी उद्योग संचालनालयामर्फत तयार केली जात नसल्याने सदर माहिती देता येत नाही.

औद्योगिक परवाना

घटकाला अनुसूची-२ मध्ये असलेल्या आरक्षित उत्पादन बाबींसाठी औद्योगिक परवान्याकरिता अर्ज करता येतो. परवाना आवश्यक असलेल्या उद्योगांसाठी विहित नमुन्यातील अर्जासह रुपये २,५०० च्या डिमांड ड्राफ्टसह केंद्र शासनाच्या उद्योग मंत्रालयातील औद्योगिक सहायता सचिवालय (एसआयए) यांना सादर करावे लागतात. केंद्र शासनाच्या लायसन्सिंग सब कमिटीमध्ये हे प्रकरण विचारार्थ घेण्यात आल्यावर घटकाला इरादापत्र देण्यात येते.

लघु उपक्रम घटकांचा यंत्रसामग्रीतील स्थिर भांडवली गुंतवणुकीत लघु उपक्रमासाठीच्या मर्यादेपेक्षा वाढ झाल्यास आणि अशा घटकास लघु उपक्रमासाठी आरक्षित उत्पादन करावयाचे असल्यास कॅरी ऑन बिझनेस (सीओबी) अनुज्ञप्ती प्राप्त करणे जरुरीचे आहे. तसेच अस्तित्वातील उद्योगाच्या परवानामुक्त उत्पादनापैकी एक किंवा अनेक उत्पादने परवाना आवश्यक असलेल्या प्रवर्गात समाविष्ट करण्यात आल्यास उत्पादन चालू ठेवण्यासाठी सदर घटकास सीओबी अनुज्ञप्ती घेणे आवश्यक आहे.

केंद्र शासनाकडून औद्योगिक परवाना अर्जांबाबत आकडेवारी कळविण्यात येत नसल्याने याबाबत ठोस आकडेवारी सादर करणे शक्य नाही.

विदेशी थेट गुंतवणूक

परदेशी गुंतवणूकदार राज्यात प्रकल्प स्थापन करण्यासाठी केंद्र शासनाच्या (DIPP) यांचेकडे (१) एसआयए द्वारे, (२) आरबीआय द्वारे किंवा (३) एफआयपीबी द्वारे परवानगी घेण्यासाठी अर्ज सादर करतात. वरील संस्थेकडून मंजुरी मिळाल्यावर सदर डाटा एसआयए द्वारे वेब साईटवर प्रकाशित केला जातो. महाराष्ट्र राज्य थेट विदेशी गुंतवणूक आकर्षित करण्यात देशात अग्रेसर राज्य आहे.

उद्योग संचालनालय, केंद्र शासनाने [औद्योगिक धोरण व प्रोत्साहन विभाग (डीआयपीपी)] प्रकाशित केलेला आवेदनपत्र/इरादापत्र व थेट परदेशी गुंतवणूक याबाबतचा डाटा संकलित करून महाराष्ट्राची आर्थिक प्रगती (आयडीएम) तयार करते.

औद्योगिक धोरण व प्रोत्साहन विभाग (डीआयपीपी) कडून मिळालेल्या माहितीनुसार, थेट परकीय गुंतवणूक खालीलप्रमाणे आहे :—

Amount Rupees in Crores (US$ in Million)

Sr. No.	RBI Reginal Office	State	2017-18 (April-March)	2018-19 (April-March)	2019-20 (April-Sep. 19)	Cumulative Inflows (April 00-Sep. 19)	% age to total Inflows (in terms of US$)
1	Mumbai	Maharashtra	86,244 (13.423)	80,013 (11,383)	25,316 (3,617)	739,306 (130,706)	29%
		All India	**288,889 (44,857)**	**309,867 (44,366)**	**182,000 (26,096)**	**2,560,885 (446,237)**	

[SOURCE : (DIPP) GOVT OF INDIA]

ABOVE INFORMATION ON THE BESIS OF RBI'S REGIONAL OFFICESWISE DATA **(WITH INCLUDING UNION TERRITORY-DADARA & NAGAR HAVELI, DAMAN & DIU. COVERED)** RECEIVED FDI EQUITY INFLOWS[1] (from April, 2000 to September, 2019)

- For the period from **April, 2000 to September, 2019** Maharashtra is leading in the total Foreign Direct Investment in the Country.
- As per the report of the Department of Industrial Policy & Promotion (DIPP) working under the aegis of the Ministry of Commerce & Industry for the period from **April, 2019 to September, 2019 the State has attracted FDI of Rs. 25,316 crores.**
- **RBI regional Officewise data has been discontinued and it has been replaced with statewise data w.e.f. October 2019 hence following.**

Foreign direct investment in the state from October, 2019 to June, 2021 is as follows.

Amount Rupees in Crores (US$ in Million)

Sr. No.	State Covered	2019-20 (October-March)	2020-21 (April-March)	2021-22 (April-June)	Cumulative Inflows **(October,2019-June,2021)**	% age to total Inflows (in terms of US$)
1	Maharashtra	52073 **(7263)**	119734 **(16170)**	30141 **(4098)**	201948 **(27530)**	27%

[SOURCE : (DIPP) Govt. of India]

Since October, 2019 to June, 2021 FDI is Rs. 2,01,948/- Maharashtra is leading in the total Foreign Direct Investment in the country.

स्थानिक लोकांना रोजगार शाखा, उद्योग संचालनालय, दिनांक २४ सप्टेंबर २०२१

टिप्पण

औद्योगिक विकासातून होणाऱ्या आर्थिक फायद्यामध्ये महाराष्ट्रातील स्थानिक लोकांना योग्य हिस्सा मिळावा तसेच स्थानिक लोकांचा बेरोजगार कमी व्हावा या दृष्टीकोनातून स्थानिक लोकांना नोकऱ्यांमध्ये प्राधान्य देण्याचे धोरण राज्य शासनाने सन १९६८ पासून अवलंबिले आहे. या धोरणाची परिणामकारकपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्यशासनाने शासन निर्णय क्रमांक स्था.लो.रो./२००८/प्र.क्र.९३/उद्योग-६, दिनांक १७ नोव्हेंबर, २००८ अन्वये सुधारित कार्यपद्धती जाहिर केली आहे. या नविन कार्यपद्धतीनुसार—

(अ) सर्व औद्योगिक उपक्रमांमध्ये पर्यवेक्षकीय श्रेणीत किमान ५० टक्के व पर्यवेक्षकीय श्रेणीसहित इतर श्रेणीत किमान ८० टक्के स्थानिक उमेदवारांना नोकऱ्यांमध्ये प्राधान्याने देणे आवश्यक आहे.

(ब) प्रस्तावित औद्योगिक उपक्रमामध्ये स्थालोरो-२ विहित नमुन्यात ज्ञापनाची स्विकृती घेताना हमीपत्र म्हणून तसेच उत्पादन सुरू झालेल्या औद्योगिक घटकाकडून स्थालोरा-१ विहित नमुन्यात संबंधित जिल्हा उद्योग केंद्राकडे व उद्योग सहसंचालक, मुंबई प्राधिकरण विभाग यांचेकडे देणे आवश्यक आहे.

(क) सर्व औद्योगिक उपक्रमांना दरवर्षी ३० जून पर्यंत स्थालोरो-१ या विहित नमुन्यात विवरणपत्र सादर करणे बंधनकारक आहे.

महाराष्ट्र राज्यात कमीत कमी १५ वर्षे वास्तव्य असलेली व्यक्ती ही स्थानिक व्यक्ती म्हणून समजली जाते. सदर व्यक्तीकडे सक्षम महसूल प्राधिकाऱ्याने निर्गमित केलेले अधिवास प्रमाणपत्र / सक्षम प्राधिकाऱ्याने निर्गमित केलेले जातीचे प्रमाणपत्र / शाळा सोडल्याचे प्रमाणपत्र किंवा राज्यात कमीत कमी १५ वर्षे वास्तव्य असल्याचे सिद्ध करणारी इतर प्रमाणपत्रे / मिळकत कर भरल्याबाबतची कागदपत्रे असावीत.

सदर शासन निर्णयाची प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी व संनियंत्रण करण्यासाठी जिल्हास्तरावर संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी व राज्यस्तरावर मा.विकास आयुक्त (उद्योग) यांचे अध्यक्षतेखाली समिती स्थापन करण्यात आली आहे. यानुसार, एखादया उद्योग उपक्रमामध्ये स्थानिक लोकांना आवश्यक त्या प्रमाणात रोजगार देण्यामध्ये काही अडचणी असल्यास त्याबाबत जिल्हास्तरीय समितीमध्ये चर्चा करून अडचणीचे निराकरण करणे, ठराविक कौशल्याचे मनुष्यबळ आवश्यक असल्यास, त्यानुसार व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षणविषयक संस्थामध्ये प्रशिक्षणाच्या सोयी उपलब्ध करण्यासाठी आवश्यक ती कार्यवाही करणे किंवा इतर उपाययोजना सुचविणे या महत्त्वाच्या तरतुदी करण्यात आल्या आहेत.

राज्यस्तरीय समितीचे कार्य जिल्हा पातळीवरील समितीने केलेली कार्यवाही तसेच त्यांचेकडून प्राप्त झालेल्या सूचनांबाबत चर्चा करून निर्णय घेणे तसेच जास्तीत जास्त स्थानिक लोकांना नोकऱ्यांमध्ये घेण्यासाठी उपाययोजना आखणे हे राहील.

जून, २०२१ पर्यंत जिल्हा उद्योग केंद्र यांच्याकडून प्राप्त झालेल्या माहितीनुसार राज्यातील औद्योगिक उपक्रमातील स्थानिक लोकांना रोजगाराबाबतची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे.

(अ) मोठे व विशाल उपक्रम

उपक्रमांची संख्या	एकूण रोजगार	पर्यवेक्षकीय श्रेणी			पर्यवेक्षकीयसहित इतर श्रेणीत		
		एकूण	स्थानिक लोकांची संख्या	स्थानिक लोकांची टक्केवारी	एकूण	स्थानिक लोकांची संख्या	स्थानिक लोकांची टक्केवारी
२९७१	**१०२१९०७**	**२४३९५८**	**२०३८६१**	**८४**	**९२३४२०**	**८२५१९९**	**८९**

(ब) सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम

उपक्रमांची संख्या	एकूण रोजगार	पर्यवेक्षकीय श्रेणी			पर्यवेक्षकीयसहित इतर श्रेणीत		
		एकूण	स्थानिक लोकांची संख्या	स्थानिक लोकांची टक्केवारी	एकूण	स्थानिक लोकांची संख्या	स्थानिक लोकांची टक्केवारी
१६१५७०५	**९०८८५६२**	**२१३९९००**	**१८२३६३६**	**८५**	**८४११६३४**	**७५९२८८२**	**९०**

Sick Unit Cell

Rehabilitation of Sick SSI units :

As per the guidelines issued under circular dated 16th January 2002 by Reserve Bank of India, the definition of Sick Small Scale Industry as follows :—

(A) If borrowal accounts of unit remains overdue for a period of exceeding one year.

OR

(B) Erosion in the net worth due to accumulated cash losses to the extent of 50% of its net worth during the previous accounting year.

AND

(C) Unit has been commercial production for last 2 years.

Rehabilitation of Small Scale Units :

The relief and concessions being provided as per Government of Maharashtra G.R. dated 21st April 2001, 7th June 2001 and 30th March 2007 and 6th May 2016.

If the sick SSI units is viable, then the concerned bank/ financial institution has to take the concerned sick unit under their nursing programmer and should intimate the concerned General Manager of the District Industries Centre indicating clearly the date of commencement of nursing package and the period for which it is in operation.

On receipt of above advice from bank / financial institution, the General Manager of the District Industries Centre issues sickness certificate to such units indicating the date of commencement and period of nursing package.

Once the unit is declared as the sick unit is entitled to get following relief and concessions from State Government :—

1. The principal dues of State Government / Sales Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Electricity Duty, Irrigation Charges etc., as also the interest thereon, may be quantified as on the date of commencement of nursing programme. The arrears so quantified can be cleared by the sick unit in maximum of 60 monthly installments at 7% interest p.a. including units benefited under the Package Scheme of Incentives (PSI) of the areas C, D, + D+, No Industry District.

2. The special capital incentive approved to the SSI units under Package Scheme of Incentives will be disbursed to the sick units on priority basis.

3. Govt. has declared GR for easy exit scheme *vide* dated 2nd May 2013. The scheme is for amnesty scheme for unviable and closed units. As per GR eligible units will be offered complete Eligible units will be offered complete waiver of interest and penalty provided that the principle amount is repaid in one single installment. The scheme is applicable to all relevant Government dues and will be offered to Semi-Government institutions/companies/bodies as well as under the scheme it is imperative to unlock the precious assets including land, within unviable and closed units. All the units who wants to take benefit of scheme should fulfill following condition *viz*.—

The units which fulfill criteria are offered and easy exit through Special Amnesty Scheme upto 31st March 2017 Government recognition to the scheme is to continue.

(*a*) Closure for more than one year or the unit is declared to be insolvent by a competent court.

(*b*) Unit is unviable according to RBI guidelines.

(*c*) There should be change in Management and the unit should be further run successfully.

4. The sick units in MIDC areas and Co-operative Industrial Estates opting for an exist will be permitted to dispose of their assets provided that the land should be used either for industrial purpose or for service industries only. Units located outside the MIDC areas/Co-operative Industrial Estates opting for exist will be permitted to dispose their assets. However, the land in such cases will have to be used as per the zoning regulations of the Competent Development Authority.

5. As per Government Resolution dated 20th November 2014, Bombay Relief Undertaking Act, 1958 is to make temporary provision for industrial relations and other matters to enable the State Government to conduct or to provide loan, guarantee or financial assistance for the conduct of, certain industrial under takings as a measure of preventing unemployment or of unemployment relief.

At District level, "District Level Sick Unit Rehabilitation Committee" which is formed under the Chairmanship of the Collector of the respective districts for taking progress of revival of sick SSI units and problems faced by SSI units getting finance from banks. The members of the committee consist of the Lead Bank Officers, Bankers, Industrial Associations and Industries Representatives. The General Managers of District Industries Centers is Member-Secretary.

According to the provision of sick industrial companies (Special Provisions) Act, 1985, the Central Government established the Industrial and Financial Reconstruction Board (BIFR) for the rehabilitation of sick big industries. If the affected entity approached the Industrial and financial Reconstruction Board, by filling the application, the company was declared sick and the appointment of a representative body was done by the Board. If the BIFR bench approves the rehabilitation plan, then the State Government as per the letter Ref. No. BIFR-1089(1111)/IND-10A, dated 17th October 1990 and revised dated 19th September 1992, under standard package and also Government Letter No. SUC-2007/ (1/07)/U-10, dated 30th March 2007 will give the following facilities to the sick industry.

Fiscal concession.— Outstanding Debt of State Government from the date of cut off date (eg. Sales Tax, Value Added Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Irrigation Rate) (Sale Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Electricity Duty, Irrigation Charges etc.) were paid for 5 years of repayment period. For this repayment, 7 percent direct interest was being charged for repayment.

Government Resolution of Special Amnesty Scheme is issued by Government dated 18th Augest 2021. This G.R. is Valid upto dated 31st March 2021.

Other concessions in additional to financial concessions :—

The Government of Maharashtra has given the following concessions under the Industry Investment and Infrastructure 2006 and the Government decisions have been issued on 30th March 2007.

(*1*) To declare the entity as Relief Undertaking under Bombay Relief Undertaking Act, 1952.

(*2*) During the discussions with the workers, the sick industry is assisted by Government machinery.

(*3*) The guarantee of bank/financial institutions will not be insisted for payment of the Government and Government Corporation's liabilities.

With effect from December 1, 2016, the SICA has been repealed by the sick industrial companies (Special Provisions) Repeal Act, 2003. This has resulted in dissolution of the BIFR & other bodies formed under SICA.

Accordingly, the National Company Law Tribunal (NCLT) and the National Company Law Appellate Tribunal (NCLAT) were constituted under companies Act, 2013. The NCLT has the jurisdiction to hear matter with respect to the management of a company, mergers and amalgamations and revival and rehabilitation of Companies. The jurisdiction of NCLT has been further supported by the insolvency and Bankruptcy Code 2016 which provides that corporate insolvency processes may be initiated before the NCLT.

With the Bankruptcy Code coming into effect, all proceedings pending before the BIFR and AAIFR stand abated. However, the entity whose reference has abated may initiate fresh proceedings before the NCLT under the Bankruptcy Code, within 180 days of the commencement of Bankruptcy Code *i.e.* December 1, 2016.

निर्यात प्रचालन शाखा

उद्योग संचालनालयात निर्यात प्रचालनाची खालील योजना राबविली जाते

राज्यस्तरीय योजना : निर्यात प्रचालनात वाढ करणे

(अ) देशातील/परदेशातील प्रदर्शनातून भाग घेणाऱ्या लघु उद्योजकांना प्रदर्शनातील जागेच्या भाड्यामध्ये ५०% अनुदान देणे

निर्यात प्रचालन कार्यवृद्धीअंतर्गत इंडिया ट्रेड प्रमोशन ऑर्गनायझेशन, नवी दिल्ली तसेच केंद्र शासन मान्य इतर अंगीकृत निर्यात प्रचालन संस्था/परिषदांनी प्रमाणित केलेल्या देशातील व परदेशातील आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात भाग घेणाऱ्या लघु उद्योजकांना प्रदर्शनातील जागेच्या भुईभाड्यामध्ये राज्य शासनाकडून ५०% किंवा जास्तीत-जास्त रुपये १.०० लाख (रुपये एक लाख) इतके अनुदान देण्यात येते. देशातील व परदेशातील आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात भाग घेण्यासाठी लघु उद्योजकांवरील आर्थिक भार अंशतः कमी करून त्यांना अशा प्रकारच्या प्रदर्शनात भाग घेण्यास प्रवृत्त करणे हा या योजनेचा प्रमुख हेतू आहे. त्यामुळे लघु उद्योग क्षेत्रातील औद्योगिक घटकांच्या उत्पादित वस्तुंना जागतिक बाजारपेठ मिळण्यास व पर्यायांनी राज्यातून निर्यातीत वाढ होण्यास मदत होते.

(ब) उत्कृष्ट निर्यातदारांना त्यांच्या निर्यातीच्या उत्कृष्ट कामगिरीबद्दल पुरस्कार आणि गुणवत्ता प्रमाणपत्र देण्याबाबतची योजना

राज्यातील निर्यातदारांना मान्यताप्राप्त व्हावी आणि त्यांनी केलेल्या उत्कृष्ट निर्यातीबद्दल त्यांचे कौतुक व्हावे व त्यामुळे त्यांनी भविष्यकाळात वरील निर्यातदारांनी गतकालापेक्षा अधिक चांगली कामगिरी करून जास्तीत-जास्त निर्यात करावी व निर्यात प्रचालनास हातभार लावावा या हेतूने सन १९७१-७२ या वर्षापासून राज्यातील उत्कृष्ट निर्यातदारांना पुरस्कार (सन्मान चिन्हे व गुणवत्ता प्रमाणपत्रे) प्रदान करणेबाबतची योजना राबविली जात आहे.

या योजनेंतर्गत राज्यातील विविध प्रवर्गातील उद्योग घटकांकडून दरवर्षी अर्ज मागविण्यात येतात. या योजनेंतर्गत नियुक्त केलेल्या निवड समितीमार्फत विविध प्रवर्गातील "उत्कृष्ट निर्यातदारांची" निवड करण्यात येते. निवड झालेल्या निर्यातदारांना निर्यात पुरस्कार (सन्मान चिन्हे आणि गुणवत्ता प्रमाणपत्रे) समारंभपूर्वक प्रदान करण्यात येतात.

अ. क्र.	आर्थिक वर्ष	तरतूद (रुपये लाख)	उपलब्ध निधी (रुपये लाख)
१	२०१२-२०१३	२२.००	१७.६०
२	२०१३-२०१४	२५.००	२.८४
३	२०१४-२०१५	२५.००	१५.००
४	२०१५-२०१६	१५.००	१०.५०
५	२०१६-२०१७	११.००	८.८०
६	२०१७-२०१८	७५.००	६०.००
७	२०१८-२०१९	४०.००	२८.००
८	२०१९-२०२०	४०.००	२४.००
९	२०२०-२०२१	४५.००	१५.७५
१०	२०२१-२०२२		

निर्यात प्रचालन शाखेतील इतर कामाबाबतची माहिती

१. औद्योगिक प्रदर्शनात भाग घेणे.

लघु उद्योग घटकांनी तयार केलेल्या मालाला दृष्य प्रसिद्धी मिळावी या हेतूने नियमितपणे भारतीय व्यापार मेळा प्राधिकरण, नवी दिल्ली यांनी आयोजित केलेल्या आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात दरवर्षी भाग घेण्यात येतो. सन १९८३ पर्यंत उद्योग संचालनालयामार्फत या प्रदर्शनात भाग घेतला जात असे. तथापि, सन १९८४ पासून महाराष्ट्र लघु उद्योग विकास महामंडळ शासनाच्या वतीने या प्रदर्शनात भाग घेते. त्यासाठी लागणाऱ्या खर्चाची रक्कम उद्योग संचालनालयामार्फत महामंडळास दिली जाते. या प्रदर्शनात भाग घेणाऱ्या लघु उद्योग घटकांकडून सामान्यतः स्टॉलचे भुईभाडे अथवा तदनुषंगिक होणारा कोणताही खर्च वसूल केला जात नाही. अशा प्रकारच्या आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात भाग घेतल्यामुळे राज्यातील लघु उद्योग क्षेत्रातील घटकांच्या उत्पादित वस्तुंना मोठ्या प्रमाणावर प्रसिद्धी मिळून, त्यांना आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठ उपलब्ध होण्यास मोलाची मदत होते. या प्रदर्शनात जगातील अनेक राष्ट्रे भाग घेत असतात त्यामुळे त्यांच्याशी आंतरराष्ट्रीय निर्यात व्यापार विषयी बोलणी व करारमदार करणे राज्यातील लघु उद्योग घटकांना शक्य होते. त्यामुळे आपल्या राज्याची निर्यात व्यापारात वाढ होण्यास फार मोठा हातभार लागतो.

२. कायमस्वरूपाचे प्रदर्शन केंद्र स्थापन करणे.

पुणे-नाशिक मार्गावरील मोशी येथे, औरंगाबाद जवळील शेंद्रे औद्योगिक वसाहतीत व नागपूरमधील अंबाझरी गार्डन येथे विविध शासकीय व स्थानिक संस्थांच्या सहभागाने आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शन केंद्रे विकसित करण्यात येत आहेत.

३. राज्याचे नवीन औद्योगिक धोरण-२०१९.

महाराष्ट्र राज्याने नुकतेच आपले नवीन औद्योगिक धोरण ७ मार्च २०१९ रोजी मंजूर केले असून त्यामध्ये खालील बाबींचा समावेश करण्यात आला आहे.

- मा. मंत्री (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली महाराष्ट्र निर्यात प्रचालन परिषदेची स्थापना करुन निर्याताभिमुख उद्योगांना प्रोत्साहित करणे. सदर परिषदेच्या रचनेमध्ये द्विस्तरीय समित्या स्थापन करण्यात येणार असून या समित्या जिल्हा व राज्य स्तरावर असतील. तसेच महाराष्ट्रातील प्रत्येक जिल्ह्यास निर्यात हब म्हणून विकसित करण्याचे प्रस्तावित आहे. निर्यातक्षम घटकांना व्यवहार्यता- तफावत निधी (व्हायबिलीटी गॅप फंडिग) देण्यात येईल.
- **निर्यातीसंबंधी बौद्धिक माहिती :** जगभरातील निर्यातीभिमुख उत्पादने, ब्रॅण्ड आणि सेवांच्या मागणीशी संबंधित बाजार बुद्धिमत्ता, व्यवसाय बुद्धिमत्ता इ. साठी एक विचार मंच म्हणून कार्य करेल.
- **साहस भांडवल निधी (व्हेंचर कॅपिटल फंड) :** राज्य साहस भांडवलसाठी सिडीवीला निधी उपलब्ध करुन देईल व सदर निधी निर्यातक्षम घटकांना (ईओयू) व्यवहार्यता-तफावत-निधी (व्हायबिलिटी गॅप फंडिंग) म्हणून देण्यात येईल.
- **निर्यात पायाभूत सुविधा पाठबळ :**

  प्रदर्शन व कन्व्हेन्शन केंद्र : प्रादेशिक निर्यात क्षमतेस समर्थन देण्यासाठी राज्याच्या विविध विभागांमध्ये प्रदर्शन व कन्व्हेन्शन केंद्राची स्थापना.

  चाचणी व गुणवत्ता प्रमाणन प्रयोगशाळा : शासनाने अधोरेखित केलेल्या संबंधित औद्योगिक समूहाजवळ चाचणी आणि गुणवत्ता प्रमाणन प्रयोगशाळाची स्थापना करण्यास राज्य सहाय्य करेल.

Industrial Estate Branch

—: Co-operative Industrial Estates :—

- The main objective of the scheme of establishing co-operative industrial estates is to relocate industries concentrated in urban areas to rural areas and threby generate more employment opportunities in rural areas.
- Minimum land required for formation of Co-operative industrial Estate is 2 acre. Minimum 10 members can form Co-operative Industrial Estate. Land is given by Govt. on long term lease basis if Government land is not available in the particular area Government may acquire land and give it to the society on nominal rent. Society may also purchase private land and organize a Co-operative Industrial Estate on such private land.
- The Government gives 20 percent matching share capital of the total cost of project for establishing co-operative industrial estate. The balance 60 percent amount of the total cost of the project is to raise as a loan from financial institutions. The remaining 20 percent amount is to be collected from the members of the industrial estates in the form of share capital.
- There are 142 registered co-operative industrial estates out of which 107 are working, 6 have gone into liquidation and the remaining 29 are yet to complete their infrastructure programme, So far 51 Co-op. Industrial Estates have been given government matching share capital.
- By the end of 30th September 2021 the total 142 Registered Co-operative Industrial Estate are establish in Maharashtra and 8037 units sheds were constructed and were in operation. The State Government had contributed Rs. 1581.00 lacs Share capital to 51 Co-operative Industrial Estates in the state as on 30th September 2021.

Status of Co-operative Industrial Estates in the State of Maharashtra as on 30th September 2021.

Region	Industrial Estates Sanctioned	Functioning	Industrial Units	Employment
Greater Mumbai	04	03	475	19400
Konkan	14	09	602	9888
Nashik	33	33	2109	50109
Pune	45	38	3667	87328
Aurangabad	18	06	317	828
Nanded	08	08	314	7218
Amravati	10	04	112	702
Nagpur	10	06	441	4001
Total	**142**	**107**	**8037**	**1,79,474**

Since 1967 to 30th September 2020 Government has given Rs. 1581 Lacs to 51 Co-operative Industrial Estates as a Government matching share Capital.

Details regarding Budget provision and actual expenditure for last 3 years as follows **(Rs. Lacks)**

Sr. No.	Year	Budget Provision	Expenditure	Return to Government
1.	2018-2019	Nil	Nil	Nil
2.	2019-2020	Nil	Nil	Nil
3.	2020-2021 (Up to Sep. 2021)	Nil	Nil	Nil

१. सहकारी औद्योगिक वसाहत शाखा

देशातील उद्योगांची वाढ होण्याच्या दृष्टीने, तसेच शहरी भागात एकवटलेले उद्योग अविकसित भागांत विकेंद्रीकरण करण्याच्या व ग्रामीण भागात रोजगार उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने एक साधन म्हणून औद्योगिक वसाहतीची योजना केंद्र शासनाने राज्य सरकारला दिली. महाराष्ट्रात ही योजना १९६२ मध्ये कार्यान्वित झाली.

औद्योगिक वसाहतींचे अनेक प्रकार असले तरी, महाराष्ट्रात सहकारी तत्त्वावर वसाहती विकसित करण्यावर भर देण्यात आला आहे. सहकारी औद्योगिक वसाहतींना राज्य शासनातर्फे २०:२०:६० ह्या आकृतिबंधात शासकीय भाग भांडवल म्हणून अर्थसहाय्य देण्यात येत होते. १५ वर्षांनंतर सदर भाग भांडवलाची एकरकमी परतफेड शासनास करावी लागते, २० टक्के सभासदांचे, २० टक्के शासनाचे व ६० टक्के वित्तीय संस्थेकडून कर्ज अशी ही योजना आहे. या आर्थिक सहाय्याचा उपयोग वसाहतींचे रस्ते, पाणीपुरवठा, विद्युत पुरवठा, बँक, पोस्ट, उपाहारगृहे वगैरे विविध विकासांची कामे, तसेच उद्योजक सभासदांसाठी त्यांच्या कारखान्याच्या इमारती बांधणीसाठी करण्यात येतो.

नवीन सहकारी औद्योगिक वसाहतींची स्थापना करण्यापूर्वी त्या ठिकाणाचे तांत्रिक व आर्थिक सर्वेक्षण करण्यात येऊन त्यांच्या निष्कर्षानुसार जिल्हा नियोजन व विकास मंडळ औद्योगिक वसाहतींस अर्थपुरवठा करण्यास तयार असल्यास अशा नवीन ठिकाणास शासन प्रशासकीय मंजुरी देते. अशा मंजूर संस्थांना त्यांच्या प्रकल्प योजनेस उद्योग खात्याने प्रशासकीय मंजुरी व उद्योग संचालनालयाने तांत्रिक मंजुरी दिल्यास संस्थेला २०:२०:६० या आकृतिबंधात आर्थिक सहाय्य देण्यात येते.

दिनांक ३० सप्टेंबर २०२१ अखेर राज्यात १४२ नोंदणीकृत सहकारी औद्योगिक वसाहतींना मंजुरी मिळाली असून १०७ सहकारी औद्योगिक वसाहतींचे काम प्रत्यक्ष सुरू झालेले आहे व त्यामध्ये ८०३७ उद्योग घटक कार्यरत आहेत. तसेच, १,७९,४७४ लोकांना रोजगार प्राप्त झालेला आहे. ६ सहकारी औद्योगिक वसाहती या अवसायनात गेलेल्या असून शिल्लक २९ औद्योगिक वसाहतींना अद्याप पायाभूत सुविधा मिळाल्या नसल्याने सदर वसाहती अद्यापपर्यंत सुरू झालेल्या नाहीत.

दिनांक ३० सप्टेंबर २०२१ अखेर राज्यातील सहकारी औद्योगिक वसाहतींची स्थिती

	औद्योगिक वसाहती			
विभाग (१)	मंजूर (२)	कार्यरत (३)	उद्योग घटक (४)	रोजगार (५)
बृहन्मुंबई	०४	०३	४७५	१९४००
कोकण	१४	०९	६०२	९८८८
नाशिक	३३	३३	२१०९	५०१०९
पुणे	४५	३८	३६६७	८७३२८
अमरावती	१०	०४	११२	७०२
नागपूर	१०	०६	४४१	४००१
औरंगाबाद	१८	०६	३१७	८२८
नांदेड	०८	०८	३१४	७२१८
एकूण ..	**१४२**	**१०७**	**८०३७**	**१७९४७४**

सन १९६७ पासून ते सप्टेंबर २०२१ पर्यंत राज्य शासनाकडून शासकीय समभाग भांडवल योजने (सहकारी औद्योगिक वसाहत योजना लेखाशीर्ष क्र. ४४२५०४०९) अंतर्गत आतापर्यंत एकूण ५१ औद्योगिक वसाहतींना रुपये १५.८३ लक्ष शासकीय समभाग भांडवल म्हणून देण्यात आलेले आहे.

मागील ३ वर्षांत वाटप केलेले शासकीय समभाग भांडवल

(रुपये लाखांत)

अ. क्र. (१)	आर्थिक वर्ष (२)	केलेली तरतूद (३)	प्रत्यक्षात झालेला खर्च (४)	प्रत्यार्पित केलेली रक्कम (५)
१	२०१८–२०१९	निरंक	निरंक	निरंक
२	२०१९–२०२०	निरंक	निरंक	निरंक
३	२०२०–२०२१ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	निरंक	निरंक	निरंक

तसेच महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण, २०१३ मध्ये पायाभूत सोयी-सुविधा निर्माण करणे या उद्देशाकरिता निधी राखून ठेवला असल्याने सहकारी औद्योगिक वसाहतीकरिता प्रचलित २०:२०:६० या आकृतिबंधातील योजना बंद करणेकामी कार्यालयीन पत्र, दिनांक ३० ऑगस्ट २०१४ अन्वये शासनास प्रस्तावित करण्यात आले आहे.

महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण, २०१३ अंतर्गत खालील ९ सहकारी औद्योगिक वसाहतींना सन २०१५-१६ या आर्थिक वर्षात तरतूद उपलब्ध करून देणेबाबत शासन निर्णय क्रमांक मऔद्यो. २०१५/प्र. क्र. ३९/उ-२, दिनांक २८ मार्च २०१६ निर्गमित करण्यात आला आहे.

अ. क्र. (१)	सहकारी औद्योगिक वसाहतींचे नाव (२)	मंजूर निधी रुपये (लाखांत) (३)
१.	सिन्नर तालुका औद्योगिक सहकारी वसाहत मर्यादित, जिल्हा नाशिक (रस्ते)	२२५.००
२.	चाकूर सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, चाकूर, जिल्हा लातूर (पायाभूत सुविधा)	५८१.०२५
३.	पाचोरा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पाचोरा, जिल्हा जळगांव (पायाभूत सुविधा)	१०६.०३५
४.	भुसावळ सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, भुसावळ, जिल्हा जळगांव (पायाभूत सुविधा)	६०.३०
५.	येवले औद्योगिक वसाहत मर्यादित, येवले, जिल्हा नाशिक (पायाभूत सुविधा)	९०.७५
६.	एल. के. अकिवटे सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, जयसिंगपूर, तालुका शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर (पायाभूत सुविधा)	१३८.००
७.	लोणावळा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, तालुका लोणावळा, जिल्हा पुणे (पायाभूत सुविधा)	३००.३२२५
८.	इलेक्ट्रॉनिक्स सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पुणे-सातारा रोड, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	१५३.६९
९.	स्वामी विवेकानंद सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, हडपसर, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	२३.३३२५

वरीलपैकी एकूण ७ औद्योगिक वसाहतींना महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण-२०१३ अंतर्गत नवीन आकृतिबंध २५:७५ अन्वये पायाभूत सोयी-सुविधांकरिता अनुदान उपलब्ध करून देण्यात आले.

अ. क्र. (१)	सहकारी औद्योगिक वसाहतींचे नाव (२)	वितरित निधी रुपये (लाखांत) (३)
१.	सिन्नर तालुका औद्योगिक सहकारी वसाहत मर्यादित, जिल्हा नाशिक (रस्ते)	१५०.००
२.	चाकूर सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, चाकूर, जिल्हा लातूर (पायाभूत सुविधा)	३६२.००
३.	पाचोरा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पाचोरा, जिल्हा जळगांव (पायाभूत सुविधा)	७०.००
४.	येवले औद्योगिक वसाहत मर्यादित, येवले, जिल्हा नाशिक (पायाभूत सुविधा)	६०.००
५.	लोणावळा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, तालुका लोणावळा, जिल्हा पुणे (पायाभूत सुविधा)	५०.००
६.	इलेक्ट्रॉनिक्स सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पुणे-सातारा रोड, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	१०२.००
७.	स्वामी विवेकानंद सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, हडपसर, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	१६.००

वाटप करण्यात आलेल्या औद्योगिक वसाहतींच्या अंमलबजावणी यंत्रणेकडून (म्हणजे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडून) उपयोगिता प्रमाणपत्र सन २०१९-२०२० या वर्षात प्राप्त झालेले असून उपरोक्त नमूद ७ सहकारी औद्योगिक वसाहतीचा निधी वितरित करण्याचे काम शासन स्तरावरून करण्यात येत आहे.

औद्योगिक समूह शाखा, दिनांक १ ऑक्टोबर २०२१

औद्योगिक समूह विकास कार्यक्रम

सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांच्या सर्वांगीण विकासासाठी औद्योगिक समूह विकासाची संकल्पना केंद्र शासनाने स्वीकारली आहे. यास अनुसरून केंद्र शासनाने औद्योगिक समुहांच्या विकासासाठी योजना जाहीर केल्या आहेत. उद्योग संचालनालय, मुंबई द्वारा सदर औद्योगिक समूह विकास योजनांची राज्यात प्रभावी अंमलबजावणी होणेसाठी औद्योगिक समुहांच्या विकासासाठी कार्यवाही करणेत येत आहे.

१. सूक्ष्म, लघु उपक्रम -समूह विकास योजना (MSE-CDP) :

केंद्र शासनाच्या सूक्ष्म, लघु व मध्यम (MSME) मंत्रालयामार्फत सूक्ष्म व लघु उपक्रमासाठी सुधारित सूक्ष्म, लघु उपक्रम-समूह विकास योजना (MSE-CDP) दिनांक १० फेब्रुवारी २०१० रोजी घोषित केली आहे. सदर योजनेतून सूक्ष्म व लघु उपक्रमाच्या सर्वांगीण विकास व वाढीकरिता क्षमतावृद्धी कार्यक्रम अंमलबजावणीसाठी तसेच सामायिक सुविधा निर्मितीसाठी अनुदान देण्यात येते. सामायिक सुविधा केंद्रा अंतर्गत (सीएफसी) संशोधन व विकास केंद्र, पॅकेजिंग केंद्र चाचणी तसेच प्रशिक्षण केंद्र, सामायिक जलनिःस्सारण केंद्र, सामायिक प्रक्रिया केंद्र इ. बाबींचा समावेश होतो.

पात्रता :— विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्रावर कार्यरत एकाच प्रकारच्या, औद्योगिक प्रवर्गातील किमान २० सूक्ष्म, लघु कार्यरत घटक.

सुधारित योजनेची ठळक वैशिष्ट्ये खालीलप्रमाणे :—

१. सामायिक सुविधा केंद्राची प्रकल्प किंमत मर्यादा रु. १५ कोटी वरून रु. २० कोटीपर्यंत वाढवलेली आहे. ज्यामध्ये केंद्र शासनाचा सहभाग ७० टक्के ते ९० टक्के इतका राहील.

२. पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी प्रकल्प किंमत मर्यादा (रु. १० कोटी औद्योगिक वसाहती आणि फ्लॅटेड फॅक्टरी कॉम्प्लेक्स करिता रु. १५ कोटी) असून ज्यामध्ये केंद्र शासनाचा सहभाग ६० टक्के राहील.

३. सामायिक सुविधा केंद्र आणि पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी तयार करावयाच्या विस्तृत प्रकल्प अहवालासाठीची किंमत मर्यादा रु. ५.०० लाखापर्यंत अनुज्ञेय असेल.

सदर योजनेअंतर्गत राज्यातील एकूण सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी एकूण २४ प्रकल्प पस्तावांना अंतिम मंजूरी व १० प्रकल्पांना तत्वता: मंजूरी मिळाली आहे.

सूक्ष्म, लघु उपक्रम-समूह विकास कार्यक्रम अंतर्गत महाराष्ट्र राज्यातील ३४ मंजुरी प्राप्त सविस्तर प्रकल्प अहवाल :

अनुक्रमांक (१)	क्लस्टरचे नाव (२)	ठिकाण (३)
१	टेक्स्टाईल (गारमेंट) क्लस्टर	विटा, जि. सांगली
२	रेझिन मेकींग क्लस्टर	मिरज, जि. सांगली
३	पॉवरलूम क्लस्टर	शिरपूर, जि. धुळे
४	फ्लाय ॲश क्लस्टर	जि. चंद्रपूर
५	टेरी टॉवेल क्लस्टर	जि. सोलापूर
६	टर्मरिक क्लस्टर	जि. सांगली
७	टेक्सटाईल क्लस्टर	नवापूर, जि. नंदूरबार
८	कॉटन फॅब्रीक क्लस्टर	हातकणंगले, जि. कोल्हापूर
९	जनरल इजिनिअरिंग ॲन्ड अलाईड क्लस्टर	भोसरी जि. पुणे
१०	दाम मिल क्लस्टर, नागपूर	जि. नागपूर
११	टेक्स्टाईल क्लस्टर, मालेगाव	मालेगाव, जि. नाशिक
१२	टेक्स्टाईल गारमेंट	जि. नागपूर
१३	टेक्स्टाईल क्लस्टर	इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर

(१)	(२)	(३)
१४	ऑटो ॲण्ड इंजिनीअरींग क्लस्टर	जि. अहमदनगर
१५	आंबा प्रक्रिया क्लस्टर	जि. रत्नागिरी
१६	राईस मिल क्लस्टर, रामटेक	जि. नागपूर
१७	इंजिनियरींग क्लस्टर	याड्राव, जि. कोल्हापूर
१८	इंजिनियरींग (MESCO) क्लस्टर	भोसरी, जि. पुणे
१९	प्रिंटींग क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
२०	राईल मिल क्लस्टर	पवनी, जि. भंडारा
२१	इंजिनियरींग क्लस्टर	जि. जळगाव
२२	प्लास्टीक क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
२३	पैठणी साडी क्लस्टर	येवला, जि. नाशिक
२४	टेक्स्टाईल क्लस्टर	वेस्ट विदर्भ, जि. नागपूर
२५	इंजिनियरींग क्लस्टर	जि. नागपूर
२६	टायनी जनरल इंजिनिअरिंग ॲन्ड अलाईट इंडस्ट्रीज	जि. औरंगाबाद
२७	ऑटो काम्पोनन्ट क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
२८	कोल्हापूर चप्पल क्लस्टर	जि. कोल्हापूर
२९	सिल्वर क्लस्टर	हुपरी, जि. कोल्हापूर
३०	राईस मिल क्लस्टर	आरमोरी, जि. गडचिरोली
३१	इंजिनिअरिंग क्लस्टर	जि. कोल्हापूर
३२	रबर क्लस्टर	जि. पुणे
३३	इंजिनिअरिंग क्लस्टर	कुपवाड, जि. सांगली
३४	ॲडव्हान्स इंजिनिअरींग क्लस्टर	जि. पुणे

अनुदान.—औद्योगिक समूह विकास प्रकल्पांना केंद्र शासनाकडून खालील कारणासाठी अनुदान प्राप्त झाले आहे, तत्संबंधिची माहिती खालीलप्रमाणे आहे :—

(अ) केंद्र शासनाचे वर्षनिहाय वितरित अनुदान :—

अनुक्रमांक (१)	वर्ष (२)	हेतू (कार्यक्रम) (३)	केंद्र शासनाचे वितरित अनुदान (रु. लाखांत) (४)
१	२००८-२००९	१५ समूह प्रकल्पांना निदानोपयोगी अभ्यास अहवाल तयार करणेसाठी	२०.२५
२	२००९-२०१०	११ समूह प्रकल्पांकरिता क्षमतेचा निदानोपयोगी अभ्यास अहवाल तयार करणेसाठी.	५७.४५५
३	२००९-२०१०	३ समूह प्रकल्पांचा निदानोपयोगी अभ्यास अहवाल तयार करणेसाठी	६.७५
४	२०१०-२०११	२ समूह प्रकल्पांचा निदानोपयोगी अभ्यास अहवाल	१.६९
		१ समूह प्रकल्पाचा क्षमतावृद्धी कार्यक्रम	७.२०
		२ समूह प्रकल्पांच्या सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	७०८.००
५	२०११-२०१२	४ समूह प्रकल्पांचा निदानोपयोगी अभ्यास अहवाल तसेच क्षमतावृद्धी कार्यक्रम.	२५.०१५

(१)		(२)	(३)
		२ समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	८७४.५०
६	२०१२-२०१३	१ समूह प्रकल्पाचा क्षमतावृद्धी कार्यक्रमासाठी	७.४०
७	२०१३-२०१४	२ समूह प्रकल्पांच्या सामायिक सुविधा केंद्र पूर्णत्वाकरिता	६४१.९५
		१ समूह प्रकल्पाचा निदानोपयोगी अभ्यास अहवालासाठी	१.८५
		५ समूह प्रकल्पांचा क्षमतावृद्धी कार्यक्रमासाठी	४०.२६
८	२०१४-२०१५	६ समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	२५२२.३७
९	२०१५-२०१६	६ समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	२२५१.३२
	२०१५-२०१६	१ प्रकल्प औद्योगिक पायाभूत विकास	२००.००
	२०१५-२०१६	३ प्रकल्प क्षमतावृद्धी कार्यक्रम	१९.९१
१०	२०१६-२०१७	१० समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	३४९९.६१
	२०१६-२०१७	१ प्रकल्प औद्योगिक पायाभूत विकास	२६३.३०
११	२०१७-२०१८	११ समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	२४६५.४५
१२	२०१८-२०१९	७ समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	२४४६.०५
१३	२०१९-२०२०	४ समूह प्रकल्पांचा सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	९२५.४०
१४	२०२०-२०२१	१ समूह प्रकल्पांस सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीकरिता	४७२.७४४
		एकूण ...	**१७४५८.५**

अंतिम मंजुरी प्राप्त झालेल्या समूह प्रकल्पांच्या वर्षनिहाय तपशील व मंजूर प्रकल्प तपशील खालीलप्रमाणे आहे :—

(रक्कम रुपये कोटीत)

अनुक्रमांक (१)	वर्ष निहाय (२)	प्रकल्पाचे नाव (३)	मंजूर प्रकल्प किंमत (४)	केंद्र शासनाचे मंजूर अनुदान (५)
१	२०१०-२०११	१. गारमेंट क्लस्टर, विटा, जि. सांगली	०९.१०	०६.८२
		२. रेझीन क्लस्टर, जि. सांगली	०७.०८	०४.९६
		३. फ्लाय अॅश क्लस्टर, जि. चंद्रपूर	१५.३७	१३.५०
२	२०११-२०१२	४. टेक्स्टाईल क्लस्टर, शिरपूर, जि. धुळे	१४.२३	९.९६
		५. गारमेंट क्लस्टर, जि. नागपूर	१५.९१	१३.३९
३	२०१२-२०१३	६. इचलकरंजी टेक्स्टाईल क्लस्टर, जि. कोल्हापूर	१६.५७	१२.७०
		७. टेक्स्टाईल क्लस्टर, मालेगाव, जि. नाशिक	१५.८४	११.९६
		८. दाल मिल क्लस्टर, जि. नागपूर	१६.२७	१०.०३
४	२०१३-२०१४	९. अहमदनगर ऑटो ॲण्ड इंजि. क्लस्टर, जि. अहमदनगर	१५.२३	१०.२१
		१०. जनरल इंजिनिअरिंग ॲण्ड अलाईड क्लस्टर, भोसरी, जि. पुणे	१५.२९	१३.४३
		११. मँगो प्रोसेसिंग क्लस्टर, जि. रत्नागिरी	१५.०३	११.३९
५	२०१४-२०१५	१२. टर्मरिक क्लस्टर, जि. सांगली	१५.५०	१३.४९
		१३. महासैनिक औद्योगिक इंडस्ट्रियल इस्टेट, जि. पुणे	८.१८	६.५४
६	२०१५-२०१६	१४. टेक्सटाईल क्लस्टर, नवापूर, जि. नंदूरबार	१५.९३	१०.५०

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
		१५. टेरीटॉवल क्लस्टर, जि. सोलापूर	१७.९१	१२.९१
		१६. कॉटन फॅब्रीक क्लस्टर, जि. कोल्हापूर	१६.७४	१२.००
७	२०१७-२०१८	१७. राईस मिल क्लस्टर, रामटेक, जि. नागपूर	१८.२५	११.२५
		१८. प्रिन्टींग क्लस्टर, जि. औरंगाबाद	१६.३४	१२.००
		१९. इंजिनिअरिंग क्लस्टर, याड्रव, जि. कोल्हापूर	१६.१५	११.८२
८	२०१८-२०१९	२०. राईस मिल क्लस्टर, पवनी, जि. भंडारा	१६.३६	१०.५०
९	२०१९-२०२०	२१. इंजिनिअरिंग क्लस्टर, जि. जळगाव	१७.१०	१३.५०
		२२. प्लास्टीक क्लस्टर, जि. औरंगाबाद	१२.०५	९.६४
१०	२०२०-२०२१	२३. ॲटो इंजिनिअरिंग क्लस्टर, जि. नागपूर	१७.६३	१२.३४
		२४. हायटेक इंजिनिअरिंग क्लस्टर, जि. कोल्हापूर	२१.१४	१४.००
		एकूण ...	**३६७.२०**	**२६८.८४**

२. राज्य शासनाचा सहभाग :

शासन निर्णय दिनांक ९ जून २०१०, दिनांक २२ ऑक्टोबर २०१० व २ जून २०१५ अन्वये सामायिक सुविधा केंद्राच्या उभारणीकरिता राज्य शासनाचा १० टक्के सहभाग देण्यास योजना जाहीर करणेत आली आहे. खालील समूह प्रकल्पांना राज्याच्या सदर योजनेचा लाभ देण्यात आला आहे :—

अनुक्रमांक (१)	हेतू (कार्यक्रम) सामायिक सुविधा केंद्राच्या उभारणीकरिता राज्य शासनाचा १० टक्के सहभाग (२)	योजनेचे नाव (३)	वर्ष (४)	राज्य शासनाचे वितरित अनुदान (रु. लाखांत) (५)
१	गारमेंट क्लस्टर, विटा, जि. सांगली	MSE-CDP	२०१०-२०११	५३.८८
२	सांगली ग्रेप प्रोसेसिंग क्लस्टर, जि. सांगली	MSE-CDP	२०१०-२०११	४२.५३
			२०११-२०१२	२८.३६
३	टेक्सटाईल क्लस्टर, मालेगाव, जि. नाशिक	MSE-CDP	२०१३-२०१४	६०.००
			२०१४-२०१५	६०.००
			२०१५-२०१६	३०.००
४	दाल मिल क्लस्टर, जि. नागपूर	MSE-CDP	२०१३-२०१४	५७.५८४
			२०१५-२०१६	५७.५८०
			२०१६-२०१७	२८.७९६
५	पॉवरलूम क्लस्टर, शिरपूर, जि. धुळे	MSE-CDP	२०१३-२०१४	५६.९२४
			२०१४-२०१५	४२.६९३
			२०१६-२०१७	४२.६९३
६	ऑटो ॲण्ड इंजिनिअरिंग क्लस्टर, जि. अहमदनगर	MSE-CDP	२०१५-२०१६	६०.००
			२०१५-२०१६	६०.००
			२०१६-२०१७	२९.७५३४४
७	राईस मिल क्लस्टर, रामटेक, जि. नागपूर	MSE-CDP	२०१७-२०१८	५९.०६
			२०१८-२०१९	४४.३०
			२०१८-२०१९	४४.३१

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
८	टेक्सटाईल क्लस्टर, नवापूर, जि. नंदुरबार	MSE-CDP	२०१७-२०१८	६०.००
			२०१८-२०१९	४५.००
			२०१८-२०१९	४५.००
९	प्रिंटींग क्लस्टर, जि. औरंगाबाद	MSE-CDP	२०१८-२०१९	६०.००
१०	इंजिनिअरिंग ॲण्ड ऑटो कंपोनंट क्लस्टर, यड्राव, जि. कोल्हापूर.	MSE-CDP	२०२०-२०२१	१५०.००
			एकूण ...	**११२८.४६३४४**

३. महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक समूह विकास योजना (एमएसआय-सीडीपी) :

सन २०१३-२०१४ मध्ये महाराष्ट्र राज्याची औद्योगिक समूह विकास योजना शासन निर्णय, दिनांक २५ फेब्रुवारी २०१४ अन्वये अंमलात आली असून दिनांक २४ जुलै २०१९ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सुधारित मार्गदर्शक तत्वे जाहीर करण्यात आलेली आहेत.

पात्रता :

(अ) **विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्रावर कार्यरत एकाच प्रकारच्या उद्योग प्रवर्गातील किमान १० सूक्ष्म, लघु कार्यरत घटक.**

(ब) **सामूहिक प्रोत्साहन योजनेनुसार "क", "ड", "ड +" आणि "विना उद्योग जिल्हे" तसेच नक्षलग्रस्त क्षेत्रे या भागात असणारे औद्योगिक समूह.**

१. योजने अंतर्गत सुविधा :

(i) क्षमता वृद्धी कार्यक्रम अंमलबजावणी :

क्षमता वृद्धी कार्यक्रमाकरिता मंजूर प्रकल्प किंमत मर्यादा रु. १०.०० लाख असून त्याअंतर्गत राज्य शासनाचे अनुदान ९० टक्के व लाभार्थ्यांचा सहभाग १० टक्के राहील.

(ii) सामायिक सुविधा केंद्र उभारणी :

सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी राज्य शासनाची अनुदान मर्यादा रु. १०.०० कोटी किंवा मंजूर प्रकल्प किंमतीच्या ७० टक्के यापैकी जी कमी रक्कम असेल ती.

औद्योगिक समूहात १०० टक्के सूक्ष्म उद्योग घटक असणाऱ्या औद्योगिक समूहाकरिता राज्य शासनाचे अनुदान ८० टक्के राहिल.

औद्योगिक समूहात १०० टक्के अनुसूचित जाती-जमाती प्रवर्गातील उद्योग घटक, १०० टक्के महिला प्रवर्गातील उद्योग घटक असणाऱ्या औद्योगिक समूहाकरिता राज्य शासनाचे अनुदान ९० टक्के राहील.

सदर योजनेंतर्गत राज्यातील एकूण १८७ औद्योगिक समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरी देण्यात आलेली असून त्यापैकी ७८ औद्योगिक समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत अंतिम मंजुरी देण्यात आलेली आहे.

महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक समूह विकास योजना (एमएसआय-सीडीपी) अंतर्गत क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त प्रकल्पांची १८७ यादी खालीलप्रमाणे आहे.

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
१	राईस मिल क्लस्टर	चामोशी, जि. गडचिरोली
२	राईस मिल क्लस्टर	सडक अर्जुनी, जि. गोंदिया
३	जॅगरी क्लस्टर	कासा-बिरसोला, जि. गोंदिया
४	प्रिन्टींग क्लस्टर	आंबेगाव, जि. पुणे
५	जरदोसी क्लस्टर	येवला, जि. नाशिक
६	ॲग्रो इक्विपमेंट क्लस्टर	अंदरसूल, जि. नाशिक

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
७	कॅश्यू क्लस्टर	श्रृंगारवाडी, जि. कोल्हापूर
८	कॅश्यू क्लस्टर	लांजा, जि. रत्नागिरी
९	प्रिन्टींग क्लस्टर	जि. नांदेड
१०	हिमरु शाल क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
११	रबर क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
१२	लेदर क्लस्टर	मंठा, जि. जालना
१३	खवा क्लस्टर	ता. भूम, जि. उस्मानाबाद
१४	रेझिन मेकिंग क्लस्टर	कवठेमहांकाळ, जि. सांगली
१५	रेझिन मेकिंग क्लस्टर	ता. पंढरपूर, जि. सोलापूर
१६	मराठवाडा कॉटन प्रोसेसिंग क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
१७	गारमेंट क्लस्टर	जि. अमरावती
१८	टीकवूड फर्निचर क्लस्टर	अचलपूर, जि. अमरावती
१९	हनी प्रोसेसिंग क्लस्टर	जि. अमरावती
२०	जॅगरी क्लस्टर	तुमसर, जि. भंडारा
२१	गारमेंट क्लस्टर	कडा, ता. आष्टी, जि. बीड
२२	फॅब्रीकेशन क्लस्टर	जि. बीड
२३	फॅब्रीकेशन ॲण्ड इंजिनिअरिंग क्लस्टर	जि. हिंगोली
२४	दगडी मूर्ती मेकिंग आणि कारव्हींग क्लस्टर	पातूर, जि. अकोला
२५	टर्मरिक क्लस्टर	वायगाव, जि. वर्धा
२६	दाल मिल क्लस्टर	जि. अकोला
२७	हनी प्रोसेसिंग क्लस्टर	पटसूल, जि. अकोला
२८	गोल्ड ज्वेलरी क्लस्टर	जि. नांदेड
२९	ॲग्रीकल्चर इम्प्लिमेंट क्लस्टर	संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी
३०	पैठणी साडी क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
३१	ॲग्रीकल्चर इक्यूपमेंट क्लस्टर	जि. लातूर
३२	टेरि टॉवेल क्लस्टर	जि. सोलापूर
३३	लेदर क्लस्टर	गेवराई, जि. बीड
३४	बिद्री वर्क क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
३५	स्टील फर्निचर क्लस्टर	जि. नांदेड
३६	ट्रक बॉडी बिल्डिंग क्लस्टर	माडलमोही, जि. बीड
३७	फर्निचर ॲण्ड इंजिनिअरिंग वर्क क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
३८	म्युझिकल इन्स्ट्रूमेंट क्लस्टर	मिरज, जि. सांगली
३९	कॉयर क्लस्टर	वेंगुर्ला, जि. सिंधुदुर्ग
४०	अगरबत्ती क्लस्टर	पोंभुर्ना, जि. चंद्रपूर
४१	स्पाईसेस क्लस्टर	जि. जालना
४२	खवा ॲण्ड डेअरी प्रोडक्ट	नांदुरा, जि. बुलढाणा

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
४३	फॅब्रिकेशन ॲण्ड इंजिनिअरिंग क्लस्टर	जि. उस्मानाबाद
४४	ॲग्रीकल्चर इम्प्लिमेंट ॲण्ड इंजिनिअरिंग क्लस्टर	जाफराबाद, जि. जालना
४५	रेझिन क्लस्टर	जि. उस्मानाबाद
४६	राईस मिल क्लस्टर	मूल-सावोली, जि. चंद्रपूर
४७	लॅक बँगल क्लस्टर	अचलपूर, जि. अमरावती
४८	पॉटरी क्लस्टर	बोरी-अरब, जि. यवतमाळ
४९	कॅश्यू प्रोसेसिंग क्लस्टर	वेंगुर्ला, जि. सिंधुदुर्ग
५०	कॅश्यू प्रोसेसिंग क्लस्टर	मालवण, जि. सिंधुदुर्ग
५१	मॉड्यूलर फर्निचर क्लस्टर	कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग
५२	मँगो प्रोसेसिंग (मिक्स फ्रूट प्रोसेसिंग) क्लस्टर	देवगड, जि. सिंधुदुर्ग
५३	वुडन टॉय क्लस्टर	सावंतवाडी, जि. सिंधुदुर्ग
५४	इंजिनिअरिंग क्लस्टर (BIMAT)	वाळूज, जि. औरंगाबाद
५५	किचन ट्रॉली क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
५६	सर्वोदय गारमेंट क्लस्टर	जि. बीड
५७	स्पाईसेस क्लस्टर	पिंपळनेर, जि. बीड
५८	स्टील फर्निचर क्लस्टर	जि. लातूर
५९	रेडिमेड गारमेंट क्लस्टर	जि. परभणी
६०	रेडिमेड गारमेंट क्लस्टर	चिमूर, जि. चंद्रपूर
६१	बेकरी क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
६२	वारली पेंटींग ॲण्ड फ्रेमिंग क्लस्टर	जवाहर, जि. पालघर
६३	रेझीन क्लस्टर,	मंद्रुप, जि. सोलापूर
६४	रेडीमेड गारमेंट क्लस्टर	जुन्नर, जि. पुणे
६५	स्टील फर्निचर क्लस्टर	अंबेजोगाई, जि. बीड
६६	खवा क्लस्टर	धारुर, जि. बीड
६७	संत गोरोबाकाका मातीकला उद्योग क्लस्टर	जि. बीड
६८	रेडिमेड गारमेंट क्लस्टर	जि. बीड
६९	टेक्सटाईल क्लस्टर	बसमत, जि. हिंगोली
७०	हनी क्लस्टर	जि. लातूर
७१	सोलार चरखा क्लस्टर	अमरावती
७२	सोलापूरी चादर क्लस्टर	जि. सोलापूर
७३	गारमेंट क्लस्टर, भूम	जि. उस्मानाबाद
७४	गारमेंट क्लस्टर, पारगाव	जि. उस्मानाबाद
७५	कुंभार ग्रामोद्योग क्लस्टर	खेडगाव, जि. नाशिक

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
७६	इंजिनिअरींग ग्रामोद्योग क्लस्टर	वणी, ता. दिंडोरी, जि. नाशिक
७७	सोप क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
७८	प्रिन्टींग क्लस्टर	कबनूर, जि. कोल्हापूर
७९	स्पाईसेस क्लस्टर	पेठ, वडगाव, जि. कोल्हापूर
८०	पॉटरी क्लस्टर	भद्रावती, जि. चंद्रपूर
८१	फर्निचर ॲण्ड इंटेरिअर ग्रामोद्योग क्लस्टर	जि. वर्धा
८२	बंजारा आर्ट ॲण्ड गारमेंट क्लस्टर	जि. नांदेड
८३	रेडिमेड गारमेंट क्लस्टर	जिंतूर, जि. परभणी
८४	टर्मरीक क्लस्टर	जि. हिंगोली
८५	लेदर क्लस्टर	जि. उस्मानाबाद
८६	फर्निचर क्लस्टर	नवापूर, जि. नंदूरबार
८७	लोकर ग्रामोद्योग क्लस्टर	जि. धुळे
८८	भेळ भत्ता क्लस्टर	चांदवड, जि. नाशिक
८९	फाईल मेकिंग ॲण्ड प्रिन्टींग क्लस्टर	जि. अहमदनगर
९०	रेझिन क्लस्टर	चिंचणी, जि. सांगली
९१	फॅब्रिकेशन क्लस्टर	जि. सातारा
९२	मसाला क्लस्टर	अंबेजोगाई, जि. बिड
९३	इलेक्ट्रॉनिक क्लस्टर	जि. नागपूर
९४	गारमेंट क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
९५	टेक्स्टाईल क्लस्टर	शिरपूर, जि. धुळे
९६	लेदर क्लस्टर	जि. लातूर
९७	गारमेंट क्लस्टर	जि. सोलापूर
९८	गोल्ड ज्वेलरी क्लस्टर	जि. अहमदनगर
९९	टर्मरीक क्लस्टर	वाटेफल, जि. उस्मानाबाद
१००	राईस मिल क्लस्टर	जुन्नर, जि. पुणे
१०१	टेक्स्टाईल क्लस्टर	वडवणी, जि. बीड
१०२	टर्मरीक क्लस्टर	जि. बुलढाणा
१०३	ॲग्रो प्रोसेसिंग क्लस्टर (टर्मरिक)	कन्नड, जि. औरंगाबाद
१०४	अगरबत्ती क्लस्टर	जि. नागपूर
१०५	गारमेंट क्लस्टर	संगमनेर, जि. अहमदनगर
१०६	बेसिक ॲपेरेल क्लस्टर	बुटीबोरी, जि. नागपूर
१०७	कात क्लस्टर	अबलोली, जि. रत्नागिरी
१०८	गारमेंट क्लस्टर	जि. यवतमाळ
१०९	फोर्जिंग (इंजिनिअरिंग) क्लस्टर	जि. औरंगाबाद

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
११०	जॅगरी क्लस्टर	जि. लातूर
१११	पल्सेस क्लस्टर	झरी, जि. परभणी
११२	गारमेंट क्लस्टर	कोपरगांव, जि. अहमदनगर
११३	बांबु क्लस्टर	सुरगणा, जि. नाशिक
११४	अब्दुललाट टेक्स्टाईल क्लस्टर	अब्दुललाट, कोल्हापूर
११५	श्री. छत्रपती टेक्स्टाईल क्लस्टर	रेंदाळ, जि. कोल्हापूर
११६	पॉवरलूम क्लस्टर	हातकणंगले, जि. कोल्हापूर
११७	गारमेंट क्लस्टर	चाळीसगाव, जि. जळगाव
११८	बनाना क्लस्टर	यावल, जि. जळगाव
११९	लेदर क्लस्टर	जि. सातारा
१२०	लेदर क्लस्टर	जत, जि. सांगली
१२१	जॅक फ्रूट ॲन्ड मल्टीफूड क्लस्टर	कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग
१२२	चिकू क्लस्टर	तलासरी, जि. पालघर
१२३	खवा क्लस्टर	जि. वाशिम
१२४	पेपर पॅकेजिंग क्लस्टर	जि. लातूर
१२५	रेझिन क्लस्टर	दिंडोरी, जि. नाशिक
१२६	टेक्सटाईल क्लस्टर	तूरखेडा, जि. जळगाव
१२७	लेदर क्लस्टर	दर्यापूर, जि. अमरावती
१२८	ॲग्रो इंजिनिअरिंग क्लस्टर	अकोट, जि. अकोला
१२९	गारमेंट क्लस्टर	साक्री, जि. धुळे
१३०	टर्मरिक क्लस्टर	बसमत, जि. हिंगोली
१३१	सोलार पॅनल क्लस्टर	जि. लातूर
१३२	बंजारा क्लस्टर	नांदुरा, जि. लातूर
१३३	राईस मिल क्लस्टर	आजरा, जि. कोल्हापूर
१३४	जिन्नर्स ॲण्ड मिलर्स क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
१३५	अगरबत्ती क्लस्टर	लाखनी, जि. भंडारा
१३६	फुड प्रोसेसिंग क्लस्टर	जि. अकोला
१३७	ग्लोज क्लस्टर,	इस्लामपूर, जि. सांगली
१३८	टर्मरीक क्लस्टर	इस्लामपूर, जि. सांगली
१३९	इंजिनिअरींग क्लस्टर	जि. सोलापूर
१४०	टेक्सस्टाईल क्लस्टर	जि. सोलापूर
१४१	कोकम प्रोसेसिंग क्लस्टर	मालवण, जि. सिंधुदुर्ग
१४२	हनी प्रोसेसिंग क्लस्टर	किनवट, जि. नांदेड
१४३	मिल्क प्रोसेसिंग क्लस्टर	चाळीसगाव, जि. जळगाव

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
१४४	उपरणे क्लस्टर	येवला, जि. नाशिक
१४५	जॅगरी क्लस्टर	जि. सातारा
१४६	खवा क्लस्टर	नानज, जि. सोलापूर
१४७	टेक्स्टाईल प्रिन्टींग क्लस्टर	मालेगाव, जि. नाशिक
१४८	फिड मिल क्लस्टर	कळवण, जि. नाशिक
१४९	गारमेंट क्लस्टर	तेहरे, जि. नाशिक
१५०	बांबू क्लस्टर	अक्कलकुवा, जि. नंदुरबार
१५१	टेक्स्टाईल क्लस्टर	शिरपूर, जि. धुळे
१५२	टेक्स्टाईल क्लस्टर	नवापूर, जि. नंदुरबार
१५३	ॲग्रो प्रोसेसिंग क्लस्टर	शिराळा, जि. सांगली
१५४	बेकरी क्लस्टर	मिरज, जि. सांगली
१५५	गारमेंट ॲण्ड डिजिटल प्रिन्टींग क्लस्टर	जि. सांगली
१५६	जनरल इंजिनिअरींग क्लस्टर	कडेगाव, जि. सांगली
१५७	इंडस्ट्रियल इंजिनिअरिंग ॲन्ड पंम्प कंम्पोनंट क्लस्टर	आष्टा, जि. सांगली
१५८	कॉटन प्रोसेसिंग क्लस्टर	सेलू, जि. परभणी
१५९	गारमेंट क्लस्टर	भिवंडी, जि. ठाणे
१६०	गारमेंट क्लस्टर	म्हसाळा, जि. रायगड
१६१	गारमेंट क्लस्टर	जि. नागपूर
१६२	मँगो, मल्टी फ्रुट प्रोसेसिंग	सावंतवाडी, जि. सिंधुदुर्ग
१६३	पॅकेजिंग ॲन्ड पिंटर क्लस्टर	जि. सातारा
१६४	सिक्युरिटी प्रिंटीग क्लस्टर	जि. कोल्हापूर
१६५	ॲल्युमिनिया क्लस्टर	जि. कोल्हापूर
१६६	पॅकेजिंग ॲन्ड पिंटर क्लस्टर	जि. सोलापूर
१६७	एफएमसीजी ॲन्ड ॲग्रीकल्चर पॅकेजिंग क्लस्टर	जि. नाशिक
१६८	राईस मिल क्लस्टर	शहापूर, जि. ठाणे
१६९	स्पाईसेस क्लस्टर	कुंभारी, जि. लातूर
१७०	रेडीमेड गारमेंट क्लस्टर	जामनेर, जि. जळगाव
१७१	रेडीमेड गारमेंट ॲन्ड होम प्रर्निशिंग क्लस्टर	चाळीसगांव, जि. जळगाव
१७२	राईस मिल क्लस्टर	इगतपूरी, जि. नाशिक
१७३	मेटल प्रोसेसिंग क्लस्टर	कागल, जि. कोल्हापूर
१७४	रेडीमेड गारमेंट क्लस्टर	अंजनगांव, सुरजी, जि. अमरावती
१७५	मिल्क प्रोसेसिंग क्लस्टर	धारणी, जि. अमरावती
१७६	मिल्क अँड मिल्क प्रोडक्टस, क्लस्टर	अचलपूर, जि. अमरावती

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
१७७	संत गोरोबा काका कुंभार क्लस्टर	तेर, जि. उस्मानाबाद
१७८	संघा टेक्सटाईल क्लस्टर	अकोला
१७९	चिल्ली पावडर अँड स्पायसेस क्लस्टर	भिवापूरी, जि. नागपूर
१८०	कॅश्यु क्लस्टर	राजापूर, जि. रत्नागिरी
१८१	ॲग्रीकल्चर इंम्प्लिमेंट क्लस्टर	मिरज, जि. सांगली
१८२	रेझीन क्लस्टर	जत, जि. सांगली
१८३	जॅगरी क्लस्टर	कवठेपिरान, जि. सांगली
१८४	रेझीन क्लस्टर	निफाड, जि. नाशिक
१८५	रेझीन अँड फ्रुट क्लस्टर	सटाणा, जि. नाशिक
१८६	स्पेशल स्पायसेस अँड फुड प्रोसेसिंग क्लस्टर	गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर
१८७	पॅकेजिंग अँड प्रिंटींग क्लस्टर	उदगरी, जि. लातुर

उपरोक्त एकूण १८७ औद्योगिक समूहांपैकी खालील एकूण ७८ औद्योगिक समूहांच्या सामायिक सुविधा केंद्रास (CFC) मान्यता देण्यात आलेली आहे.

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
१	कॅश्यु प्रोसेसिंग क्लस्टर	लांजा, जि. रत्नागिरी
२	कॉयर क्लस्टर	वेंगुर्ला, सिंधुदुर्ग
३	ॲग्रीकल्चर इंम्प्लेमेंट क्लस्टर	संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी
४	कॅश्यु प्रोसेसिंग क्लस्टर	वेंगुर्ला, जि. सिंधुदुर्ग
५	कॅश्यु प्रोसेसिंग क्लस्टर	मालवण, जि. सिंधुदुर्ग
६	मॉड्युलर फर्निचर क्लस्टर	कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग
७	मँगो (मिक्स फ्रुट) प्रोसेसिंग क्लस्टर	देवगड, जि. सिंधुदुर्ग
८	प्रिंटींग क्लस्टर	आंबेगाव, जि. पुणे
९	कॅश्यु क्लस्टर	श्रृंगारवाडी, जि. कोल्हापूर
१०	रेझिन क्लस्टर	कवठे-महांकाळ, जि. सांगली
११	रेझिन क्लस्टर	पंढरपूर, जि. सोलापूर
१२	रबर क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
१३	लेदर क्लस्टर	मंठा, जि. जालना
१४	खवा (डेअरी प्रोडक्ट्स) क्लस्टर	भूम, जि. उस्मानाबाद
१५	प्रिंटींग क्लस्टर	जि. नांदेड
१६	गारमेंट क्लस्टर	कडा, जि. बीड
१७	गोल्ड ज्वेलरी क्लस्टर	जि. नांदेड

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
१८	ॲग्रीकल्चर इक्यूपमेंट क्लस्टर	जि. लातूर
१९	इंजिनिअरिंग ॲन्ड फॅब्रिकेशन क्लस्टर	जि. उस्मानाबाद
२०	रेडिमेड गारमेंट क्लस्टर	जि. अमरावती
२१	हनी प्रोसेसिंग क्लस्टर	दर्यापूर, जि. अमरावती
२२	राईस मिल क्लस्टर	मूल-सावोली, जि. चंद्रपूर
२३	राईस मिल क्लस्टर	चामोर्शी, जि. गडचिरोली
२४	राईस मिल क्लस्टर	सडक-अर्जुनी, जि. गोंदिया
२५	जॅगरी क्लस्टर	कासा-बिरसोला, जि. गोंदिया
२६	अगरबत्ती क्लस्टर	पोंभुर्णा, जि. चंद्रपूर
२७	प्रिंटींग क्लस्टर	कबनूर, जि. कोल्हापूर
२८	फाईल मेकिंग ॲन्ड प्रिंटींग क्लस्टर	जि. अहमदनगर
२९	गोल्ड ज्वेलरी क्लस्टर	जि. अहमदनगर
३०	वारली पेंटिंग ॲन्ड फ्रेमिंग क्लस्टर	जवाहर, जि. पालघर
३१	पैठणी साडी क्लस्टर	पैठण, जि. औरंगाबाद
३२	म्युझिकल इन्स्ट्रुमेंट क्लस्टर	मिरज, जि. सांगली
३३	ॲग्रीकल्चर इंम्प्लेमेंट ॲन्ड फॅब्रिकेशन क्लस्टर	जाफ्राबाद, जि. जालना
३४	मसाला	जि. जालना
३५	गारमेंट क्लस्टर	जुन्नर, जि. पुणे
३६	भेळ भत्ता क्लस्टर	चांदवड, जि. नाशिक
३७	गारमेंट क्लस्टर	भूम, जि. उस्मानाबाद
३८	फॅब्रिकेशन क्लस्टर	वाठार, जि. सातारा
३९	स्टील फर्निचर क्लस्टर	जि. लातूर
४०	बेकरी क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
४१	फॅब्रिकेशन ॲन्ड इंजिनिअरिंग क्लस्टर	जि. हिंगोली
४२	टेरी टॉवेल क्लस्टर	जि. सोलापूर
४३	फोरजिंग (इंजिनिअरिंग) क्लस्टर	वाळूज, जि. औरंगाबाद
४४	रेझिन क्लस्टर	चिंचणी, जि. सांगली
४५	गारमेंट क्लस्टर	संगमनेर, जि. अहमदनगर
४६	पावरलूम क्लस्टर	हातकणंगले, जि. कोल्हापूर
४७	टेक्सटाईल क्लस्टर	शिरपूर, जि. धुळे
४८	अगरबत्ती क्लस्टर	जि. नागपूर

अनुक्रमांक (१)	औद्योगिक समुहाचे नाव (२)	ठिकाण (३)
४९	सोलार चरखा क्लस्टर	जि. अमरावती
५०	कात क्लस्टर	अबलोली, जि. रत्नागिरी
५१	मसाला क्लस्टर	अंबेजोगाई, जि. बीड
५२	रेझिन क्लस्टर	भूम, जि. उस्मानाबाद
५३	जॅगरी क्लस्टर	लातूर
५४	लेदर क्लस्टर	दर्यापूर, जि. अमरावती
५५	रेझिन क्लस्टर	मंद्रुप, जि. सोलापूर
५६	गारमेंट क्लस्टर	कोपरगाव, जि. अहमदनगर
५७	ग्लोव्हज क्लस्टर	जि. सांगली
५८	बंजारा आर्ट ॲन्ड क्राफ्ट क्लस्टर	जि. यवतमाळ
५९	टर्मरीक क्लस्टर	सेनगाव, जि. हिंगोली
६०	टेक्स्टाईल क्लस्टर	वसमत, जि. हिंगोली
६१	सर्वोदय गारमेंट क्लस्टर	जि. बीड
६२	टेक्स्टाईल क्लस्टर	जि. सोलापूर
६३	सोप क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
६४	लेदर क्लस्टर	जि. उस्मानाबाद
६५	जिन्नर्स ॲन्ड मिलर्स क्लस्टर	जि. औरंगाबाद
६६	टेक्स्टाईल क्लस्टर	अब्दुललाट, जि. कोल्हापूर
६७	स्पाईसेस क्सल्टर	पिंपळनेर, जि. बीड
६८	हनी प्रोसेसिंग क्लस्टर	जि. लातूर
६९	बांबू क्लस्टर	सुरगाणा, जि. नाशिक
७०	ट्रक बॉडी बिल्डींग क्लस्टर	माडलमोही, जि. बीड
७१	पॅकेजिंग ॲन्ड पिंटर क्लस्टर	जि. सातारा
७२	सिक्युरिटी प्रिंटीग क्लस्टर	जि. कोल्हापूर
७३	ॲल्युमिनिया क्लस्टर	जि. कोल्हापूर
७४	इंड्रस्ट्रीयल इंजिनिअरींग अँड कंपोनंट क्लस्टर	आष्टा, जि. सांगली
७५	जनरल इंजिनिअरींग क्लस्टर	कडेगाव, जि. सांगली
७६	लेदर क्लस्टर	जत, जि. सांगली
७७	जॅगरी क्लस्टर	जि. सातारा
७८	गारमेंट क्लस्टर	जि. नागपूर

(अ) वर्षनिहाय मंजुरीप्राप्त प्रकल्प :—

अनुक्रमांक (१)	वर्ष (२)	हेतू (कार्यक्रम) (३)	मंजूर प्रकल्प (४)
१	२०१४-२०१५	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	२१
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	००
२	२०१५-२०१६	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	२७
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	१२
३	२०१६-२०१७	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	३१
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	१६
४	२०१७-२०१८	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	२५
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	०६
५	२०१८-२०१९	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	२६
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	१५
६	२०१९-२०२०	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	४१
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	२४
७	२०२०-२०२१	क्षमतावृद्धी कार्यक्रमांतर्गत मंजुरीप्राप्त	१६
		सामायिक सुविधा केंद्र उभारणींतर्गत मंजुरीप्राप्त	०५

(ब) राज्य शासनाचे वर्षनिहाय वितरीत अनुदान :—

अनुक्रमांक (१)	वर्ष (२)	हेतू (कार्यक्रम) (३)	राज्य शासनाचे वितरित अनुदान (रु. लाखात) (४)
१	२०१४-२०१५	१६ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	७१.५३
२	२०१५-२०१६	३९ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	१७५.८८
३	२०१६-२०१७	५६ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	२१३.२५
		५ समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	२१६३.२४
४	२०१७-२०१८	४८ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	१४१.५३
		८ समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	२१५८.४७
५	२०१८-२०१९	५२ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	१७०.४२
		१८ समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	४६२९.५८
६	२०१९-२०२०	४९ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	१५८.६८
		९ समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	१२४३.७६
७	२०२०-२०२१	५२ समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	१६१.८३
		२८ समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	४०८८.१७
		(३१ मार्च, २०२१ पर्यंत) एकूण . .	**१५३७६.३४**
८	२०२१-२०२२	समूह प्रकल्पांना क्षमतावृद्धी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी	- - - - -
		१ समूह प्रकल्पांना सामायिक सुविधा केंद्र उभारणीसाठी	४४२.६१८
		(१ ऑक्टोंबर, २०२१ पर्यंत) एकूण . .	**१५८१८.६५८**

Cluster Branch

Date :- 01-10-2021

Note on Industrial Cluster Development Programme

Government of India has announced schemes for upgradation of potential industrial clusters. Maharashtra has a rich inherent potential for cluster of traditional enterprises. Directorate of Industries has taken elaborate steps to explore these clusters by effectively implementing the cluster schemes.

1. Micro Small Enterprises—Cluster Development Programme (MSE-CDP)

Micro, Small, Medium Enterprises Ministry (MSME), Government of India has modified MSE-CDP scheme for micro & small enterprises on 10th February 2010. Under the said scheme, Government of India gives financial support by grant-in-aid to implement Soft Intervention Programme and to establish Common Facilities Centre (CFC) to enhance the productivity and competitiveness of the clusters. CFC includes R & D facilities, Packaging Centre, Testing Centre, Training Centre, CETP, Common Processing Centre *etc.* The scheme is implemented by the Special Purpose Vehicle (SPV) under PPP mode.

Eligibility :—Minimum 20 Micro, Small working units in same or similar sector located within an identifiable and as far as practicable, contiguous area.

Broad features of modifications are as belows :—

(*i*) Maximum project cost for Common Facility Centre (CFC) from Rs. 15 Crore to Rs. 20 Crore, with Government of India contribution of 70% to 90%.

(*ii*) Maximum project cost for Infrastructure Development to (Rs. 10 Crore, for industrial Estate and 15 crore for flatted Factory Complex) with Government of India contribution of 60%.

(*iii*) Enhancement of the cost ceiling for preparation of Detailed Project Project Report (DPR) for CFC an/or Infrastructre Development to Rs 5 Lakh.

GoI/GoM has granted DSR approval to 34 cluster proposals out of which 24 cluster proposals are finally approved & 10 Cluster proposals are in-principally approved by GoI.

DPRs approved under MSE-CDP

No. (1)	Cluster Activity (2)	Location (3)
1.	Textile (Readymade Garments Cluster	Vita, Dist. Sangli
2.	Raisin Making Cluster	Miraj, Dist. Sangli
3.	Textile Cluster	Shirpur Dist. Dhule
4.	Fly Ash based Cluster	Dist. Chandrapur
5.	Terry Towel Cluster	Dist. Solapur
6.	Turmeric Cluster	Dist. Sangli

No. (1)	Cluster Activity (2)	Location (3)
7.	Textile Cluster	Navapur, Dist. Nandurbar
8.	Cotton Fabric Cluster	Hatkanagle, Dist. Kolhapur
9.	General Engg. & Allied Cluster	Bhosari, dist. Pune
10.	Dal Mil Cluster	Dist. Nagpur
11.	Textile Cluster	Malegaon. Dist. Nashil
12.	Readymade Garments Cluster	Dist. Nagpur
13.	Textile Cluster	Ichalkaranji, Dist. Kolhapur
14.	Auto & Engineering Cluster	Dist. Ahmednagar
15.	Mango Processing	Dist. Ratnagiri
16.	Rice Mill Cluster	Ramtek, Dist. Nagpur
17.	Engineering Cluster	Yadrav Dist. Kolhapur
18.	Engineering (MESCO) Cluster	Bhosari, Dist. Pune
19.	Printing Cluster	Dist. Aurangabad
20	Rice Mill Cluster,	Pawani, Dist. Bhandara
21.	Engineering Cluster	Dist. Jalgaon
22.	Plastic Cluster	Dist. Aurangabad
23	Paithani Sarree Cluster	Yeola, Dist. Nashik
24	Textile Cluster, West Vidharha	Dist. Nagpur
25	Engineering Cluster	Dist. Nagpur
26	Tiny Gerneral Engineering & Allied Industries	Dist. Aurangabad
27.	Auto Component Cluster	Dist. Aurangabad
28.	Kolhapuri Chappal	Dist. Kolhapur
29.	Silver OrnamentCluster	Dist. Kolhapur
30.	Rice Mill Cluster, Armori	Dist. Gadchiroli
31.	Engineering Cluster	Dist. Kolhapur
32.	Rubber Cluster	Dist. Pune
33.	Engineering Cluster	Kupwad, Dist. Sangli
34.	Advance Engineering Cluster,	Dist. Pune

***Grant.*—Yearwise release of GoI grants under MSE-CDP is as below :—**

Sr. No. (1)	Year (2)	Programme & Purpose (3)	GoI Grant release (4)
1	2008-2009	15 Cluster projects proposal for DSR preparing	20.25
2	2009-2010	11 Cluster projects proposal for Soft Intervention programme.	57.455
3	2009-2010	3 Cluster projects proposal for DSR Preparing	6.75
4	2010-2011	2 Cluster projects proposal for DSR Preparing	1.69
		1 Cluster projects proposal for Soft Intervention Programme	7.20
		2 Cluster projects proposal for CFC establishment	708.00
5	2011-2012	4 Cluster projects proposal for DSR & SI Programme	25.015
		2 Cluster projects proposal for CFC Establishment	874.50
6	2012-2013	1 Cluster projects for Soft Intervention Programmed	7.40
7	2013-2014	2 Cluster projects proposal for CFC Completion	641.95
		1 Cluster projects proposal for DSR	1.85
		5 Cluster projects for Soft Intervention Programme	40.26
8	2014-15	6 Cluster projects proposal for CFC Establishment	2522.37
9	2015-16	6 Cluster projects proposal for CFC	2251.32
	2015-16	1 Industrial Infrastructure Development Project	200.00
	2015-16	3 Cluster projects for Soft Intervention Programme	19.91
10	2016-17	10 Cluster projects proposal for CFC Establishment	3499.61
	2016-17	1 Industrial Infrastructure Development Project	263.30
11	2017-18	11 Cluster projects proposal for CFC Establishment	2465.45
12	2018-19	7 Cluster projects proposal for CFC Establishment	2446.05
13	2019-20	3 Cluster Projects proposal for CFC Establishment.	925.40
14	2020-21	1 Cluster Projects proposal for CFC Establishment.	472.744
		Total . .	**17458.5**

The yearwise final approval of cluster projects are as below :—

(Rs.in Crore)

Sr. No. (1)	Yearly (2)	Name of Cluster (3)	Approved Project Cost (4)	GoI Contribution (5)
1	2010-2011	1. Garment Cluster, Vita, Sangli	09.10	06.82
		2. Raisin Making Cluster, Sangli	07.08	04.96
		3. Fly Ash Cluster, Chandrapur	15.37	13.50
2	2011-2012	4. Textile Cluster, Shirpur, Dhule	14.23	09.96
		5. Garment Cluster, Nagpur	15.91	13.39
3	2012-2013	6. Ichalkaranji Textile Cluster, Kolhapur	16.57	12.70
		7. Textile Cluster, Malegaon, Nashik	15.84	11.96
		8. Dal Mill Cluster, Nagpur	16.27	10.03
4	2013-2014	9. Auto & Engineering Cluster, Ahmednagar	15.23	10.21
		10. General Engineering & Allied Cluster, Bhosari, Pune.	15.29	13.43
		11. Mango Processing Cluster, Ratnagiri	15.03	11.39
5.	2014-15	12. Turmeric Cluster, Sangli	15.50	13.49
		13. Mahasainik Industrial Estate, Pune	8.18	6.54
6.	2015-16	14. Textile Cluster, Navapur, Nandurbar	15.93	10.50
	2015-16	15. Terry Towel Cluster, Solapur	17.91	12.91
	2015-16	16. Cotton Fabric Cluster, Kolhapur	16.74	12.00
7.	2017-18	17. Rice Mill Cluster, Ramtek, Nagpur	18.25	11.25
		18. Printing Cluster, Aurangabad	16.34	12.00
		19. Engineering Cluster, Yadrav, Dist. Kolhapur	16.15	11.82
8.	2018-19	20. Rice Mill Cluster, Pawni, Dist. Bhandara	16.36	10.50
9.	2019-20	21. Engineering Cluster, Jalgaon	17.10	13.50
		22. Plastic Cluster, Aurangabad	12.05	9.64
10.	2020-21	23. Auto Engineering Cluster, Nagpur	17.63	12.34
		24. High-Tech Engineering Cluster, Kolhapur	21.14	14.00
		Total . .	**365.20**	**268.84**

2. Government of Maharashtra *vide* GR No. SME-2009/(229)/Ind-7, dated 9th June 2010 and G.R. dated 22nd October 2010 and dated 2nd June 2015 has supported these cluster projects approved by Government of India (under MSE-CDP and IIUS) by contributing 10% as a State Share which will enhance further project viability :

List of Cluster projects supported with 10% State Government grant :—

Sr.No. (1)	Cluster Project (Programme) 10% contribution of State Government during installation of CFC (2)	Name of Scheme (3)	Year (4)	GoM grant release (Rs.in Lakh) (5)
1	Garment Cluster, Vita, Sangli	MSE-CDP	2010-2011	53.88
2.	Sangli Grape processing Cluster, Sangli.	MSE-CDP	2010-2011	42.53
			2011-2012	28.36
3.	Textile Cluster, Malegaon, Nashik	MSE-CDP	2013-2014	60.00
			2014-2015	60.00
			2015-2016	30.00
4.	Dal Mill Cluster, Nagpur	MSE-CDP	2013-2014	57.584
			2015-2016	57.58
			2016-2017	28.796
5.	Powerloom Cluster, Shirpur, Dhule	MSE-CDP	2013-2014	56.924
			2014-2015	42.693
			2016-2017	42.693
6.	Auto & Engineering Cluster, Ahmednagar.	MSE-CDP	2015-2016	60.00
			2015-2016	60.00
			2016-2017	29.75344
7.	Rice Mill Cluster, Ramtek, Dist. Nagpur.	MSE-CDP	2017-2018	59.06
			2018-2019	44.30
			2018-2019	44.31
8.	Textile Cluster, Navapur, Nandurbar	MSE-CDP	2017-2018	60.00
			2018-2019	45.00
			2018-2019	45.00
9.	Printing Cluster, Aurangabad	MSE-CDP	2018-2019	60.00
10.	Engineering & Auto Component Cluster, Yadrav, Dist. Kolhapur.	MSE-CDP	2020-2021	150.00
			Total Amt.	**1218.46344**

3. Maharashtra State Industrial Cluster Development Programme (MS1-CDP) :—

Government of Maharashtra has announced Maharashtra State Industrial Cluster Development Programme (MSICDP) *vide* Government Resolution dated 25th February 2014 for D & D+, No industry districts and Naxalite affected areas. Modifications in MSICDP are issued vide GR dated 24th July 2019.

Eligibility :— (a) **Minimum 10 Micro, Small working units in same or similar sector located within an identifiable and as far as practicable, contiguous area.**

(b) **Existing clusters in Zone, 'C', 'D', 'Dt', 'No Industry District' & 'Naxalite Affected Area' as per PSI-2019.**

Broad features of the MSICDP are as below :—

(i) Implementation of Soft Intervention Programme :—

For capacity building (soft intervention) Government of Maharashtra provides 90% grant subject to ceiling limit of project cost of Rs. 10.00 lakh & 10% beneficiaries contribution.

(ii) Establishment Common Facility Center :—

- The GoM grant will be restricted to 70% of the cost of project subject to maximum grant of Rs 10.00 crore.
- GoM grant for CFC will be 80% for the clusters with 100% micro subject to maximum grant of Rs. 10.00 crore.
- GoM grant for CFC will be 90% for the clusters with 100% SC/ ST /Women entrepreneurs subject to maximum grant of Rs. 10.00 crore.

The total 187 Clusters approved for implementation of Soft Intervention Programme under MSICDP out of which 78 cluster proposals are finally approved.

DSRs approved under MSICDP list 187

Sr. No. (1)	Cluster Name (2)	Location (3)
1.	Rice Mill Cluster,	Chamorshi, Dist. Gadchiroli
2.	Rice Mill Cluster,	Sadak-Arjuni, Dist. Gondia
3.	Jaggery Cluster,	Kasa-Birsola, Dist. Gondia
4.	Printing Cluster,	Ambegaon, Dist. Pune
5.	Jardosi Cluster,	Yeola, Dist. Nashik
6.	Agro Equipment Cluster,	Andarsol, Dist. Nashik
7.	Cashew Cluster,	Shrungarwadi, Dist. Kolhapur
8.	Cashew Cluster,	Lanja, Dist. Ratnagiri
9.	Printing Cluster.	Dist. Nanded
10.	Himroo Shawl Cluster,	Dist. Aurangabad
11.	Rubber Cluster,	Dist. Aurangabad
12.	Leather Cluster,	Matha, Dist. Jalna
13	Khawa Cluster,	Bhoom, Dist. Osmanabad
14.	Raisin Making Cluster,	Kawathe-Mahakal, Dist. Sangli
15.	Raisin Making Cluster,	Tal. Pandharpur, Dist. Solapur
16.	Marathwada Cotton Processing Cluster,	Dist. Aurangabad

Sr. No. (1)	Cluster Name (2)	Location (3)
17.	Garment Cluster,	Dist. Amravati
18.	Teak Wood Furniture Cluster,	Achalpur, Dist. Amravati
19.	Honey Processing Cluster,	Dist. Amravati
20.	Jaggery Cluster,	Tumsar, Dist. Bhandara
21.	Garment Cluster,	Kada, Ashti, Dist. Beed
22.	Fabrication Cluster,	Dist. Beed
23.	Fabrication and Engineering Cluster,	Dist. Hingoli
24.	Stone Craft Making and Craving Cluster.	Patur, Dist. Akola
25.	Turmeric Cluster,	Waigaon, Dist. Wardha
26.	Dal Mill Cluster,	Dist. Akola
27	Honey Processing Cluster,	Patsul, Dist. Akola
28.	Gold Jeweler Cluster,	Dist. Nanded
29.	Agriculture Equipment Cluster,	Sangmeshwar, Dist. Ratnagiri
30.	Paithani Saree Cluster,	Dist. Aurangabad.
31.	Agriculture Equipment Cluster,	Dist. Latur
32.	Terry Towel Cluster,	Dist. Solapur
33.	Leather Cluster,	Georai, Dist. Beed
34.	Bidri Work Cluster,	Dist. Aurangabad
35.	Steel Furniture Cluster.	Dist. Nanded
36.	Truck Body Building Cluster,	Madalmohi, Dist. Beed
37.	Furniture and Engineering Work Cluster.	Dist. Aurangabad
38	Musical Instruments Cluster,	Miraj, Dist. Sangli
39	Coir Cluster,	Vengurla, Dist. Sindhudurg
40	Agarbatti Cluster,	Ponbhurna, Dist. Chandrapur
41	Spices Cluster,	Dist. Jalna
42	Khawa and Dairy Products Cluster.	Nandura, Dist. Buldhana
43	Fabrication and Engineering Cluster,	Dist. Osmanabad
44	Agricultural Implements and Engineering Cluster.	Jafrabad, Dist. Jalna
45	Raisin Cluster,	Dist. Osmanabad
46	Rice Mill Cluster,	Mul-Saoli, Dist. Chandrapur

Sr. No. (1)	Cluster Name (2)	Location (3)
47	Lac Bangles Cluster,	Achalpur, Dist. Amravati.
48	Pottery Cluster,	Bori-Arab, Dist. Yavatmal
49	Cashew Processing Cluster,	Vengurla, Dist. Sindhudurg
50	Cashew Processing Cluster,	Malvan, Dist. Sindhudurg
51	Modular Furniture Cluster,	Kudal, Dist. Sindhudurg
52	Mango Processing (Mix Fruit Processing) Cluster.	Devgad, Dist. Sindhudurg,
53	Wooden Toy Cluster,	Sawantwadi, Dist. Sindhudurg
54	Engineering Cluster (BIMAT),	Waluj, Dist. Aurangabad
55	Kitchen Trolley Cluster,	Dist. Aurangabad
56	Sarvoday Garment Cluster,	Dist. Beed
57	Spice Cluster,	Pimpalner, Dist. Beed
58	Steel Furniture Cluster,	Dist. Latur
59	Readymade Garment Cluster,	Dist. Parbhani
60	Readymade Garment Cluster,	Chimur, Dist. Chandrapur
61	Bakery Cluster,	Dist. Aurangabad
62	Warli Painting & Framing Cluster.	Jawhar, Dist. Palghar
63	Raisin Cluster,	Madrup, Dist. Solapur
64	Readymade Garment Cluster,	Junnar, Dist. Pune
65	Steel Furniture Cluster,	Ambejogai, Beed
66	Khawa Cluster,	Dharur, Dist. Beed
67	Sant Gorobakaka Matikala Udyog Cluster,	Dist. Beed
68	Readymade Garment Cluster,	Dist. Beed
69	Textile Cluster,	Basmat, Dist. Hingoli
70	Honey Cluster,	Dist. Latur
71	Solar Charkha Cluster,	Dist. Amravati
72	Solapuri Chadar Cluster	Dist. Solapur
73	Garment Cluster, Bhoom	Dist. Osmanabad
74	Garment Cluster	Pargaon, Dist. Osmanabad
75	Kumbhar Gramodyog Cluster	Khedgaon, Dist. Nashik
76	Engineering Gramodyog Cluster	Dindori, Dist. Nashik
77	Soap Cluster,	Dist. Aurangabad

Sr. No. (1)	Cluster Name (2)	Location (3)
78	Printing Cluster,	Kabnur, Dist. Kolhapur
79	Spices Cluster,	Peth-Wadgaon, Dist. Kolhapur
80	Pottery Cluster,	Bhadravati, Dist. Chandrapur
81	Furniture and Interior Gramodyog Cluster.	Dist. Wardha
82	Banjara Arts and Garment Cluster,	Dist. Nanded
83	Readymade Garment Cluster,	Dist. Parbhani
84	Turmeric Cluster,	Dist. Hingoli
85	Spices Cluster,	Ambejogai, Dist. Beed
86	Leather Cluster,	Dist. Osmanabad
87	Garment Cluster,	Dist. Aurangabad
88	Furniture Cluster,	Dist. Nandurbar
89	Textile Cluster,	Dist. Dhule
90	Lokar Gramodyog Cluster,	Dist. Dhule
91	Bhel Bhatta Cluster,	Dist. Nashik
92	File Making and Printing Cluster,	Dist. Ahmednagar
93	Raisin Cluster,	Chinchani, Dist. Sangli
94	Fabrication Cluster,	Dist. Satara
95	Electronic Cluster,	Dist. Nagpur
96	Leather Cluster,	Dist. Latur
97	Garment Cluster,	Dist. Solapur
98	Gold Jewellery Cluster,	Dist. Ahmednagar
99	Turmeric Cluster,	Watephal, Dist. Osmanabad
100	Rice Mill Cluster,	Junnar, Dist. Pune
101	Textile Cluster,	Wadwani, Dist. Beed
102	Turmeric Processing Cluster,	Sangrampur, Dist. Buldhana
103	Turmeric Processing Cluster,	Kannad, Dist. Aurangabad
104	Agarbatti Cluster,	Dist. Nagpur
105	Garment Cluster,	Sangamner, Dist. Ahmednagar
106	Basic Apparel Cluster,	Butibori, Dist. Nagpur
107	Kat Cluster,	Abaloli, Dist. Ratnagiri
108	Garment Cluster,	Dist. Yawatmal

Sr. No. (1)	Name of Cluster (2)	Location (3)
109	Forging (Engineering) Cluster,	Dist. Aurangabad
110	Jaggery Cluster,	Dist. Latur
111	Plusses Cluster,	Dist. Zari, Dist. Parbhani
112	Garment Cluster,	Kopargaon, Dist. Ahmednagar
113	Bamboo Cluster,	Surgana, Dist. Nashik
114	Textile Cluster,	Abdullallat, Dist. Kolhapur
115	Textile Cluster,	Rendal, Dist. Kolhapur
116	Powerloom Cluster,	Hatkangale, Dist. Kolhapur
117	Garment Cluster,	Chalisgaon, Dist. Jalgaon
118	Banana Cluster,	Yawal, Dist. Jalgaon
119	Leather Cluster	Dist. Satara
120	Leather Cluster	Jut, Dist. Sangli
121	Jack Fruit & Multi Food Cluster,	Kudal, Dist. Sindhudurg
122	Chikku Cluster,	Talasari, Dist. Palghar
123	Khawa Cluster,	Dist. Washim
124	Paper Packaging Cluster,	Dist. Latur
125	Raisin Cluster,	Dindori, Dist. Nashik
126	Textile Cluster,	Turkheda, Dist. Jalgaon
127	Leather Cluster,	Daryapur, Dist. Amravati
128	Agro Engineering Cluster,	Akot, Dist. Akola
129	Garment Cluster,	Sakri, Dist. Dhule
130	Turmeric Cluster,	Basmat, Dist. Hingoli
131	Solar Panel Cluster,	Latur
132	Banjara Cluster,	Nandurga, Dist. Latur
133	Rice Mill Cluster,	Ajara, Dist. Kolhapur
134	Ginners & Millers Cluster,	Aurangabad
135	Agarbatti Cluster,	Lakhani, Dist. Bhandara
136	Food Processing Cluster,	Akola
137	Gloves Cluster,	Sangli
138	Turmeric Cluster,	Islampur, Dist. Sangli
139	Engineering Cluster,	Chincholi, Dist. Solapur

Sr. No. (1)	Name of Cluster (2)	Location (3)
140	Textile Cluster,	Solapur
141	Kokum Processing Cluster,	Malvan, Dist. Sindhudurg
142	Honey Processing Cluster,	Kinwat, Dist. Nanded
143	Milk Processing Cluster,	Chalisgaon, Dist. Jalgaon
144	Uparne Cluster,	Yeola, Dist. Nashik
145	Jaggery Cluster,	Dist. Satara
146	Khawa Cluster,	Nannaj, Dist. Solapur
147	Textile Printing Cluster,	Malegaon, Dist. Nashik
148	Feed Mill Cluster,	Kalvan, Dist. Nashik
149	Garment Cluster,	Tehare, Dist. Nashik
150	Bamboo Cluster,	Akkalkuwa, Dist. Nandurbar
151	Textile Cluster,	Shirpur, Dist. Dhule
152	Textile Cluster,	Navapur, Dist. Nandurbar
153	Agro processing Cluster,	Shirala, Dist. Sangli
154	Bakery Cluster,	Miraj, Dist. Sangli
155	Garment and Digital Printing Cluster,	Miraj, Dist. Sangli
156	General Engineering Cluster,	Kadegaon, Dist. Sangli
157	Industrial Engineering and Pump Component Cluster.	Ashta, Dist. Sangli
158	Cotton Processing Cluster,	Selu, Dist. Parbhani
159	Garment Cluster,	Bhiwandi, Dist. Thane
160	Garment Cluster,	Mhasala, Dist. Raigad
161	Women Garment Cluster,	Dist. Nagpur
162	Mango and Multifruit Processing Cluster,	Sawantwadi, Dist. Sindhudurg
163	Pakaging & Printer Cluster	Dist. Satara
164	Security Printing Cluster	Dist. Kolhapur
165	Alumina Cluster	Dist. Kolhapur
166	Pakaging & Printer Cluster	Dist. Solapur
167	FMCG & Agriculture Pakaging Cluster	Dist. Nashik
168	Rice Mill Cluster	Shahapur, Dist. Thane
169	Spices Cluster	Kumbhari, Dist. Latur
170	Readymade Garment Cluster	Jamner, Dist. Jalgaon
171	Readymade Garment And Home Furnishing Cluster	Chalisgaon, Dist. Jalgaon
172	Rice Mill Cluster	Igatpuri, Dist. Nashik
173	Metal Processing Cluster	Kagal, Dist. Kolhapur
174	Readymade Garment Cluster	Anjangaon, Surji, Dist. Amravati

Sr. No. (1)	Cluster Name (2)	Location (3)
175	Milk Processing Cluster	Dharni, Dist. Amravati
176	Milk & Milk Processing Cluster	Achalpur, Dist. Amravati
177	Sant Goroba Kaka	Ter, Dist. Osmanabad
178	Sangha Textile Cluster	Dist. Akola
179	Chilli Powder & Spices Cluster	Bhivapuri, Dist. Nagur
180	Cashew Cluster	Rajapur, Dist. Ratnagiri
181	Agriculture Implement cluster	Sangli
182	Raisins Cluster	Jath, Dist. Sangli
183	Jaggery Cluster	Kavthepuran, Dist. Sangli
184	Raisin Cluster	Niphad, Dist. Nashik
185	Raisin And Fruit Cluster	Satana, Dist. Nashik
186	Special Spices & Food Processing Cluster	Gadhinglaj, Tal. Gadhinglaj, Dist. Kolhapur
187	Agro-Packaging and Printing Cluster	Udgir, Dist. Latur.

MSICDP under total 78 clusters Common Facility Centre (CFC) approval

Sr. No. (1)	Name of Cluster (2)	Location (3)
1	Cashew Processing Cluster,	Lanja, Dist. Ratnagiri
2	Coir Cluster,	Vengurla, Dist. Sindhudurg
3	Agriculture Equipment Cluster,	Sangmeshwar, Dist. Ratnagiri
4	Cashew Processing Cluster,	Vengurla, Dist. Sindhudurg
5	Cashew Processing Cluster,	Malvan, Dist. Sindhudurg
6	Modular Furniture Cluster,	Kudal, Dist. Sindhudurg
7	Mango Processing (Mix Fruit Processing) Cluster,	Devgad, Dist. Sindhudurg
8	Printing Cluster,	Ambegaon, Dist. Pune
9	Cashew Cluster,	Shrungarwadi, Dist. Kolhapur
10	Raisin Making Cluster,	Kawathe-Mahankal, Dist. Sangli
11	Raisin Making Cluster,	Tal. Pandharpur, Dist. Solapur
12	Rubber Cluster,	Dist. Aurangabad
13	Leather Cluster,	Matha, Dist. Jalna
14	Khawa Cluster,	Bhoom, Dist. Osmanabad.

Sr. No. (1)	Name of Cluster (2)	Location (3)
15	Printing Cluster,	Dist. Nanded
16	Garment Cluster,	Kada, Ashta, Dist. Beed
17	Gold Jeweler Cluster,	Dist. Nanded
18	Agriculture Equipment Cluster,	Dist. Latur
19	Engineering and Fabrication Cluster,	Dist. Osmanabad
20	Garment Cluster,	Dist. Amravati
21	Honey Processing Cluster,	Daryapur, Dist. Amravati
22	Rice Mill Cluster,	Mul-Saoli, Dist. Chandrapur
23	Rice Mill Cluster,	Chamorshi, Dist. Gadchiroli
24	Rice Mill Cluster,	Sadak-Arjuni, Dist. Gondia
25	Jaggery Cluster,	Kasa- Birsola, Dist. Gondia
26	Agarbatti Cluster,	Pombhurna, Dist. Chandrapur
27	Printing Cluster	Kabnur, Dist. Kolhapur
28	File Making and Printing Cluster	Dist. Ahmednagar
29	Gold Jewellery Cluster	Dist. Ahmednagar
30	Warli Painting and Framing Cluster,	Jawhar, Dist. Palghar
31	Paithani Saree Cluster,	Dist. Aurangabad.
32	Musical Instruments Cluster,	Miraj, Dist. Sangli
33	Agricultural Implements and Engineering Cluster.	Jafrabad, Dist. Jalna
34	Spices Cluster.	Dist. Jalna
35	Garment Cluster	Junnar, Dist. Pune
36	Bhel Bhatta Cluster,	Dist. Nashik
37	Garment Cluster,	Bhoom, Dist. Osmanabad.
38	Fabrication Cluster	Dist. Satara
39	Steel Furniture Cluster,	Dist. Latur
40	Bakery Cluster,	Dist. Aurangabad
41	Fabrication and Engineering Cluster,	Dist. Hingoli
42	Terry Towel Cluster,	Dist. Solapur
43	Forging (Engineering) Cluster	Dist. Aurangabad
44	Raisin Cluster	Chinchani, Dist. Sangli
45	Garment Cluster	Sangamner, Dist. Ahmednagar

Sr. No. (1)	Name of Cluster (2)	Location (3)
46	Powerloom Cluster	Hatkangale, Dist. Kolhapur
47	Textile Cluster,	Dist. Dhule
48	Agarbatti Cluster,	Dist. Nagpur
49	Solar Charkha Cluster,	Dist. Amravati
50	Catechu (Kath) Cluster	Abloli, Dist. Ratnagiri
51	Spices Cluster	Ambejogai, Dist. Beed
52	Raisin Cluster	Bhoom, Dist. Osmanabad
53	Jaggery Cluster	Dist. Latur
54	Leather Cluster	Daryapur, Dist. Amravati
55	Raisin Cluster	Mandrup, Dist. Solapur
56	Garment Cluster	Kopargaon, Dist. Ahmednagar
57	Gloves Cluster	Dist. Sangli
58	Banjara Art and Craft Cluster	Dist. Yavatmal
59	Turmeric Cluster	Sengaon, Dist. Hingoli
60	Textile Cluster	Basmat, Dist. Hingoli
61	Sarvoday Garment Cluster	Dist. Beed
62	Textile Cluster	Dist. Solapur
63	Soap Cluster	Dist. Aurangabad
64	Leather Cluster	Dist. Osmanabad
65	Ginners and Millers Cluster	Dist. Aurangabad
66	Textile Cluster	Abdhullat, Dist. Kolhapur
67	Spices Cluster	Pimpalner, Dist. Beed
68	Honey Processing Cluster	Dist. Latur
69	Bamboo Cluster	Surgana, Dist. Nashik
70	Truck Body Building Cluster	Madalmohi, Dist. Beed
71	Packaging and Pinter Cluster	Dist. Satara
72	Security Printing Cluster	Dist. Kolhapur
73	Alumina Cluster	Dist. Kolhapur
74	Industrial Engineering & Pump Component Cluster.	Ashta, Dist. Sangli
75	Leather Cluster	Jat. Dist. Sangli
76	General Engineering Cluster	Kadegaon, Dist.
77	Jaggery Cluster	Dist. Satara
78	Garment Cluster	Dist. Nagpur

(A) Year wise approval projects

Sr.No. (1)	Year (2)	Purpose (Programme) (3)	Approved Project (4)
1	2014-2015	Approved under the Soft Intervention Programme	21
		Approved under Common Facility Center.	00
2	2015-2016	Approved under the Soft Intervention Programme	27
		Approved under Common Facility Center.	12
3	2016-2017	Approved under the Soft Intervention Programme	31
		Approved under Common Facility Center.	16
4	2017-2018	Approved under the Soft Intervention Programme	25
		Approved under Common Facility Center.	06
5	2018-2019	Approved under the Soft Intervention Programme	26
		Approved under Common Facility Center.	15
6	2019-2020	Approved under the Soft Intervention Programme	41
		Approved under Common Facility Center.	24
7	2020-2021	Approved under the Soft Intervention Programme	16
		Approved under Common Facility Center.	05

(B) Year wise Distribution grants of GoM

Sr.No. (1)	Year (2)	Purpose (Programme) (3)	GoM grant release (Rs. in Lakh) (4)
1	2014-2015	16 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Programme.	71.53
2	2015-2016	39 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Programme.	175.88
3	2016-2017	56 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Programme.	213.25
		5 Clusters Project Common Facility Center Commissioning	2163.24
4	2017-2018	48 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Programme.	141.53
		8 Clusters Project Common Facility Center Commissionging	2158.47
5	2018-2019	52 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Programme.	170.42
		18 Clusters Project Common Facility Center Commissioning	4629.58

(1)	(2)	(3)	(4)
6	2019-2020	49 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Programme.	158.68
		9 Clusters Project Common Facility Center Commissioning	1243.76
7	2020-2021	52 Clusters Projects Implementation of Soft Intervention Program	161.83
		28 Clusters Project Common Facility Center Commissioning	4088.17
		(31 March 2021) Total	**15376.34**
8	2021-2022	1 Cluster Project Common Facility Center Commissioning	442.618
		(1 October 2021) Total	**15818.658**

(अ) जिल्हा उद्योग केंद्राच्या इमारतींची पुनर्बांधणी व नूतनीकरण-२८५१५२९१-२७ लहान बांधकामे—

(१) उद्योजकांना सेवा देण्याच्या हेतूने जिल्हा उद्योग केंद्राची स्थापना करण्यात आली. राज्यामध्ये सन १९८० ते १९८४ या काळात बहुतांश जिल्हा उद्योग केंद्राच्या इमारतीचे बांधकाम करण्यात आले. या इमारती २५ ते ३० वर्षे जुन्या झाल्या असून काही इमारतींची पुनर्बांधणी, नुतणीकरण व दुरूस्ती टप्प्या टप्प्याने करणे आवश्यक झाले आहे.

(२) सन २०१८-१९ मध्ये रु. ५०.०० लाख इतका नियतव्यय ४ जिउकें कार्यालयासाठी मंजूर करण्यात आला पैकी ७०% मंजूर निधीपैकी जिउकें लातूर कार्यालयाच्या इमारत दुरूस्ती व बांधकाम नूतनीकरणासाठी रु. ३३.९७ खर्च करण्यात आला व उर्वरित निधी रु. १६.०३ लक्ष तरतूद प्रत्यर्पित करण्यात आला.

(३) सन २०१९-२० मध्ये रु. १००.०० लाख इतका नियतव्यय ४ जिउकें कार्यालयासाठी मंजूर करण्यात आला असून ६०% मंजूर निधीपैकी जिउकें वर्धा रु. १८.०९ लक्ष निधी शासन निर्णयाप्रमाणे वितरीत करण्यात आला. तसेच उद्योग संचालनालयाच्या नूतनीकरणासाठी उर्वरित निधीची तरतूद करण्यात आली परंतु नूतनीकरणाच्या प्रस्तावास प्रशासकीय मंजूरी न मिळाल्याने उर्वरित निधी समर्पित करण्यात आला.

(४) सन २०२०-२१ मध्ये २ जिल्हा उद्योग केंद्र, कोल्हापूर कार्यालय इमारत दुरूस्ती व बांधकाम व उद्योग संचालनालयाच्या नूतनीकरणासाठी रु. १५०.०० लक्ष नियतव्यय मंजूर करण्यात आला परंतु दोन्ही प्रस्तावास प्रशासकीय मंजूरी न मिळाल्याने संपूर्ण निधी शासनास प्रत्यार्पित करण्यात आला.

(५) सन २०२१-२२ मध्ये २ जिल्हा उद्योग केंद्र, कार्यालय इमारत दुरूस्ती व बांधकाम व उद्योग संचालनालयाच्या नूतनीकरणासाठी रु. १५०.०० लक्ष नियतव्यय मंजूर करण्यात आला आहे.

(ब) जिल्हा उद्योग भवनाचे बांधकाम व दुरुस्ती योजनेची माहिती खालीलप्रमाणे-४८५११३२४-५३ मोठी बांधकामे—

(१) केंद्र व राज्य शासनाच्या औद्योगिक विकासाच्या विविध योजनांची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी व त्याद्वारे उद्योगांची स्थापना जलद गतीने होण्यासाठी तसेच उद्योजकांना उद्योग उभारणी संदर्भातील शासकीय व निमशासकीय कार्यालयांच्या सेवा-सुविधा, परवाने, नाहरकत प्रमाणपत्र इत्यादी जलदगतीने एकाच ठिकाणी उपलब्ध होण्याकरिता उद्योगासंबंधातील कार्यालये एकाच इमारतीत कार्यरत असणे आवश्यक असल्यामुळे सर्व यंत्रणांचा एकमेकांशी समन्वय राहील व उद्योजकांचे परिश्रम व वेळेचा अपव्यय व मुनष्यबळ वाचेल याकरिता प्रत्येक जिल्ह्यात उद्योग भवन बांधण्याचे प्रस्तावित आहे.

(२) सद्यःस्थितीत राज्यात नागपूर, सांगली, कोल्हापूर, यवतमाळ, नांदेड, चंद्रपूर उद्योजकांना सेवा देण्याच्या हेतूने जिल्हा उद्योग केंद्राची स्थापना करण्यात आली.

(३) सन २०१८-१९ मध्ये रु. ५०.०० लाख इतका नियतव्यय जिउकें बुलढाणा कार्यालयाच्या नवीन इमारतीसाठी मंजूर करण्यात आला. परंतु शासनाने बुलढाणा कार्यालयाचा उर्वरित निधीचा प्रस्ताव परत केल्याने संपूर्ण निधी प्रत्यार्पित करण्यात आला.

(४) सन २०१९-२० मध्ये रु. ५०.०० लाख इतका नियतव्यय १ जिउकें कार्यालयासाठी मंजूर करण्यात आला असून सन २०१९-२० मध्ये कोणताही प्रस्ताव प्राप्त झालेला नसल्याने संपूर्ण निधी प्रत्यार्पित करण्यात आला.

(५) सन २०२०-२१ मध्ये १ उद्योग भवनाचे बांधकाम करिता रु. ५०.०० लक्ष नियतव्यय मंजूर करण्यात आला. तसेच जिउकें परभणी कार्यालयाचा नवीन इमारतीचा प्रस्ताव शासनाकडे मंजूरीसाठी सादर करण्यात आला परंतु शासनाकडून प्रस्तावास प्रशासकीय मंजुरी प्राप्त न झाल्याने संपूर्ण निधी प्रत्यार्पित करण्यात आला.

(६) सन २०२१-२२ मध्ये जिल्हा उद्योग भवनाचे बांधकाम व दुरुस्तीसाठी रु. ५०.०० लक्ष नियतव्यय मंजूर करण्यात आला आहे.

(क) वृक्ष लागवड व संगोपन-२४०६ ए ४७२—

(१) सन २०१९-२० मध्ये १५४५३०० उदिष्टासाठी रु. ६०.०० लाख इतका नियतव्यय मंजूर करण्यात आला. त्यापैकी रु. ३६.०० लक्ष निधी संगणक वितरण प्रणालीवर उपलब्ध झाला असून शासन निर्णय दिनांक २९ नोव्हेंबर २०१९ अन्वये उद्योग विभागाच्या ८ विभागास रु. ३६.०० तरतूद वितरीत करण्यात आलेली आहे.

(२) सन २०२०-२१ मध्ये ४५९९०० उदिष्ट दिले असून रु. ६०.०० लक्ष इतका नियतव्यय मंजूर करण्यात आला असून संपूर्ण निधी शासनास समार्पित करण्यात आला.

(३) सन २०२१-२२ मध्ये वृक्ष लागवड व संगोपन या लेखाशिर्षाखाली ०२ मजरी साठी रु. १६.५० लक्ष इतका नियतव्यय मंजूर करण्यात आला असून २१ पूरवठा आणि साहित्य यासाठी रु. ४९.५० लक्ष इतका नियतव्यय मंजुर करण्यात आला आहे.

जिल्हा पुरस्कार योजना

("विश्वकर्मा जयंती दिनी" उद्योग दिवस)

लघुउद्योग सुरू करणाऱ्या उद्योजकांना प्रोत्साहन मिळावे व त्यांनी संपादन केलेल्या प्रथित यशाची साभार पोच द्यावी, या हेतूने राज्य सरकारतर्फे जिल्हा पातळीवर जिल्हा पुरस्कार योजना १९८५ साली सुरू करण्यात आली. कमीत-कमी ३ वर्षे नोंदणी झालेला आणि सलग दोन वर्षे उत्पादन करीत असलेल्या घटकांचा मालक/भागीदार/संचालक जिल्हा पुरस्कारासाठी पात्र ठरू शकतो. पुरस्कारासाठी उद्योजकाची निवड जिल्हा स्तरावर जिल्हा सल्लागार समिती करते. पुरस्कारासाठी उद्योजकांची निवड, विकासाचा वेग, तंत्रज्ञानाचा वापर, स्वावलंबन घटकाचे स्थान, उत्पादन विकास व गुणवत्ता नियंत्रण, आयात, निर्यात, उत्पादनातील बदल, व्यवस्थापन इ. निकषांवर केली जाते. मागासवर्ग/अनुसूचित जाती-जमातीच्या उद्योजकांना निवडीसाठी अतिरिक्त गुण दिले जातात.

शासन निर्णय क्र. लउधो-२०१३/प्र.क्र. २०२/उद्योग-७, दिनांक २७ जानेवारी २०१५ अन्वये सन २०१५ पासून सदर पुरस्कार सोहळा दरवर्षी "विश्वकर्मा जयंती दिनी" उद्योग दिवस म्हणून साजरा करण्यात येईल. या दिवशी खालील स्वरूपात कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येईल :—

- उद्योजकांची उत्पादने दृष्य स्वरूपात मांडणी व विक्रीसाठी प्रदर्शने भरविणे.
- उद्योग दिवसांच्या सोहळ्यात जिल्हा उद्योग केंद्रामार्फत कार्यशाळा व चर्चासत्र आयोजित करणे.
- उद्योग क्षेत्रात उल्लेखनीय/विशेष कामगिरी करणाऱ्या सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योजकांना शासन निर्णय क्र. लउधो-२००५/(८३९२)/ उद्योग-७, दिनांक १८ सप्टेंबर २००६ अन्वये देण्यात येणारा जिल्हा लघु उद्योग पुरस्कार सोहळा यापुढे दरवर्षी उद्योग दिनी साजरा करण्यात येईल.
- प्रथम पुरस्कार रु. १५,००० व द्वितीय पुरस्कार रु. १०,००० असे पुरस्कार देण्यात येत आहेत. तसेच या सोहळ्यासाठी स्मृती चिन्ह, शाल, श्रीफळ, निमंत्रण पत्रिका इ. खर्चासाठी रु. ५,००० अशी एकूण रक्कम रु. ३०,००० मंजूर करण्यात येते.

मागील तीन वर्षांची तरतूद खालीलप्रमाणे आहे :— (रुपये लाखात)

वर्ष	मूळ तरतूद	उपलब्ध केलेली तरतूद	खर्च
२०१७-१८	१०.५०	१०.५०	१०.२०
२०१८-१९	१०.५०	०९.४५	०९.३०
२०१९-२०	१०.५०	०८.४०	०७.२०
२०२०-२१	१०.५०	०१.०५	....
२०२१-२२	१०.५०	१०.५०	....

आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्रांतर्गत) व आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्राबाहेरील)

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक (रू. लाखात)	भौतिक	आर्थिक (रू. लाखात)
२०१६-१७	६५.१०	२१७१	६४.१०	२१७१	६४.१०
२०१७-१८	७२.२०	२४०७	७२.२०	२४०७	७२.२०
२०१८-१९	५७.०५	२५१३	७५.३५	२५१३	७५.३५
२०१९-२०	५९.४०	२३६१	७८.७०	२३६१	७८.७०
२०२०-२१	५२.४३	......	७०.७५	....	१.४५
२०२१-२२ (माहे सप्टेंबर २०२१ पर्यंत)		२४२५	७२.७३	....	....

उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम

(जिल्हास्तरीय योजना अंतर्गत योजना)

सुशिक्षित बेरोजगारांना स्वयंरोजगारासाठी प्रवृत्त करण्याच्या दृष्टीने उद्योजकता प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविला जातो. सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमात मार्गदर्शक शिबिरे व प्रशिक्षण शिबिरे घेतली जातात. त्यामध्ये उद्योग/सेवा यांकरिता मार्गदर्शन देणे, जागेसंबंधी आवश्यक तरतुदी, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, निरनिराळे परवाने मिळविण्याच्या पद्धती विक्रीकरिता आवश्यक बाबी इत्यादीबाबत उपयुक्त माहिती दिली जाते. या योजनेमध्ये महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र, मिटकॉन व उद्योग संचालनालयाने मान्यता दिलेल्या अशासकीय कुशल प्रशिक्षक संस्थांमार्फत खालीलप्रमाणे प्रशिक्षण कार्यक्रम घेण्यात येतात :—

(अ) उद्योजकता परिचय कार्यक्रम (१ दिवसीय, अनिवासी)

(ब) उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम (१२ दिवसीय, निवासी)

(क) तांत्रिक प्रशिक्षण कार्यक्रम (१५ दिवस ते २ महिने, अनिवासी)

उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम

सर्वसाधारण

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)	भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)
२०१६-२०१७	८११.४२	२७४९५	८२४.८२	२७४९५	८२४.८२
२०१७-२०१८	७४९.०२	२४९६६	७४९.०२	२४९६६	७४९.०२
२०१८-२०१९	६३८.५२	२२४५१	६७३.५२	२२४५१	६७३.५२
२०१९-२०२०	६९६.५२	२१६४६	७२१.५२	२१६४६	७२१.५२
२०२०-२०२१	७३९.७१	-	७६९.७२	-	५.८६
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	१८१३९	५४४.२२	-	-

विशेष घटक योजना

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)	भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)
२०१६-२०१७	६०३.८५	२०१३१	६०३.८५	२०१३१	६०३.८५
२०१७-२०१८	६४४.२५	२१४७७	६४४.२५	२१४७७	६४४.२५
२०१८-२०१९	५३६.०५	१७८६९	५३६.०५	१७८६९	५३६.०५
२०१९-२०२०	५३८.९०	१६१६७	५३८.९०	१६१६७	५३८.९०
२०२०-२०२१	५२२.००	-	५२२.००	-	५.७४
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	१४७९३	४४३.८०	-	-

जिल्हा उद्योग केंद्र कर्जयोजना

(जिल्हास्तरीय योजनाअंतर्गत योजना)

निम शहरी व ग्रामीण भागात सूक्ष्म उद्योगांना आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करून त्यांचा विकास साधणे व याद्वारे अधिक रोजगार संधी व स्वयंरोजगार निर्माण करण्यासाठी जिल्हा उद्योग केंद्र कर्जयोजना सुरू करण्यात आली. ही योजना जिल्हास्तरीय योजना असून जिल्हास्तरावर जिल्हा उद्योग केंद्र कार्यालयामार्फत राबविली जाते.

पात्रता :–

१. शिक्षणाची व वयाची अट नाही.
२. उद्योग, लघुउद्योग नोंदणीस पात्र असावा.
३. उद्योगामधील यंत्रसामुग्री गुंतवणूक रुपये २ लाखांचे आत असावी.
४. १ लाख लोकवस्ती (१९८१ प्रगणनेनुसार) असणाऱ्या गांवामध्ये उद्योग सुरू करता येतो.
५. चालू उद्योगाचा विस्तार करण्यासाठीही या योजनेचा लाभ घेता येतो.

वैशिष्ट्ये :–

१. ६५ ते ७५ टक्के बँककर्ज.
२. सर्वसाधारण प्रवर्गासाठी २० टक्के बीजभांडवल जास्तीत जास्त मर्यादा रुपये ४०,०००/– अनु.जाती/जामातीच्या लाभार्थीस ३० टक्के कमाल रुपये ६०,०००/- पर्यंत.
३. व्याजाचा दर ४ टक्के राहील.
४. लाभार्थ्यास स्वतःचे ५ टक्के भांडवल.
५. बीजभांडवल कर्जाची परतफेड ४ वर्षे.

जिल्हा उद्योग केंद्र कर्जयोजना
सर्वसाधारण

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)	भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)
२०१६-२०१७	३३१.७०	२२०	९३.९९	२२९	६८.३८
२०१७-२०१८	६३.११	१५३	६३.११	१४५	०.३६
२०१८-२०१९	३२३.२७	१४५	५६.०२	१२२	३५.९९
२०१९-२०२०	२६८.२९	१२२	४६.९९	७८	२३.१८
२०२०-२०२१	२२१.७०	-	२६.२०	-	१.७०
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	६४	२५.८०	-	-

विशेष घटक योजना

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)	भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)
२०१६-२०१७	७४.६५	१९४	७४.६५	१५५	६१.४१
२०१७-२०१८	८४.४५	२१८	८४.४५	१३१	५५.३५
२०१८-२०१९	७१.९५	१९०	७२.९५	१००	४३.८१
२०१९-२०२०	७०.४५	१८०	६९.४५	७८	३२.६०
२०२०-२०२१	३१.८४	-	४०.२४	-	१.६१
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	९८	३९.१८	-	-

आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्रांतर्गत) व आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्राबाहेरील)

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)	भौतिक	आर्थिक (रु. लाखात)
२०१६-२०१७	२१.८०	५८	२१.८०	५१	१८.७२
२०१७-२०१८	२३.४५	६१	२३.४५	४०	१३.१७
२०१८-२०१९	२६.८०	५३	२०.५०	४१	१५.२३
२०१९-२०२०	२७.९५	५६	२१.६५	२१	६.३५
२०२०-२०२१	१६.६०	-	१२.५०	-	-
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	१६	६.६५	-	-

सुधारित बीज भांडवल योजना (एसएमएस)
(जिल्हास्तरीय योजनाअंतर्गत योजना)

पात्रता :–

१. कमीत कमी ७ वी पास

२. वयोमर्यादा १८ ते ५० वर्ष

३. अर्जदार महाराष्ट्राचा किमान १५ वर्षांचा रहिवासी असावा.

वैशिष्ट्ये :–

शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, क्र. इपीपी-२००७/(११९८)/उ-७, दिनांक १८ मे २००७ नुसार खालीलप्रमाणे धोरणात्मक बदल करण्यात आलेले आहेत :–

१. प्रकल्प मर्यादा रुपये २५.०० लाखापर्यंत आहे.

२. बीज भांडवल कर्जाची कमाल मर्यादा रुपये ३.७५ आहे.

३. बँक कर्ज ७५ टक्के.

४. रुपये दहा लाखांपेक्षा कमी प्रकल्प खर्च असलेल्या प्रकल्पांमध्ये बीज भांडवल कर्जाचे प्रमाण पुढीलप्रमाणे राहील :–

(१) सर्वसाधारण प्रवर्गातील लाभ धारकांसाठी .. .. .. १५ टक्के.

(२) अनु. जाती/जमाती, अपंग, विमुक्त व भटक्या जाती/जमाती आणि इतर मागासवर्गीय उमेदवारांना .. २० टक्के.

५. बीज भांडवल सहाय्यावर आकारावयाचे व्याज.—बीज भांडवलाची रक्कम मृदू कर्ज (सॉफ्ट लोन) म्हणून दरसाल ६ टक्के व्याजाने देण्यात यावे.

६. बीज भांडवल कर्जाच्या रकमेची विहित कालावधीत परतफेड करण्यात आली नाही तर थकीत रकमेवर द.सा.द.शे. १ टक्के दंडनीय व्याज आकारण्यात येईल.

७. बीज भांडवल कर्जाच्या रकमेची विहित कालावधीत परतफेड करणाऱ्या लाभार्थींना ३ टक्के रिबेट देण्यात येईल.

८. शासन निर्णय, १५ सप्टेंबर २००३ अनुसार कर्जदाराने थकीत मुद्दल व व्याज एक रकमी भरणा केल्यास त्यास दंडनीय व्याज माफ आहे. अशा प्रकारणांमध्ये द.सा.द.शे. १ टक्के दराने दंडनीय व्याज आकारण्यात येणार आहे. व वरील व्याज पूर्वलक्षी प्रभावाने दिनांक १ ऑक्टोबर १९९३ पासूनच्या सर्व चालू प्रकरणांना लागू आहे.

९. सदर योजना वाहन व्यवसाय, व्यापार व सेवा उद्योगांसाठी लागू आहे.

१०. कर्जाची परतफेड ७ वर्षांच्या आत करावयाची असून सुरुवातीची ३ वर्ष विलंबावधी (वाहनांसाठी ६ महिने) निश्चित करण्यात येईल.

उद्योग संचालनालय

सुधारित बीज भांडवल योजना(रुपये लाखात)

सर्वसाधारण					
वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
२०१६-२०१७	१०५९.००	२१४४	१२८४.३०	१२८४	१११८.५३
२०१७-२०१८	११८५.४८	१९३४	११८५.४८	१०९२	१०७०.१३
२०१८-२०१९	८९२.०१	१९०६	११४१.७६	१०४३	१०४५.२७
२०१९-२०२०	९११.००	१८९५	११३५.९८	७३४	८३०.५७
२०२०-२०२१	५५०.००	-	७२१.५०	-	१४.३९
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	१०८९	६५३.००	-	-

विशेष घटक योजना (रुपये लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
२०१६-२०१७	४४६.६५	७४९	४४६.६५	७४९	४४६.६५
२०१७-२०१८	५२०.७५	६८६	५२०.७५	६८६	५२०.७५
२०१८-२०१९	५००.८५	८३६	४९९.८५	८३६	४९९.८५
२०१९-२०२०	४७५.५०	७९७	४७६.५०	७९७	४७६.५०
२०२०-२०२१	३०५.४५	-	२९३.४५	-	३.७०
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	३८३	२२९.८१	-	-

आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्रांतर्गत) व आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्राबाहेरील)

वर्ष	नियतव्यय	लक्षांक		साध्य	
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
२०१६-२०१७	६२.९२	१०६	६२.९२	१५३	५५.९४
२०१७-२०१८	६६.२५	११४	६६.२५	८८	४९.६९
२०१८-२०१९	६१.२५	१०६	६२.२५	११५	५५.७८
२०१९-२०२०	८१.६१	१०१	६०.६१	७५	४२.१०
२०२०-२०२१	५०.०४	-	४७.०२	-	०.५०
२०२१-२०२२ (माहे सप्टेंबर, २०२१ पर्यंत)	-	६४	३७.७५	-	-

मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम
(Chief Minister Employment Generation Programme-CMEGP)

उद्योग, व्यवसाय क्षेत्रात राज्यात होत असणाऱ्या व्यापक गुंतवणुकीमुळे सुक्ष्म व लघु उद्योजकांसाठी पुरक उद्योग व्यवसायाच्या अनेक संधी विविध क्षेत्रात उपलब्ध होत आहेत. यास अनुसरून राज्यातील होतकरू युवक/युवतींसाठी राज्याची सर्वसमावेशक स्वयंरोजगारास प्रोत्साहन देणारी मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम योजना उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, शासन निर्णय क्र. योजना-२०१९/प्र.क्र. १२१/उद्योग-७, दिनांक १ ऑगस्ट २०१९ अंतर्गत जाहीर करण्यात आली आहे.

योजनची ठळक वैशिष्ट्ये :

- एकूण १०,००० स्वयंरोजगारीत घटक प्रथम वर्षी स्थापित होतील, पुढील ५ वर्षांत १ लाख घटक योजना कालावधीत स्थापित होऊन त्याअंतर्गत ८ ते १० लाख प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षरित्या रोजगार संधी व प्रतिवर्षी सरासरी गुंतवणूक रु. १५०० कोटी इतकी होईल.
- योजनेची अंमलबजावणी पूर्णतः ऑनलाईन पद्धतीने उद्योग विभाग, महाराष्ट्र शासन यांच्या मार्गदर्शनाखाली व विकास आयुक्त (उद्योग) यांच्या संनियंत्रणाखाली करण्यात येत आहे.
- राष्ट्रीयीकृत बँका तसेच खाजगी बँका यांच्या सहयोगाने सदर योजना राज्यात राबविण्यात येत आहे.
- योजनेअंतर्गत किमान ३०% उद्दिष्ट महिला तसेच २०% उद्दिष्ट अनुसूचित जाती/जमाती प्रवर्गातील उमेदवारांसाठी राखून ठेवण्यात आले आहे.
- योजनेअंतर्गत मंजुरी प्राप्त प्रकल्पांच्या प्रवर्तकांसाठी, त्यांच्या क्षमतावृद्धीकरिता उच्च दर्जाचे निवासी उद्योजकीय प्रशिक्षण देण्यात येईल.

योजनेचे स्वरूप :

- उत्पादन उद्योग, कृषीपूरक उद्योग व सेवा उद्योग प्रकल्प योजनेअंतर्गत लाभासाठी पात्र राहतील.
- सेवा क्षेत्रातील व कृषीपूरक उद्योग प्रकल्पांसाठी प्रकल्प मर्यादा रुपये १०.०० लाख तसेच उत्पादन क्षेत्रातील प्रकल्पासाठी प्रकल्प मर्यादा रुपये ५०.०० लाख इतक्या गुंतवणुकीसाठी पात्र राहतील.

प्रवर्ग	शहरी भागासाठी		ग्रामीण भागासाठी	
	अनुदान	स्वतःचे भांडवल	अनुदान	स्वतःचे भांडवल
सर्वसाधारण गट	१५%	१०%	२५%	१०%
विशेष गट (अनु. जाती/जमाती/महिला/माजी सैनिक/ शारीरिकदृष्ट्या अपंग)	२५%	५%	३५%	५%
वित्तीय संस्थेचे निव्वळ कर्ज	७० ते ७५%		६० ते ६५%	

- राज्य शासनाकडून प्रकल्प मंजुरीच्या १५ ते ३५ टक्के इतके आर्थिक सहाय्य हे अनुदान स्वरूपात उपलब्ध करण्यात येईल.
- किमान ३० टक्के महिला लाभार्थी तसेच किमान २० टक्के अनुसूचित जाती/जमाती लाभार्थी असतील.
- मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम योजनेत लाभार्थ्याचे स्वः गुंतवणूक ५ ते १० टक्के, बँक कर्ज ६० ते ८० टक्के व राज्य शासनाचे अनुदान १५ ते ३५ टक्के याप्रमाणे सहभाग असेल.
- सन २०२१-२२ साठी एकूण ६,००० इतके भौतिक उद्दिष्ट आहे.
- लाभार्थीचे वयोमर्यादा १८ ते ४५ इतके असून याअंतर्गत महिला, अनुसूचित जाती-जमाती प्रवर्गासाठी तसेच माजी सैनिक व अपंग यांसाठी वयोमर्यादा ५ वर्षे पर्यंत शिथिल राहील.

- शैक्षणिक पात्रता रुपये १० लाखच्या पुढील प्रकल्पांसाठी किमान ७वी पास व रुपये २५ लाखच्या पुढील प्रकल्पांसाठी किमान १०वी पास इतकी आहे.
- उद्योग संचालनालयाच्या सनियंत्रणाखाली शासन निर्णयातील नमूद मुद्दा क्र. ३.२.२ नुसार महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र, यांच्या सहयोगाने CMEGP कक्ष उद्योग संचालनालय, मुंबई येथे स्थापन करण्यात आला आहे. या योजनेसाठी ऑनलाईन पोर्टल maha-cmegp.gov.in CMEGP कक्षामार्फत विकसित करण्यात आलेले असून उद्योग संचालनालयामार्फत सनियंत्रण/देखभाल करण्यात येत आहे.
- जिल्हास्तरावर महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र यांचे अध्यक्षतेखाली समितीकडून पात्र उमेदवारांची निवड होऊन अर्ज जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा कार्यबल समितीच्या मान्यतेने संबंधित बँकाकडे मंजुरीसाठी शिफारस करण्यांत येत आहे.
- पुढील ५ वर्षांत सुमारे ८ ते १० लाख रोजगार संधी सदर योजनेमुळे निर्माण होईल.
- तसेच जिल्हास्तरावर CMEGP लाभार्थ्यांना ऑनलाईन अर्ज भरताना मोफत सहाय्य व्हावे म्हणून सर्व जिल्ह्यांत MCED मार्फत मनुष्यबळ पुरविण्यात आलेले आहे.
- मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम योजनेची सुलभ व प्रभावी अंमलबजावणी होणेसाठी मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांच्या अध्यक्षतेखाली योजना सनियंत्रण समिती तसेच विकास आयुक्त (उद्योग) यांचे अध्यक्षतेखाली योजना अंमलबजावणी व समन्वय समिती स्थापित करण्यात आली आहे.
- राज्यात मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम योजनेच्या माध्यमातून राज्यातील नवयुवक-युवतींना उत्कर्षाची मोठी संधी राज्य शासनामार्फत खुली होणार आहे.

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (PMEGP)

केंद्र शासनाच्या सुक्ष्म लघु व मध्यम उपक्रम मंत्रालयाने देशातील प्रथम पिढीच्या नव उद्योजकांना नवप्रेरणेने त्यांचा उद्योग व्यवसाय स्थापित करण्यासाठी चालना देण्याच्या उद्देशाने १५ ऑगस्ट २००८ पासून **पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (PMEGP)** योजना जाहीर केलेली आहे. सदरची योजना राज्यात महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग आयोग व जिल्हा उद्योग केंद्र या तीन यंत्रणां मार्फत राबविण्यात येत असून महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग आयोग यंत्रणा नोडल यंत्रणा म्हणून काम पहात आहे. उत्पादन व्यवसायाकरिता रुपये २५.०० लाखापर्यंत व सेवा उद्योगाकरिता रुपये १०.०० लाखापर्यंत प्रकल्प मर्यादा आहे. योजने अंतर्गत प्रवर्ग व संवर्गनिहाय अनुदान व कर्जाचा तपशील पुढील प्रमाणे आहे :—

प्रवर्ग	शहरी भागासाठी		ग्रामीण भागासाठी	
	अनुदान	स्वतःचे भांडवल	अनुदान	स्वतःचे भांडवल
सर्वसाधारण गट	१५%	१०%	२५%	१०%
विशेषगट (अनु. जाती/जमाती/इतर मागासवर्गीय जाती/ अल्पसंख्याक/महिला/माजी सैनिक/शारीरिकदृष्ट्या अपंग/ उत्तर-पूर्व विभाग (NER), डोंगराळ प्रदेश (hill & border areas) इ.	२५%	५%	३५%	५%
वित्तिय संस्थेचे निव्वळ कर्ज	७० ते ७५%		६० ते ६५%	

पात्रता—

- अर्जदाराचे वय १८ पूर्ण.
- अर्जदारास योजनेअंतर्गत सहाय्याकरिता कौटुंबिक उत्पन्नाची अट नाही.
- शिक्षण - उद्योगाकरिता रु. १० लाखावरील प्रकल्प किंमतीकरिता व सेवा व्यवसायाकरिता रु. ५ लाखावरील प्रकल्प किंमतीकरिता किमान आठवी पास. अन्यथा शिक्षणाची अट नाही.
- नवीन प्रकल्पासाठी स्वतंत्र सहाय्यतागट, सहकारी सोसायट्या, उत्पादीत सहसोसायटी, चॅरीटेबल ट्रस्ट यांना अर्थसहाय्य करण्यात येते.

वैशिष्टे—

- नवीन सेवा व्यवसायासाठी रु. १० लाख कर्जमर्यादा.
- नवीन उत्पादन व्यवसायाकरिता रु. २५ लाख कर्जमर्यादा.
- बँकेच्या रकमेचा व्याजदर प्रचलित बँकेच्या दराप्रमाणे.
- योजनेतंर्गत सलग्न व्यवसायभिमुख ईडीपी प्रशिक्षण अनिवार्य.

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाअंतर्गत जिल्हा उद्योग केंद्र, खादी व ग्रामोद्योग आयोग व खादी व ग्रामोद्योग मंडळ यांचे प्रगतीचा आढावा खालीलप्रमाणे आहे.

(रुपये लाखांत)

वर्ष	उद्दिष्ट			मंजूर प्रकरणे			वितरीत प्रकरणे		
	प्रकल्प संख्या	मार्जिन मनी रक्कम	रोजगार	प्रकल्प संख्या	मार्जिन मनी रक्कम	रोजगार	प्रकल्प संख्या	मार्जिन मनी रक्कम	रोजगार
२०१६-२०१७	३९४९	७८९८.४२	३१५९३	३६८६	९२३६.७०	२९४८८	२३१६	५९७७.१६	१८८२८
२०१७-२०१८	३४१८	६८३५.५६	२७३४४	५२१९	१३०५९.९५	४१७५२	३३२९	८६७१.८५	२९९४४
२०१८-२०१९	३६४०	१०८३३.६०	२९१२०	५१४०	१४११४.९५	४११२०	५४१८	१४८०९.१७	४२६०८
२०१९-२०२०	४१४७	१२४४२.०२	३३१७६	३६०५	९३६३.६६	२८८४०	३६८५	९१८०.५४	२९४८०
२०२०-२०२१	४१०९	१२६८७.६७	३२८७२	३४०८	९४८२.७९	२७२६४	३०७०	८७२१.७	२४५६०
२०२१-२२ (दि. १३.१०. २०२१ पर्यंत)	४४५४	१३३६८.७५	३५६३२	१३१३	४८७२.९१	१०५०४	१३०९	४७१८.५७	१०४७२

रसायन शाखा

केंद्र शासनाच्या पेट्रोलियम विभागाच्या वंगणतेल व ग्रीस (नियंत्रण) आदेश, १९८७ नुसार वंगणतेल व ग्रीस इत्यादीचे उत्पादन करणारे व त्यावर प्रक्रिया करणारे, आवेष्टन करणारे, पुनर्शुद्धीकरण करणारे घटक किंवा या उत्पादनाची विक्री करणाऱ्यांना अनुज्ञप्ती देण्याचे काम रसायन शाखेमार्फत केले जात होते.

योजनेची माहिती :—

या आदेशाचा मुख्य उद्देश दुय्यम दर्जाचे वंगण तेल व ग्रीस तसेच तत्सम पदार्थाचे उत्पादन तथा विक्री होण्यास आळा बसावा असा आहे. या आदेशानुसार वंगण तेल व ग्रीस इत्यादीचे उत्पादन करणारे व त्यावर प्रक्रिया करणारे, आवेष्टन करणारे, पुनर्शुद्धीकरण करणारे घटक किंवा या उत्पादनाची विक्री करणारे विक्रेते यांनी सक्षम अधिकाऱ्यांकडून अनुज्ञप्ती घेणे आवश्यक आहे. तो कालापव्यय टाळून किमान कालावधीत उत्पादकांना एकाच ठिकाणी मार्गदर्शन व परवाने इ. बाबी सुलभतेने मिळतील या उद्दिष्टांची पूर्तता होण्याच्या दृष्टीने वंगणतेल प्रक्रिया व ग्रीस तसेच वंगण तेलावर प्रक्रिया करणाऱ्या घटकांचे अनुज्ञप्ती मंजूर करण्याचे अधिकार प्राधिकृत करण्याची आवश्यकता निर्माण झाल्याने सदर आदेशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी विकास आयुक्त (उद्योग) यांनी सर्व विभागीय उद्योग सह संचालक व अधीक्षकिय उद्योग अधिकारी, नांदेड यांना वंगणतेल व ग्रीस यांचे उत्पादन व त्यावरील प्रक्रिया तसेच नुतनीकरण यासाठी मंजुरी देण्याकरिता क्र. उसं/रसायन/सक्षम अधिकारी कार्यभार/संकीर्ण/२००६/बी-६८४२, दिनांक ३० सप्टेंबर २००६ च्या आदेशान्वये सक्षम अधिकारी म्हणून प्राधिकृत केले आहे.

(अ) वंगण तेल व ग्रीस विक्रेत्यांना अनुज्ञप्ती :—

वंगण तेल व ग्रीस विक्रेत्यांना त्वरित अनुज्ञप्ती मिळणे शक्य व्हावे यादृष्टीने आता वंगण तेल व ग्रीस विक्रेत्यांना अनुज्ञप्ती देण्याचे अधिकार जिल्हा उद्योग केंद्र यांना देण्यात आले आहेत. वंगण तेल व ग्रीस विक्रेत्यांनी त्यांच्या महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र यांचेकडे विहित नमुन्यात अर्ज करणे आवश्यक आहे. विहित नमुन्यातील अर्जासोबत विकास आयुक्त (उद्योग) यांच्या नावाने काढलेला रुपये २५ फक्त इतक्या रकमेचा दर्शनी धनाकर्ष व अर्जात नमूद केलेली इतर कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे. सदर अर्जाची छाननी केल्यानंतर संबंधित जिल्ह्यांचे महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र पात्र विक्रेत्यांना अनुज्ञप्ती देतात. सदर अनुज्ञप्ती ५ वर्षांसाठी विधीग्राह्य असते.

(आ) औद्योगिक घटकांना औद्योगिक वापरासाठी लागणाऱ्या मद्यार्क/मळीबाबतचे अभिप्राय/शिफारशी राज्य उत्पादन विभागास करणे :—

औद्योगिक कारणास्तव मद्यार्क व मळीचे वाटप करण्याची तसेच त्यांच्या वापरावर संनियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी राज्य उत्पादन शुल्क विभागावर आहे. तथापि, राज्य उत्पादन शुल्क विभागाकडे तांत्रिक कर्मचारी वर्ग उपलब्ध नसल्यामुळे औद्योगिक घटकाची उत्पादन क्षमता व उत्पादन प्रक्रियेत मद्यार्क व मळीच्या वापराची आवश्यकता व त्यांचे प्रमाण इ. तांत्रिक बाबींच्या संदर्भात उद्योग संचालनालयाचे अभिप्राय मागविले जातात.

प्रचलित धोरणानुसार ज्या कच्चा मालाच्या वापराबाबतची तपासणी/संनियंत्रण करण्याचे अधिकार विकास आयुक्त (उद्योग) यांना त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांना नाहीत. त्या कच्च्या मालाचे संनियंत्रण कच्चा माल असे वर्गीकरण करून त्या कच्च्या मालाची शिफारस घटकाने सादर केलेल्या विहित नमुन्यातील अर्ज व शपथपत्राच्या आधारे केली जाते.

उद्योग संचालनालय, नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर, मुंबई-३२

कर्ज वसुली

उद्योग संचालनालयातर्फे सुधारित बीज-भांडवल योजनेंतर्गत तसेच एसआय योजनेंतर्गत वेळोवेळी कमी व्याजाने उद्योजकांना कर्ज देण्यात आलेली आहेत.

या योजनेंतर्गत बँकेच्या कर्जासह बीज-भांडवल म्हणून वेळोवेळी कमी व्याजदराने कर्ज दिलेले आहे.

सुधारित बीज-भांडवल योजना	...	सदर योजना सद्या Revised Seed Money Scheme Seed Money Assitance to educated unemployed या नावाने कार्यरत असून त्या जिल्हास्तरावर राबविल्या जातात व वसुली जिल्हास्तरावरून केली जाते. तसेच या योजनेला कर लागू नाही.
जिल्हा उद्योग केंद्र कर्ज योजना	...	सदर योजना सद्या District Industries Centre (DIC) Loan Scheme या नावाने कार्यरत असून त्या जिल्हा स्तरावर राबविल्या जातात. या योजनेची वसुली जिल्हास्तरावरूनच केली जाते. तसेच या योजनेला कर लागू नाही.
१. ग्रामीण उद्योग केंद्र कर्ज योजना २. जुनी बीज भांडवल कर्ज योजना ३. खात्यामार्फत वाटलेली कर्जे ४. जिल्हा परिषद कर्ज योजना (एसआय योजनेंतर्गत)		सदर योजना यापूर्वी जिल्हास्तरावर राबविल्या गेल्या होत्या. त्यापुर्वी अस्तित्वात होत्या मात्र त्या आता पूर्णपणे बंद झालेल्या आहेत. या योजनेची वसुली जिल्हास्तरावरून केली जाते. तसेच सदर वसुलीचे प्रमाण हे अत्यल्प आहे. सद्या या योजना नव्याने कार्यान्वित झालेल्या नाहीत व या योजनांना कर लागू नाही.

वर्ष निहाय उद्योग आधार सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमांमधील रोजगार व गुंतवणूक

अ.क्र.	वर्ष	सुक्ष्म			लघु			मध्यम			एकूण सु.ल.म.उ. उद्योग आधार		
		उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक	उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक	उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक	उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक
1	2015-16	41225	233220	289847	12290	238934	1032522	530	53581	351869	54045	525735	1674238
2	2016-17	175950	659237	725354	31846	685063	2886468	1510	138498	975348	209306	1482798	4587170
3	2017-18	162387	643444	744660	25439	442414	1850703	1401	117403	900247	189227	1203261	3495610
4	2018-19	548580	1973132	2205474	60516	753237	3309657	2465	147305	1500394	611561	2873674	7015525
5	2019-20	633081	2203129	2577170	68794	699966	3242749	2296	123311	1281148	704171	3026406	7101067
	एकूण	**1561223**	**5712162**	**6542505**	**198885**	**2819614**	**12322099**	**8202**	**580098**	**5009006**	**1768310**	**9111874**	**23873610**

		सुक्ष्म			लघु			मध्यम			एकूण सु.ल.म.उ. उद्योग आधार		
		उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक	उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक	उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक	उपक्रम	रोजगार	गुंतवणुक
6	2020-21 (July 2020 To March 2021)	588835	2741478		27757	936391		4704	782280		621296	4460149	
7	2021-22 (April 2021 To Sept. 2021)	404006	1765535		14358	287868		1349	129493		419713	2182896	
एकूण		**992841**	**4507013**	**0**	**42115**	**1224259**	**0**	**6053**	**911773**	**0**	**1041009**	**6643045**	**0**

भांडार खरेदी शाखा

दिनांक २२/०९/२०२१

मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटना

१. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाकडील शासन निर्णय दिनांक १ डिसेंबर २०१६ नुसार मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेद्वारे केवळ अंध व अपंग यांच्या संस्थांची व महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ/महासंघ (महाटेक्स) यांची दरनिश्चिती, दोन किंवा अधिक प्रशासकीय विभागाला लागणाऱ्या आवश्यक वस्तूंची खरेदी करणे व शासकीय खरेदीच्या संदर्भात धोरण आखणी करण्याची एकूण जबाबदारी ठेवण्यात आली आहे. मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेने वेळोवेळी घालून दिलेल्या मार्गदर्शक सूचना सर्व खरेदी अधिकाऱ्यांना बंधनकारक राहतील.

(अ) अंध व अपंग यांच्या संस्थांची दरनिश्चिती

अंध व अपंग यांच्या धर्मादाय संस्था यांनी उत्पादित केलेल्या वस्तू (परिशिष्ट-१८) आरक्षण देण्यात आले आहे. या संस्थांशिवाय भविष्यात सामाजिक न्याय विभागाने केलेल्या अंध व अपंग संस्थांना आरक्षण देण्याचे प्रस्ताव आणि धर्मादाय आयुक्त यांच्याकडे नोंदणी झालेल्या अंध व अपंग यांच्या संस्थाना आरक्षण देण्याचे प्रस्ताव, मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेकडे प्राप्त झाल्यास, त्यास प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीच्या मान्यतेने आरक्षण देण्यात येईल. सदर समितीमध्ये अपर मुख्य सचिव (वित्त), प्रधान सचिव (सामाजिक न्याय) व विकास आयुक्त (उद्योग) हे सदस्य राहतील. अशा संस्थांनी उत्पादित केलेल्या वस्तूंची दरनिश्चिती मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेकडून करण्यात येईल.

(ब) महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ/महासंघ (महाटेक्स) यांची दरनिश्चिती

केंद्र शासनाने हातमाग आरक्षण कायदा, १९८५ व पुढील सुधारणा २६ जुलै १९९६ अन्वये हातमागाच्या ११ वस्तूंसाठी आरक्षण ठेवले आहे. त्या धर्तीवर शासनाचे अंगीकृत व्यवसाय महाराष्ट्र राज्य हातमाग महासंघ (महाटेक्स) व महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ, नागपूर यांनी उत्पादित केलेल्या वस्तूंसाठी (परिशिष्ट-१९) आरक्षण देण्यात आले आहे. सदर संस्थांची दरनिश्चिती मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेमार्फत करण्यात येईल. अंध व अपंग संस्था व हातमाग महामंडळ/महासंघ यांनी दरनिश्चितीकरिता त्यांचे प्रस्ताव ३१ मार्च पूर्वी भांडार खरेदी संघटनेकडे सादर करावेत. मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेने अशा संस्थांचे वस्तूंचे दरनिश्चित केल्यावर दरवर्षी १ मे पूर्वी सर्व विभागांना कळवावे. सर्व शासकीय खरेदीदार विभागांनी वरील संस्थांकडून आरक्षित असलेल्या वस्तूंची खरेदी करणे बंधनकारक राहील. जेथे पुरवठादार एक वेळ एकल मागणी पत्रकावर टप्पा पद्धतीने सवलत देत असतील तर, मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटना तसेच संबंधित विभाग या टप्पा सवलतीचा लाभ घेऊ शकतील आणि या प्रयोजनासाठी संबंधित विभाग आवश्यक माहिती मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेला सादर करतील व या माहितीचे संकलन केल्यानंतर मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटना ही बाब टप्पा सवलत घेण्यासाठी पुरवठादारांबरोबर चर्चेकरिता घेईल.

(१) दोन पेक्षा अधिक विभागांकडून करावयाची खरेदी

ज्या वस्तू दोन किंवा अधिक प्रशासकीय विभागाला खरेदी करणे आवश्यक असेल त्यासाठी संबंधित प्रशासकीय विभागांनी मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेकडे (CSPO) मागणी करावी. अशी मागणी करताना प्रशासकीय विभागाने वस्तूंचे विनिर्देश (Specification), प्रमाण/संख्या (Quantum), वस्तूंची एकूण अंदाजित किंमत, वस्तूंचा पुरवठा करण्याचे स्थळ व पुरवठा करण्यासाठी कालमर्यादा इत्यादी बाबी नमूद करून खरेदीस प्रशासकीय मान्यता व वित्तीय तरतूद असल्याची कागदपत्रे सोबत जोडून विहित नमुन्यात मागणीपत्र सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या मान्यतेने सादर करावे. असे मागणीपत्र प्राप्त झाल्यानंतर आवश्यक वस्तूंची खरेदी मध्यवर्ती भांडार खरेदी समितीकडून करण्यात येईल. त्यासाठी मध्यवर्ती भांडार खरेदी समिती पुढीलप्रमाणे राहील :—

१. उप सचिव (उद्योग), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग.	. .	अध्यक्ष
२. उप सचिव (वित्त विभाग), मंत्रालय, मुंबई.	. .	सदस्य
३. उद्योग सहसंचालक (भांडार खरेदी)	. .	सदस्य-सचिव
४. उप सचिव दर्जाच्या कमी नसलेला संबंधित खरेदीदार प्रशासकीय विभागाचा अधिकारी.	. .	निमंत्रित.

२. भांडारखरेदी संघटनेमार्फत करण्यात येणाऱ्या दरनिश्चिती संख्या याबाबतची माहिती :

अ.क्र.	वर्ष	दरनिश्चितीची संख्या
(१)	(२)	(३)
१	२०१८-१९	७
२	२०१९-२०	७
३	२०२०-२१	७
४	२०२१-२२	७

खरेदीची सुधारित नियमपुस्तिका दिनांक १ डिसेंबर २०१६ नुसार पुरवठादार नोंदणी/दरकरार मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटनेमार्फत करण्यात येत नाहीत, त्यामुळे सदर माहिती निरंक आहे.

महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ (महावित्त)

(१) लोकसभेने संमत केलेल्या राज्य वित्तीय महामंडळे कायदा १९५१ अनुसार महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळाची (महावित्त) स्थापना झालेली आहे. महाराष्ट्र राज्यात १९६२ पासून व गोवा राज्य आणि दमण व दीव या केंद्रशासित प्रदेशात १९६४ पासून महावित्त कार्य करीत आहे.

राज्य वित्तीय महामंडळे कायदा १९५१ मध्ये राज्य वित्तीय महामंडळे (सुधारणा) अधिनियम, २००० द्वारे दुरुस्ती करण्यात आली असून ती दिनांक ५-९-२००० पासून अंमलात आणण्यात आली आहे.

(२) कार्य व उद्दिष्टये :—

जमीन, इमारत, यंत्रसामग्री व उपकरणे अशा प्रकारची स्थावर मालमत्ता संपादन करण्यासाठी लघु व मध्यम उद्योजकांना आवश्यक असलेल्या मुदत कर्जाची गरज भागविणे हे महावित्तचे मुख्य कार्य आहे. नवीन उद्योग उभारण्यासाठी तसेच अस्तित्वात असलेल्या उद्योगांचा विकास व आधुनिकीकरण यासाठी कर्जे दिली जात होती. सध्या कर्जमंजुरी बंद करण्यात आली आहेत.

(३) लेखा :

महामंडळाचे हिशेबी वर्ष १ एप्रिल ते ३१ मार्च असे आहे व ३१-०३-२०१६ पर्यंतच्या सर्व लेख्यांचे लेखापरीक्षण झालेले आहे.

(४) मुख्य उपलब्धी :

महामंडळाची उपलब्धी व आर्थिक उलाढाली विषयी माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

कर्ज मंजुरी व कर्ज वितरण

सन २००५-०६ पासून वित्तीय तुटवड्यांमुळे नवीन उद्योग घटकांना कर्जमंजुरी व सन २००६-०७ पासून कर्जवितरण पूर्णतः बंद करण्यात आले आहे. २००५-०६ च्या आधीच्या वर्षापर्यन्त महामंडळाने रुपये ३४३१.३८ कोटी कर्जमंजुरी व रुपये २४७४.२७ कोटी कर्जवितरण केले होते.

कर्जवसुली

महामंडळ कर्जमंजुरी बंद केल्यामुळे सध्या फक्त कर्जवसुलीचे काम चालू आहे. महामंडळाने मागील तीन वर्षांत कमी आस्थापना खर्चात खालील कर्जवसुली केली आहे.

वर्ष		कर्जवसुली (रु. कोटीत)
२०१६-१७	..	२.०२ (अंदाजे)
२०१७-१८	..	३.८५ (अंदाजे)
२०१८-१९	..	१.७० (अंदाजे)

अनुत्पादिक मालमत्तेमधून कर्जवसुली चांगल्याप्रकारे होत असल्याने आधीच्या वर्षात त्या कारणासाठी नफातोटा पत्रकात केलेली तरतूद वळती करावी लागत आहे. त्यामुळे महामंडळाला २०१०-११ हे वर्ष वगळता तरतुदीनंतर नफा झाला आहे.

(५) महामंडळाची आर्थिक परिस्थिती व गेल्या ३ वर्षांतील नफा/तोटा ह्या विषयी प्रगती खालीलप्रमाणे दिलेली आहे.

महामंडळाच्या वित्तीय स्थितीविषयी माहिती :—

(रुपये लाखात)

३१ मार्च (वर्ष अखेर)	२०१५	२०१६	२०१७ (अंदाज)
एकूण उत्पन्न	१३०३.३७	१२६८.८६	९३५.८८
करपूर्व नफा/(तोटा)	(१३७७.६८)	(११३२.३०)	(११८८.२६)
करोत्तर नफा/(तोटा)	(१३७७.६८)	(११३२.३०)	(१६६२.४३)

वित्तीय वर्ष २०१७-१८ नंतरचे नफा तोटा पत्रक व ताळेबंद तयार केले नसल्याने उत्पन्न व नफा/तोटा याबद्दल माहिती दिली नाही.

रोजगार निर्मिती व गुंतवणुकीस मिळालेली चालना

महामंडळाने केलेल्या अर्थसहाय्यामुळे २०१२-२०१३ या वर्षापर्यन्त सुमारे १४.१० लाख लोकांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध झाल्या आहेत. तसेच सुरुवातीपासून एकंदर ६६९७ कोटी रुपया एवढ्या गुंतवणुकीस चालना मिळाली आहे. महामंडळाने मागास विकसनशील तसेच विकसित भागात केलेली कर्जमंजुरी खालीलप्रमाणे आहे :—

(रु. लाखात)

	कर्जमंजुरी	
	संख्या	रक्कम
मागास भाग . .	१७६००	१०५४.२९
विकसनशील भाग . .	१९४६२	१४२५.९२
विकसित भाग . .	२१५१०	९५१.१७
एकूण . .	**५८५७२**	**३४३१.३८**

महामंडळाने एकूण केलेल्या रुपये ३४३१.३८ कोटी कर्जमंजुरीमध्ये ५४८३२ लघुउद्योगास रुपये २५५०.१५ कोटी रुपयाचे कर्जमंजूर केले होते व त्याचे प्रमाण एकूण कर्जमंजुरीच्या तुलनेत सुमारे ७४.३१% होते.

(६) संघटनात्मक रचना :—

राज्यातील मागास भागात उद्योगांच्या विकासासाठी सेवा उपलब्ध करून देणे व व्यवस्थापनाचे विकेंद्रीकरण करण्याच्या धोरणास अनुसरून महामंडळाने जवळ जवळ सर्व जिल्ह्यांच्या ठिकाणी शाखा कार्यालये स्थापन केली होती. सध्या मुख्य कार्यालय व महामंडळाची ४ विभागीय कार्यालये आहेत.

महामंडळाची विभागीय कार्यालये व त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील जिल्हे यांची माहिती खालीलप्रमाणे आहे :—

अ. क्र.	विभागीय कार्यालय	जिल्हे
१	मुख्य कार्यालय, मुंबई कोकण दमण, दीव	बृहन्मुंबई, ठाणे, रायगड, रत्नागिरी व केंद्रशासित दमण व दीव
२	नागपूर	नागपूर, भंडारा, वर्धा, चंद्रपूर, गडचिरोली, अमरावती, अकोला, बुलढाण व यवतमाळ.
३	औरंगाबाद	औरंगाबाद, बीड, जालना, लातूर, नांदेड, उस्मानाबाद, परभणी व हिंगोली
४	कोल्हापूर	कोल्हापूर, सांगली, सातारा, सिंधुदुर्ग व गोवा

महाराष्ट्र पेट्रोकेमिकल्स महामंडळ मर्यादित

" मुंबई हाय " गॅसवर आधारित महारष्ट्र गॅस क्रॅकर कॉम्प्लेक्स स्थापित करण्याकरिता आणि पेट्रोकेमिकल्स उद्योगाला प्रोत्साहन देण्याकरिता महाराष्ट्र शासनाने ४ एप्रिल १९८१ ला कंपनी अधिनियम, १९५६ नुसार महाराष्ट्र पेट्रोकेमिकल्स कॉर्पोरेशन लिमिटेड (एमपीसीएल) नावाची कंपनी संस्थापित केली परंतु, हा प्रकल्प आयपीसीएलला दिला गेल्याने एमपीसीएलने पेट्रोकेमिकल्सवर आधारि उद्योग प्रस्थापित करण्याकरिता प्रोत्साहन देण्याकडे लक्ष केंद्रीत करण्याचे ठरविले.

प्रकल्प :

एमपीसीएलला आतापर्यंत संयुक्त क्षेत्रात चार प्रकल्प उभारण्यात यश आले होते. त्यात एमपीसीएलने रुपये ८९२ लाखाची गुंतवणूक केली. यापैकी एमपीसीएलने तीन प्रकल्पातील भाग-भांडवलीचे निर्गुंतवणुकीकरण केले असून, त्यापासून रुपये १५२६.०३ लक्ष मिळवले. चौथा प्रकल्प कोर्ट प्रकरणात गेल्यामुळे निर्गुंतवणूक अद्याप होऊ शकलेली नाही. सन २००२ पासून हे महामंडळ कुठलीही योजना अथवा कार्यक्रम राबवित नसून ते सुप्तावस्थेत आहे.

नैसर्गिक वायू :

एमपीसीएलला शासनाने नैसर्गिक वायू क्षेत्रासाठी नोडल एजन्सी म्हणून नेमणूक केलेली आहे. राज्याच्या नैसर्गिक वायू सल्लागार समितीवर जुलै, २००६ मध्ये व्यवस्थापकीय संचालक, एमपीसीएलयांची सदस्य म्हणून नेमणूक करण्यात आली होती तसेच त्यांना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या संचालक मंडळावर " विशेष आमंत्रित " म्हणून नेमले आहे, ज्यायोगे त्यांना राज्याच्या औद्योगिक प्रगतीबाबत वेळोवेळी अवगत होता येईल व कार्यामध्ये सक्षमता आणता येईल.

महाराष्ट्रामध्ये नैसर्गिक वायुची मागणी वाढणार आहे व त्यासाठी पाईपलाईन जाळे निर्माण करणे आवश्यक आहे. त्यामध्ये एमपीसीएलने त्यासंबंधी नवीन प्रकल्पात गुंतवणूक करण्याचे ठरविले आहे. परंतु, पाईपलाईल टाकण्याचे काम केंद्र सरकारच्या अखत्यारित असल्याने त्यात प्रगती झाली नाही.

औद्योगिक धोरण, २०१३

१. औद्योगिक धोरण

औद्योगिक पायाभूत सुविधांकरिता विकास निधी

महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण, २०१३ नुसार महाराष्ट्रातील औद्योगिक पायाभूत सुविधांची निर्मिती व विकासासाठी औद्योगिक सुविधा निधी उपलब्ध केला आहे.

- औद्योगिक पायाभूत सुविधांचे नियोजन व उभारणी विषयी प्रयत्नांचे समन्वय करण्याच्या उद्देशाने महाराष्ट्रातील औद्योगिक पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी महाराष्ट्र औद्योगिक पायाभूत सुविधा विकास समिती (Committee on Industrial Development for Maharashtra) अशी सुकाणू समिती स्थापन करण्यात आली आहे.
- मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत केलेल्या वरील सुकाणू समितीमार्फत औद्योगिक पायाभूत सुविधा विकास निधीचे प्रशासन व संनियंत्रण करण्यात येते.
- सदर सुकाणू समितीमार्फत नवीन प्रकल्पांना मंजुरी देणे, मंजूर प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीचा आढावा घेणे, निधीचा सुयोग्य वापर करणे इत्यादी कामे केली जातात.
- विविध अंमलबजावणी यंत्रणा जसे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, पाटबंधारे विभाग, महाराष्ट्र विद्युत निर्मिती कंपनी यांच्यासारख्या राज्य पातळीवर विविध नोडल संस्था पायाभूत सुविधांचे नियोजन आणि विकासाचे काम करतात. त्यांच्या प्रकल्पांना निधी पुरविण्यात येतो.
- सदर योजनेद्वारे एखाद्या औद्योगिक वसाहतीसाठी मुख्य रस्त्याला जोडणारा अत्यावश्यक असा रस्ता किंवा विद्युत पुरवठयासाठी एक्सप्रेस फीडर, राज्य शासनाच्या संबंधित विभागाच्या किंवा सार्वजनिक उपक्रमाच्या हद्दीबाहेरील २ कि.मी. लांबीचे रस्ते व २ कि.मी. लांबीच्या पाणीपुरवठा जलवाहिन्यांचे असे प्रकल्प जे उद्योग विकासासाठी पोषक वातावरण निर्मिती करीता आवश्यक असतील, तसेच राज्यातील औद्योगिक गुणवत्ता वाढीसाठी चाचणी व प्रमाणिकरणाची सुविधा उपलब्ध करून देणाऱ्या संस्थाद्वारे घेण्यात येणारे प्रकल्प इत्यादी औद्योगिक पायाभूत सुविधांसाठी निधी पुरविण्यात येतो.
- चालू आर्थिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये सदर योजनेकरिता रु. ३०.०० कोटी निधी मंजूर झाला आहे.

तसेच महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण, २०१३ मध्ये पायाभूत सोयी-सुविधा निर्माण करणे या उद्देशाकरीता निधी राखून ठेवला असल्याने सहकारी औद्योगिक वसाहतीकरीता प्रचलित २०:२०:६० या आकृतिबंधातील योजना बंद करणेकामी कार्यालयीन पत्र दिनांक ३० ऑगस्ट २०१४ अन्वये शासनास प्रस्तावित करण्यात आले आहे.

महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण, २०१३ अंतर्गत खालील ९ सहकारी औद्योगिक वसाहतींना सन २०१५-१६ या आर्थिक वर्षात तरतूद उपलब्ध करून देणेबाबत शासन निर्णय क्रमांक मऔद्यो. २०१५/प्र. क्र. ३९/उ-२, दिनांक २८ मार्च २०१६ निर्गमित करण्यात आला आहे.

अ.क्र.	सहकारी औद्योगिक वसाहतींचे नाव	मंजूर निधी रुपये (लाखांत)
(१)	(२)	(३)
१.	सिन्नर तालुका औद्योगिक सहकारी वसाहत मर्यादित, जिल्हा नाशिक (रस्ते)	२२५.००
२.	चाकूर सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, चाकूर, जिल्हा लातूर (पायाभूत सुविधा)	५८१.०२५
३.	पाचोरा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पाचोरा, जिल्हा जळगांव (पायाभूत सुविधा)	१०६.०३५
४.	भुसावळ सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, भुसावळ, जिल्हा जळगांव (पायाभूत सुविधा)	६०.३०
५.	येवले औद्योगिक वसाहत मर्यादित, येवले, जिल्हा नाशिक (पायाभूत सुविधा)	९०.७५
६.	एल. के. अकिवटे सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, जयसिंगपूर, तालुका शिरोळ, जिल्हा कोल्हापूर (पायाभूत सुविधा)	१३८.००
७.	लोणावळा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, तालुका लोणावळा, जिल्हा पुणे (पायाभूत सुविधा)	३००.३२२५
८.	इलेक्ट्रॉनिक्स सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पुणे-सातारा रोड, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	१५३.६९
९.	स्वामी विवेकानंद सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, हडपसर, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	२३.३३२५

वरीलपैकी एकूण ७ औद्योगिक वसाहतींना महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण-२०१३ अंतर्गत नवीन आकृतिबंध २५:७५ अन्वये पायाभूत सोयी-सुविधांकरीता अनुदान उपलब्ध करून देण्यात आले.

अ.क्र.	सहकारी औद्योगिक वसाहतींचे नाव	वितरित निधी रुपये (लाखांत)
(१)	(२)	(३)
१.	सिन्नर तालुका औद्योगिक सहकारी वसाहत मर्यादित, जिल्हा नाशिक (रस्ते)	१५०.००
२.	चाकूर सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, चाकूर, जिल्हा लातूर (पायाभूत सुविधा)	३६२.००
३.	पाचोरा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पाचोरा, जिल्हा जळगांव (पायाभूत सुविधा)	७०.००
४.	येवले औद्योगिक वसाहत मर्यादित, येवले, जिल्हा नाशिक (पायाभूत सुविधा)	६०.००
५.	लोणावळा सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, तालुका लोणावळा, जिल्हा पुणे (पायाभूत सुविधा)	५०.००
६.	इलेक्ट्रॉनिक्स सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, पुणे-सातारा रोड, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	१०२.००
७.	स्वामी विवेकानंद सहकारी औद्योगिक वसाहत मर्यादित, हडपसर, जिल्हा पुणे (एक्सप्रेस फिडर)	१६.००

वाटप करण्यात आलेल्या औद्योगिक वसाहतीच्या अंमलबजावणी यंत्रणेकडून (म्हणजे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडून) उपयोगिता प्रमाणपत्र सन २०१९-२०२० या वर्षात प्राप्त झालेले असून उपरोक्त नमूद ७ सहकारी औद्योगिक वसाहतीचा निधी वितरित करण्याचे काम शासन स्तरावरुन करण्यात येत आहे.

विशेष आर्थिक क्षेत्र

१. केंद्र शासनाने विशेष आर्थिक क्षेत्र स्थापन करण्याचे धोरण १ एप्रिल २००० रोजी जाहीर केले व यासाठी विशेष आर्थिक क्षेत्र अधिनियम, २००५ अन्वये कायदा मंजूर केला. विशेष आर्थिक क्षेत्र धोरण अंमलात आणण्यामध्ये देशात विदेशी गुंतवणूक आकर्षित करणे व औद्योगिक क्षेत्रामध्ये निर्यातक्षम उत्पादन घेऊन निर्यातीस चालना देणे व देशांतर्गत रोजगार उपलब्ध करणे हा मूळ उद्देश आहे.

२. या धोरणामुळे राज्यात विशेष आर्थिक क्षेत्राचे सप्टेंबर, २०२० अखेर ६२ प्रकल्प मंजूर झालेले आहेत, यामध्ये,—

(अ) तत्त्वतः मान्यता (In-principle) : १२

(ब) अंतिम मान्यता (Formal) : ०६

(क) अधिसूचित (Notified) : ४५

३. वरील मंजुरी प्राप्त विशेष आर्थिक क्षेत्रामध्ये अपेक्षित जमीन क्षेत्र, गुंतवणूक व रोजगार निर्मिती खालीलप्रमाणे होणार आहे :—

अ. क्र.	मंजुरी प्रकार	मंजूर संख्या	अपेक्षित जमीन क्षेत्र हेक्टरमध्ये	अपेक्षित गुंतवणूक कोटीमध्ये
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	अधिसूचित मान्यता (Notified)	४५	४४९७.७६	७०५१३.०८
२	अंतिम/औपचारिक मान्यता (Formal Approval)	०६	१६०.९८	१२६८.५०
३	तत्त्वतः मान्यता (In-principle Approval)	१२	७९१८.६२	१९५६९.०१
	एकूण ..	**६३**	**१२५७७.३६**	**९१३५०.५९**

४. राज्यात कार्यान्वित झालेले ३२ विशेष आर्थिक क्षेत्र खालीलप्रमाणे आहेत :—

अनु-क्रमांक	कार्यान्वित सेझ	जमीन क्षेत्र हेक्टरमध्ये	कार्यान्वित घटक	अपेक्षित गुंतवणूक कोटीमध्ये
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	३७	४५५३.१८	६३९	५८५३०.९७

३७ पैकी* सिप्झ हे विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEEPZ), अधिसूचित विशेष आर्थिक क्षेत्राच्या यादीत नाही. त्यामुळे हे विशेष आर्थिक क्षेत्र वगळल्यास ३६ विशेष आर्थिक क्षेत्र कार्यान्वित झाली आहेत.

कार्यान्वित झालेल्या ३६ विशेष आर्थिक क्षेत्रामध्ये ६३९ घटक कार्यान्वित झाले आहेत. यातील विकासक व घटकांनी मिळून एकूण ५८५३०.९७ कोटींची गुंतवणूक केली आहे. या कार्यान्वित झालेल्या घटकांमध्ये ७८०३०७ इतक्या रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण झाल्या आहेत. ४५ विशेष आर्थिक क्षेत्रांपैकी कार्यान्वित झालेले, ३७ विशेष आर्थिक क्षेत्र वगळता ८ विशेष आर्थिक क्षेत्राचे विकासक प्रकल्प उभारणीमध्ये किंवा त्यासाठी लागणाऱ्या विविध विभागांच्या परवानग्या इत्यादी मिळविण्यात संबंधित विभागांची ना हरकत पत्र मिळवण्यात तसेच विदेशी गुंतवणुकदारांबरोबर त्यांना केंद्र शासनाने नेमून दिलेल्या मुदतीत करार करण्याच्या प्रक्रियेत गुंतले आहेत. त्यानुसार केंद्र शासनाने मान्यता दिलेले विशेष आर्थिक क्षेत्र विकसित करण्याचे काम प्रगतीपथावर असल्याचे दिसून येते.

५. एकूण मंजूर प्रकल्पांपैकी ३३ प्रकल्प माहिती तंत्रज्ञान (IT/ITES), ०६ प्रकल्प बहुउत्पादन (Multi Product), ०९ प्रकल्प विशिष्ट क्षेत्राशी संबंधित (Sector Specific), ०१ प्रकल्प बहु सेवा (Multi Services) आणि १४ प्रकल्प इतर क्षेत्रांचे आहेत.

महाराष्ट्रचे नवीन औद्योगिक धोरण २०१९

महाराष्ट्र नवीन औद्योगिक धोरण-२०१९ शासन निर्णय क्रमांक मऔधो २०१९/प्र.क्र.१०/उद्योग २, दिनांक ७/३/२०१९ च्या शासन निर्णयान्वये जाहीर करण्यात आलेले आहे.

धोरणाची उद्दिष्टे

- राज्यातील एकूण ढोबळ उत्पादनात उत्पादन क्षेत्राच्या वाढीचा दर १२ ते १३ टक्के वरुन वाढविणे.
- जेणेकरुन राज्याच्या सकल उत्पादनात त्याचा हिस्सा सन २०२३-२४ पर्यंत २५ टक्यांपर्यंत नेणे.
- सन २०२३-२४ पर्यंत रु.१० लाख कोटी एवढया मुल्याची गुंतवणूक आकर्षित करणे.
- सन २०२३-२४ पर्यंत ४० लाख लोकांसाठी रोजगारांच्या संधी निर्माण करणे .

धोरणाची ठळक वैशिष्ट्ये

- उदयोन्मुख उच्च तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रांकडे औद्योगिक विकास वळविण्यासाठी व रोजगार निर्माण करण्यासाठी राज्य शासनाने थ्रस्ट सेक्टरला प्राधान्य दिले आहे. थ्रस्ट सेक्टर मधील मोठ्या, विशाल व अतिविशाल प्रकल्पांना जागावाटपामध्ये व प्रोत्साहनामध्ये प्राधान्य देण्यात येईल.
- विद्युत वाहने (उत्पादन, पायाभूत सुविधा व देखभाल)
- हवाई व संरक्षण उत्पादन उद्योग.
- उद्योग ४.० (कृत्रिम बुध्दीमत्ता, त्रिमिती छपाई, महाजाल, यंत्रमानव विज्ञान, अतिसूक्ष्म तंत्रज्ञान इत्यादी).
- एकात्मिक डेटा सेंटर पार्क्स (आयडीसीपी) स्थापनेस प्रोत्साहन
- वस्त्रोद्योग यंत्रसामुग्रीचे उत्पादन
- जैव तंत्रज्ञान, वैद्यकीय निदान उपकरणे.
- कृषी व अन्न प्रक्रिया उद्याने (फक्त द्वितीय व तृतीय अन्न प्रक्रिया उद्याने)
- माहिती तंत्रज्ञान (IT) व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा (ITeS)
- इलेक्ट्रॉनिक प्रणाली संरचना व उत्पादन (ESDM) व सेमीकंडक्टर फॅब्रिकेशन (FAB)
- उद्योग, तांत्रिक संस्था व कौशल्य विकास विभागांमध्ये प्रभावी समन्वय साधून कुशल मनुष्यबळ निर्माण करण्यास प्रोत्साहन देणे.
- अविकसित विभागांमध्ये उद्योग स्थापन करण्याकरीता विशेष आर्थिक प्रोत्साहन देणे.
- अंतिम टप्प्याच्या जोडणीसाठी (last mile connectivity) निर्णायक पायाभूत सुविधा निधी (Critical Industrial Infrastructure Fund) निर्माण करणे.
- खाजगी औद्योगिक उद्यानांमध्ये पूरक पायाभूत सुविधा निर्माण करणे.
- सूक्ष्म आणि लघु उद्योगांसाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडून फ्लॅटेड गाळ्यांची निर्मिती विशेष वाहन हेतू (SPV) धर्तीवर करण्यात येईल.
- सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग तसेच महिला व अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमातींमधील उद्योजकांसाठीच्या औद्योगिक क्षेत्रांमधील पायाभूत सुविधा विकसित करण्यासाठी आर्थिक प्रोत्साहन देणे.
- आजारी व बंद पडलेल्या उद्योगांच्या पुनरुज्जीवनासाठी पाठबळ देणे.
- राज्यातील वेअरहाऊसिंग व लॉजिस्टिक सुविधांच्या विकासासाठी एमआयडीसी किमान ५०० एकर औद्योगिक क्षेत्र आरक्षित करुन ठेवेल.
- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रांच्या धर्तीवर, सर्व सहकारी औद्योगिक वसाहतींमध्ये मुलभूत चटई क्षेत्र निर्देशांकाच्या वर ५० टक्के अतिरिक्त चटई क्षेत्र अनुज्ञेय राहील.
- हरित औद्योगिकीकरणासाठी प्रोत्साहन देऊन पर्यावरणदृष्ट्या शाश्वतता सुनिश्चित करणे.

३. जैव तंत्रज्ञान

राज्याचे जैव तंत्रज्ञान धोरण

ज्ञानाचे शतक म्हणून गणण्यात आलेल्या या नवीन शतकात माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राबरोबरच जैव तंत्रज्ञान उद्याने नवीन संधी उपलब्ध झाली आहे. कृषी, पशुसंवर्धन, आरोग्य, पर्यावरण संरक्षण इत्यादीद्वारे जनतेचे जीवनमान परिणामकारकरित्या बदलण्याची क्षमता जैव तंत्रज्ञानात आहे. ही क्षमता मूर्त स्वरूपात साकारण्यासाठी राज्याने, आपले जैव तंत्रज्ञान धोरण, २००१ जाहीर केले आहे.

धोरणात्मक पुढाकार :

- या धोरणाची व्यापक व प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी मा. मुख्यमंत्री यांचे अध्यक्षतेखाली महाराष्ट्र जैव तंत्रज्ञान मंडळाची स्थापना करण्यात आली आहे.
- विख्यात शास्त्रज्ञ डॉ. रघुनाथ माशेलकर यांचे अध्यक्षतेखाली महाराष्ट्र जैव तंत्रज्ञान आयोगाची स्थापना करण्यात आली आहे.
- शासनाने जैव तंत्रज्ञान विकास निधी अंतर्गत रु. १०.०० कोटी तरतूद उपलब्ध करून दिली आहे.
- कै. पंडीत जवाहरलाल नेहरू यांचा १४ नोव्हेंबर हा जन्मदिन जैव तंत्रज्ञान दिवस म्हणून राज्यात साजरा करण्यात येतो. जैव तंत्रज्ञान दिवस साजरा करण्यामागचा उद्देश जैव तंत्रज्ञानाचे सर्वसामान्यांना काय फायदे आहेत हे समजावून सांगणे व जैव तंत्रज्ञानाविषयी समाजात जनजागृती घडवून आणणे.

जैव तंत्रज्ञान घटकांच्या विकासाकरिता प्रोत्साहने :

- सार्वजनिक जैव तंत्रज्ञान उद्यानातील जैव तंत्रज्ञान घटकांना अनुज्ञेय चटईक्षेत्राच्या दुप्पट क्षेत्र वापरता येईल.
- नवीन व जुन्या जैव तंत्रज्ञान उद्योगांना महाराष्ट्र वीज नियामक मंडळाच्या निवाड्यानुसार औद्योगिक वीजदर लागू करण्यात येतील. याशिवाय कृषी-जैव तंत्रज्ञान उद्योगांना महाराष्ट्र वीजनियामक मंडळाच्या निवाड्यानुसार कृषी क्षेत्रातील ग्राहकांना लागू दराने वीज पुरविण्यात येईल. तसेच सर्व जैव तंत्रज्ञान उद्योगांना वैधानिक वीज कपातीपासून सूट देण्यात येईल.
- राज्य सार्वजनिक उपक्रम वा त्यांची संयुक्त कंपनी यांना राज्यातील जैव तंत्रज्ञान उद्यानासाठी "इंडिपेंडंट पॉवर प्रोड्युसर्स" स्थापन करण्यास परवानगी देण्यात येईल.
- जैव तंत्रज्ञान उत्पादनांवर विक्रीकराची/मूल्यवर्धित कराचे दर राष्ट्रीय पातळीच्या शक्ती प्रदान समितीच्या शिफारशीनुसार ठरविण्यात येतील. जैव तंत्रज्ञान उत्पादनांची व्याख्या केंद्र शासनाने ठरविल्यानुसार अथवा राज्य शासनाने नेमलेल्या टास्क फोर्सच्या सल्ल्याने ठरविण्यात येईल.
- कृषी जैव तंत्रज्ञान क्षेत्रात कार्यरत धाडसी घटकांना "कृषी उद्योग" संबोधण्यात येईल व कृषी उद्योगांना लागू असलेली प्रोत्साहने, सूट आणि लाभ सदर घटकांनाही देण्यात येतील. शिवाय, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळातर्फे त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील जमिनी घटकांना औद्योगिक दराने देण्यात येतील.

इतर सवलती :

- संशोधन व विकास याकरिता जैव तंत्रज्ञान कंपन्यांना जमिनधारणा कायद्याच्या मर्यादेपेक्षा जास्त कृषी जमीन संपादण्यास अनुमती.
- राज्यातील विस्तृत सार्वजनिक आरोग्य यंत्रणेच्या माहितीचा उपयोग जैव तंत्रज्ञान घटकांना होण्यासाठी त्यांना सहभागी करून घेण्यात येईल.
- सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अंतर्गत कमी मानवी विकास निर्देशांक असलेल्या १० जिल्ह्यांना विशेष प्रोत्साहने देण्यात आली आहेत.
- अन्न व औषध प्रशासन यंत्रणा व लस उत्पादन करणारे सार्वजनिक उपक्रम यांचेकडून जैव तंत्रज्ञान घटकांना सहकार्य मिळेल.
- कचरा व्यवस्थापनाशी निगडीत असलेल्या शासकीय संस्था व उपक्रम यांच्याकडील पायाभूत सुविधा जैव तंत्रज्ञान कंपन्यांना प्रयोग व परिरक्षणासाठी उपलब्ध करून देण्यात येतील.
- दुकाने व आस्थापने अधिनियमातील तरतुदी जैव तंत्रज्ञान घटकांचे बाबत माहिती तंत्रज्ञान घटकांप्रमाणे शिथिल करण्यात येतील.
- सार्वजनिक जैव तंत्रज्ञान उद्याने पुणे व जालना येथे विशेष सोयी उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत.
- खाजगी जैव तंत्रज्ञान उद्यान, हरितक्षेत्र/ना विकास क्षेत्र/वाणिज्यिक क्षेत्र/औद्योगिक क्षेत्र यामध्ये विकसित करण्याची परवानगी देणे तसेच खाजगी जैव तंत्रज्ञान उद्यानासाठी १०० टक्के अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांक मंजूर करण्याबाबत दिनांक १० फेब्रुवारी २००९ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे.
- जैव तंत्रज्ञान क्षेत्रामध्ये विकसित होत असलेल्या उत्पादन व प्रक्रिया इत्यादी परिणामकारकरित्या नियमन करण्यासाठी विज्ञान व तंत्रज्ञान मंत्रालय, भारत सरकार यांनी राष्ट्रीय स्तरावर जैव तंत्रज्ञान नियामक प्राधिकरण (NBRA) व राज्य स्तरावर राज्य जैव तंत्रज्ञान सल्लागार समिती (SBAC) स्थापन करण्याविषयी प्रस्तावित आहे.

सांख्यिकी माहिती :

(१) जैव तंत्रज्ञान विशेष आर्थिक क्षेत्र

अ. क्र.	वर्ग	एकूण जैव तंत्रज्ञान विशेष आर्थिक क्षेत्र	क्षेत्र (हेक्टर)	गुंतवणूक (रु. कोटीत)	रोजगार
१	अधिसूचित	०५	७३.७२	१७९४.२५	११९०००
२	अंतिम मान्यता	०१	२४.०४	००००.००	००००००
३	तत्त्वतः मान्यता	०१	८६.१५	१३१.३२	४०००
	एकूण	**०७**	**१८३.९१**	**१९२५.५७**	**१२३०००**

(२) नोंदणी झालेले जैव तंत्रज्ञान घटक

अ. क्र.	वर्ग	एकूण घटक		रोजगार		गुंतवणूक (रु. कोटीत)	
		इरादापत्र	नोंदणी	इरादापत्र	नोंदणी	इरादापत्र	नोंदणी
१	सूक्ष्म व लघु जैव तंत्रज्ञान घटक	१५	५०	३३८	८७२	१७९.५४	२६१
२	मोठे जैव तंत्रज्ञान घटक	७	१६	९३१	७१२	५३१.२०	१११९.८६
	एकूण	**२२**	**६६**	**१२६९**	**१५८४**	**७१०.७४**	**१३८०.८६**

(३) खाजगी जैव तंत्रज्ञान उद्यान

अ. क्र.	खाजगी जैव तंत्रज्ञान उद्याने	गुंतवणूक (रु. कोटीत)	रोजगार
१	५	३०५.००	३७१५

महाराष्ट्राचे माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५

महाराष्ट्राला जागतिक-स्तरावरील एक सर्व समावेशक वाढीचे स्पर्धात्मक माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा केंद्र म्हणून विकसित करणे आणि राज्याला भारताची बौद्धीक व ज्ञानाची राजधानी म्हणून स्थापित करण्याच्या दृष्टीकोनातून नवीन माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण २०१५ जाहीर करण्यात आले आहे.

माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ची उद्दीष्टे पुढीलप्रमाणे :—

(अ) महाराष्ट्राचे माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील अग्रस्थान कायम राखणे.

(ब) राज्यातील औद्योगिकदृष्ट्या कमी विकसित भागात आणखी गुंतवणुकीचा ओघ वाढविण्यासाठी चालना देणे.

(क) राज्याच्या सर्व भागातील, समाजाच्या सर्व स्तरातील शिक्षित तरुणांना अधिक रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देणे.

(ड) निर्यात उलाढालीतील उच्च पातळी गाठून त्याद्वारे राज्याच्या स्थूल घरगुती उत्पादनात आणि उत्पादकतेत वाढ घडवून आणणे.

(इ) राज्याच्या सामाजिक व आर्थिक विकासाकरिता एक साधन म्हणून माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राचा वापर करणे.

(फ) मूळ सामग्री निर्मितीसह नवीन उत्पादन व बिझनेस टु बिझनेस आणि बिझनेस टु कस्टमर यांना पुरविल्या जाणाऱ्या अद्वितीय सेवांकरिता बौद्धीक मत्ता निर्मितीस प्रोत्साहन देणे.

माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ चे लक्ष्यांक पुढीलप्रमाणे :—

- खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याने आणि माहिती तंत्रज्ञान, माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा, ए.व्ही.जी.सी. घटक याद्वारे राज्यात रुपये ५०,००० कोटींची गुंतवणूक आकर्षित करणे.
- १० लाख नवीन रोजगार निर्माण करणे.
- महाराष्ट्र राज्यातून माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा/ए.व्ही.जी.सी. या क्षेत्रातून होणारी वार्षिक निर्यात रु. १ लाख कोटी पर्यंत वाढविणे.

धोरणातील सवलती :

१. सार्वजनिक व खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना मूळ चटईक्षेत्र निर्देशांक १.०० पेक्षा जास्त असला तरी १०० टक्के अथवा २०० टक्के अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांक धरून एकूण चटईक्षेत्र निर्देशांक ३.०० पेक्षा जास्त अनुज्ञेय असणार नाही इतका अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांक उपलब्ध करून देण्यात येईल.

२. विशेष आर्थिक क्षेत्रातील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यापासून कायमस्वरूपी सूटसाठी पात्र आहेत.

३. ‘अ’ व ‘ब’ प्रवर्ग क्षेत्रामधील सार्वजनिक/खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील घटकांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी तसेच राज्याच्या इतर भागातील माहिती तंत्रज्ञान घटकांना १५ वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट असेल.

४. राज्यातील ‘अ’ व ‘ब’ क्षेत्राव्यतिरिक्त इतर वर्गीकृत क्षेत्रात स्थापित होणाऱ्या नवीन माहिती तंत्रज्ञान घटकांना वीज वापराच्या प्रति युनिट रु. १ या दराने ३ वर्षांपर्यंत वीज दर अनुदान अनुज्ञेय राहील. (हार्डवेअरमधील गुंतवणुकीच्या अधीन राहून).

५. माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या वीज दराच्या आदेशाच्या अधीन राहून औद्योगिक दराने वीज पुरवठा करण्यात येईल.

६. माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक (माहिती तंत्रज्ञान हार्डवेअर आणि दूरसंचार हार्डवेअर उत्पादक घटक वगळून) कोणत्याही क्षेत्रात (रहिवासी, ना विकास क्षेत्रासह) उभारणी करता येईल.

७. सामूहिक प्रोत्साहन योजना, २०१३ अंतर्गत वर्गीकरण करण्यात आलेल्या सी,डी,डी+, ना-उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त क्षेत्र येथील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक यांना मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट अनुज्ञेय राहील.

८. 'अ' व 'ब' प्रवर्ग क्षेत्रामध्ये येणाऱ्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना मुद्रांक शुल्कात ७५ टक्के सूट अनुज्ञेय राहील.

९. 'अ' व 'ब' प्रवर्ग क्षेत्रामध्ये येणाऱ्या सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट अनज्ञेय राहील.

१०. 'अ' व 'ब' प्रवर्ग क्षेत्रामधील विशेष आर्थिक क्षेत्रातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना तसेच एसटीपीआयने मान्यता दिलेल्या नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान घटकांना मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट अनज्ञेय राहील.

११. राज्यातील नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना त्यांचे विलीनीकरण/विभक्त किंवा फेररचना झाल्यास, मुद्रांक शुल्कात ७५ टक्के सूट देण्यात येईल.

१२. अभिहस्तांकित भाडेपट्ट्यांना आणि कलम ३६-ए खाली माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या संमती व परवानगी (अनुज्ञा) करारनाम्यांना मुद्रांक शुल्कात ७५ टक्के सूट देण्यात येईल.

१३. उत्पादनावरील कार्यसंवेदा कर किमान दरानुसार आकारण्यात येईल.

१४. माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना जकात/प्रवेश कर किंवा अन्य करातून सूट देण्यात येईल.

१५. माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना निवासी दराने मालमत्ता कर आकारण्यात येईल.

१६. मूल्यवर्धित कर किमान दरानुसार आकारण्यात येईल.

१७. आयएसओ २७००१ सुरक्षेसाठी आणि सीओपीसी व इएससीएम प्रमाणपत्रांसाठी झालेल्या खर्चापैकी ५० टक्के खर्चाची प्रतिपूर्ती जास्तीत जास्त रुपये ५ लाख, सामूहीक प्रोत्साहन योजनेतील सूक्ष्म व लघुस्तरावरील माहिती तंत्रज्ञान घटकांना करण्यात येईल.

१८. औद्योगिक सलोखा व पूरक वातावरण :

१९. दुकाने व आस्थापना अधिनियमाखालील तरतुदी शिथिल करण्यात आल्या आहेत.

२०. भौतिक स्वरूपात हजेरी आणि वेतनविषयक नोंदवह्या ठेवण्यातून सूट.

२१. माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक उत्पादन प्रक्रियेतून निःस्त्रुत पाणी निर्माण करीत नाहीत व अशा घटकांमध्ये १०० पेक्षा कमी कर्मचारी आहेत त्यांना महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून परवाना घेण्यापासून सूट असेल.

२२. विशिष्ट क्षेत्रांचा विकास–ॲनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग आणि कॉमिक्स तसेच डेटा सेंटरचे प्रवर्तन.

२३. माहिती तंत्रज्ञान घटकांना या धोरणाखाली देण्यात आलेले सर्व लाभ मिळण्यास एव्हीजीसी घटक पात्र राहतील.

२४. हरित माहिती तंत्रज्ञानाचा विकास.

२५. उत्पादनाचा कार्यकाल संपल्यावर ही उत्पादने मागे घेण्याचे निश्चित धोरण असणाऱ्या आणि ई-कचऱ्याकरिता पुनरुत्पादन प्रक्रिया वापरणाऱ्या घटकांना, माहिती तंत्रज्ञान उत्पादने खरेदी करताना शासन प्राधान्य देईल.

२६. राज्यात उद्योजगता, नाविन्यास आणि इन्क्युबेशन सेंटर्सची स्थापना करण्याकरिता एक मॉडेल व चौकट निश्चित करणे.

२७. महाराष्ट्र ब्रॅन्ड विकसित करणे सर्वसाधारणपणे माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राशी आणि विशेषतः एव्हीजीसीशी संबंधित असणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय व देश-पातळीवरील व्यावसायिक परिसंवाद, प्रदर्शन इत्यादी कार्यक्रमांच्या महाराष्ट्रातील आयोजनास शासन पाठिंबा देईल.

२८. ग्रामीण आणि निमशहरी भागात बिझनेस प्रोसेस आऊटसोर्सिंग (बीपीओज) या उपक्रमांचे वाढीस उद्युक्त करणे.

२९. ललित कला विद्यालय/महाविद्यालय म्हणजे डिजिटल आर्ट सेंटरची स्थापना करणे.

३०. मुंबई/पुणे येथे सार्वजनिक-खाजगी-भागीदारी (पीपीपी) मॉडेलवर आधारीत ए.व्ही.जी.सी. सेंटर ऑफ एक्सलेन्सची स्थापना करण्यात येईल.

३१. एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरांची (आयआयटीटी) उभारणी करणे.

माहिती तंत्रज्ञान धोरण, २०१५ मधील विविध आर्थिक सवलती :—

एव्हीजीसीसाठी आर्थिक सवलती :

- व्हेंचर कॅपिटल फंड निर्माण करणे.
- प्रमाणपत्र शुल्क परतावा.
- ॲनिमेशन चित्रपट निर्मितीसाठी भांडवली अनुदान.
- करमणूक कर भरण्यापासून सूट.
- भांडवली अनुदान.

बिझनेस प्रोसेस आऊटसोर्सिंगसाठी आर्थिक सवलती :

- भांडवली अनुदान.
- प्रशिक्षण अनुदान.
- नामांकित संस्थांकडून प्रशिक्षण अभ्यासक्रम विकसित करणे.
- ग्रामीण व निमशहरी भागातील बी.पी.ओ. ना सुरक्षा ठेव/बयाणा रक्कम भरण्यापासून सूट देण्यात येईल.

राज्यात माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाने डिसेंबर, २०२१ अखेर केलेली प्रगती :—

- उभारणी होत असलेल्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांची संख्या ५६४.
- STPI/SEZ यांच्याकडून प्राप्त झालेल्या माहितीनुसार राज्यातील निर्यात रु. १,४७,००० कोटी इतकी आहे.
- सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांची संख्या—३७.
- सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांतील घटकांची प्रत्यक्ष गुंतवणूक रु. ६१,८७२ कोटी.
- सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांतील प्रत्यक्ष रोजगार—२३.३५ लाख.

उद्योग संचालनालय

DIRECTORATE OF INDUSTRIES

मुख्य कार्यालयाची सन २०२२-२३ पदांची चौकट

SETUP OF HEAD OFFICE FOR THE YEAR 2022-23

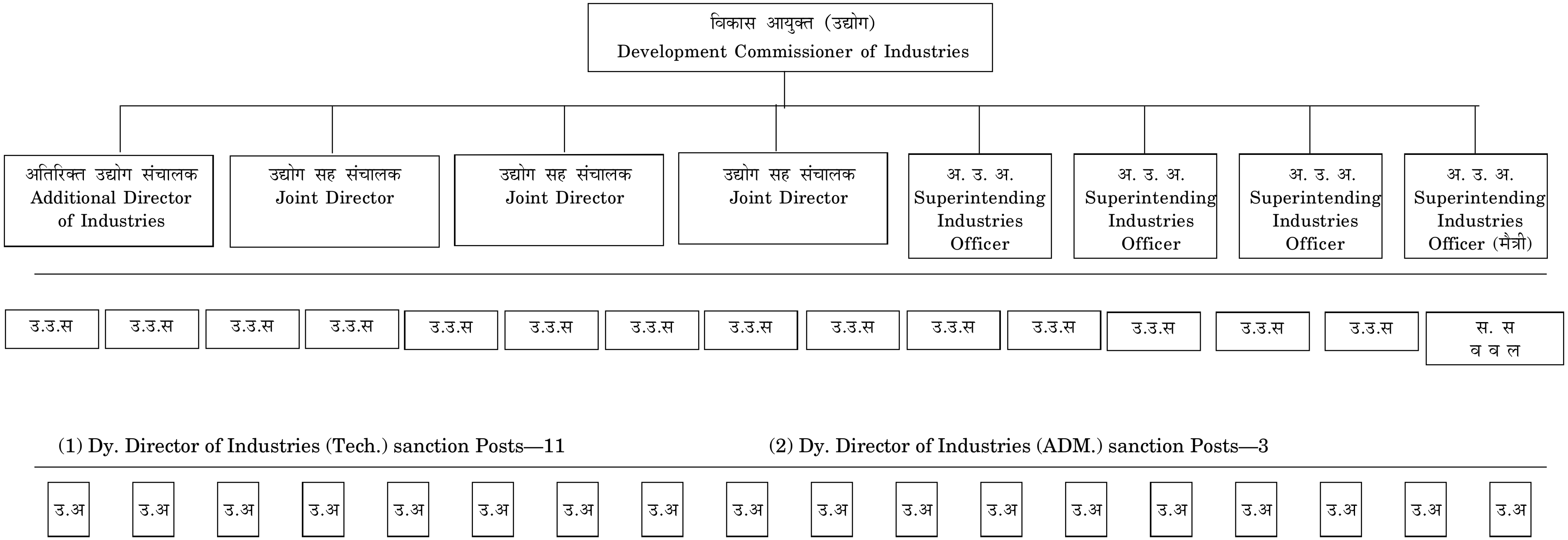

(1) Industries Officer (Tech.) total sanction Post—16

(1) Industries Officer (ADM.) total sanction Post—2

विवरणपत्र-अ

कर्मचारीविषयक गोषवारा

			कार्यालयाची ठिकाणे व पदांची संख्या			कोकण विभागीय	जिल्हा उद्योग केंद्र					नाशिक विभागीय	जिल्हा उद्योग केंद्र					पुणे विभागीय	जिल्हा उद्योग केंद्र				
अनु. क्रमांक	पदनाम	वेतनश्रेणी	मुख्यालय मुंबई	मैत्री	मुंबई प्राधिकरण विभाग	कार्यालय	ठाणे	पाल-घर	राय-गड	रत्ना-गिरी	सिंधु-दुर्ग	कार्यालय	नाशिक	नंदुरबार	धुळे	जळगाव	अहमद-नगर	कार्यालय	पुणे	सातारा	सांगली	सोलापूर	कोल्हापूर
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)	(१४)	(१५)	(१६)	(१७)	(१८)	(१९)	(२०)	(२१)	(२२)	(२३)	(२४)
	राजपत्रित																						
१	विकास आयुक्त (उद्योग) . .	संवर्ग पद	१	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
२	अतिरिक्त उद्योग संचालक . .	S-२७:११८५००-२९४१००	१	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
३	उद्योग सह संचालक . .	S-२५:७८८००-२०९२००	३	…	१	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…
४	अधीक्षकीय उद्योग अधिकारी . .	S-२३:६७७००-२०८७००	३	१	…	…	१	१	…	…	…	…	१	…	…	१	…	…	१	…	…	१	१
५	उद्योग उप संचालक (तांत्रिक) . .	S-२०:५६१००-१७७५००	११	…	१	१	…	…	१	१	१	१	…	१	१	…	१	१	…	१	१	…	…
६	उद्योग उप संचालक (प्रशासन) . .	S-२०:५६१००-१७७५००	३	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
७	सहायक संचालक (वित्त व लेखा)	S-२०:५६१००-१७७५००	१	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
८	लेखा अधिकारी . .	S-१६:४४९००-१४२४००	१	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
९	उद्योग अधिकारी (तांत्रिक) . .	S-१५:४१८००-१३२३००	१६	१	२	१	२	२	२	२	२	१	२	१	१	२	२	१	२	२	२	२	२
१०	उद्योग अधिकारी (प्रशासन) . .	S-१५:४१८००-१३२३००	२	…	१	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…
११	सहाय्यक लेखा परीक्षा अधिकारी. .	S-१५:४१८००-१३२३००	१	…	…	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…
	वर्ग-३																						
१२	स्वीय सहाय्यक . .	S-१६:४४९००-१४२४००	३	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
१३	अधीक्षक . .	S-१३:३५४००-११२४००	१२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
१४	लघुलेखक (उच्च श्रेणी) . .	S-१५:४१८००-१३२३००	…	…	…	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…	१	…	…	…	…	…
१५	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) . .	S-१४:३८६००-१२२८००	४	…	१	…	१	१	…	…	…	…	१	…	…	१	…	…	१	…	…	१	१
१६	उद्योग निरीक्षक (गट-क) . .	S-१३:३५४००-११२४००	२१	८	६	१	८	५	६	५	४	१	७	३	३	६	६	१	८	५	५	५	७
१७	वरिष्ठ लिपिक (सांख्यिकी) . .	S-८:२५५००-८११००	२	…	१	१	१	१	…	…	…	१	१	…	…	१	…	१	१	…	…	१	१
१८	टिप्पणी सहायक . .	S-८:२५५००-८११००	२५	२	३	१	२	१	१	१	१	१	२	१	१	१	१	१	२	२	२	१	२
१९	लघु टंकलेखक . .	S-८:२५५००-८११००	१	…	…	…	…	…	…	१	१	…	…	१	१	…	…	…	…	१	१	…	…
२०	प्रमुख टंकलेखक . .	S-८:२५५००-८११००	१	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
२१	लिपिक टंकलेखक/रोखपाल . .	S-६:१९९००-६३२००	४७	२	४	३	२	२	२	२	२	३	२	२	२	२	२	३	२	२	२	२	२
२२	वाहनचालक . .	S-६:१९९००-६३२००	४	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
	वर्ग-४																						
२३	नाईक . .	S-३:१६६००-५२४००	६	१	१	१	१	…	…	…	…	१	१	…	…	१	…	१	१	…	…	१	१
२४	शिपाई . .	S-१:१५०००-४७६००	१६	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
			२२	**२**	**३**	**३**	**३**	**२**	**२**	**२**	**२**	**३**	**३**	**२**	**२**	**३**	**२**	**३**	**३**	**२**	**२**	**३**	**३**
	एकूण		**१८५**	**१८**	**२५**	**१७**	**२२**	**१७**	**१६**	**१६**	**१५**	**१७**	**२१**	**१३**	**१३**	**१९**	**१६**	**१७**	**२२**	**१७**	**१७**	**१८**	**२१**

मैत्री इतर विभागांची पदे																									
पदनाम	वेतनश्रेणी		मेत्री																						एकूण
विभागीय अधिकारी (म.प्र.नि.मं.)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
क्षेत्रिय अधिकारी (म.प्र.नि.मं.)	१५६००-३९१००+GP-५४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सह आयुक्त (विक्रिकर विभाग)	१५६००-३९१००+GP-७६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
विक्रिकर अधिकारी (विक्रिकर विभाग)	९३००-३४८००+GP-४४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
अप्पर आयुक्त (कामगार विभाग)	१५६००-३९१००+GP-७६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सहाय्यक कामगार आयुक्त (कामगार विभाग)	९३००-३४८००+GP-५०००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सह संचालक (औ.सु व आरोग्य संचालनालय)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
अधीक्षक (औ.सु व आरोग्य संचालनालय)	९३००-३४८००+GP-४२००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सह संचालक (बाष्पके संचालनालय)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सहाय्यक संचालक (बाष्पके संचालनालय)	९३००-३४८००+GP-४३००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सह संचालक (नगर रचना)	३७४००-६७०००+GP-८७००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सहाय्यक संचालक (नगर रचना)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
संचालक (महाराष्ट्र अग्नीशमन सेवा)	३७४००-६७०००+GP-८९००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
अधीक्षक (अराप) (महाराष्ट्र अग्नीशमन सेवा)	९३००-३४८००+GP-४३००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
विभागीय वन अधिकारी (वन विभाग)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
वन क्षेत्रपाल (वन विभाग)	९३००-३४८००+GP-४४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
अधीक्षक अभियंता (म. वि. वितरण कं. लि.)	१५६००-३९१००+GP-७६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
शाखा अभियंता (म. वि. वितरण कं. लि.)	३९१००-८४०-२३३१०-८८५-४६३२०	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
मुद्रांक अधीक्षक (महसूल विभाग)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
मुद्रांक निरीक्षक (महसूल विभाग)	९३००-३४८००+GP-४४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
अतिरिक्त जिल्हाधिकारी (महसूल विभाग)	१५६००-३९१००+GP-७६००	...	२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२
नायब तहसिलदार (महसूल विभाग)	९३००-३४८००+GP-४३००	...	२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२
अधीक्षक अभियंता (जलसंपदा विभाग)	१५६००-३९१००+GP-७६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
शाखा अभियंता (जलसंपदा विभाग)	९३००-३४८००+GP-४४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सहाय्यक नियंत्रक (वजने मापे) (वजने व मापे)	९३००-३४८००+GP-४४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
निरिक्षक (निम्न) (वजने व मापे)	९३००-३४८००+GP-४२००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
उप निबंधक (विधी व न्याय विभाग)	१५६००-३९१००+GP-६६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
अधीक्षक अभियंता (सार्वजनिक बांधकाम (र.))	१५६००-३९१००+GP-७६००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
सहाय्यक अभियंता (सार्वजनिक बांधकाम (र.))	९३००-३४८००+GP-४४००	...	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
	एकूण	...	**३१**	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	**३१**

विवरणपत्र-अ
कर्मचारीविषयक गोषवारा

अनु. क्रमांक	पदनाम	वेतनश्रेणी	विभागीय	जिल्हा उद्योग केंद्र				उप	जिल्हा उद्योग केंद्र				विभागीय	जिल्हा उद्योग केंद्र					विभागीय	जिल्हा उद्योग केंद्र						एकूण
			कार्यालय औरंगाबाद	औरंगाबाद	जालना	बीड	उस्मानाबाद	विभागीय नांदेड	हिंगोली	परभणी	नांदेड	लातूर	कार्यालय अमरावती	अमरावती	बुलढाणा	वाशिम	अकोला	यवतमाळ	कार्यालय नागपूर	नागपूर	वर्धा	गोंदिया	भंडारा	चंद्रपूर	गडचिरोली	
(१)	(२)	(३)	(२५)	(२६)	(२७)	(२८)	(२९)	(३०)	(३१)	(३२)	(३३)	(३४)	(३५)	(३६)	(३७)	(३८)	(३९)	(४०)	(४१)	(४२)	(४३)	(४४)	(४५)	(४६)	(४७)	(४८)
	राजपत्रित																									
१	विकास आयुक्त (उद्योग) ..	संवर्ग पद	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
२	अतिरिक्त उद्योग संचालक ..	S-२७:११८५००-२१४१००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
३	उद्योग सह संचालक ..	S-२५:७८८००-२०९२००	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१०
४	अधिक्षकीय उद्योग अधिकारी ..	S-२३:६७७००-२०८७००	...	१	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	१५
५	उद्योग उप संचालक (तांत्रिक) ..	S-२०:५६१००-१७७५००	१	...	१	१	१	...	१	१	१	१	१	...	१	१	१	१	१	१	...	१	१	१	१	४२
६	उद्योग उप संचालक (प्रशासन) ..	S-२०:५६१००-१७७५००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	३
७	सहायक संचालक (वित्त व लेखा)	S-२०:५६१००-१७७५००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
८	लेखा अधिकारी ..	S-१६:४४९००-१४२४००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
९	उद्योग अधिकारी (तांत्रिक)	S-१५:४१८००-१३२३००	१	२	२	२	२	१	१	२	२	२	१	२	२	२	२	२	१	२	२	२	२	२	२	९०
१०	उद्योग अधिकारी (प्रशासन) ..	S-१५:४१८००-१३२३००	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	...	९
११	सहायक लेखा परीक्षा अधिकारी ..	S-१५:४१८००-१३२३००	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	...	७
	वर्ग-३																									
१३	स्विय सहायक ..	S-१६:४४९००-१४२४००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	३
१४	अधीक्षक ..	S-१३:३५४००-११२४००	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	५५
१५	लघुलेखक (उच्च श्रेणी) ..	S-१५:४१८००-१३२३००	१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	...	६
१६	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) ..	S-१४:३८६००-१२२८००	०	१	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१६
१७	उद्योग निरिक्षक (गट-क) ..	S-१३:३५४००-११२४००	१	८	४	३	३	१	३	३	५	४	१	६	४	३	४	४	१	८	४	४	४	४	४	२०७
२०	वरिष्ठ लिपिक (सांख्यिकी) ..	S-८:२५५००-८११००	१	१	...	...	...	१	...	...	...	...	१	१	...	...	...	...	१	१	...	...	...	...	...	२०
२१	टिप्पणी सहायक ..	S-८:२५५००-८११००	१	२	१	१	१	१	१	१	२	१	१	१	१	१	१	१	१	२	१	१	१	१	१	८०
२२	लघु टंकलेखक ..	S-८:२५५००-८११००	...	...	१	१	१	१	...	१	१	१	१	...	...	१	...	१	१	...	...	...	१	१	१	२०
२३	प्रमुख टंकलेखक ..	S-८:२५५००-८११००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१
२४	लिपिक-टंकलेखक/रोखपाल ..	S-६:१९९००-६३२००	३	२	२	२	२	१	२	२	२	२	३	२	२	२	२	२	३	२	२	२	२	२	२	१४०
२५	वाहनचालक ..	S-६:१९९००-६३२००	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	४७
	वर्ग-४																									
३१	नाईक ..	S-३:१६६००-५२४००	१	१	...	...	...	...	...	...	...	...	१	...	...	...	...	...	१	१	...	...	...	...	...	२२
३२	शिपाई ..	S-१:१५०००-४७६००	२	२	२	२	२	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१००
			३	**३**	**२**	**२**	**२**	**१**	**२**	**२**	**२**	**२**	**३**	**२**	**२**	**२**	**२**	**२**	**३**	**३**	**२**	**२**	**२**	**२**	**२**	**१२२**
	एकूण		**१७**	**२२**	**१५**	**१४**	**१४**	**१०**	**१३**	**१४**	**१७**	**१५**	**१७**	**१८**	**१५**	**१२**	**१५**	**१५**	**१७**	**२२**	**१४**	**१४**	**१५**	**१५**	**१५**	**८९७**
																						मैत्री अन्य विभागाची पदे					**३१**
																									एकूण	**९२८**

२. सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९

(सुक्ष्म, लघु, मध्यम व मोठे विशाल व अति विशाल उद्योग)

औद्योगिक दृष्टया अविकसित व विकसनशील भागात मोठया प्रमाणात औद्योगिक गुंतवणूक व्हावी, या उद्देशाने महाराष्ट्र शासन सन १९६४ पासून सामुहिक प्रोत्साहन योजना राबवित आहे. प्रस्तुत योजनेमध्ये वेळोवेळी सुधारणा करण्यात येते. शासन निर्णय दिनांक १६ सप्टेंबर २०१९ नुसार शासनाने सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अंमलात आणली. प्रचलित योजनेचा कालावधी १ एप्रिल २०१९ ते ३१ मार्च २०२४ किंवा नवीन सामुहिक प्रोत्साहन योजना अंमलात येईपर्यंत आहे.

राज्यातील वैयक्तिक, भागीदारी, खाजगी क्षेत्र, राज्य शासनाचे सार्वजनिक/संयुक्त क्षेत्र, सहकारी संस्था यांनी स्थापित केलेले उद्योग घटक सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अंतर्गत समाविष्ट केलेले आहेत. जिल्ह्यातील तालुक्यांची त्यांच्या औद्योगिक विकासाच्या प्रतवारीवर अ, ब, क, ड, ड +, विना उद्योग जिल्हा, नक्षलग्रस्त क्षेत्र आणि आकांक्षी जिल्हे अशा आठ गटात विभागणी करण्यांत आली आहे.

१	गट अ	विकसित विभाग (उदा. मुंबई प्राधिकरण विभाग व पुणे प्राधिकरण विभाग).
२	गट ब	गट अ पेक्षा कमी विकसित झालेला भाग.
३	गट क	गट अ व ब मधील विभागांपेक्षा कमी विकसित भाग.
४	गट ड	गट अ, ब, क पेक्षा कमी विकसित भाग.
५	गट ड +	गट अ, ब, क, ड पेक्षा कमी विकसित भाग तसेच आधारभूत मूलभूत सुविधांचा अभाव.
६	विना उद्योग जिल्हे	जेथे कोणताही मोठा उद्योग स्थापित झाला नाही आणि गट अ, ब, क, ड व ड+ भाग व्याप्त नसलेला.
७	नक्षलग्रस्त क्षेत्र	शासन निर्णय क्र. NAVIKA-२००८/C.R.२०९/ka.१४१६, dated ३१ मे २००९ अनुसार नक्षलवाद्यांमुळे बाधित झालेले क्षेत्र.
८	आकांक्षी जिल्हे (ॲस्पीरेशनल डिस्ट्रीक्टस्)	उस्मानाबाद, गडचिरोली, वाशिम आणि नंदुरबार.

*** सूक्ष्म, लघु व मध्यम व मोठे उद्योग घटकाकरिता औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान**

एकूण रु.५० कोटीपर्यंत स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या घटकांना घटक ज्या क्षेत्रात स्तापित झाला आहे त्या वर्गवारीनुसार स्थिर भांडवली गुंतवणुकीच्या कमाल १००% मर्यादेपर्यंत राज्यांतर्गत प्रथम विक्रीच्या १००% ढोबळ वस्तू व सेवा करावर पात्र सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग घटकांना दिनांक १६ सप्टेंबर २०१९ च्या शासन निर्णयातील परिच्छेद क्र.४ (४.३, ४.४, ४.६, ४.७ व ४.८) प्रमाणे औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान अनुज्ञेय करण्यात आली आहेत.

तालुका/क्षेत्र वर्गीकरण	स्थिर भांडवली गुंतवणुकीची कमाल मर्यादा (रुपये कोटी)	स्थिर भांडवली गुंतवणुकीच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात मर्यादा	पात्रता कालावधी (वर्ष)
अ	या धोरणाच्या अनुषंगाने, सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रमाची व्याख्या ही केंद्र शासनाच्या सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम अधिनियम, २००६ मधील व्याख्येनुसार तसेच ज्या लहान उद्योग घटकांची स्थिर भांडवली गुंतवणूक रुपये ५० कोटीपर्यंत आहे अशी राहील.	—	—
ब		३०%	७
क		४०%	७
ड		५०%	१०
ड+		६०%	१०
विदर्भ, मराठवाडा, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व धुळे		८०%	१०
विना उद्योग जिल्हे, नक्षलग्रस्त जिल्हे* आणि आकांक्षी जिल्हे (ॲस्पीरेशनल डिस्ट्रीक्टस्)**		१००%	१०

* महाराष्ट्र शासन, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाने निर्गमित केलेल्या दिनांक १ एप्रिल २०१३ रोजीच्या शासन निर्णय क्र.पीएसआय-२०१३/(सीआर-५४)/उद्योग-८ नुसार नक्षलग्रस्त भाग.

** उस्मानाबाद, गडचिरोली, वाशिम व नंदुरबार असे आकांक्षी जिल्हे (ॲस्पीरेशनल डिस्ट्रीक्टस्)

* अन्न व शेती प्रक्रिया उत्पादक घटक (Secondary & Tertiary processing units and Primary Processing units by Farmers Producer Companies and the units set up in Government assisted Food Parks), जैव इंधन उत्पादक, हरित ऊर्जा उत्पादक तसेच उद्योग ४.० मध्ये समाविष्ट उत्पादक यांना २० टक्के जादाची प्रोत्साहने मंजूर करण्यात आलेली आहेत तसेच प्रोत्साहने उपभोगण्याच्या कालावधीमध्ये २ वर्षांने वाढ केली आहे.

विस्तारीकरण व विविधता :

अस्तित्वातील/नवीन सूक्ष्म, लघु, मध्यम व मोठे उद्योग घटक (माहिती तंत्रज्ञान /जैव तंत्रज्ञान उद्योग घटकासह) विस्तारीकरण व विविधता याकरिता पात्र आहेत अशा उद्योगांच्या विस्तारीकरणासाठी/विविधतेसाठी औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदानाची टक्केवारी वरील पात्र टक्केवारीच्या ७५ टक्के व देय कालावधीपेक्षा १ वर्षाने कमी राहील.

*** व्याज अनुदान :**

सर्व पात्र नवीन सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग घटकांना त्यांनी बँक व आर्थिक संस्था यांचेकडून स्थिर भांडवली गुंतवणुकीसाठी घेतलेल्या कर्जावर ५ टक्के व्याज अनुदान देय आहे (व्याज अनुदान हे इतर कोणत्याही संस्था, राज्यशासन तसेच भारत सरकार पुरस्कृत योजना यांचेकडून मिळालेले व्याज अनुदान किंवा ५ टक्के प्रति वर्ष यापैकी जी कमी असेल ती रक्कम) व्याज अनुदानाची रक्कम ही त्या वर्षी भरलेल्या वीज देयकाच्या रकमेच्या मर्यादेपर्यंत प्रतिवर्षी अनुज्ञेय आहे.

*** विद्युत शुल्क माफी :**

क, ड, ड+ आणि विना उद्योग क्षेत्रात तसेच नक्षलग्रस्त क्षेत्र, आकांक्षी जिल्ह्यांमध्ये नव्याने स्थापन होणाऱ्या पात्र सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग घटकांना पात्रता कालावधीमध्ये विद्युत शुल्क माफी देण्यात येते.

राज्यातील उर्वरित क्षेत्रांतील (म्हणजे अ व ब) १०० टक्के निर्यात प्रधान, माहिती तंत्रज्ञान व जैव तंत्रज्ञान घटक यांना विद्युत शुल्क भरण्यापासून ७ वर्षांच्या कालावधीसाठी माफी देण्यात येते.

*** मुद्रांक शुल्क माफी :**

क, ड, ड+ व विना उद्योग जिल्ह्यातील तसेच नक्षलग्रस्त क्षेत्रातील नवीन उद्योग अथवा उद्योगांचा विस्तारीकरण/विविधीकरण करण्यासाठी लागणारी जमीन संपादन करण्यासाठी, तसेच दिर्घ मुदतीच्या कर्जाच्या दस्तऐवजावर अनुज्ञेय मुद्रांक शुल्कात साप्रोयो-२०१९ योजनेच्या कालावधीपर्यंत सूट देण्यात आली आहे.

- अ व ब क्षेत्रामध्ये सार्वजनिक उद्यानातील माहिती व जैव तंत्रज्ञान घटकांना १०० टक्के
- अ व ब क्षेत्रामध्ये खाजगी उद्यानातील माहिती व जैव तंत्रज्ञान उद्योग घटकांना ७५ टक्के

तसेच पात्र नवीन व विस्तारीत उद्योग घटकांना साप्रोयो-२०१३ व साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत त्यांचे गुंतवणूक कालावधीमध्ये (परिच्छेद क्र. २.९ नुसार) मुद्रांक शुल्क सवलत अनुज्ञेय आहे.

*** वीज दर अनुदान :**

नवीन सूक्ष्म, लघु, मध्यम उद्योग व एकूण ५० कोटी पर्यंत स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेले मोठे उद्योग घटक विद्युत कर अनुदान मिळण्यास पात्र आहेत. वापर केलेल्या व त्याचे देयक अदा केलेल्या ऊर्जेकरिता विदर्भ, मराठवाडा, उत्तर महाराष्ट्र आणि कोकण विभागातील रायगड, रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील उद्योग घटकांकरिता रुपये १ प्रति युनिट व राज्यातील इतर क्षेत्रामधील उद्योग घटकाकरिता रुपये ०.५० प्रति युनिट यानुसार त्यांनी उत्पादनास सुरूवात केल्यापासून ३ वर्षांच्या कालावधीकरिता अनुदान देय आहे.

*** सुक्ष्म, लघु आणि मध्यम उत्पादक घटकांचे सक्षमीकरण :**

गुणात्मक स्पर्धात्मकता, संशोधन व विकास कार्य आणि तांत्रिक श्रेणीमध्ये वाढ, पाणी व ऊर्जा सरंक्षण, पत मूल्यांकन याकरिता सर्व विभागातील विस्तारीत सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग घटकांकरिता खालीलप्रमाणे सवलती आहेत :—

- तांत्रिक श्रेणीवाढीकरिता (Technology up-gradation) स्थिर मालमत्तेच्या गुंतवणुकीवर ५ टक्के अनुदान रुपये २५ लाख मर्यादेपर्यंत.

● गुणवत्ता प्रमाणपत्रासाठी (Quality Certificate) येणाऱ्या खर्चावर ७५ टक्के अनुदान रुपये १ लाख मर्यादेपर्यंत.

● स्वच्छ उत्पादन मोजमापकाकरिता प्रस्थापित स्थिर मालमत्तांच्या गुंतवणुकीच्या (Cleaner production measures) २५ टक्के अनुदान रु.५ लाख मर्यादेपर्यंत.

● राष्ट्रीय पेटेंट रजिस्ट्रेशनकरिता केलेल्या खर्चावर (Patent registration) ७५ टक्के अनुदान रु.१० लाख मर्यादेपर्यंत व आंतरराष्ट्रीय पेटेंट रजिस्ट्रेशनकरिता रु.२० लाख मर्यादेपर्यंत.

● स्मॉल इंडस्ट्रीज डेव्हलेपमेंट बँक ऑफ इंडिया/शासनमान्य पत मुल्यांकन संस्था यांचेकडून पत मुल्यांकनाकरिता येणाऱ्या खर्चावर ७५ टक्के अनुदान रु. ४०,००० मर्यादेपर्यंत.

● पाणी परिक्षणाकरिता येणाऱ्या खर्चावर ७५ टक्के अनुदान रु.१ लाख मर्यादेपर्यंत.

● ऊर्जा परिक्षणाकरिता येणाऱ्या खर्चावर ७५ टक्के अनुदान रु.२ लाख मर्यादेपर्यंत.

● पाणी प्रक्रिया/जतन याकरिता स्थिर मालमत्तेच्या गुंतवणुकीवर ५० टक्के अनुदान रु.५ लाख मर्यादेपर्यंत.

● ऊर्जा कार्यक्षमता वाढीकरिता स्थिर मालमत्तेच्या गुंतवणुकीवर ५० टक्के अनुदान रु.५ लाख मर्यादेपर्यंत.

*** मोठ्या उद्योगांसाठी औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान**

राज्यातील निरनिराळ्या भागामध्ये स्थापित झालेले नवीन/विस्तारीत मोठे उद्योग घटक खालीलप्रमाणे औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान मिळण्यास पात्र आहेत :—

तालुका/क्षेत्र वर्गीकरण	स्थिर भांडवली गुंतवणकीची किमान मर्यादा (रु. कोटी)	किमान प्रत्यक्ष रोजगार निर्मिती (संख्या)	स्थिर भांडवली गुंतवणुकीच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात मर्यादा	पात्रता कालावधी (वर्ष)
अ व ब	७५०	१०००	२५	७
क	५००	७५०	४०	७
ड	२५०	५००	६०	७
ड+	१५०	४००	७०	७
विदर्भ, मराठवाडा, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व धुळे	१००	३००	८०	९
विना उद्योग जिल्हे, नक्षलग्रस्त जिल्हे *आणि आकांक्षी जिल्हे (ॲस्पीरेशनल डिस्ट्रीक्टस्)**	१००	२५०	१००	९

* महाराष्ट्र शासन, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाने निर्गमित केलेल्या दिनांक १ एप्रिल २०१३ रोजीच्या शासन निर्णय क्र.पीएसआय-२०१३/(सीआर-५४)/उद्योग-८ नुसार नक्षलग्रस्त भाग.

** उस्मानाबाद, गडचिरोली, वाशिम व नंदुरबार असे आकांक्षी जिल्हे (ॲस्पीरेशनल डिस्ट्रीक्टस्)

*** मोठ्या उद्योगांसाठी औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान**

पात्र मोठ्या उद्योग घटकांना औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान हे पात्र गुंतवणुकीच्या १००% मर्यादेपर्यंत राज्यातील प्रथम विक्रीच्या ५०% ढोबळ मूल्यवर्धित करावर अनुज्ञेय आहे. तसेच खास प्रकारच्या मोठ्या उद्योगांना राज्यातील प्रथम विक्रीच्या ४०% निव्वळ मूल्यवर्धित करावर औद्योगिक प्रोत्साहन अनुदान अनुज्ञेय आहे.

*** विद्युत शुल्क माफी**

पात्र मोठ्या व खास मोठ्या नवीन उद्योग घटकांना पात्रता कालावधीमध्ये विद्युत शुल्क माफी अनुज्ञेय आहे.

*** मुद्रांक शुल्क सवलत**

पात्र मोठ्या व खास मोठ्या नवीन तसेच विस्तारीकरण प्रकल्पांना त्यांच्या गुंतवणूक कालावधीमध्ये जमीन संपादन करण्यासाठी, तसेच दिर्घ मुदतीच्या कर्जासाठीच्या दस्तऐवजास मुद्रांक शुल्क माफी अनुज्ञेय आहे.

*** विशाल प्रकल्प/अतिविशाल प्रकल्प**

राज्यामध्ये विशाल प्रकल्प धोरण, २००५ पासून तसेच अतिविशाल प्रकल्प धोरण सन २०१३ पासून राबविण्यात येत आहे. राज्यातील विशाल प्रकल्पांना सुविधा/प्रोत्साहने मंजूर मर्यादेपर्यंत ठरविण्याचे अधिकार मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांचे अध्यक्षतेखालील उच्चाधिकार समितीस आहेत. तसेच मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे अध्यक्षतेखालील आधारभूत सुविधा समितीस प्रतिष्ठित विशाल प्रकल्पांची व अतिविशाल प्रकल्पांची प्रत्येक उद्योगनिहाय परिक्षण करून त्यास विशेष/अतिरिक्त प्रोत्साहने देण्याचे अधिकार आहेत.

शासन निर्णयातील तक्ता क्र. २ नुसार राज्यामध्ये विशाल व अतिविशाल प्रकल्पांना मान्यता द्यावयाचे निकष खालीलप्रमाणे आहेत.

प्रकल्प प्रकार	तालुका/विभाग वर्गवारी	किमान स्थिर भांडवल गुंतवणूक (रु. कोटी)	किमान थेट रोजगार निर्मिती
	अ व ब	१५००	२०००
	क	१०००	१५००
	ड	७५०	१०००
	ड+	५००	७५०
विशाल प्रकल्प	विदर्भ, मराठवाडा, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व धुळे	३५०	५००
	विना उद्योग जिल्हे, नक्षलग्रस्त जिल्हे* आणि आकांक्षी जिल्हे (ॲस्पीरेशनल डिस्ट्रीक्टस्)**	२००	३५०
अति विशाल प्रकल्प	संपूर्ण राज्यासाठी	४०००	४०००

रोजगार निर्मितीवर आधारीत प्रकल्पांना रोजगारनिर्मितीची मर्यादा पूर्ण प्रकल्पाच्या पात्रता कालावधीत कायम ठेवावयाची असून त्यापैकी ८० टक्के व्यक्ती स्थानिक असणे आवश्यक आहे. शासन निर्णयानुसार घटकाने रोजगार निर्मितीचा निकष औद्योगिक उत्पादन सुरु झाल्यापासून दोन वर्षांच्या कालावधीत पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

सामुहिक प्रोत्साहन योजना अनुदान वितरणाचा तपशील

सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत पात्र सुक्ष्म, लघु, मध्यम व मोठे उद्योग तसेच विशाल प्रकल्पांना अनुदान वितरणासाठी मुख्य लेखाशिर्ष २८५२०४३४ या खाली निधी उपलब्ध करून दिला जात आहे. सन २०१७-२०१८ ते २०२०-२०२२ (जुलै २०२१ पर्यंत) या वर्षात सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत पात्र सुक्ष्म, लघु, मध्यम व मोठे उद्योग तसेच विशाल व अतिविशाल प्रकल्पांना वितरित करण्यात आलेल्या अनुदानाचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

(रक्कम रु. कोटीत)

२०१७-२०१८	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१	२०२१-२०२२ जानेवारी २०२२ पर्यंत
२१२०.००	३०३५.००	३३९०.००	२२५०.००	३३००.००

सन २०२१-२२ च्या सुधारित अर्थसंकल्पान्वये रु. ४३०० कोटी मंजुर केले असून रु. ३३००.०० वितरीत करण्यात आले आहे.

PACKAGE SCHEME OF INCENTIVES-2019

(MICRO & SMALL, MEDIUM ENTERPRISES, SPECIAL LSIs, MEGA AND ULTRA MEGA INDUSTRY)

In order to encourage the dispersal of industries to the less developed areas the State Government has been giving a Package of Incentives to New/Expansion units to set up in the developing region of the state since 1964 under a scheme popularly known as Package Scheme of Incentives. The said scheme was amended from time to time. As per the Government Resolution dated 16th September, 2019, Government has declared Package Scheme of Incentives 2019, which shall remain in operation from 1st April 2019 to 31st March, 2024 or till the new scheme came in force.

An eligible unit in the Private Sector, State Public Sector/Joint Sector and the Co-operative Sector is considered for incentives under the PSI 2019 Scheme.

The classification of areas of State considering Taluka as Block is categorized into A, B, C, D, D+ , No industry District, Naxalism Affected Area and Aspirational Districts are as follows.

1.	A	Denotes Industrially developed areas.
2.	B	Denotes Areas where some industrial development has taken place, but are less developed than the areas under Group A.
3.	C	Denotes Areas, which are less developed than those covered under Group A & B.
4.	D	Denotes the lesser-developed areas of the State, not covered under Group A/Group B/Group C.
5.	D+	Denotes the least developed areas, not covered under Group A/Group B/ Group C/Group D.
6.	No Industry District	Denotes District having no Industries and not covered under A, B, C, D & D+ Group.
7.	Naxalism Affected Area	Denotes Area affected by Naxalism, as described in GR No. NAVIKA-2008/CR 209/Ka.1416, Dated 31.5.2009(Annexure II).
8.	Aspirational Districts	Osmanabad, Gadchiroli, Washim and Nandurbar

Under the Scheme, following incentives are granted to the eligible units.

***Financial Incentives for Micro, Small, Medium units (MSME)**

As per Government Resolution dated 16th Sepetember 2019, payment of Industrial Promotion Subsidy (IPS) will be based on Fixed Capital Investment made by eligible Micro, Small & Medium scale industries based on location of unit. IPS to the units will be available on 100% gross State Goods and Services Tax (SGST) payable (i.e. relevant Tax for MSME) on 1st sale of eligible products within the state of Maharashtra under Para No. 4(4.1) of the said scheme.

New MSME/LSI unit be eligible for a basket of incentives & the total quantum is linked with Fixed Capital Investment. The total quantum of Incentives & the eligibility period is provided as follows:

Taluka / Area Classification	Maximum Permissible Fixed Capital Investment (INR Crore)	Maximum Ceiling of basket of incentives as % of FCI	Eligibility Period (Years)
A	For the purpose of this policy, MSME shall include units as per the MSMED Act, 2006, as well as the units with FCI of up to INR 50 Crore.	...	...
B		30%	7
C		40%	7
D		50%	10
D+		60%	10
Vidarbha, Marathwada, Ratnagiri, Sindhudurg & Dhule		80%	10
No Industry Districts, Naxalism Affected Areas* and Aspirational Districts**		100%	10
* No Industry Districts as per Government Resolution No.PSI-2013/(CR-54)/Ind-8, dated 01.04.2013 issued by Industry, Energy & Labour Department, Govt. of Maharashtra. ** Aspirational Districts are Osmanabad, Gadchiroli, Nandurbar and Washim.			

* The total quantum of incentives for the food/agro processing units (Secondary & Tertiary processing units and Primary Processing Units set up by Farmer's Producer Companies and the units set up in Government assisted Food Parks), eligible green energy / bio-fuel manufacturing units and Units carrying out Industry 4.0 activity covered as per GR, will be 20% over and above the limit mentioned above and such units will get two more year of eligibility to avail of the incentives. However, in any case total incentives admissible to the eligible unit will not exceed 100% of eligible FCI.

* **Expansion/Diversification Units :**

Existing / New Micro & Small Manufacturing Enterprises, Medium Manufacturing Enterprises & Small Industries (including manufacturing IT/BT) units, qualifying as Expansion / Diversification units, will also be eligible to get incentives for Expansion /Diversification, equivalent to 75% of the incentives admissible for New units. The eligibility period for availing of the incentives will however be reduced by one year in case of Expansion / Diversification units.

* **Industries Promotion Subsidy (IPS)**

1. The eligible New / Expansion Micro, Small and Medium Manufacturing Enterprises which are set up in different parts of the State, will be eligible for Industrial Promotion Subsidy (IPS), as per their Taluka Categorization.

2. Eligible Micro, Small and Medium Manufacturing Enterprises shall be offered Industrial Promotion Subsidy (IPS) on 100% Gross State Goods & Services Tax (SGST) payable by the unit on the first sale of eligible products billed and delivered within Maharashtra. The modalities for disbursement of incentives shall be as per guidelines issued *vide* GR dated 12.06.2018, 20.12.2018 and 08.03.2019 and any other guidelines, clarifications issued from time to time.

* **Interest Subsidy :**

All eligible new Micro, Small & Medium Manufacturing Enterprises are eligible for interest subsidy. The Interest Subsidy is payable only on the interest actually paid to the Banks and Public Financial Institutions on the term loan for acquisition of fixed capital assets. The Amount of interest subsidy is effective rate of interest (after deducting interest subsidy receivable any institution / under any Govt. of India Scheme or 5% p.a. whichever is less).

The quantum of interest subsidy payable every year will not exceed the bills paid for electricity consumed during the relevant year.

* **Exemption from Electricity Duty :**

Eligible new units in C, D, D+ areas and No Industry District(s), Naxalism Affected Area and Aspirational Districts are exempted from payment of Electricity Duty during the applicable eligibility period. In Group A & B area, only eligible 100% Export Oriented Units (EOUs), Information Technology (IT) and Bio-Technology manufacturing units will also be exempted from payment of Electricity Duty for a period of 7 years.

* **Waiver of Stamp Duty :**

New as well as Units undertaking Expansion / Diversification are exempted from payment of stamp duty during the investment period in Group C, D, D+ Talukas, No Industry Districts, Aspirational Districts and Naxalism Affected Areas for acquiring land (including assignment of lease rights and sale certificate) and for term loan purposes. However, in Group A and B areas, Stamp Duty exemption would be available as given below.–

- BT & IT manufacturing units in Public IT / BT Parks : 100%
- BT & IT manufacturing units in Private IT / BT Parks : 75%

* **Power Tariff Subsidy :**

Eligible New Micro, small and Medium Enterprises (MSME) and Small Industries will be eligible for power tariff subsidy. The subsidy will be to the tune of Rs.1/- per unit for the Units located in Vidarbha, Marathwada, North Maharashtra and the Districts of Raigad, Ratnagiri and Sindhudurg in Konkan Region and Rs.0.50 per unit for the Units in other areas of the State for a period of 3 years from the date of commencement of commercial production, for the energy consumed and paid. The Units in Group 'A' areas will however not be eligible for this incentive.

Additional Incentives for Strengthening Micro, Small and Medium Manufacturing Enterprises :

The following incentives shall be admissible to the Expansion Projects of MSMEs so as to promote quality competitiveness, Zero Defect Zero Effect (ZED scheme), Research & Development, Technology Up-gradation, Water & Energy Conservation, Cleaner Production Measures and Credit Rating—

(A) Expansion projects of MSMEs and Small Industries will be eligible for following incentives :

- 5% subsidy only on additional capital equipment acquired for Technology Up-gradation subject to a maximum of Rs. 25 lakh.
- 75% subsidy on the expenses incurred on quality certification limited to Rs.1 lacs.
- 25% subsidy on additional capital equipment for cleaner production measures limited to Rs. 5 lacs.
- 75% subsidy on the expenses incurred for National Patent Registration limited to Rs. 10 lakh for the National patents and Rs. 20.00 lacs for the International patents.
- 75% of cost of water audit limited to Rs. 1.00 lakh.
- 75% of cost of energy audit limited to Rs. 2.00 lakh.

• 50% of cost of Capital Equipment under the measure to conserve /recycle water limited to Rs. 5.00 lakh.

• 50% of cost of Capital Equipment for improving energy efficiency limited to Rs. 5.00 lakh.

(B) Incentives for Credit Rating of MSMEs, 75% of the cost of carrying out Credit Rating by Small Industries Development Bank of India / Government accredited Credit Rating Agency, limited to Rs.40,000.

Incentives for Large Scale Units / Projects & Special LSIs :

New Large Scale Industrial Units and Special LSI Units which are set up in different parts of the State will be eligible for a basket of incentives mentioned in below Table. The total quantum of which will be linked upto the actual eligible Fixed Capital Investment.–

Taluka / Area Classification	Minimum Qualifying Fixed Capital Investment (INR crore)	Minimum Direct Employment (number of people)	Maximum Ceiling of basket as % of FCI	Incentive period in years
A & B (Only LSI)	750	1000	25	7
C	500	750	40	7
D	250	500	60	7
D+	150	400	70	7
Vidarbha, Marathwada, Ratnagiri, Sindhudurg & Dhule	100	300	80	9
No Industry Districts, Naxalism Affected Areas* and Aspirational Districts**	100	250	100	9

* No Industry District as per Government Resolution No.PSI-2013/(CR-54)/Ind-8, dated 01.04.2013 issued by Industry, Energy & Labour Department, Govt.of Maharashtra.

** Aspirational Districts are Osmanabad, Gadchiroli, Washim & Nandurbar.

* New Large Scale Industrial Units and Special LSI Units will be eligible for a basket of incentives mentioned in above Table. The total quantum of which will be linked upto the actual eligible Fixed Capital Investment. The total quantum of incentives and the Eligibility Period will be as given in above Table. However, aggregate fiscal incentives provided by various departments or agencies of the State Government shall not exceed the basket of incentives (as percentage of FCI). The incentives will be granted to the units on first-cum first serve basis.

Expansion / Diversification Units :

Existing / New Large Scale Industries (LSIs) and Special LSIs (including Manufacturing IT/ BT) Units, qualifying as Expansion / Diversification Units, will also be eligible to get the incentives for Expansion , Diversification, equivalent to 75% of the incentives admissible for New Units. The eligibility period for availing of the incentives will however be reduced by one year than that admissible to a New Unit in case of Expansion / Diversification Units.

*** Industrial Promotion Subsidy for Large Scale Industries & Special LSIs:**

- Eligible LSI units shall be offered Industrial Promotion Subsidy (IPS) on 50% of Gross SGST payable by the unit on the first sale of eligible product(s) billed and delivered within Maharashtra.
- Eligible Special LSI units shall be offered Industrial Promotion Subsidy (IPS) on 40% of NET SGST paid by the unit on the first sale of eligible product(s) billed and delivered within Maharashtra. However, units falling under this category located in 'A' & 'B' Zones will not be eligible for Incentives.

*** Exemption from Electricity Duty :**

Eligible new units in C, D, D+ areas and No Industry District(s), Naxalism Affected Area and Aspirational Districts are exempted from payment of Electricity Duty during the applicable eligibility period. In Group A & B area, only eligible 100% Export Oriented Units (EOUs), Information Technology (IT) and Bio-Technology manufacturing units will also be exempted from payment of Electricity Duty for a period of 7 years.

*** Waiver of Stamp Duty :**

New as well as Units undertaking Expansion / Diversification are exempted from payment of stamp duty during the investment period in Group C, D, D+ Talukas, No Industry Districts, Aspirational Districts and Naxalism Affected Areas for acquiring land (including assignment of lease rights and sale certificate) and for term loan purposes. However, in Group A and B areas, Stamp Duty exemption would be available as given below. –

- BT & IT manufacturing units in Public IT / BT Parks : 100%
- BT & IT manufacturing units in Private IT / BT Parks : 75%
- Large Projects (defined in above Table) and Mega and Ultra-mega

projects : 50% for first lease / conveyance deed only.

Mega Projects / Ultra Mega Project :

The quantum of incentives for Mega / Ultra Mega Project shall be decided by the High Power Committee under the chairmanship of Chief Secretary, Government of Maharashtra. However, the Cabinet sub Committee for Mega Projects under the chairmanship of the Chief Minister of Maharashtra will have the powers to sanction customized package of incentives and offer special / extra incentives for the prestigious Mega Projects / Ultra Mega Project on a case to case basis with recommendation of High Power Committee.

As per Government Resolution, the criteria for grant of Mega Projects / Ultra Mega Project as follow :

Type of unit	Taluka/Area Classification	Minimum Fixed Capital Investment (Rs.Crore)	Minimum Direct Employment (Nos.)
Mega Project	A & B	1500	2000
	C	1000	1500
	D	750	1000
	D+	500	750
	Vidarbha, Marathwada, Ratnagiri, Sindhudurg & Dhule	350	500
	No Industry Districts, Aspirational Districts & Naxalism Affected Area	200	350
Ultra Mega Project	Entire State	4000	4000

Ultra Mega / Mega Project based on employment criteria shall be required to maintain the qualifying direct employment throughout the year & 80% of such employees should be local persons. Minimum direct employment prescribed as per GR, should be created within a period of 2 years from the date of commencement of production.

Yearly Cap for the Incentives :

The amount of incentives to be disbursed to the MSMEs, LSI, Special LSI and Mega / Ultra Mega Units every year will be limited to the total quantum of incentives divided by the number of years as per the applicable Eligibility period with the provision of carrying forward the surplus differential between the actual sanctioned amount for a given year and the yearly disbursement limit. Deficit differential will not be carried forward.

Details of disbursement of incentives under Package Scheme of Incentive :

The major head is 2852 0434 for disbursement of incentives to eligible Micro, Small and Medium Enterprises, Large Scale Industries and Mega Projects under Package Scheme of Industries.

From 2017-2018 to 2021-2022 (up to January 2022) disbursement of incentives to eligible units under PSI Scheme is as under :

(Rs. in Crores)

2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022 up to Jan. 2022
2120.00	3035.00	3390.00	2250.00	3300.00

For FY 2021-2022, Government has revised Budget from Rs 3300 to RS 4300 and from total sanctioned budget, Rs. 3300 has been disbursed to eligible units under scheme.

Special Policy - 2017 for Women Entrepreneurs in State :

For the overall economic development with the active participation of mainstream women entrepreneurs in the industrial growth of the State, a "Special Policy for Women Entrepreneurs" was announced on 14.12.2017 *vide* Government Resolution No.PSI-2017 /Pra.Kra. 15 / Industry-8. In accordance with this policy, special incentives have been offered for the economic development of women entrepreneurs.

The definition of women entrepreneurs as mentioned in the policy comprises of 100% share capital of women entrepreneurs in proprietorship / partnership firm / co-operative sector | private or public limited unit / self-help savings group *etc.* Manufacturing units as per Micro, Small and Medium Development Act-2006 those holding Udyog Aadhar and eligible units under Package Scheme of Incentives-2013 will be eligible for various incentives under this Policy.

Following incentives are available to the eligible units under this scheme.–

- Additional incentives under Package Scheme of Incentives-2013.
- Capital Subsidy
- Power Tariff Subsidy
- Interest Subsidy
- Employee Provident Fund / ESIC reimbursement
- Brand development
- Cluster development
- Incentives for participation in exhibitions.
- Incubation center
- Awards and appreciation
- Venture capital fund
- Skills development

Under this Policy modalities for sanction and disbursement of subsidy were declared *vide* Government Resolution dated 17.05.2018 also modalities for participation in exhibition were declared *vide* Government Resolution dated 01.04.2019. Various incentives *e.g.* Capital subsidy, Interest Subsidy, Power Tariff Subsidy, *etc.* of Rs.51.71 Cr. are disbursed to eligible 162 MSME units under the scheme till 31.10.2021.

राज्यातील महिला उद्योजकांसाठी विशेष धोरण-२०१७

राज्याच्या औद्योगिक वाढीच्या मुख्य प्रवाहात महिला उद्योजकांच्या सक्रिय सहभागाने सर्वसमावेशक आर्थिक विकास होण्यासाठी शासन निर्णय क्रमांक साप्रोयो-२०१७/प्र.क्र.१५/ उद्योग-८, दिनांक १४.१२.२०१७ अन्वये "राज्यातील महिला उद्योजकांसाठी विशेष धोरण २०१७ " जाहीर करण्यात आले. सदर धोरणाच्या अनुषंगाने महिला उद्योजकांचा आर्थिक विकास होण्याकरिता विशेष प्रोत्साहने अनुज्ञेय करण्यात आली आहेत.

महिला उद्योजकांच्या व्याख्येमध्ये १०० टक्के भागभांडवल असलेले एकल मालकी घटक / भागीदारी घटक / सहकारी क्षेत्र /खाजगी किंवा सार्वजनिक मर्यादित घटक / स्वयंसहाय्यता बचत गट इत्यादींचा अंतर्भाव करण्यात आला आहे. सूक्ष्म, लघु व मध्यम विकास अधिनियम-२००६ अंतर्गत उत्पादनासाठी उद्योग आधार धारण करणारे व साप्रोयो-२०१३ तील पात्र उपक्रम प्रस्तुत प्रोत्साहन योजनेसाठी पात्र असतील.

योजनेंतर्गत पात्र घटकांना खालील प्रोत्साहने अनुज्ञेय आहेत.

- सामुहिक प्रोत्साहन योजनेंतर्गत अतिरिक्त सवलती
- भांडवली अनुदान
- वीज दर अनुदान
- व्याज दर अनुदान
- राज्य कामगार कल्याण सहाय्य / कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधी
- मुद्रा विकसन
- समूह विकास केंद्र
- प्रदर्शनांमध्ये सामील होण्यासाठी प्रोत्साहन
- उबवन केंद्र
- पुरस्कार व कौतुक
- साहस भांडवल निधी
- कौशल्यविकास
- सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अंतर्गत उच्च प्रमाणात सवलती

सदर धोरणांतर्गत अनुदान मंजुरी व वितरणाबाबतची कार्यनियमावली शासन निर्णय दि.१७/०५/२०१८ रोजी तसेच प्रदर्शनांमध्ये सामील होण्यासाठी प्रोत्साहनाबाबतची कार्यनियमावली दि.०१/०४/२०१९ रोजी जाहीर करण्यात आले आहे. सदर योजनेंतर्गत सुक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांना सामुहिक प्रोत्साहन योजनेची भांडवली अनुदान, व्याज अनुदान, विद्युत कर अनुदान इ. विविध प्रोत्साहनांसाठी दि.३१/१०/२०२१ पर्यंत १६२ घटकांना रु.५१.७१ कोटी एवढ्या रकमेचे अनुदान वितरीत करण्यात आले आहे.

' महाराष्ट्र मिशन ऑक्सिजन स्वावलंबन ' - विशेष प्रोत्साहन धोरण - २०२१

• राज्यामध्ये कोव्हिड-२०१९ महामारीने निर्माण झालेल्या परिस्थितीमुळे राज्यात प्राणवायुची (Medical Oxygen) आवश्यकता निर्माण झाल्याने ऑक्सिजनची निर्मिती व मागणी यामधील तफावत व संभाव्य कोरोनाच्या तिसऱ्या लाटेच्या अनुषंगाने ऑक्सिजनची उपलब्धता व नियोजन होण्यासाठी राज्यामध्ये ' मिशन ऑक्सिजन स्वावलंबन ' राबविण्यात येत आहे.

• त्याअनुषंगाने ऑक्सिजन निर्मितीचे नवे घटक आकर्षित करण्यासाठी उद्योग विभागाने शासन निर्णय दि. २१.०५.२०२१ अन्वये विशेष प्रोत्साहन धोरण-२०२१ जाहीर करून धोरणाची मार्गदर्शक तत्वे दि. ०९.०६.२०२१ च्या परिपत्रकान्वये निर्गमित केली आहे. राज्य प्राणवायु उत्पादनामध्ये स्वयंपूर्ण होण्याकरिता उद्योग विभागाने जाहीर केलेल्या विशेष प्रोत्साहन योजनेंतर्गत नवीन तसेच विस्तारीकरण प्रकल्पांद्वारे उत्तम प्रतिसाद लाभत असून पुढील १ वर्षात प्राणवायु निर्मिती ८०० ते १००० मेट्रीक टन प्रती दिवस याप्रमाणे वाढविण्याचे उद्दीष्ट आहे.

• राज्यातील विभागनिहाय प्राप्त प्रस्तावांनुसार, प्रस्तावित ऑक्सिजन उत्पादन करणारे नवीन तसेच विस्तारीकरणांतर्गत नागपूर येथे एअर लिक्वीड लि., औरंगाबाद येथून क्रायोबायो एलएलपी, पुणे येथून जीव्हीएस एअर सर्विसेस, कोकण विभागातून आयनॉक्स एअर तसेच नाशिक विभागातून जाधव गॅसेस अशा विविध मोठ मोठया व इतर उद्योग घटकांव्दारे पुढील दोन वर्षांत जवळपास १५०० मेट्रीक टन ऑक्सिजन निर्मिती होईल असे अपेक्षित असून राज्याचे संपूर्ण भौगोलिक क्षेत्र व्यापले आहे.

• राज्यातील जिल्ह्यांमधून ऑक्सिजन उत्पादन करणाऱ्या प्रस्तावित नवीन तसेच विस्तारीकरण अंतर्गत औद्योगिक प्रकल्पांनी, उद्योग उभारणी करीता महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडे भूखंड मिळण्यासाठी अर्ज सादर केले आहे. त्यातील काही घटकांना म.औ.वि.मं. व्दारे सवलतीच्या दरात भूखंड वाटप करण्यात आले असून प्रस्तावित ऑक्सिजन उत्पादन घटकांनी प्रथम टप्यात घटकांना आवश्यक असलेल्या विविध विभागांच्या परवानग्या घेणे, मशिनरीज मागविणे, घटकाला लागणारे आर्थिक सहाय्याकरिता वित्तीय संस्थांचे सहकार्य तसेच काही घटकांनी बांधकामाची कार्यवाही सूरू केली आहे.

• प्रस्तावित ऑक्सिजन उत्पादन करणाऱ्या काही घटकांना विशेष सामुहिक प्रोत्साहन योजनेंतर्गत प्रोत्साहन स्वरूपात एकुण १७ घटकांना मुद्रांक शुल्क सवलत प्रमाणपत्र देण्यात आले आहेत. सदर धोरणांतर्गत प्राप्त प्रस्तावांची यथायोग्य छाननी करून धोरणाचे निकष पूर्ण करण्याकरिता आवश्यक कागदपत्रे सादर करण्यासाठी कार्यवाही उद्योग संचालनालयामार्फत सुरू असून प्रस्तावित नवीन तसेच विस्तारीकरण अंतर्गत औद्योगिक प्रकल्पांनी, उद्योग उभारणीकरिता सादर केलेल्या अर्जाची/प्रस्तावांची विभागातील प्रकल्प निहाय सविस्तर माहिती सोबत सादर करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	विभाग	एकूण प्रस्तावित औद्योगिक घटक	ऑक्सिजन उत्पादन क्षमता (MT/day)
१.	कोकण . .	१२	५०८
२.	पुणे . .	३१	२८०
३	नाशिक . .	१८	१६७
४	औरंगाबाद व नांदेड . .	२३	२५७
५	अमरावती . .	१८	१२१
६	नागपूर . .	१२	१४७
	एकूण	**११४**	**१४८०**

Maharashtra's Mission Oxygen Swavlamban

Special Incentive Policy

Maharashtra and whole of India is facing the COVID-19 pandemic since March 2020. The growing number of patients has hampered the health system of the state in turn giving rise to Medical Oxygen Demand. The liquid medical oxygen (LMO) demand in the State is 1800 MT/Day against the production of 1300 MT/Day. As per the Experts in the Medical field, there are chances of India getting hit with the third wave and in turn giving rise to the oxygen demand in the State up to 2300 MT/Day. To make Maharashtra self-sufficient in providing the rising LMO demand, it shall have plants producing at least 500 MT/Day Oxygen and for that industry department came with Special Incentive Policy for Oxygen manufacturing NEW and Expansion units.

Eligibility:

- New projects as well as projects undergoing expansion/diversification.
- Oxygen Manufacturing Units and Oxygen Cylinder Manufacturing Units.
- For Units having capacity of more 25 MT/Day the investment in storage tank, manifold, cylinder filling and re-filling, LMO transport tankers/containers, cryogenic transport tankers/containers will be considered in Fixed Capital Investment (FCI).
- All the developed and under-developed areas are classified as one category for quantum of incentive.
- The units shall apply to implementing Agency on or before 30.06.2021 for incentives.
- Units undergoing production after 01/04/2021 are eligible and for them the investment will be considered for a period of 2 years from 01/04/2021.
- Investment period will be considered for 2 years from 01/04/2021.
- The units having fixed capital investment up to Rs 50 Cr. are considered as MSME units.

Incentive for units eligible under this Policy:

Sr. No.	Division /District	**Quantum of Incentive**
1.	Vidharbha, Marathwada, Dhule, Nandurbar, Ratnagiri, Sindhudurg.	150% of FCI
2.	Rest areas	100% of FCI

(A) General incentives :

- Industrial Promotion Subsidy @ 100 % of gross State GST.
- Stamp Duty exemption (Land and long-term loan)
- Electricity duty exemption.
- Power Tariff rate subsidy- Rs 2 per unit for 5 years
- Interest rate subsidy @ 5 %, only for MSME units having FCI up to 50 cr.

(B) Special incentives:

- Special capital subsidy will be eligible to units having oxygen manufacturing capacity
    a. 25MT - 50 MT and going into production before 31/12/2021
    b. Above 50 MT and above and going into production before 30/06/2022
- The capital subsidy will be disbursed in 5 equal installments.

Sr. No .	**Division /District**	**Manufacturing Capacity (MT/Day)**	**Fixed capital investment %**	**Maximum limit** (Amount in Cr.)
1.	Vidharbha, Marathwada, Dhule, Nandurbar, Ratnagiri, Sindhudurg.	25 MT-below 50 MT	20%	10
		50 MT and above	20%	15
2.	Rest areas	25 MT-below 50 MT	10%	5
		50 MT and above	10%	10

- The incentives to the units will be disbursed according to annual cap. All the incentives will be granted without any deduction but not beyond the annual cap limit.

(B) Additional Benefits in MIDC area for plot allotment :–

- Land allotment on priority and through direct allotment mechanism.
- Units in MIDC area will get land at concessional rate as follows :–

Sr. No.	Division/District	% Concession
1	Vidharbha, Marathwada, Dhule, Nandurbar, Ratnagiri, Sindhudurg, Nashik region (except Nashik, Ahmednagar, Jalgaon Munciple limits)	50
2	Rest areas	25

- The units are allowed to make payment towards land in 4 instalments within 2 years.
- This policy will be applicable till 31.12.2021 for allotment of plot.

(C) Ease of Doing Business :–

- Monitoring Committee under the Chairmanship of Development Commissioner,Industries.
- All Permission and NOCs will be issued within 15 days through single window Scheme.

AGRO & FOOD PROCESSING POLICY – 2020 (As on 16.02.2022)

Policy Name - Package Scheme of Incentives - 2019

- In order to encourage the dispersal of Industries to lesser developed areas of the State, the Government has been giving package of incentives to New Industrial Units / Expansion / Diversification Units set up in the developing regions of the State since 1964 under a Scheme popularly known as the "Package Scheme of Incentives."
- The Package Scheme of Incentives, Introduced in 1964, has been amended from time to time. The Scheme as amended last is commonly known as the "Package Scheme of Incentives 2019" (PSI-2019) and is operative from 01.04.2019 to 31.03.2024.
- Eligibility Criteria for LSI & Mega / Ultra Mega Project: The investment / employment criteria for LSI & Mega project are comparatively higher.
- For Agro & Food Processing units it is quite hard to meet criteria of investment / employment hence in order to boost this sector Government *vide* G.R. dated 31.08.2020 has declared Agro & Food Processing Policy - 2020.
- In this policy the criteria of investment / employment is comparatively reduced.
- Investment period : (1) For LSI 4 years (2) for Mega 5 years

The details of policy is as follows :–

• Eligibility Criteria :

Area / Classification	Large Projects (Investment Rs. Crore)	Mega Projects (Investment/ Employment)
Aspirational Districts (Gadchiroli, Nandurbar, Usmanabad, Hingoli)	50 to 100 Crore	Investment more than Rs. 100 Crore or employment of 200 persons
Marathwada, Vidarbha, Dhule, Ratnagiri, Sindhudurga	50 to 200 Crore	Investment more than Rs. 200 Crore or employment of 300 persons
Rest Maharashtra	50 to 250 Crore	Investment more than Rs. 250 Crore or employment of 500 persons

- Investment Period - 4 years for LSI & 7 years for Ultra Mega Project
- IPS / Incentive availment Period -

Area / Classification	Incentive Period
Aspirational Districts (Gadchiroli, Nandurbar, Usmanabad, Hingoli)	10 years
Marathwada, Vidarbha, Dhule, Ratnagiri, Sindhudurga	10 years
Rest Maharashtra	10 years

- **Basket of Incentives .–**

  i. Stamp Duty Exemption - 50% in A & B areas, 100% in rest of Maharashtra.

  ii. Electricity Duty Exemption - 10 years (The maximum EDE period shall be equal to IPS availment period)

  iii. Industrial Promotion Subsidy :–

Area / Classification	Capital Limit	IPS
Aspirational Districts (Gadchiroli, Nandurbar, Usmanabad, Hingoli).	110%	100% Gross SGST
Marathwada, Vidarbha, Dhule, Ratnagiri, Sindhudurga.	100%	100% Gross SGST
Rest Maharashtra	A/B Taluka – 50% C Taluka – 75% D/D+ Taluka - 100%	100% Gross SGST

5 Incentives given under this policy -(Position as on31.01.2022) (Rs. in Lakh)

No. of E.C. Issued under the scheme	Investment	Employment	Industrial Promotion Subsidy (IPS) sanctioned	IPS Disbursed
5	111384.71	12634	4355.63	2267.36

कृषी वर आधारीत व अन्न प्रक्रीया उद्योग धोरण- २०२०

- महाराष्ट्र हे भारतातील सर्वात जास्त औद्योगिकरण झालेले राज्य आहे. लोकसंख्येच्या बाबतीतही महाराष्ट्र राज्य भारताचे दुसरे मोठे राज्य आहे. महाराष्ट्रात कृषी हवामान विषयक क्षेत्रे आणि वेगवेगळ्या जमीनीचे प्रकार असल्याने शेती विकासासाठी उपयुक्त असे एक जैवविविध राज्य आहे. राज्याच्या जीडीपीमध्ये कृषी आणि सहयोगी क्षेत्राचा वाटा १२.५ टक्के आहे.

- राज्याचे २०१०-११ च्या भुमापनाच्या आकडेवारीनुसार एकुण ३०७.६ हेक्टर भौगालिक क्षेत्र असून त्यापैकी ३३१.१ लक्ष हेक्टर शेतीखालील क्षेत्र आहे. राज्यातील ग्रामीण भागातील अर्थव्यवस्था ही बहुतांशी शेतीवर अवलंबुन आहे.

- राज्यात प्रक्रीयाक्षम कच्च्या मालाच्या मुबलकतेमुळे अन्न प्रक्रीया उद्योगांकरीता अनुकुल परिस्थिती वाढते शहरीकरण आणि वाढते उत्पन्न हे महाराष्ट्रातील रिटेल उद्योगाचे प्रमुख विकासक आहेत. वेगाने नागरीकरण होत असलेल्या महाराष्ट्रासारख्या प्रगतीशील राज्याला अन्न प्रक्रिया क्षेत्रात विकासाला मोठ्या प्रमाणावर वाव आहे. अर्थव्यवस्थेत झालेली वाढ, खाण्याच्या प्रवृत्तीत झालेले बदल, उत्पन्नातील वाढीमुळे सुधारलेले जीवनमान आणि कुटुंबांमध्ये दुहेरी उत्पन्न असण्याकडे कल यामुळे राज्यात अन्न प्रक्रिया उद्योगाच्या विकासाला फार मोठा वाव आहे.

- सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अंतर्गत उत्पादन उद्योगांना विविध प्रोत्साहने देऊ केली आहेत. त्या प्रोत्साहनामध्ये भांडवली अनुदान , मुद्रांक शुल्क माफी, व्याज अनुदान, विद्युत शुल्क माफी, जकात कर माफी, विद्युत अनुदान इत्यादी विविध प्रोत्साहनांचा समावेश आहे. तसेच द्राक्ष प्रक्रीया व काजू प्रक्रीया धोरणामध्ये सुध्दा अनुदाने देय आहेत.

- सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अंतर्गत कृषी व कृषीप्रक्रिया उद्योग यांचा प्राधान्य क्षेत्रामध्ये समावेश केला आहे. त्याअंतर्गत इतर क्षेत्रांच्या तुलनेत कृषी व कृषीप्रक्रिया या उद्योग क्षेत्राला २० % जास्त प्रोत्साहने तसेच अतिरीक्त २ वर्षे प्रोत्साहने उपभोगण्याचा कालावधी अनुज्ञेय करण्यात आला आहे.

- महाराष्ट्र शासनाने कृषी वर आधारीत व अन्न प्रक्रीया उद्योगांना सामुहिक प्रोत्साहन योजना २०१९ अंतर्गत मोठ्या व विशाल प्रकल्पांसाठी विहीत गुंतवणूकीचे /रोजगाराचे निकष व प्रोत्साहने सुधारित करण्याकरीता दि. ३१ ऑगस्ट, २०२० रोजी कृषी उत्पादनाच्या वाढीसाठी शासन निर्णय निर्गमित केला आहे.

- कृषीवर आधारित व अन्न प्रक्रिया उद्योगांसाठी मोठे व विशाल प्रकल्प निकष खालीलप्रमाणे--

गट	गुंतवणुक रु. कोटी (मोठे प्रकल्प)	गुंतवणुक रु. कोटी / रोजगार (विशाल प्रकल्प)
आकांक्षित जिल्हे (गडचिरोली, नंदुरबार, उस्मानाबाद, हिंगोली)	५० ते १०० कोटी	रु. १०० कोटीपेक्षा अधिक अथवा २०० रोजगार
मराठवाडा, विदर्भ, धुळे, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग	५० ते २०० कोटी	रु. २०० कोटीपेक्षा अधिक अथवा ३०० रोजगार
उर्वरित महाराष्ट्र	५० ते २५० कोटी	रु. २५० कोटीपेक्षा अधिक अथवा ५०० रोजगार

- गुंतवणूकीचे निकषांच्या आधारे कृषी आधारीत व अन्न प्रक्रिया उद्योगांकरिता मोठे व विशाल प्रकल्पांना खालीलप्रमाणे एकत्रित प्रोत्साहने राज्य वस्तू व सेवा करावर आधारित गटवर्गवारीच्या प्रमाणात देय राहतील.

गट	भांडवली गुंतवणुकीच्या मर्यादेत प्रोत्साहने	औद्योगिक विकास अनुदाने (राज्य वस्तु व सेवा कर आधारीत)	अनुदान कालावधी
आकांक्षित जिल्हे (गडचिरोली, नंदुरबार, उस्मानाबाद, हिंगोली)	११० टक्के	१०० % ढोबळ राज्य वस्तु व सेवा कर आधारित	१०वर्ष
मराठवाडा, विदर्भ, धुळे, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग	१०० टक्के	१०० % ढोबळ राज्य वस्तु व सेवा कर आधारित	१०वर्ष
उर्वरित महाराष्ट्र	अ/ ब तालुका - ५०% क तालुका - ७५ % ड / ड+ तालुका - १००%	१०० % ढोबळ राज्य वस्तु व सेवा कर आधारित	१०वर्ष

- कृषी आधारीत व अन्न प्रक्रिया क्षेत्रातील ज्या घटकांनी गुंतवणुक केली आहे तथापि अद्याप पात्रता प्रमाणपत्र घेतलेले नाही अशा घटकांना सदर लाभ अनुज्ञेय आहे.

- सदर प्रोत्साहने सामुहीक प्रोत्साहन योजना २०१९ च्या योजना कालावधी दिनांक ३१.०३.२०२४ पर्यंत लागू राहतील.

- कृषी आधारीत व अन्न प्रक्रिया क्षेत्रातील मोठे व विशाल प्रकल्पांना एकुण भांडवली गुंतवणुकीच्या १० टक्के किंमत (रुपये कमाल रु. १० कोटी पर्यंत) अथवा २० हेक्टर क्षेत्र एवढी मर्यादा भुखंडाकरीता राहील.

- कृषी आधारीत व अन्न प्रक्रिया क्षेत्रातील नाशवंत घटकांच्या प्राथमिक प्रक्रिया क्षेत्रातील केवळ शेतकरी उत्पादक कंपन्यांच्या अथवा जे उद्योग शेतकरी उत्पादक कंपन्यांकडुन कच्चा माल घेतील अशाच कृषी आधारीत व अन्न प्रक्रिया क्षेत्रातील विशाल प्रकल्पांना वरील लाभ देय राहतील.

- दुय्यम व तृतीय स्तरीय अन्न प्रक्रिया गटातील उद्योगांची वर्गवारी कृषी विभागाकडून प्रमाणित केलेल्या व गुंतवणुकीचे निकष गटाप्रमाणे पुर्ण करत असल्यास विशाल प्रकल्प दर्जा देण्यात येईल.

- कार्बोनेटेड पेय (शित पेय), बाटली बंद पेय जल, इथेनॉल, चिविंग गम व ज्या तयार मालांचा वस्तू व सेवा कर २८% आहे अशा तयार मालाच्या उत्पादन उद्योगांना व अशा प्रक्रीया घटकांना सदर सामुहिक प्रोत्साहन योजनेतील लाभ अनुज्ञेय राहणार नाहीत.

Maharashtra's Electric Vehicle Policy – 2018 (As on 18-01-2021)

- Electric Vehicle (EV) technology is considered globally to be the game changer in transportation sector which offers advantages such as eco-friendliness, cheaper fuel-cost, lower maintenance expenses, energy efficient and increased safety.
- Faster Adoption and Manufacturing of (Hybrid &) Electric Vehicles (FAME) has been launched by GoI, so Maharashtra – a globally competitive state for Electric Vehicle and component manufacturing, and to maximize adoption of EV in Maharashtra has declared the sector specific policy.

Few policy incentives are ——

a) To develop Maharashtra a EV manufacturing hub.

b) To create newer employment opportunities.

c) To promote export of EV, components, battery and charging equipment's.

d) To promote R&D, innovation and skill development in EV Sector.

Policy Targets are—

a) To generate an investment of Rs.25,000 crores in EV, EV manufacturing and component manufacturing, battery manufacturing/assembly enterprises and charging infrastructure equipment manufacturing in the state.

b) To create jobs for 1,00,000 persons.

Some of the Investment intentions under Electric Vehicle Policy 2018 are-

Sr. No.	Name of unit	Proposed Investment (Rs. in Crs.)	Proposed Employment	Location	Status of unit
1	Mahindra and Mahindra Ltd.	500	500	Pune	Invesment in process
2	Bajaj Auto Ltd., Pune	650	2500	Pune	Invesment in process
3	PMI Electro Mobility Solutions JV with Foton, Pune	1000	1500	Pune	Consent to establish approved
4	Great Wall Motors Ltd., Pune	3770	2000	Pune	GoI issue
5	Exide Industries. Pune (Battery Manufacturing)	500	1000	Nagar	Land of 60 acres in MIDC Supa
6	EGV Corporation, Dubai	2000	200	Pune	Land finalized in Talegaon, Pune
	Total	8420	9500		

2) As per GR dated.05.08.2021 Para 6 A (2)

In Maharashtra, under Maharashtra Electric vehicle policy-2021 the all MSME & Large manufacturing units will got incentives as same as prevalent package scheme of Incentive. But all the manufacturing units set up in any talukas of districts from Maharashtra shall be eligible for incentives of D+ zone mentioned in prevalent package scheme of Incentives irrespective of their place of business.

Para No. 5 (viii) (a) :- Mega EV Enterprises

Status of Mega EV Enterprise shall be granted to EV manufacturing enterprise located at any area of the state where Fixed Capital Investment of such EV manufacturing enterprise is minimum of Rs. 100 Crores as per the D+ category or such unit has a capacity of creation of employment for at least 250 persons.

The quantum of incentives for Mega Projects shall be as per the template approved by Cabinet sub Committee constituted for industry department.

A) Incentives to EV & Components projects :

1) Electricity Duty Exemption – 10 years.
2) Stamp Duty Exemption - for Land and Term Loan documents
3) Refund of EPF & ESI- @50% of FCI for 10% years.
4) Industrial Promotion Subsidy - (Limited to 100% FCI)

   EV Vehicles - 100% Gross SGST less 1, 2 & 3 above.

   EV Components, Batteries - 100% Gross SGST for 50% turnover less 1, 2 & 3 above.
5) Consider Technical knowhow @ 25% of total Capital Expenditure and up to the limit of 100 Crs.

B) Incentives & Provisions for Battery Electric Vehicle(BEV):

- First 1,000 EV private / public passenger bus buyer whose vehicle are registered in the state will be eligible for user subsidy over policy period of 5 years.
- 10% subsidy for passenger buses registered in the State to private/ public bus transport buyer, on base price (maximum limit of Rs. 20 lacs per vehicle) will be eligible to buyer.
- First 1,00,000 EV (2 wheeler -70,000, 3 wheeler -20,000 and 4 wheeler -10,000 all categories combined) registered in the State, Private transport and individual buyer to get end user subsidy over policy period of 5 years.
- 15% subsidy (maximum limit of Rs. 5,000 for 2 wheeler, Rs. 12,000 for 3 wheeler, and Rs. 1 lac for 4 wheeler) per vehicle to private transport and individual buyer for Electrical Vehicles registered in the State, on base price will be paid to buyer.
- Exemption from road tax and registration fees for Electric Vehicles.
- EV charging stations for 2 wheelers, 3 wheelers, cars and buses will be eligible for 25% capital subsidy on equipment/ machinery (limited up to Rs. 10 per station) for first 250 commercial public EV charging stations.
- Electrical Power tariff for EV charging will be provide as per the location :

1) Residential area at residential tariff. 2) Industrial area at industrial tariff

Under EV policy, an amount of Rs 40 Cr incentives has been sanctioned to 8033 EV vehicles till 31.01.2022

महाराष्ट्राचे इलेक्ट्रीक व्हेईकल प्रोत्साहन धोरण २०१८

- शासनाने शासन निर्णय दि १४.०२.२०१८ .अन्वये महाराष्ट्राचे इलेक्ट्रीक व्हेईकल प्रोत्साहन धोरण २०१८ अंतर्गत राज्यात नोंदणी झालेल्या इलेक्ट्रीक व्हेईकलच्या खरेदीदारांना खालील प्रमाणे आर्थिक प्रोत्साहने अनुज्ञेय करण्यात आली आहेत .

- सदरच्या धोरणात (१ ईलेक्ट्रीक वाहन निर्मिती, कंपोनंटस निर्मिती व चार्जिंग इक्वीपमेंट निर्मिती यासाठी प्रोत्साहने, (२विद्युत वाहन खरेदीसाठी अनुदान, (३चार्जिंग इन्फास्ट्रक्चर साठी अनुदान अनुज्ञेय करण्यात आले आहे

१) राज्यात नोंदणी झालेल्या पहिल्या पहिल्या १,००० प्रवासी बसेससाठी (खाजगी/सार्वजनिक) वाहनाच्या मुळ किंमतीच्या १० टक्के अनुदान (जास्तीत जास्त २० लाखाच्या कमाल मर्यादेत) प्रती वाहन.

२) राज्यात नोंदणी झालेल्या पहिल्या १,००,००० इलेक्ट्रीक व्हेईकलना (दूचाकी वाहने -७०,०००, तीन चाकी वाहने-२०,००० आणि चार चाकी वाहने-१०,०००) खाजगी आणि वयक्तिक खरेदीदारांना वाहनांच्या मुळ किंमतीवर १५ टक्के (दुचाकी साठी ५,००० रुपये कमाल मर्यादेत, तीन चाकी वाहनांसाठी १२,००० रुपये कमाल मर्यादेत, चार चाकी कारसाठी १ लाख रुपये कमाल मर्यादेत).

३) चार्जीग स्टेशन- दुचाकी, तीन चाकी, चार चाकी कार व बसेससाठी विद्युत वाहन सार्वजनिक जलद चार्जिंग केंद्राना उपकरणे/यंत्रे यामधील गुंतवणुकीच्या २५% भांडवली अनुदान(यासाठी प्रती चार्जिंग स्टेशनला रु.१० लक्ष इतकी कमाल मर्यादा असेल) पहील्या २५% चार्जिंग स्टेशनला देण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे सुधारीत इलेक्ट्रीक व्हेईकल प्रोत्साहन धोरण २०२१

- सदर धोरणात सुधारणा करून पर्यावरण विभागाने निर्णय क्र. मईवाधो/२०२१- प्र/२५.,क्र. तां दि ,४.क. २३.०७.२०२१ रोजी निर्गमित केलेल्या सुधारीत शासन निर्णयातील तरतुदीनुसार महाराष्ट्र इलेक्ट्रीक वाहन धोरण २०२१, हे राज्यात **विक्री व नोंदणी झालेल्या** फक्त बॅटरी द्वारे संचालित इलेक्ट्रीक वाहनांना आर्थिक प्रोत्साहने **शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून ते दि ३१.०३.२०२५. पर्यंत** राज्यामध्ये राबविण्यास मान्यता दिली आहे या धोरणात. Mild Hybrid, Strong Hybrid, Plug-in Hybrid इलेक्ट्रीक वाहने समाविष्ट असणार नाहीत.

- पर्यावरण विभागाने दि २३.०७.२०२१ रोजी निर्गमित केलेल्या शा २.४.१. परिच्छेद क्र .नि .अन्वये प्रोत्साहने देण्याबाबताच्या मार्गदर्शक सूचना परिवहन विभागाकडून निर्गमित करण्यात येणार आहेत . सदर प्रोत्साहने उद्योग विभागामार्फत वितरीत करण्याच्या अनुषंगाने शासनाने मान्यता दिल्यानुसार उद्योग विभागाने दि. ०९-०८-२०२१. रोजी निर्गमित केलेल्या सुधारीत शासन निर्णयानुसार मार्गदर्शक तत्वे व कार्यपध्दतीनुसार कार्यवाही करण्यात येत आहे.

- **योजनेचे निकषानुसार**

१. महाराष्ट्र इलेक्ट्रीक वाहन धोरण, २०२१ नुसार राज्यात **विक्री व नोंदणी झालेल्या** फक्त बॅटरी द्वारे संचालित प्रथम विक्री झालेल्या विद्युत वाहनांना आर्थिक प्रोत्साहने लागू आहेत.

२. सदर आर्थिक प्रोत्साहने दुचाकी, तीनचाकी व चार चाकी विद्युत वाहन खरेदीवर इलेक्ट्रीक व्हेईकल उत्पादक कंपनी (OEM) यांना प्रोत्साहने देण्यात येतात.

३. सदर प्रोत्साहने बॅटरी क्षमतेवर आधारीत असून त्याचा तपशिल खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र	वाहन प्रकार	बॅटरी क्षमतेनुसार उपलब्ध प्रोत्साहने (INR /kWh)	प्रोत्साहने मिळु शकणा-या वाहनांची संख्या	प्रति वाहन महत्तम प्रोत्साहन (रुपये)
१	ई-दोन चाकी (एल १ व एल २)	५०००	१,००,०००	१०,०००
२	ई-तीन चाकी (एल ५ एम)	५०००	१५,०००	३०,०००
३	ई-तीन चाकी माल वाहतूक वाहन (एल ५ एन)	५०००	१०,०००	३०,०००
४	ई-चार चाकी कार (एम १)	५०००	१०,०००	१,५०,०००
५	ई-चार चाकी माल वाहतूक कार वाहन (एन १)	५०००	१०,०००	१,५०,००
६	ई-बसेस	वाहन किंमतीच्या १० टक्के (एक्स फॅक्टरी किंमत)		२०,००,००० सदर प्रोत्साहन फक्त state transport undertaking बसेसनाच उपलब्ध असेल.

- धोरणानुसार राज्यात नोंदणी झालेल्या इलेक्ट्रीक व्हेईकलच्या खरेदीदारांना खालीलप्रमाणे प्रोत्साहने मंजुर करण्यात आली आहे.

(१) वैयक्तीक लाभार्थी - मंजुर इलेक्ट्रीक व्हेईकल संख्या - १८००, मंजुर अनुदान - रु. १७.०० कोटी

(२) इलेक्ट्रीक व्हेईकल उत्पादक कंपनी (OEM) - मंजुर इलेक्ट्रीक व्हेईकल संख्या- ६२३३, मंजुर अनुदान रु. २३ कोटी

- उपरोक्तप्रमाणे इलेक्ट्रीक व्हेईकल प्रोत्साहन धोरणांर्तगत जानेवारी २०२२ अखेर एकुण ८०३३ इलेक्ट्रीक व्हेईकलला अनुदान रु. ४०.०० कोटी मंजुर करण्यात आले आहे.

Maharashtra Electronics Policy, 2016

Purpose of the Policy

Given the wide gap in the demand - supply equilibrium, electronic manufacturing companies across the world have evinced keen interest in setting – up manufacturing facilities in India.

This further necessitates the need for Maharashtra to introduce an exclusive policy for the state. Importantly, the state has all other enabling factors to make it lucrative destination for investors and Government support will help in catalyzing investments in Electronics sector.

The policy aims at creating globally competitive Electronics System Design and Manufacturing (ESDM) industry in the state which can create huge employment opportunities and gain a foot hold in the international market thereby contributing to the overall economy and prosperity of the State.

The policy seeks to promote manufacturing of electronic products in the State by creating a favorable investor friendly atmosphere and help in development of a vibrant eco system of R&D, design & engineering and innovation in electronics. It also aims at addressing challenges faced by potential investors and suitably facilitating access to necessary infrastructural facilities like land, power, water etc.

The objectives are: ESDM industry targeted to achieve a turnover of USD 12 billion by 2020 with an investment of USD 3 billion, creating employment in the sector for one lakh people, increase ESDM sector's export to USD 2 billion by 2020.

The objectives will be fulfilled through:

- Fiscal incentives,
- Facilitating setting up projects like Lithium ion battery, LED manufacturing etc.
- Create Electronics Development Fund for ESDM sector
- Incentives to EOU

A. Units that are approved under MSIPS of XXXXXXX of electronics & IT, XXX will be eligible for fiscal incentives.

A basket of incentives will be offered to eligible Micro, Small, Medium manufacturing enterprises (MSME) and Large Manufacturing enterprises (LE), the total quantum of which will be limited to a ceiling of 100% of FCI or eligibility period of 10 years, whichever is earlier.

I. Industrial Promotion Subsidy

All eligible MSMEs and LEs in category A and B area will be offered IPS equal to [VAT on local sales minus ITC (Input Tax Credit) or zero whichever is more + CST payable + 75% of ITC] and in other parts of state [VAT on local sales minus ITC or zero whichever is more + CST payable + 100% of ITC] on eligible finished products.

Note - Modalities regarding disbursement of incentives, related to VAT & CST, will be modified accordingly when GST is made applicable to the state.

II. Interest Subsidy - On term loans availed from Banks and Public Financial Institutions for acquisition of fixed assets for the eligible project.

III. Power Tariff Subsidy - Eligible new ESDM units will be eligible for power tariff subsidy to the tune of Rs. 1/- per unit for a period of 3 years in category A and B areas and 5 years in other parts of state.

IV. Exemption from Electricity Duty for 15 years

V. Waiver of Stamp Duty - For acquiring land and term loan purposes.

VI. Incentives for strengthening MSMEs

a) 25% one-time subsidy on capital equipment for technology up-gradation, limited to Rs. 25 lakh

b) 25% one-time subsidy on capital equipment for cleaner production measures, limited to Rs. 5 lakh

c) 75% subsidy on expenses incurred on patent registration limited to Rs. 10 lakh for National patents and Rs. 25 lakh for International patents.

d) Assistance for a maximum of three industry standard quality certifications, at a rate of 50% of cost of quality certification within the overall ceiling of Rs. 6 lakh in 5 years.

B. Mega Projects

ESDM units in A and B category areas with minimum Fixed Capital Investment (FCI) equal to Rs. 250 Crores or minimum employment of 500 people and units in rest of the state with minimum FCI of Rs. 100 Crores or providing employment to 250 people will be accorded Mega project status. The quantum of incentives for Mega projects will be decided by the Cabinet Sub-Committee or High Power Committee.

Admissible incentive period for ESDM units will be extended by 3 years in Category A and B areas and by 5 years in other parts of state compared to what is available under prevailing Package Scheme Incentives.

C. Anchor Units

Special Incentives Package on a case to case basis will be given to first two Anchor Units (with investment more than Rs. 150 Crores) in each of the Electronic Manufacturing Cluster notified by Government of India.

D. Other Incentives

Support to R&D Institutions/Testing Facilities/Incubation and Innovation Centres

In order to give impetus to Research and Development, need based support will be provided to R&D institutions set up with the approval of the State Government.

The assistance will be given up to 50% of the project cost excluding land and building subject to maximum Rs. 25 Crores.

E. Ease of Doing Business

a) Relaxations under the Shop and Establishment Act with regard to working hours, work shifts and employment of women.

b) Exemptions from maintain physical records for attendance and salary.

c) Option for self-certification and filing of consolidated annual returns under 13 Acts administered by the Labour Department

d) ESDM will be declared as essential service under "Maharashtra Essential Services and Maintenance Act"

e) Provision for maintaining employee related records required under various labour laws in electronic form, and to accept returns in electronic form

f) ESDM units not discharging process effluent and with less than 100 employees will be exempt from obtaining consent from the Maharashtra Pollution Control Board (MPCB)

g) ESDM units will be treated as continuous process industry for the purpose of power supply

h) List of ESDM verticals as applicable for MSIPS will apply and only those units notified by Government of India will be eligible for incentives under this policy. The list of ESDM verticals will get modified whenever Government of India modifies any changes in the Notification dated 27th July, 2012, subsequently.

F. Market Development Support

1. Assistance to MSME units for participation in International trade fairs outside India at the rate pf 50% of total rent, literature and display material cost subject to a ceiling of Rs. 3 lakh, once in a year. Assistance to Industry Associations at 50% of total rent subject to a ceiling of Rs. 10 lakh for participation in International trade fair as Maharashtra pavilion outside India. Viability gap support to Industry Association for organizing National seminars/exhibitions in Maharashtra subject to a ceiling of Rs. 10 lakh and for organizing International seminar/exhibition in Maharashtra subject to a ceiling of Rs. 25 lakh. Assistance for setting up of Convention Centre/Trade Centre by Industry Associations at the rate of 50% of project cost up to Rs. 10 Crores excluding land cost.

2. Electronics Development Fund for the development of ESDM sector in the State. An initial corpus of Rs. 50 Crores will be created for this purpose.

(Rs. in Lakh)

No. of E.C issued	Actual FCI	Actual Employment	IPS Amount sanction as on 31.01.2022	IPS Disbursed
20	271434.63	6396	10038.16	4055.735

महाराष्ट्राचे अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण-२०१८

- भारत सरकारने " मेक इन इंडिया " या अभियानामध्ये अवकाश व संरक्षण क्षेत्रातील उत्पादन उद्योगाला एक महत्वाचे क्षेत्र म्हणून घोषीत केले आहे. त्याअनुषंगाने महाराष्ट्र शासन ही या संधीचा लाभ घेऊन अवकाश व संरक्षण क्षेत्रातील गुंतवणुकदारांना आकर्षित करण्यास उत्सुक आहे.

- महाराष्ट्र शासनाने दि.१४.०२.२०१८ रोजी महाराष्ट्राचे अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण २०१८ जाहीर केले आहे. त्या अनुषंगाने महाराष्ट्र शासन राज्यामध्ये उद्योगासाठी प्रस्तापित असलेल्या पोषक परिस्थितीचा फायदा घेऊन त्यामध्ये अवकाश व संरक्षण क्षेत्रामध्ये राज्यात गुंतवणूक वाढीसाठी प्रयत्नशिल आहे.

- राज्याच्या औद्योगिक क्षेत्रासंदर्भातील धोरणे राबवितांना आलेला अनुभव आणि अवकाश व संरक्षण क्षेत्रात होत असलेल्या जागतिक तसेच देशांतर्गत उत्पादनाबाबतीत सामोरे जाण्यासाठी नवीन अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादनाची गरज लक्षात घेऊन उपरोक्त धोरण जाहीर केले आहे.

- सदर योजनेची उद्दिष्टे खालील प्रमाणे आहेत.

  १) पुढील ५ वर्षात अवकाश व संरक्षण क्षेत्रामध्ये २०० कोटी अमेरिकन डॉलर इतकी गुंतवणूक आकर्षित करणे

  २) उद्योगाच्या सहाय्याने आणि सहभागाने जागतिक दर्जाचे कौशल्य असणारे कुशल मनुष्यबळ विकसीत करणे

  ३) पुढील ५ वर्षात १ लक्ष रोजगार निर्माण करणे

  ४) देशात प्रगत तंत्रज्ञान विकसीत करणे

  ५) संरक्षण क्षेत्रातील सुक्ष्म,लघु व मध्यम उद्योगांना सक्षम बनविणे

- अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण -२०१८ अंतर्गत प्रणेते उद्योग घटक (Achor Unit) यांच्या मार्फत औद्योगिक समुहाच्या निर्मितीसाठी पोषक वातावरण तयार करणे व राज्य अशा उद्योग घटकांना विशेष प्रोत्साहने व आवश्यकतेनुसार आर्थिक प्रोत्साहनाच्या स्वरुपात मदत देय करणे.

- सदर धोरणाअंतर्गत नागपुर MRO च्या हवाई वाहतुकीसाठी जागतिक केंद्र म्हणून विकसीत करणे तसेच सदर धोरणाअंतर्गत नागपुर, अहमदनगर,नाशिक आणि औरंगाबाद या ठिकाणी “Defence Hub” स्थापन करणे. संरक्षण अथवा अवकाश उत्पादने /उपकरणे / यंत्रसामुग्री उत्पादन करणारे घटक व यंत्राचे भाग उत्पादन करणारे घटकांना या योजनेअंतर्गत प्रोत्साहने देय करण्यात येत आहे.

- अवकाश व संरक्षण उत्पादन धोरण-२०१८ मध्ये समाविष्ट न होणारे उत्पादक घटक औद्योगिक धोरण-२०१३ अन्वये प्रोत्साहनास पात्र राहतील.

- राज्यातील पात्र लघु, मध्यम व मोठ्या उत्पादक औद्योगिक उपक्रमांना साप्रोयो योजनेअंतर्गत १ टप्पा वरील वर्गवारीनुसार प्रोत्साहने अनुज्ञेय होतील.

- अवकाश व संरक्षण धोरणाअंतर्गत किमान रु.२५० कोटी इतकी स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या किंवा किमान ५०० व्यक्तींना रोजगार मिळवून देणाऱ्या अ आणि ब प्रवर्ग क्षेत्रामधील आणि रु.१०० कोटी इतक्या किमान स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या किंवा किमान २५० व्यक्तींना रोजगार मिळवून देणाऱ्या राज्यातील इतर क्षेत्रातील उद्योग घटकांना विशाल प्रकल्पाचा दर्जा देय करण्यात आला आहे.

- पात्र विशाल व अति विशाल अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना अनुज्ञेय गुंतवणूक कालावधी अ आणि ब क्षेत्रासाठी ८ वर्ष व इतर क्षेत्रासाठी १० वर्ष अनुज्ञेय आहे.

- पात्र अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना गुंतवणूक कालावधीत जमीन संपादन करण्यासाठी व मुदत कर्जासाठी भरलेल्या मुद्रांक शुल्काचा परतावा करण्याची तरतूद आहे.

२. योजना

(अ) केंद्रपूरस्कृत योजना

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाअंतर्गत जिल्हा उद्योग केंद्र, खादी व ग्रामोद्योग आयोग व खादी व ग्रामोद्योग मंडळ यांचे प्रगतीचा आढावा खालीलप्रमाणे आहे.

(रुपये लाखांत)

वर्ष	उद्दिष्ट			मंजूर प्रकरणे			वितरीत प्रकरणे		
	प्रकल्प संख्या	मार्जिन मनी रक्कम	रोजगार	प्रकल्प संख्या	मार्जिन मनी रक्कम	रोजगार	प्रकल्प संख्या	मार्जिन मनी रक्कम	रोजगार
२०१७-१८	३४१८	६८३५.५६	२७३४४	५२१९	१३०५९.९५	४१७५२	३३२९	८६७१.८५	२९९४४
२०१८-१९	३६४०	१०८३३.६०	२९१२०	५१४०	१४११४.९५	४११२०	५४१८	१४८०९.१७	४२६०८
२०१९-२०	४१४७	१२४४२.०२	३३१७६	३६०५	९३६३.६६	२८८४०	३६८५	९१८०.५४	२९४८०
२०२०-२१ (दि. ३१.०९. २०२० पर्यंत)	४१०९	१२६८७.६७	३२८७२	७३२	२२५८.१४	५८५६	१०२३	२५८२.९३	८१८४
२०२०-२१	४१०९	१२६८७.६७	३२८७२	३८६७	१०८९५.८१	३०९३६	३०७०	८७२०.७०	२४५६०
२०२१-२२ (दि. ९.०२. २०२२ पर्यंत)	४१०९	१३३६८.७५	३५६३२	३७२९	११६७८.१८	२९८३२	२३९१	८२७३.१०	१९१२८

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (पीएमईजीपी):

मा. पंतप्रधान डॉ. मनमोहनसिंग यांनी १५ ऑगस्ट २००८ या भारतीय स्वातंत्र्यांच्या ६१ व्या वर्धापनदिनी सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्यम मंत्रालय, भारत सरकारतर्फे सूक्ष्म उद्यम उभारणीसाठी पहिल्या पिढीच्या उद्योजकांना सक्षम बनविणारी पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम ही नवी योजना जाहिर केली आहे.

जिल्हा उद्योग केंद्राकडे कार्यान्वित असलेली पंतप्रधान रोजगार निर्मिती योजना व खादी व ग्रामोद्योग आयोगाची आर. ई. जी. पी. योजना या दोन्ही योजना एकत्रित करून ही नवीन योजना कार्यान्वित करण्यात आली आहे.

अ) उद्देश :- ग्रामीण भागातील रोजगार वाढीस मदत. ग्रामीण व शहरी क्षेत्रातील गरजू लोकांना रोजगार व सशिक्षित बेरोजगारांना स्वयंरोजगाराची संधी उपलब्ध करून देणे. खेडयापाडयातून शहराकडे येणाऱ्या बेरोजगार युवकांचे व पारंपारिक कारागिरांचे स्थलांतर थांबविणे.

ब) योजने अंतर्गत उद्योगाची व्याख्या : -

खादी आयोगाने ठरविलेल्या नकारात्मक उद्योगाव्यतिरिक्त सर्व उद्योग या योजनेच्या लाभासाठी पात्र आहेत.

नकारात्मक उद्योग यादी :- मांस प्रक्रिया, कॅनींगशी संबंधित उद्योग बीडी, पान सिगार तंबाखू हॉटेल, धाबा त्यामध्ये मद्य विक्री होते, शेती पिके चहा कॉफी रबर शेती रेशीम हॉर्टिकल्चर फुलशेती पशुपालन कुक्कुट पालन इ.

क) ग्रामोद्योगाच्या कार्यक्षेत्राची गावाची, ग्रामीण भागाची व्याख्या :

महसूल दस्तऐवजात नमूद असलेले गाव म्हणून नोंद असलेले गाव २०००० चे आतील लोकसंख्या असलेले गाव शहर परंतू ज्याची लोकसंख्या २०००० चे आतील आहे असे गाव ग्रामीण भाग म्हणून वर्गीकरण करण्यांत आले असून यानुसार लाभ होण्यास योग्य आहे.

ड) लाभार्थीची पात्रता :

१. १८ वर्षांवरील वैयक्तिक व्यक्ती लाभार्थी राहिल.

२. उत्पन्न मर्यादा लागू नाही.

३. कमीत कमी ७ वी पास पाच लाखाचे वरील प्रकरणासाठी.

४. फक्त नवीन प्रकल्पांसाठी अर्थसहाय्य देण्यात येईल. कार्यरत युनिट्सला कोणतेही अर्थसहाय्य देण्यात येणार नाही.

५. स्वंयसहाय्यता बचत गट पात्र आहेत.

६. १८६० च्या कायद्या अन्वये स्थापन झालेली संस्था, विश्वस्त संस्था (धर्मादाय आयुक्त नोंदणीप्राप्त) १९६० अन्वये स्थापन सहकारी संस्था.

७. अर्ज करण्याची पध्दत :- अर्ज ऑनलाईन कार्यप्रणालीद्वारे — पीएमईजीपी ई-पोर्टलवर

www.kviconline.gov.in_pmegp online application

इ) पी एम ई जी पी अंतर्गत अर्थसहाय्याचे वर्गीकरण

या योजनेअंतर्गत उत्पादन उद्योगासाठी २५ लाख मर्यादा व सेवा उद्योगासाठी १० लाख कर्ज सहाय्य मर्यादा आहे. खाली दर्शविण्यात आल्याप्रमाणे अर्थसहाय्य वर्गवारी आहे. या योजनेअंतर्गत देण्यात येणा-या मार्जिन मनीचा स्तर पुढील प्रमाणे असेल.

पीएमईजीपी अंतर्गत लाभार्थीचे गट	उद्योजकाचा स्वतःचा सहभाग	बॅक कर्ज		मार्जिन मनीचे दर (प्रकल्प खर्चाचा)	
		शहरी	ग्रामीण	शहरी	ग्रामीण
१) सर्वसाधारण	१० टक्के	७५ टक्के	६५ टक्के	१५ टक्के	२५ टक्के
२) विशेष (अनु.जाती/अनु.जमाती इतर मागासवर्गीय/महिला/माजीसैनिक/ शारिरीकदृष्टया अपंग/ एनईआर/डोंगरी आणि सीमा भागातील धरुन	५ टक्के	७० टक्के	६० टक्के	२५ टक्के	३५ टक्के

दुबार कर्ज प्रकल्प

- उत्पादन प्रक्रिया असलेले उद्योग :- जास्तीत जास्त प्रकल्प किंमत रु. १.०० कोटी.
- व्यवसाय व सेवा उद्योग :- जास्तीत जास्त प्रकल्प किंमत रु. २५.०० लाख.

पीएमईजीपी अंतर्गत कार्यरत युनिटच्या वाढीसाठी दुबार कर्ज प्रकल्प	स्वगुंतवणूक (प्रकल्प किंमतीच्या)	अनुदानाचा दर (प्रकल्प किंमतीच्या)
सर्व संवर्गांसाठी	१० टक्के	१५ टक्के

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ व खादी व ग्रामोद्योग आयोग यांच्यामार्फत ग्रामीण भागात व जिल्हा उद्योग केंद्र यांच्या मार्फत शहरी व ग्रामीण भागात स्वतंत्रपणे राबविण्यात येत आहे.

सन २०२२-२३ चा प्रारुप आराखडा

राज्यस्तरीय योजना

विभागाचे नांव:- महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित

GN-2, GN-3 (रु. लाखात)

अ.क्र.	योजनेचे नांव	लेखाशीर्ष	उद्दिष्ट शीर्ष	सन २०२२-२३ चा प्रस्तावित नियतव्यय Demand	सन २०२२-२३ प्रस्तावित उद्दिष्टे	मागणी केल्याची कारणे
१	२	३	४	५	६	७
१	हस्तव्यवसाय उद्योगाचा विकास	के-७२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	(००)(०२) (२८५१०५६७)	५००	५५० लाभार्थी ९ प्रदर्शने	(१) हस्तकला कारागीरांसाठी हस्तकला वस्तू तयार करण्याचे प्रशिक्षण आयोजित करणे. (२) हस्तकला वस्तूंच्या विक्रीस प्रोत्साहन देण्यासाठी प्रदर्शनाचे आयोजन करणे
२	औद्योगिक प्रदर्शनात व व्यापारी जत्रेत भाग घेणे	के-७२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	२८५१०३९८	५००	१ प्रदर्शन ५० कारागीर/ उद्योजक	भारत आंतरराष्ट्रीय व्यापार मेळा २०२१ दरम्यान शासनाच्या वतीने महाराष्ट्र दालनाचे आयोजन करणे.
३	काथ्या उद्योग, उबवण, संशोधन व विकास केंद्र	के-९ए ४८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग यावरील भांडवली खर्च	(००) (०१) (४८५११३८९)	१००		काथ्या उद्योग, उबवण, संशोधन व विकास केंद्रच्या बांधकामासाठी
४	काथ्या उद्योग, प्रशिक्षण कार्यक्रम, बाजारपेठ विकास व विपणन	के-७,२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	(००) (०१) (२८५१६६३६)	२५०	१२५० प्रशिक्षणार्थी ५ प्रदर्शनात भाग घेणे	राज्यातील काथ्या उद्योगाच्या प्रसारासाठी उद्योजकता विकास व कौशल्यावर आधारित प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे. काथ्या उद्योजकांच्या वतीने प्रदर्शनात भाग घेणे.
					१३५०	

महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित
वार्षिक कार्यक्रम सन २०२२-२०२३

(रु. लाखात)

योजनेचे नाव व लेखाशीर्ष	हस्तकला उद्योगाचा विकास (मागणी क्र. के-७,२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग (००)(०२)(२८५१०५६७))	अंदाजित खर्च	भौतिक उदिदष्ट्ये
	(१) पैठणी साडीचे विणकाम प्रशिक्षण आयोजित करणे. — या योजनेअंतर्गत पैठणी साडीच्या विणकामाचे प्रशिक्षण पैठण व अहमदनगर येथे आयोजित करण्याचे प्रस्तावित आहे. यामध्ये एकूण ५० प्रशिक्षणार्थीना पैठणी विणकामाचे प्रशिक्षण देण्यात येणार असून या प्रशिक्षणाचा मुख्य उददेश नवीन कारागीरांना विणकामाचे प्रशिक्षण देवून त्यांना स्वयंरोजगार मिळवून देणे हा आहे. या प्रशिक्षणाच्या खर्चामध्ये प्रशिक्षणार्थीचे विद्यावेतन, कच्चा माल, मास्टर ट्रेनर चे शुल्क,प्रवास खर्च, इतर प्रशासकीय खर्च व इतर अनुषंगिक खर्चाचा समावेश आहे. या दोन्ही प्रशिक्षणाचा कालावधी ६ महिन्याचा असेल.	२०	६० प्रशिक्षणार्थी
	(२) पैठणी कलेचा वापर करून १० प्रकारची नवीन उत्पादने व पैठणी फॅब्रिक्स वापरून तयार करणे.— पैठणी विणकाम कलेचा वापर करून दैनदिन वापरासाठी विविध वस्तू तयार करता येतात. या वस्तूंना बाजारात मोठया प्रमाणात मागणी आहे. तसेच पैठणी साडयांच्या पारंपारिक डिझाईन व्यतिरिक्त नवीन डिझाईन विकसित करून त्या डिझाईननुसार साडया तयार केल्यास या साडयांच्या विक्रीमध्ये वाढ होण्यास मदत होईल. यासाठी पैठणी विणकाम कलेचा वापर करून त्यापासून नवीन उत्पादने व पैठणी साडीची नवीन डिझाईन, विकास आयुक्त हस्तकला, भारत सरकार यांच्याकडे एम्पॅनल डिझायनरच्या मदतीने विकसित करून आहे ते तयार करण्याचे प्रशिक्षण कारागीरांना देणे. या खर्चामध्ये डिझायनरचे शुल्क, प्रशिक्षणार्थीचे विद्यावेतन, कच्चा माल, मास्टर ट्रेनर चे शुल्क,प्रवास खर्च, इतर प्रशासकीय खर्च व इतर अनुषंगिक खर्चाचा समावेश आहे.	२०	१० प्रकारची उत्पादने ६० लाभार्थी
	(३) पैठणी विणकाम करणाऱ्या कारागीरांच्या कल्याणासाठी खालील प्रमाणे प्रस्तावित करण्यात येत आहेः— पैठणी विणकाम करणाऱ्या कारागीरांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर महिला कारागीर कार्यरत आहेत. या कारागीरांना सातत्याने विणकाम केल्यामूळे शारीरिक समस्या उद्‌भवतात त्यासाठी या कारागीरांची नियमीत वैद्यकीय तपासणी करणे आवश्यक आहे. या कारागीरांच्या वैद्यकीय तपासणीसाठी व आवश्यक ती साधने (उदा. चष्मा) पुरविण्यासाठी निधीची आवश्यकता आहेः	५	
	(४) हस्तकला वस्तूंच्या समूहाचा विकास खालील हस्तकला समूहांच्या विकासासाठी यापूर्वी डीएसआर बनविणे व प्रशिक्षण देण्यात आले आहे. या योजनेअंतर्गत खालील बाबींसाठी निधीची आवश्यकता आहे :- (१) बंजारा विविंग आर्ट क्लस्टर, किनवट, जिल्हा नांदेड (२) वूड कार्विंक क्लस्टर, गडचिरोली, जिल्हा गडचिरोली	२४५	३०० लाभार्थी

तक्ता चालू

(रु. लाखात)

योजनेचे नाव व लेखाशीर्ष	हस्तकला उद्योगाचा विकास (मागणी क.के-७,२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग (००)(०२)(२८५१०५६७))	अंदाजित खर्च	भौतिक उदिदष्ट्ये
	(३) लेदर हँडिक्राफट् कलस्टर, कोल्हापूर,जिल्हा कोल्हापूर (४) बांबू क्लस्टर, चंद्रपूर, जिल्हा चंद्रपूर (५) वारली पेंटिंग, पालघर (६) चित्रकथी पेंटिंग, सिंधुदुर्ग (७) तांब्यांची भांडी, धुळे (८) दरी क्लस्टर, अमरावती		
	वरील हस्तकला समूहांच्या विकासासाठी या योजनेअंतर्गत खालील बाबींसाठी निधीची आवश्यकता आहे.		
	(१) सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करणे (२) समूहाच्या विकासासाठी व्यापार वृध्दी सेवा पुरविणे (३) या हस्तकला वस्तूंसाठी सामूहिक उत्पादन केंद्र सुरू करणे		
	वरील समूहातील कारागीरांमार्फत बनविण्यात येणा-या निरनिराळया वस्तूंची मागणी मोठ्या प्रमाणात असल्यामुळे त्याची निर्मिती व्यावसायिक स्वरूपात होणे आवश्यक आहे. त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात रोजगार निर्मिती होईल. या वस्तूंचे उत्पादन करण्यासाठी उत्पादन केंद्रे उभारण्यासाठी व निरनिराळी उपकरणे, यंत्रसामुग्री, कच्चा माल व जागेचे नियोजन करण्यासाठी		
	(५) **हस्तकलेच्या वस्तूंच्या विक्रीस प्रोत्साहन देण्यासाठी हस्तकला कारागीराच्या वतीने इतर राज्यातील प्रदर्शनात भाग घेणे.**	६०	५० हस्तकला कारागीर
	पैठणी व हस्तकलेच्या वस्तूंच्याविक्रीस प्रोत्साहन देण्यासाठी भारत सरकारच्या सिल्क बोर्ड, विकास आयुक्त (हातमाग), सुरजकुंड मेळा तसेच इतर राज्यांनी आयोजित केलेल्या हातमाग व हस्तकलांच्या प्रदर्शनात भाग घेणे. तसेच राज्यातील हस्तकलेच्या वस्तूंना इतर राज्यात विक्रीसासाठी प्रोत्साहन देण्यासाठी इतर राज्यात आयोजित हस्तकलेच्या तीन प्रदर्शनात हस्तकला कारागीरांच्या वतीने भाग घेण्यात येईल. यासाठी गाळयाचे भाडे, प्रसिद्धी व प्रचार साहित्य, भाग घेण्यासाठी प्रवास भत्ता, राहण्याचा खर्च व वाहतूकीचा खर्च तसेच इतर अनुषंगीक खर्च या निधीतून करण्यात येईल. वर्षभरात देशातील एकूण ५ प्रदर्शनात भाग घेण्याचे प्रस्तावित आहे.		
	(६) राज्यातील हातमाग व हस्तकलेच्या वस्तूंच्या विक्रीसाठी राज्यामध्ये हस्तकला प्रदर्शनाचे आयोजन करणे.	१००	३०० हस्तकला कारागीर
	राज्यातील हातमाग व हस्तकलेच्या वस्तूंच्या विक्रीस प्रोत्साहन देण्यासाठी राज्यातील विभागीय तसेच जिल्ह्याच्या ठिकाणी हस्तकलेच्या वस्तूंचे प्रदर्शन आयोजित करणे. यामध्ये विभागीय स्तरावर कमीत कमी १०० गाळयांचे प्रदर्शन आयोजित करणे व जिल्हास्तरावर ५० गाळयांचे प्रदर्शन आयोजित करणे. या खर्चामध्ये गाळा उभारणी,		

तक्ता चालू

(रु. लाखात)

योजनेचे नाव व लेखाशीर्ष	हस्तकला उद्योगाचा विकास (मागणी क.के-७,२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग (००)(०२)(२८५१०५६७))	अंदाजित खर्च	भौतिक उदिदष्ट्ये
	प्रसिद्धी व प्रचार साहित्य, भाग घेण्यासाठी कारागीरांना देण्यात येणारा प्रवास भत्ता, राहण्याचा खर्च व वाहतूकीचा खर्च तसेच इतर अनुषंगीक खर्च या निधीतून करण्यात येईल. वर्षभरात राज्यामध्ये एकूण २ जिल्हास्तरावर व २ विभागीय स्तरावर प्रदर्शन आयोजित करण्याचे प्रस्तावित आहे.		
	(७) **राज्यातील हस्तकला व पैठणी साडीची प्रचार व प्रसिद्धी करणे**	५०	
	राज्यातील हस्तकला कारागीरांनी तयार केलेल्या वस्तूंच्या विक्रीस प्रोत्साहन देण्यासाठी त्यांनी तयार केलेल्या वस्तूंना सोशल मिडीया (फेसबुक, इन्स्टाग्राम इ.) वर प्रसिद्धी देवून त्यांचा प्रचार करणे. तसेच राज्यातील हस्तकला कारागीरांच्या वस्तू व पैठणी साडी यांची इतर मिडीया जसे वर्तमानपत्रे, टी.व्ही तसेच इतर प्रसिद्धीच्या माध्यमातून प्रसिद्धी देण्यासाठी निधीची आवश्यकता आहे. या खर्चात सोशल मिडीयामार्फत प्रसिद्धीसाठी सल्लागार संस्थेची नेमणूक करणे, वर्तमानपत्रे व टी.व्ही वर प्रसिद्धी देण्यासाठी संस्थेची नेमणूक करणे तसेच याप्रसिद्धीसाठी विविध संस्थांचे शुल्क याचा समावेश आहे.		
	एकूण (अ)	५००	

योजनेचे नाव व लेखाशीर्ष	औद्योगिक प्रदर्शनात व व्यापारी जत्रेत भाग घेणे (मागणी क. के–७,२८५१,ग्रामोद्योग व लघुउद्योग (००)(०३)(२८५१०३९८))	अंदाजित खर्च	भौतिक उदिदष्ट्ये
	भारत आंतरराष्ट्रीय व्यापार मेळयादरम्यान महाराष्ट्र दालनाचे आयोजन	५००	१ प्रदर्शन ५० कारागीर व उद्योजक
	भारत व्यापार वृध्दी संस्था, नवी दिल्ली यांच्यामार्फत दरवर्षी दि. १४ ते २७ नोव्हेंबर या कालावधीत प्रगती मैदान, नवी दिल्ली येथे भारत आंतरराष्ट्रीय व व्यापार मेळयाचे आयोजन केले जाते. या मेळयादरम्यान महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने भारत व्यापार वृध्दी संस्था यांनी निश्चित केलेल्या विषयानुरूप महाराष्ट्र दालनाचे आयोजन महामंडळामार्फत करण्यात येते. या मेळयादरम्यान दरवर्षी दालनाची सजावट, भारत व्यापार वृध्दी संस्थेचे अनुज्ञाप्ती शुल्क, भाग घेणारे कारागीर, उद्योजक यांच्या निवासाचा व वाहतूकीचा खर्च, या मेळयादरम्यान सादर करण्यात येणाऱ्या सांस्कृतिक कार्यक्रमाचा खर्च व इतर प्रशासकीय खर्चाचा समावेश या मेळाव्याच्या आयोजनासाठी लागणाऱ्या खर्चामध्ये समाविष्ट आहे.		
	सन २०२१-२२ मध्ये आयोजित भारत आंतरराष्ट्रीय व्यापार मेळयादरम्यान महाराष्ट्र दालनाच्या आयोजनासाठी सदर निधीतून खर्च करण्यात येईल.		
	एकूण (ब)	५००	

तक्ता चालू

(रु. लाखात)

योजनेचे नाव व लेखाशीर्ष	काथ्या उद्योग, उबवण, संशोधन व विकास केंद्र (मागणी क.के-९, ४८५१,ग्रामोद्योग व लघुउद्योग यावरील भांडवली खर्च (००)(०१) (४८५११३८९))	अंदाजित खर्च	भौतिक उदिदष्ट्ये
	या योजनेअंतर्गत काथ्या उद्योग, उबवण, संशोधन व विकास केंद्राच्या इमारतीच्या बांधकामासाठी वास्तूविशारदाची नेमणूक करणे, इमारतीचा आराखडा व अंदाजपत्रक तयार करणे, संबंधित विभागाकडून इमारतीच्या बांधकामासाठी परवानग्या प्राप्त करणे इ. कामांसाठी आवश्यक निधी	१००	
	एकूण (क)	१००	
योजनेचे नाव व लेखाशीर्ष	काथ्या उद्योग, प्रशिक्षण कार्यक्रम, बाजारपेठ विकास व विपणन (मागणी क्र. के-७,२८५१,ग्रामोद्योग व लघुउद्योग (००)(०१) (२८५१६६३६))	अंदाजित खर्च	भौतिक उदिदष्ट्ये
	या योजनेअंतर्गत काथ्या उद्योग सुरु करु इच्छिणाऱ्या उद्योजकांना कौशल्य विकास व उद्योजकता विकासासाठी निवासी व अनिवासी प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे आयोजन करणे. काथ्या उद्योग घटकांनी तयार केलेल्या विविध उत्पादनांना व बाजारपेठ मिळवून देण्यासाठी त्यांच्यावतीने प्रदर्शनात भाग घेणे. काथ्या उत्पादनाच्या प्रचारासाठी प्रदर्शनांचे आयोजन करणे या बाबींसाठी निधीची आवश्यकता आहे.	२५०	१२५० प्रशिक्षणार्थी व व ५ प्रदर्शनात भाग घेणे
	एकूण (ड)	२५०	
	एकूण (अ)+(ब)+(क)+(ड)	१३५०	

उद्योग संचालनालय,
साप्रोयो (औपासु) शाखा
दिनांक :- २५/११/२०२१

औद्योगिक गुंतवणूक व पायाभूत सुविधा विकास

महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मधील उद्दिष्टे साध्य करण्याकरीता महाराष्ट्र औद्योगिक विकासाला चालना देण्यासाठी महाराष्ट्र औद्योगिक पायाभूत सुविधांच्या विकासाकरीता विविध संस्थाकडून उभारण्यात येत असलेल्या पायाभूत सुविधांचे नियोजन एकत्रितपणे करण्याच्या उद्देशाने, शासन निर्णय दिनांक ०७ मार्च, २०१९ मधील परिच्छेद क्र. ३ अन्वये औद्योगिक पायाभू सुविधा विकसित करण्यासाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ समर्पित यंत्रणा म्हणून कार्यरत राहील. तसेच परिच्छेद क्र.३.३ नूसार निर्णायक औद्योगिक पायाभूत सुविधा निधी मध्ये वाढ करून या धोरणाच्या कालावधीत रु. १००० कोटी इतक्या वाढीव संचितासह चालू राहील. या निधीचा वापर अंतिम टप्प्यापर्यंतच्या पायाभूत सुविधांची जोडणी देण्यासाठी आणि विद्युत जाळे, सांडपाणी प्रक्रीया संच, रस्ते इत्यादी सारख्या औद्योगिक पायाभूत सुविधांच्या निर्मिती आणि उन्नतीसाठी केला जाईल. औद्योगिक समुह आणि विविध औद्योगिक उद्यानाच्या पायाभूत सुविधांसाठी मागील धोरणात नमूद केल्याप्रमाणे मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती निधीची मंजूरी व व्यवस्थापक करेल. राज्य शासन कार्यक्रमावरील खर्चा अंतर्गत धोरण कालावधीत अर्थसंकल्पिय तरतूदीद्वारे टप्याटप्याने निधी उपलब्ध करून देईल.

महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण-२०१९ नूसार राज्यातील महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, खाजगी औद्योगिक क्षेत्र तसेच सहकारी औद्योगिक वसाहती इत्यादी क्षेत्रातील उद्योग क्षेत्रात पायाभूत सुविधांचा विकास व्हावा, तसेच आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा उपलब्ध व्हाव्यात म्हणून महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, महाराष्ट्र विद्युत वितरण कंपनी, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, जिल्हा परिषद, महानगरपालिका इत्यादी सारख्या कार्यान्वयन यंत्रणामार्फत आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा पुरविणे व त्या अनुषंगाने उद्योगाचा विकास तसेच नवीन उद्योग उभारणीकरीता मदत करणे हा योजनेचा मुख्य उद्देश आहे.

. वार्षिक कार्यक्रम सन-२०२०-२१ साठी रु.२५००.०० लक्ष नियतव्यव मंजूर करण्यात आला होता. सदर नियतव्यय नूसार १ औद्योगिक घटकांना विकास घटकास एक्सप्रेस फिडर आणि ३ औद्योगिक घटकांना पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्पासाठी रु.१८७५.०० लक्ष मंजूर करण्यात आले आहे.

वार्षिक योजना सन-२०२१-२०२२ करीता प्रारूप आराखडा रु. ३०००.०० लक्षाची मागणी करण्यात आलेली आहे.

Industrial Infrastructure Development to enhance Industrial Development of State

The State Government has set up a Critical Industrial Infrastructure Fund to provide the last mile infrastructure for industries. An initial corpus of Rs.100,000/- lakhs has been sanctioned by the Government for this purpose. The State Level Committee under Package Scheme of Incentives will review and monitor the project implementation. Multiple state-level nodal agencies namely, MIDC, MSEDCL, MMRD, PWD, Irrigation, MAHAGENCO, etc. are involved in infrastructure planning and development. To synchronize their efforts in an integrated manner so as to plan and create necessary industrial infrastructure, the Committee on Industrial Infrastructure Development for Maharashtra (CIID) has been set up. The Committee headed by the Chief Secretary will be the sanctioning authority for the truck infrastructure project.

For Annual Plan 2020-21, an outlay of Rs.2500.00 lakhs was sanctioned for 4 Infrastructure project in state.

शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय, मुंबई

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना		...	...	...	११९
एकूण अर्थसंकल्पीय तरतुदींचा प्रधान शीर्षवार व कार्यक्रमनिहाय तपशील		...	...	...	१२१
कार्यक्रम —					
(१)	संचालन आणि प्रशासन	...	...	...	१२२
	(एक) प्रास्ताविक	...	...	...	१२२
	(दोन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण	...	...	...	१२२
	(तीन) वित्तीय आवश्यकता	...	...	...	१२२
(२)	लेखनसामग्रीची खरेदी व पुरवठा	...	...	...	१२४
	(एक) प्रास्ताविक	...	...	...	१२४
	(दोन) वित्तीय आवश्यकता	...	...	...	१२४
	(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण	...	...	...	१२७
(३)	शासकीय मुद्रणालये	...	...	...	१३४
	(एक) प्रास्ताविक	...	...	...	१३४
	(दोन) वित्तीय आवश्यकता	...	...	...	१३४
	(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण	...	...	...	१३९
(४)	शासकीय प्रकाशने	...	...	...	१५९
	(एक) प्रास्ताविक	...	...	...	१५९
	(दोन) वित्तीय आवश्यकता	...	...	...	१५९
	(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण	...	...	...	१६१
(५)	इतर मार्गांनी केलेले मुद्रण	...	...	...	१६३
	(एक) प्रास्ताविक	...	...	...	१६३
	(दोन) वित्तीय आवश्यकता	...	...	...	१६३
	(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण	...	...	...	१६४
(६)	इतर खर्च (शिकाऊ उमेदवारांचे प्रशिक्षण)	...	...	...	१६६
	(एक) प्रास्ताविक	...	...	...	१६६
	(दोन) वित्तीय आवश्यकता	...	...	...	१६६
	(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण	...	...	...	१७०
(७)	संघटनीय तक्ता व कर्मचारीविषयक गोषवारा	...	...	...	१७१

प्रस्तावना

शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय हे महाराष्ट्र शासनाच्या उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली आहे. महाराष्ट्र शासनाचे मुद्रणाचे काम, शासकीय प्रकाशनांची विक्री तसेच शासकीय कार्यालयांना लेखनसामग्रीचा व प्रमाण नमुन्यांचा पुरवठा करणे ही संचालनालयाची कार्ये आहेत. हे संचालनालय शासकीय कार्यालयांना दैनंदिन कार्यासाठी अत्यावश्यक असणारी सामग्री व सेवा उपलब्ध करून देते.

२. मुद्रण हे संचालनालयाचे प्रमुख व अत्यंत महत्त्वाचे कार्य आहे. शासकीय कार्यालयांची छपाईची गरज शक्य तितक्या शीघ्र गतीने पुरी करणे हे या विभागाचे मूलभूत ध्येय आहे. हे करीत असताना मुद्रणाचा सर्वोत्कृष्ट दर्जा राखणे, जाणीवपूर्वक मुद्रणकलेतील गुणवत्तेचा आधुनिकीकरणाच्या माध्यमातून विकास साधणे आणि त्याचबरोबर उत्पादनांचे प्रमाणही सर्व स्तरांवर ठेवणे हे या संचालनालयाचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.

३. वार्षिक वित्तीय विवरणपत्र म्हणजे अर्थसंकल्प, संबंधित विभागाला कराव्या लागणाऱ्या खर्चाच्या बाबींसाठी जी रक्कम त्या विभागाच्या स्वाधीन करण्यात येते त्यासंबंधीची माहिती देते. त्यामध्ये अशा कार्यक्रमांपासून अपेक्षिलेले परिणाम आणि उपयोगात आणलेली साधनसंपत्ती व त्यापासून मिळालेले परिणाम यांचे परस्पर संबंध दर्शविण्यात येत नाहीत. अर्थसंकल्पामध्ये कार्यक्रम पार पाडण्यासाठी निधीच्या नियत वाटपाच्या रूपाने साधनांची तरतूद केलेली असते, तर कार्यक्रम अंदाजपत्रकात कार्यक्रम, नेमून दिलेले काम व साध्य केलेली उद्दिष्टे यांचा तपशील देण्यात येतो. कार्यक्रम अंदाजपत्रकात खर्च केलेल्या रकमांच्या तपशिलापेक्षा करावयाच्या कामांना विशेष महत्त्व देण्यात येते आणि म्हणून व्यवस्थापकीय नियंत्रण व नियोजनासाठी वित्तीय जबाबदारी असण्याची आवश्यकता आहे.

४. मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालयाची महाराष्ट्र राज्यात विविध ठिकाणी असलेली शासकीय मुद्रणालये, शासनाचे सर्व मुद्रण काम पाहतात. तसेच निरनिराळ्या ठिकाणी असलेली लेखनसामग्री भांडारे व टंकलेखन यंत्र कर्मशाळा यांजकडून लेखनसामग्रीचे, टंकलेखन यंत्राचे संधारण केले जाते. संचालक, मुद्रण व लेखनसामग्री यांच्याकडे सोपविण्यात आलेली कामे खालीलप्रमाणे आहेतः—

(१) संचालन व प्रशासन.

(२) लेखनसामग्रीची खरेदी व पुरवठा.

(३) नमुन्यांचे मुद्रण, साठवण व वितरण.

(४) शासकीय मुद्रणालये.

(५) शासकीय प्रकाशने.

(६) इतर मार्गांनी मुद्रणाकरिता केलेले खर्च.

(७) शिकाऊ उमेदवारांचे प्रशिक्षण.

प्रत्येक कार्यक्रमाचे पुढीलप्रमाणे चार विभाग करण्यात आले आहेतः—

(१) प्रास्ताविक.

(२) वित्तीय आवश्यकता आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

(३) कार्यभाराचा गोषवारा

(४) कर्मचारीविषयक गोषवारा.

वित्तीय आवश्यकतांसंबंधीच्या विभागाचे तीन भागांमध्ये वर्गीकरण केले आहे ते असेः—

कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण.—खर्चाचा उद्देश दर्शविणे.

उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण.—कोणत्या पद्धतीने खर्च करण्यात आला हे दर्शविणे.

साधनसामग्रीनिहाय वर्गीकरण.—निधीकरिता ज्या प्रधान लेखाशीर्षाखाली तरतूद करण्यात आली ते प्रधान लेखाशीर्ष दर्शविणे.

५. मुख्यतः संधारण विभागाच्या स्वरूपाच्या या मुद्रण विभागात मुद्रणालयांनी केलेल्या वेगवेगळ्या कामांचे प्रमाण ठरवणे अवघड आहे असे दिसून येते. या विभागातील प्रत्यक्ष उत्पादन व उत्पादकता यांचे मोजमाप घेताना बऱ्याच तांत्रिक अडचणी उद्भवतात. मुद्रणाचे प्रत्येक काम वेगवेगळ्या स्वरूपाचे असते. त्यातील कामाचे स्वरूप, रंगसंगती, लेखकाने दर्शविलेल्या दुरुस्त्या, इत्यादींमुळे त्यांचे नेहमीच्या तंत्राने मोजमाप करता येत नाही. शासनाच्या आवश्यकतेनुसार कामाचे अग्रक्रम सतत बदलत असतात व त्यामुळे मनुष्यबळ व यंत्रे यांना एक काम पुरे करताना दुसरे काम द्यावे लागते. या सर्व घटकांमुळे कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे खास करून अपेक्षित असलेले प्रमाण ठरविणे कठीण होते.

समग्र कार्यक्रम

शासनाच्या खर्चातील काटकसरीची मार्गदर्शक तत्त्वे लक्षात घेऊन शासकीय कार्यालयांची जास्तीत जास्त गरज भागविली जाईल यादृष्टीने योग्य लक्ष पुरविण्याचे या विभागाकडून प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

मुद्रण उद्योगामध्ये आता फार मोठ्या प्रमाणात आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर सर्वत्र होत आहे. या विभागानेही काळाची गरज लक्षात घेऊन तंत्रशास्त्रविषयक प्रगती व विकास साध्य करण्यासाठी राज्यातील आठही शासकीय मुद्रणालयांचे आधुनिकीकरण करण्याचा व्यापक कार्यक्रम सुरू केला असून अक्षर मुद्रण पद्धत कालबाह्य झाल्याने ती बंद करण्यात आला असून संगणक आधारित जुळणी व प्रतिरुप मुद्रण पद्धतीचा वापर करण्यात आलेला आहे, ज्यामुळे शासकीय मुद्रणालये उत्पादन तसेच दर्जा व गुणवत्ता या सर्व दृष्टीने बदलत्या जगाच्या गतीबरोबर राहू शकतील. शासकीय मुद्रणाचा दर्जा कसा आहे यावरून शासनाच्या प्रगतीचे मोजमाप सर्वत्र केले जाते. म्हणूनच, महाराष्ट्र शासनाच्या मुद्रणालयातील मुद्रणाचा दर्जा चांगला राखण्याच्या दृष्टीने या विभागाकडून सर्व पातळीवरून सतत प्रयत्न करण्यात येतात.

या विभागाने अद्यापही मुद्रण क्षेत्रातील आपले श्रेष्ठत्व कायम ठेवून बरीचशी दर्जेदार प्रकाशने, पुस्तिका, भिंत्तीपत्रके, चित्रे इत्यादी मुद्रित केली आहेत व शासकीय मुद्रणालये व विविध मुद्रण क्षेत्रातील आपले श्रेष्ठत्व खाजगी स्पर्धकांच्या तुलनेत बरोबरीचे राखण्यासाठी सतत प्रयत्नशील आहे.

महाराष्ट्र शासनाची २१ प्रकाशने आतापर्यंत आंतरराष्ट्रीय ग्रंथ प्रदर्शनासाठी निवडली गेली आहेत. हे महाराष्ट्रातील शासकीय मुद्रणालय़ांचे घवघवीत यश होय. अखिल भारतीय पातळीवर ज्या ज्या कलात्मक मुद्रण स्पर्धा होतात त्या स्पर्धांमध्ये खाजगी मुद्रणालयांशी सतत स्पर्धा करीत महाराष्ट्र शासनाच्या मुद्रणालयांनी आतापावेतो सुमारे ७० उत्कृष्ट मुद्रणाची पारितोषिके संपादन केली आहेत.

शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय

एकूण अर्थसंकल्प, सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ व अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ दर्शविणारे विवरणपत्र

(रुपये हजारांत/ Rs. in thousands)

		प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२२-२०२३		
अनुक्रमांक (१)	तपशील (२)	योजनेतर (३)	योजनांतर्गत (४)	एकूण (५)	योजनेतर (६)	योजनांतर्गत (७)	एकूण (८)	योजनेतर (९)	योजनांतर्गत (१०)	एकूण (११)	योजनेतर (१२)	योजनांतर्गत (१३)	एकूण (१४)
	२०५८, लेखनसामग्री व मुद्रण												
१	संचालन आणि प्रशासन	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०
२	लेखनसामग्री भांडाराची खरेदी व पुरवठा.	७१३४५	...	७१३४५	११९६६३	...	११९६६३	१०१६२९	...	१०१६२९	११३०११	...	११३०११
३	नमुन्याचे मुद्रण, साठवण व विकास	१५८७९१	...	१५८७९१	२३६५१५	...	२३६५१५	१७९२११	...	१७९२११	१९००३१	...	१९००३१
	भारित	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४	शासकीय मुद्रणालये	१०५३७६६	...	१०५३७६६	१३१५९१०	...	१३१५९१०	१२३४४१८	...	१२३४४१८	१३६०८११	...	१३६०८११
५	इतर मार्गांनी केलेला मुद्रणाचा खर्च	१३१९	...	१३१९	१७८०	...	१७८०	१५२०	...	१५२०	१७८०	...	१७८०
६	शासकीय प्रकाशने ...	२१३३१	...	२१३३१	२९८२५	...	२९८२५	२५६७७	...	२५६७७	२८३९९	...	२८३९९
७	घसारा निधीकडून/कडे हस्तांतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	इतर खर्च — भारित	०	...	०	१००	...	१००	७५	...	७५	१००	...	१००
												...	
	इतर खर्च — दत्तमत	४१०	...	४१०	३९१३	...	३९१३	१६९७	...	१६९७	३२४२	...	३२४२
	एकूण—स्थूल — भारित	०	...	०	१००	...	१००	७५	...	७५	१००	...	१००
		...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण—स्थूल — दत्तमत	१४५५२४६	...	१४५५२४६	२१४२९०७	...	२१४२९०७	१८८३३७३	...	१८८३३७३	२१३१९९४	...	२१३१९९४
	एकूण—स्थूल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	वजा ...	१३०६	...	१३०६	०	...	०	०	...	०	०	...	०
	तपशील क्रमांक ३ ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	तपशील क्रमांक ४ ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण—वजा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	भारित ...	०	...	०	१००	...	१००	७५	...	७५	१००	...	१००
	दत्तमत ...	१४५३९४०	...	१४५३९४०	२१४२९०७	...	२१४२९०७	१८८३३७३	...	१८८३३७३	२१३१९९४	...	२१३१९९४
	एकूण—निव्वळ ...	१४५३९४०	...	१४५३९४०	२१४३००७	...	२१४३००७	१८८३४४८	...	१८८३४४८	२१३२०९४	०	२१३२०९४

(१) संचालन आणि प्रशासन

(एक) प्रास्ताविक

मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय, विभाग प्रमुख म्हणून कार्य करते. त्याची कार्ये खालीलप्रमाणे आहेतः—

(१) संचालन व प्रशासन.

(२) लेखनसामग्रीची खरेदी व पुरवठा.

(३) नमुन्यांचे मुद्रण, साठवण व वितरण.

(४) शासकीय मुद्रणालये.

(५) शासकीय प्रकाशने.

(६) इतर मार्गांनी मुद्रणाकरिता केलेले खर्च.

(७) शिकाऊ उमेदवारांचे प्रशिक्षण.

प्रत्येक कार्यक्रमाचे पुढीलप्रमाणे चार विभाग करण्यात आले आहेतः—

प्रास्ताविक.

वित्तीय आवश्यकता.

कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण.

कर्मचारीविषयक गोषवारा.

(दोन व तीन) कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

उत्पादन व वित्तीय नियंत्रणः आर्थिक, प्रशासकीय व उत्पादन निर्मिती या क्षेत्रावर संचालक, शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री यांचे नियंत्रण असते. त्यासाठी मुद्रणालयांचे उत्पादन व कार्यभार दर्शविणारे विवरणपत्र, कामगारांची अनुपस्थिती दर्शविणारे विवरणपत्र, मुद्रणालयातील कार्यभार दर्शविणारे विवरणपत्र, छपाईची प्रलंबित प्रकरणे दर्शविणारे विवरणपत्र ही सर्व विवरणपत्रे मुद्रणालयांतील कार्यक्षमता व उत्पादनाचे वाटप या दृष्टीने विहित केलेली आहेत.

मुद्रणालयांनी निरनिराळ्या घटकांचे व यावर केलेल्या खर्च पडताळण्याकरिता त्यांच्याकडून वार्षिक परिव्यय विवरणपत्रे मागितली जातात. ही विवरणपत्रे निरनिराळ्या घटकत्वांचा परिव्यय दर्शवितात.

सर्व मुद्रणालये व लेखनसामग्री भांडारे यांचेकडून वेळोवेळी प्रत्यक्ष केलेल्या कार्याचा मासिक अहवाल मागवून तो ठरवून दिलेल्या लक्ष्याबरोबर पडताळला जातो. या विवरणपत्रात दर्शविलेला कार्यभार व ठरविलेले लक्ष्य यावर बारीक लक्ष ठेवले जाते. जर ठरलेल्या लक्ष्याप्रमाणे कार्यभार न होता त्यात कमतरता आढळली तर योग्य असे मार्गदर्शन करून अपेक्षित लक्ष्य पूर्ण करण्याच्या दृष्टीने योग्य कार्यवाही करण्यात येते.

(दोन) **वित्तीय आवश्यकता**

तक्ता १

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)
(अ) कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण —												
मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय, मुंबई												
(१) संचालन आणि प्रशासन ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(अ) स्थूल ...	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०
वजा (—)—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(अ) निव्वळ ...	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०
(ब) उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण —												
मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय, मुंबई ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन ...	३९०७६	...	३९०७६	५०६८९	...	५०६८९	४७०६४	...	४७०६४	५०१८२	...	५०१८२
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१०९२०८	...	१०९२०८	३८४६१२	...	३८४६१२	२९२१५७	...	२९२१५७	३८४५३८	...	३८४५३८
एकूण—(ब) स्थूल ...	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०
वजा (—)—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(ब) निव्वळ ...	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०
(२) वित्त व्यवस्थेची साधने —												
क. मागणी क्र. प्रधान शीर्ष ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
के-३ २०५८ ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) स्थूल ...	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०
वजा (—)—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) निव्वळ ...	१४८२८४	...	१४८२८४	४३५३०१	...	४३५३०१	३३९२२१	...	३३९२२१	४३४७२०	...	४३४७२०

(२) लेखनसामग्रीची खरेदी व पुरवठा

(एक) प्रास्ताविक

शासकीय कार्यालयांना रोजच्या कामकाजाकरिता लेखनसामग्री पुरविणे अत्यावश्यक आहे. खालील लेखनसामग्रीच्या बाबी शासनाने ठरवून दिलेल्या परिमाणानुसार शासकीय कार्यालयांना पुरविल्या जातात. त्या खाली दिलेल्या एजन्सीमार्फत खरेदी केल्या जातात :—

(१) डायरेक्टर जनरल ऑफ सप्लाईज आणि डिस्पोझल्स, नवी दिल्ली यांनी निश्चित केलेल्या दर कराराद्वारा.

(२) मध्यवर्ती सामान खरेदी संघटना, उद्योग संचालनालय, महाराष्ट्र शासन यांनी निश्चित केलेल्या दर कराराद्वारा.

(३) संचालक, शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री, मुंबई यांचेकडून शा. नि., २ जानेवारी १९९२ मधील विहित पद्धतीनुसार.

खरेदी केलेल्या वस्तूंची संख्या—

		२०२०-२१	२०२१-२२	२०२२-२३
(१) लेखनसाहित्य	..	८५	८५	८५
(२) आरेखन	..	३९	३९	३९
(३) किरकोळ	..	१४	१४	१४
(४) निवडणूक सामग्री	..	..	..	..

मुंबई, पुणे, नागपूर, औरंगाबाद व कोल्हापूर येथील पाच भांडारांमार्फत लेखनसामग्रीचा साठा व पुरवठा होत असतो. कोल्हापूर येथील भांडार वगळता इतर लेखनसामग्री भांडारे सहायक संचालकांच्या नियंत्रणाखाली आहेत. कोल्हापूर येथील भांडार मात्र व्यवस्थापक, शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर यांच्या नियंत्रणाखाली आहे, तसेच मुंबई, पुणे, नागपूर, कोल्हापूर, औरंगाबाद, नाशिक व अकोला या कर्मशाळांतून शासकीय टंकलेखन यंत्रे व चक्रमुद्रित यंत्रे यांची दुरुस्ती व संधारण केले जाते.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता १

(रुपये हजारांत)

तपशील		प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प २०२२-२०२३		
		योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(१)		(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)
(अ) कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण—													
१ शासकीय लेखनसामग्री भांडार, मुंबई	...	१८९४७	...	१८९४७	४९५४५	...	४९५४५	३७३४९	...	३७३४९	३५४९१	...	३५४९१
२ शासकीय लेखनसामग्री भांडार, कोल्हापूर	...	९७४३	...	९७४३	१५१३०	...	१५१३०	१४३६२	...	१४३६२	१७८१५	...	१७८१५
३ शासकीय लेखनसामग्री भांडार, नागपूर	...	१६७३०	...	१६७३०	१९७२५	...	१९७२५	१९२५२	...	१९२५२	२२८७४	...	२२८७४
४ शासकीय लेखनसामग्री भांडार, औरंगाबाद	...	१८२३६	...	१८२३६	२२११२	...	२२११२	२०९५४	...	२०९५४	२३५६४	...	२३५६४
५ शासकीय लेखनसामग्री भांडार, पुणे	...	७६८९	...	७६८९	१३१५१	...	१३१५१	९७१२	...	९७१२	१३२६७	...	१३२६७
एकूण—(अ) स्थूल	...	७१३४५	...	७१३४५	११९६६३	...	११९६६३	१०१६२९	...	१०१६२९	११३०११	...	११३०११
´ÉVÉÉ(—) वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(+) निव्वळ	...	७१३४५	...	७१३४५	११९६६३	...	११९६६३	१०१६२९	...	१०१६२९	११३०११	...	११३०११

तक्ता १—चालू

(रुपये हजारांत)

तपशील (१)	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१ योजनेतर (२)	योजनांतर्गत (३)	एकूण (४)	अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२ योजनेतर (५)	योजनांतर्गत (६)	एकूण (७)	सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२ योजनेतर (८)	योजनांतर्गत (९)	एकूण (१०)	अर्थसंकल्प अंदाज, २०२२-२०२३ योजनेतर (११)	योजनांतर्गत (१२)	एकूण (१३)
(ब) उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण —												
(१) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, मुंबई												
वेतन ...	१८९४४	...	१८९४४	२६९३७	...	२६९३७	२१०००	...	२१०००	२२८६४	...	२२८६४
प्रवास खर्च ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	३	...	३	२२६०८	...	२२६०८	१६३४९	...	१६३४९	१२६२७	...	१२६२७
एकूण—(१) स्थूल ...	१८९४७	...	१८९४७	४९५४५	...	४९५४५	३७३४९	...	३७३४९	३५४९१	...	३५४९१
वजा (–) वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१) निव्वळ ...	१८९४७	...	१८९४७	४९५४५	...	४९५४५	३७३४९	...	३७३४९	३५४९१	...	३५४९१
(२) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, कोल्हापूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन ...	९५५७	...	९५५७	१४८०९	...	१४८०९	१४०६९	...	१४०६९	१४८०९	...	१४८०९
प्रवास खर्च ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१८६	...	१८६	३२१	...	३२१	२९३	...	२९३	३००६	...	३००६
एकूण—(२) स्थूल ...	९७४३	...	९७४३	१५१३०	...	१५१३०	१४३६२	...	१४३६२	१७८१५	...	१७८१५
वजा (–) वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२) निव्वळ ...	९७४३	...	९७४३	१५१३०	...	१५१३०	१४३६२	...	१४३६२	१७८१५	...	१७८१५
(३) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, नागपूर												
वेतन ...	१६६३१	...	१६६३१	१९४१९	...	१९४१९	१९०४९	...	१९०४९	२०१६२	...	२०१६२
प्रवास खर्च ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	९९	...	९९	३०६	...	३०६	२०३	...	२०३	२७१२	...	२७१२
एकूण—(३) स्थूल ...	१६७३०	...	१६७३०	१९७२५	...	१९७२५	१९२५२	...	१९२५२	२२८७४	...	२२८७४
वजा (–) वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३) निव्वळ ...	१६७३०	...	१६७३०	१९७२५	...	१९७२५	१९२५२	...	१९२५२	२२८७४	...	२२८७४

तक्ता १—समाप्त (रुपये हजारांत)

तपशील (१)	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२२-२०२३		
	योजनेतर (२)	योजनांतर्गत (३)	एकूण (४)	योजनेतर (५)	योजनांतर्गत (६)	एकूण (७)	योजनेतर (८)	योजनांतर्गत (९)	एकूण (१०)	योजनेतर (११)	योजनांतर्गत (१२)	एकूण (१३)
(४) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, औरंगाबाद—												
वेतन ...	१८०७६	...	१८०७६	२१७५८	...	२१७५८	२०६७०	...	२०६७०	२०६८६	...	२०६८६
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१६०	...	१६०	३५४	...	३५४	२८४	...	२८४	२८७८	...	२८७८
एकूण—(४) स्थूल ...	१८२३६	...	१८२३६	२२११२	...	२२११२	२०९५४	...	२०९५४	२३५६४	...	२३५६४
वजा—(–) वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(४) निव्वळ ...	१८२३६	...	१८२३६	२२११२	...	२२११२	२०९५४	...	२०९५४	२३५६४	...	२३५६४
(५) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, पुणे—												
वेतन ...	७५२०	...	७५२०	१२६९६	...	१२६९६	९३२२	...	९३२२	१०४१६	...	१०४१६
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१६९	...	१६९	४५५	...	४५५	३९०	...	३९०	२८५१	...	२८५१
एकूण—(५) स्थूल ...	७६८९	...	७६८९	१३१५१	...	१३१५१	९७१२	...	९७१२	१३२६७	...	१३२६७
वजा—(–) वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(५) निव्वळ ...	७६८९	...	७६८९	१३१५१	...	१३१५१	९७१२	...	९७१२	१३२६७	...	१३२६७
(क) वित्तव्यवस्थेची साधने— ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
क. मागणी क्र. प्रधान शीर्ष ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
के ३. २०५८ ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) स्थूल ...	७१३४५	...	७१३४५	११९६६३	...	११९६६३	१०१६२९	...	१०१६२९	११३०११	...	११३०११
वजा—(–) वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) निव्वळ ...	७१३४५	...	७१३४५	११९६६३	...	११९६६३	१०१६२९	...	१०१६२९	११३०११	...	११३०११

(तीन) कार्यभारांचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

(अ) खरेदी.—लेखनसामग्री, कागद, कच्चा माल, संयंत्रे व यंत्रसामग्री इत्यादी बाबींची खरेदी संचालनालयात केंद्रीभूत झालेली असून मागण्याचे कार्य ते निविदा स्वीकृती आणि मालाचा पुरवठा आदेश. मुख्य कार्यालयाकडून दिले जातात. तसेच, दर कंत्राटाद्वारा खरेदी केलेल्या बाबींचे पुरवठा आदेशसुद्धा मुख्य कार्यालयाकडून दिले जातात. तथापि, शासकीय मुद्रणालये व लेखनसामग्री भांडारे यांजकडे प्रत्यक्ष परस्पर माल पाठविला जातो व देय रक्कमसुद्धा त्यांच्यामार्फतच दिली जाते. कागदाची देय रक्कम मात्र संचालनालयामार्फत दिली जाते.

निरनिराळ्या सामग्रीकरिता निविदा स्वीकृती व त्यांचे पुरवठा आदेश याबद्दलची माहिती खालील तक्त्यात दिली आहे :—

तक्ता २

अनुक्रमांक		कार्यक्रम तपशील	(प्रत्यक्ष) २०२०-२०२१	(संभाव्य) २०२१-२०२२	(अंदाजे) २०२२-२०२३
		लेखनसामग्री			
१	(अ)	लेखनसामग्रीच्या खरेदीकरिता आलेल्या निविदा.	...	३०	३५
	(ब)	(१) सर्वात कमी दरात स्वीकारलेल्या निविदांची संख्या.	...	...	...
		(२) खास कारणाकरिता परंतु स्वीकारलेल्या निविदांची संख्या.	...	...	...
		(३) एकूण—स्वीकृत निविदांची संख्या	...	...	...
		कच्चा माल			
२	(अ)	कच्चा माल खरेदी करण्याकरिता आलेल्या निविदा.	०	१४०	१५०
	(ब)	(१) सर्वात कमी दरात स्वीकारलेल्या निविदांची संख्या.	०	६०	७०
		(२) खास कारणाकरिता कमी दरात नसलेल्या परंतु स्वीकारलेल्या निविदांची संख्या.	...	...	...
		(३) एकूण—स्वीकृत निविदांची संख्या.	०	६०	७०
		संयंत्रे व यंत्रसामग्री			
३		कराराद्वारा खरेदी केलेल्या बाबींची संख्या.	०	९०	५०
४		कराराद्वारा दिलेल्या पुरवठा आदेशांची संख्या.	०	७	१०

खालील तक्त्यात खरेदीबद्दल सविस्तर माहिती दिलेली आहे :—

तक्ता ३

(ब) **कागदाची खरेदी**

(टनांमध्ये परिमाण) (रुपये हजारांत)

	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)		२०२१-२०२२ (संभाव्य)		२०२२-२०२३ (अंदाजे)	
	संख्या	मूल्य	संख्या	मूल्य	संख्या	मूल्य
	मे.ट.	रु.	मे.ट.	रु.	मे.ट.	रु.
एकूण परिणाम	...	...	...	...	...	...
(अ) शासकीय मुद्रणालयांकरिता कागद.	६१६	६२२००	२७००	३०३९००	३००	३२००००
(ब) लेखनसामग्री भांडाराकरिता कागद.	०	०	१७१४	१९७३००	२००	२०००००

तक्ता ४

लेखनसामग्री भांडाराकडून कागदाचे जमा व वाटप

(टनांमध्ये परिमाण) (रुपये हजारांत)

	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)		२०२१-२०२२ (संभाव्य)		२०२२-२०२३ (अंदाजे)	
	संख्या	मूल्य	संख्या	मूल्य	संख्या	मूल्य
	मे.ट.	रु.	मे.ट.	रु.	मे.ट.	रु.
(अ) सुरुवातीची शिल्लक	१०९७	७१६१८	३२२	२२५३४	४३९	४१७२३
(ब) वर्षभरात जमा	१५	६३३	१४०६	१६३२२९	१७००	१८८९५०
(क) एकूण जमा (अ + ब)	१११२	७२२५१	१७२७	१८५७६३	२१३९	२३०६७३
(ड) वाटप (स्थानांतर नागपूर १५ टन)	७९०	४९७१७	१२८८	१४४०४०	१५४६	१८३६३५
(इ) अखेरची शिल्लक	३२२	२२५३४	४३९	४१७२३	५९३	४७०३८

(क) लेखनसामग्री खरेदी (कागदाखेरीज).—खालील तक्त्यात निरनिराळ्या तऱ्हेची खरेदीची साधने दर्शविली आहेत :—

तक्ता ५

(रुपये हजारांत)

अ.क्र.	लेखनसामग्री भांडार	डी.जी.एस.डी. मार्फत खरेदी (कागदाखेरीज) I						मध्यवर्ती सामान खरेदी संघटनेमार्फत खरेदी		
		वस्तुंचे प्रकार			वस्तुंची किंमत			वस्तुंचे प्रकार		
		प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२ २०२३	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२ २०२३	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२ २०२३
१	मुंबई	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	कोल्हापूर	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	नागपूर	०	०	०	०	०	०	०	२	२
४	औरंगाबाद	०	६०	६०	०	६०	६०	०	६०	६०
५	पुणे	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण	०	६०	६०	०	६०	६०	०	६२	६२

स.सा. खरेदी संघटना मार्फत खरेदी			संचालनालयामार्फत खरेदी III						एकूण खरेदी IV		
वस्तुंची किंमत			वस्तुंचे प्रकार			वस्तुंची किंमत			वस्तुंची किंमत		
प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२-२०२३	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२-२०२३	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२-२०२३	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	संभाव्य २०२१-२०२२	अंदाजे २०२२-२०२३
०	०	०	०	४०	४५	०	५२०००	६००००	०	५२०००	६००००
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	१९२	४००	०	४०	४२	०	८०७	४०००	०	८०७	४०००
०	०.२४	०.२४	३९	६५	७०	०.३४	०.३५	०.४	०.३४६	०.३८	०.४
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	१९२.२४	४००.२	३९	१४५	१५७	०.३४	५२८०७	६४०००	०.३४६	५२८०७.३८	६४०००

(ड) वार्षिक मागणीपत्रक (लेखनसामग्री)—खालील तक्त्यात प्राप्त आणि अनुपालन झालेल्या मागणीपत्रकांचा सारांश दिला आहे.

तक्ता ६ (लेखनसामग्री)

अनु-क्रमांक	लेखनसामग्री भांडार	लेखनसामग्री पुरवठा जिल्हे	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१		(संभाव्य) २०२१-२०२२		(अंदाजे) २०२२-२०२३	
			प्राप्त झालेली मागणीपत्रके	अनुपालन केलेली मागणीपत्रके	प्राप्त झालेली मागणीपत्रके	अनुपालन केलेली मागणीपत्रके	प्राप्त झालेली मागणीपत्रके	अनुपालन केलेली मागणीपत्रके
१	मुंबई ..	८	४७०	४१२	५३०	४४५	५५०	४७०
२	कोल्हापूर ..	५	२६०	३१	२७०	४०	२८०	५०
३	नागपूर ..	११	१८००	६००	५००	५७४	३००	१४
४	औरंगाबाद ..	१०	२६२	२२४	२४४	२४१	५००	५००
५	पुणे ..	२	३२०	३१०	५५०	५४०	५८०	५७०
	एकूण ..	३६	३११२	१५७७	२०९४	१५४०	२२१०	१६०४

तक्ता ७

इतर मागणीपत्रकाबाबत (आरेखने गणवेशाकरिता मागणीपत्रके)

अनु-क्रमांक	लेखनसामग्री भांडार	लेखनसामग्री पुरवठा जिल्हे	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१		(संभाव्य) २०२१-२०२२		(अंदाजे) २०२२-२०२३	
			प्राप्त झालेली मागणीपत्रके	अनुपालन केलेली मागणीपत्रके	प्राप्त झालेली मागणीपत्रके	अनुपालन केलेली मागणीपत्रके	प्राप्त झालेली मागणीपत्रके	अनुपालन केलेली मागणीपत्रके
१	मुंबई ..	८	१०	२	२०	१५	२५	२०
२	कोल्हापूर ..	५	०	०	०	०	०	०
३	नागपूर ..	११	१००	५०	१९	१०	१५	५
४	औरंगाबाद ..	१०	१०	४	१०	१०	५०	५०
५	पुणे ..	२	५	५	१००	९०	१५०	१४०
	एकूण	३६	१२५	६१	१४९	१२५	२४०	२१५

(इ) खाली दिलेल्या तक्त्यात लेखनसामग्री भांडाराकडून प्राप्त आणि निर्गम झालेल्या लेखनसामग्रीबद्दलच्या बाबींबाबत सविस्तर माहिती दिली आहे.

तक्ता ८

व = वस्तू   मू = मूल्य (रुपये हजारांत)

अनु-क्रमांक	लेखनसामग्री भांडार	(प्रत्यक्ष) २०२०-२०२१		(संभाव्य) २०२१-२०२२		(अंदाजे) २०२२-२०२३	
		व.	मू. रु.	व	मू. रु.	व.	मू. रु.
	सुरुवातीची शिल्लक—						
१	मुंबई ...	२५	४६८३	२७	३४७६	८	११५६
२	कोल्हापूर ...	४९	२८७०	०	०	०	०
३	नागपूर ...	१२	१८३७	३	११५६	५	७९६
४	औरंगाबाद ...	३१	२४२२	१८	१२२२	५३	२५८०
५	पुणे ...	२०	४२७३	४	७८०	४९	१०३१८
	एकूण. ..	१३७	१६०८५	५२	६६३४	११५	१४८५०

तक्ता ८—समाप्त

वर्षभरात आवक

१	मुंबई ..	४	७६७	५३	६८२३	५३	९०१०
२	कोल्हापूर ..	०	०	८०	२६३४९	९०	२९५७८
३	नागपूर ..	०	०	४२	९९८	४२	४०००
४	औरंगाबाद ..	०	०	६०	४३२०	७०	६५८०
५	पुणे ..	०	०	४५	९५३८	४५	९५३८
	एकूण ..	४	७६७	२८०	४८०२८	३००	५८७०६

(रुपये हजारांत)

अनु-क्रमांक	लेखनसामग्री भांडार	(प्रत्यक्ष) २०२०-२०२१		(संभाव्य) २०२१-२०२२		(अंदाजे) २०२२-२०२३	
		व.	मू. रु.	व.	मू. रु.	व.	मू. रु.
	वर्षभरात वापरलेला माल-						
१	मुंबई ..	२०	१९७४	४५	९१४३	४६	८८२०
२	कोल्हापूर ..	४९	२८७०	८०	२६३४९	९०	२९५७८
३	नागपूर ..	९	६८१	४०	१३५८	४०	४३००
४	औरंगाबाद ..	१३	१२००	२५	२९६२	४०	७५८०
५	पुणे ..	१६	३४९३	०	०	७०	१४७७०
	एकूण ..	१०७	१०२१८	१९०	३९८१२	२८६	६५०४८
	अखेरची शिल्लक—						
१	मुंबई ..	२७	३४७६	८	११५६	७	१३४६
२	कोल्हापूर ..	०	०	०	०	०	०
३	नागपूर ..	३	११५६	५	७९६	७	४९६
४	औरंगाबाद ..	१८	१२२२	५३	२५८०	८३	१५८०
५	पुणे ..	४	७८०	४९	१०३१८	२४	५०८६
	एकूण ..	५२	६६३४	११५	१४८५०	१२१	८५०८

टिप्पणी.——(१) वरील बाबतीत पुढील वस्तूंचा समावेश होतो. उदा. (टंकलेखन व लेखनाचा), टंकलेखन व चक्रमुद्रित यंत्रांचे सुटे भाग, अ गणवेषाकरिता कापड, दुचाक्या, घड्याळे, टाईम पिसेस, छत्र्या, कांबळी इत्यादी.

(२) परिमाणांच्या संख्या लेखनसामग्रीचा साठा, आवक आणि वापरलेला माल या बाबीचे क्रमांक न दर्शविता प्रकार दर्शवितात.

(फ) टंकलेखन यंत्रे व चक्रमुद्रित यंत्रे यांची खरेदी.—महाराष्ट्र शासनाच्या सर्व शासकीय कार्यालयांना लागणाऱ्या टंकलेखन यंत्रे व चक्रमुद्रित यंत्रे यांचा पुरवठा या संचालनालयामार्फत केला जात होता. परंतु आता म.भां.ख.स. मार्फत टंकलेखन यंत्रासाठी दर संविधा निश्चित केली जाते. त्यानुसार संबंधित विभाग प्रशासनाकडून टंकलेखन यंत्रे खरेदी केली जातात. मात्र चक्रमुद्रित यंत्रे यांची खरेदी मुंबईच्या लेखनसामग्री भांडाराकडून केली जाते. वरील कार्ये मुंबईच्या मुख्य कार्यालयात केंद्रीभूत झालेली आहेत. खाली दिलेल्या तक्त्यावरून चक्रमुद्रित यंत्राच्या खरेदीची कल्पना येईल :—

(ग) टंकलेखन यंत्रे व चक्रमुद्रित यंत्रे यांची दुरुस्ती.—संचालनालयामार्फत इतर कार्यालयांना पुरविलेली टंकलेखन यंत्रे व चक्रमुद्रित यंत्रे यांची दुरुस्ती व संधारण संचालनालयाच्या मुंबई, नाशिक, कोल्हापूर, नागपूर, अकोला, औरंगाबाद व पुणे या कर्मशाळांतून केले जाते. सर्वसाधारण हे काम लेखनसामग्री भांडाराशी संलग्न असलेल्या सहायक संचालकांकडून केले जाते. परंतु वरील बाबीकडे खास जातीने लक्ष पुरविण्याकरिता मुंबई या ठिकाणी यंत्र अभियंता (कर्मशाळा) यांची नेमणूक केलेली आहे.

खालील तक्तात दुरुस्तीला आलेल्या टंकलेखन व चक्रमुद्रित यंत्रांबद्दल माहिती दिलेली आहे :—

तक्ता ९

टंकलेखन यंत्रे व चक्रमुद्रित यंत्रे यांची दुरुस्ती

अनुक्रमांक (१)	कर्मशाळा (२)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) संधारण करावयाची (३)	प्रत्यक्ष संधारण केलेली	२०२१-२०२२ (संभाव्य) संधारण करावयाची (४)	प्रत्यक्ष संधारण केलेली	२०२२-२०२३ (अंदाजे) संधारण संधारण (५)	प्रत्यक्ष संधारण केलेली
इंग्रजी टंकलेखन यंत्रे—							
१	मुंबई . . .	३४	०	५०	०	६०	०
२	नाशिक . . .	५	०	१०	०	१५	०
३	कोल्हापूर . . .	१३६	१३४	६०	०	८०	०
४	नागपूर . . .	१८	०	११०	७५	११५	८०
५	अकोला . . .	२४	०	८०	६०	१००	८०
६	औरंगाबाद . . .	१९७	०	११०	१२	१६०	१८
७	पुणे . . .	३३	०	३४	०	१००	०
	एकूण . .	४४७	१३४	४५४	१४७	६३०	१७८
मराठी टंकलेखन यंत्रे—							
१	मुंबई . .	२४	०	२०	०	५०	०
२	नाशिक . .	१०	०	२०	०	२५	०
३	कोल्हापूर . .	७०	६६	३७	१	५०	०
४	नागपूर . .	१६	१	२००	१००	२२०	११५
५	अकोला . . .	१०	०	१२०	८०	१३०	९०
६	औरंगाबाद . .	८७	०	८०	१२	६०	१५
७	पुणे . .	२१	०	२३	०	१००	०
	एकूण . .	२३८	६७	५००	१९३	६३५	२२०
चक्रमुद्रण यंत्रे—							
१	मुंबई . .	१	०	२	०	२	०
२	नाशिक . .	१	०	१	०	१	०
३	कोल्हापूर . .	२	२	१	१	२	०
४	नागपूर . .	३	०	३५	०	४०	०
५	अकोला . . .	०	०	१५	०	२५	०
६	औरंगाबाद . .	७	०	१२	०	१०	०
७	पुणे . .	३	०	३	०	२०	०
	एकूण . .	१७	२	६९	१	१००	०

तक्ता १०

टंकलेखन यंत्र संधारण

अनुक्रमांक (१)	कर्मशाळा (२)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) प्राप्त झालेली (३)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) दुरुस्त केलेली (३)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) प्राप्त झालेली (४)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) दुरुस्त केलेली (४)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) प्राप्त झालेली (५)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) दुरुस्त केलेली (५)
१	मुंबई	. . १०१८४	१६०	१००७२	२००	१००००	२००
२	नाशिक	. . २१००	०	१९८०	०	१८००	०
३	कोल्हापूर	. . २००	०	१९०	०	२१०	०
४	नागपूर	. . ४९६४	०	४९००	४०००	५०००	५५००
५	अकोला	. . ३७४८	०	३९५०	३७००	४०००	३७५०
६	औरंगाबाद	. . ०	०	५०	०	५०	०
७	पुणे	. . ८०००	०	०	०	५०००	०
	एकूण	. . २९१९६	१६०	२११४२	७९००	२६०६०	९४५०

टिप्पणी.—- यंत्र संधारणा वर्षातून चार वेळा अथवा जरूर लागेल तेव्हा केले जाते.

(ह) लेखनसामग्री भांडाराची आवक.— लेखनसामग्री भांडाराची आवक बाब म्हणजे आकारणी पात्र अशा कार्यालयांना लेखनसामग्री पुरवठा व रद्दी कागदाची विक्री यामुळे झालेली वसुली रक्कम.

खालील तक्त्यात लेखनसामग्री भांडाराचा जमेचा सारांश दिलेला आहे :—

तक्ता ११

लेखनसामग्री भांडाराची आवक

(रुपये हजारांत)

अनुक्रमांक (१)	लेखनसामग्री भांडार (२)	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ (३)	अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ (४)	सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ (५)	अर्थसंकल्प २०२२-२०२३ (६)
१	मुंबई	०	११६६	१०३०	९७४
२	नागपूर	११२	१९००	२००	२०००
३	औरंगाबाद	०	१८८५	१८८५	२२७०
४	पुणे	०	५०००	५०००	५०००
५	कोल्हापूर	०	०	०	०
	एकूण	११२	९९५१	८११५	१०२४४

तक्ता—१२
टंकलेखन व चक्रमुद्रित यंत्रावर परिरक्षण खर्च

	औरंगाबाद			पुणे		
	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
दुरुस्ती केलेल्या टंकलेखन व चक्रमुद्रित यंत्रांची संख्या	०	०	०	५७	६०	७५
दुरुस्ती खर्च—	०	०	०	०	०	०
वेतन	३५५८	३९५२	४२५६	७२५	७९७	८७६
प्रवास भत्ता	०	०	०	०	०	०
सुटे भाग	०	०	०	०	०	०
एकूण खर्च . .	३५५८	३९५२	४२५६	७२५	७९७	८७६
संधारण केलेल्या टंकलेखन यंत्रांची संख्या	०	०	०	०	०	०
संधारणाचा खर्च—	०	०	०	०	०	०
वेतन	०	०	०	०	०	०
प्रवास भत्ता	०	०	०	०	०	०
सुटे भाग . .	०	०	०	०	०	०
एकूण खर्च . .	०	०	०	०	०	०

	मुंबई			कोल्हापूर			नागपूर		
	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
दुरुस्ती केलेल्या टंकलेखन व चक्रमुद्रित यंत्रांची संख्या	०	०	०	१३०	१२५	१३०	१	२४०	२७५
दुरुस्ती खर्च—	०	०	०	०	०	०	०	०	०
वेतन	०	०	०	३९२४	५०२०	५२३७	१३०५	१३४४	१३८४
प्रवास भत्ता	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सुटे भाग	०	०	०	०	०	०	१०	३०	५
एकूण खर्च . .	०	०	०	३९२४	५०२०	५२३७	१३१५	१३७४	१३८९
संधारण केलेल्या टंकलेखन यंत्रांची संख्या	१६०	२००	२००	०	०	०	०	८६००	८७००
संधारणाचा खर्च—	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन	१६१४	६८४	५१५	०	०	०	५९९५	६१७५	६३६०
प्रवास भत्ता	३	३	३	०	०	०	१०	१०	१०
सुटे भाग	०	०	०	०	०	०	०	०	०
एकूण खर्च . .	१६१७	६८७	५१८	०	०	०	६००५	६१८५	६३७०

टीप.—सदर आकडेवारी ही टंकलेखन यंत्रांच्या संधारणेसाठी विहित प्रमाणावर आधारलेली आहे. साधारणतः एक यांत्रिक एका दिवसाला सहा टंकलेखन यंत्रांची देखभाल करू शकतो. २०२१-२०२२ चे आकडे संभाव्य आहेत.

शासकीय मुद्रणालये

(एक) प्रास्ताविक

महाराष्ट्र शासनाने सर्व मुद्रणकाम निरनिराळ्या ८ शासकीय मुद्रणालयांकडून मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालयातर्फे केले जाते. या कामामध्ये राजपत्रे, अंदाजपत्रके, सांस्कृतिक प्रकाशने, अहवाल, नमुने, शासकीय नियम, परीक्षा प्रश्नपत्रिका, नकाशे दैनंदिनी, दिनदर्शिका आणि मतपत्रिकांचा समावेश होतो.

शासकीय कार्यालयांना लागणारे प्रमाण नमुन्यांचे मुद्रण, साठवण व वितरण येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे व मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर यांच्याकडून होत असते. मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर तर्फे विदर्भ विभागातील कार्यालयांना प्रमाण नमुन्यांचा पुरवठा होतो. येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे तर्फे इतर सर्व विभागांतील कार्यालयांना प्रमाण नमुन्याचा पुरवठा केला जातो.

ही मुद्रणालये केंद्र शासन, जिल्हा परिषदा, नगरपालिका यांची छपाईची कामे आकारणीपात्र दरावर स्वीकारतात. छपाईचे वर्गीकरण, आकारणीपात्र व विनाआकारणीपात्र असे होते ज्या कामाचा आकार लावला जात नाही अशा कामामध्ये प्रशासनासाठी लागणारी अनिवार्य कामे म्हणजे राजपत्रे, अंदाजपत्रके, बिले, अधिनियम, नमुने वगैरे कामांचा अंतर्भाव होतो. ही कामे सोडून इतर सर्व कामे आकारणीपात्र काम धरले जाते व त्याचा खर्च संबंधित विभागांकडून घेतला जातो. प्रशासकीय विभागांना उत्पादन खर्चाची जाणीव करून देणे हा या पद्धतीमागील मूळ उद्देश आहे.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता - १

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
कारागृह मुद्रणालये—												
अ. कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण—												
(१) येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	१२०१०८		१२०१०८	१६६३१७		१६६३१७	१३४९५६		१३४९५६	१४३४२८		१४३४२८
(२) मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	३८६८३		३८६८३	७०१९८		७०१९८	४४२५५		४४२५५	४६६०३		४६६०३
एकूण—अ-स्थूल. .	१५८७९१		१५८७९१	२३६५१५		२३६५१५	१७९२११		१७९२११	१९००३१		१९००३१
वजा—वसुली. .	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—अ-निव्वळ. .	१५८७९१		१५८७९१	२३६५१५		२३६५१५	१७९२११		१७९२११	१९००३१		१९००३१
उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण—												
(१) येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन . .	१११३१३		१११३१३	१५३२६३		१५३२६३	१२४२२२		१२४२२२	१२८९२४		१२८९२४
मजुरी . .	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी . .	८७९५		८७९५	१३०५४		१३०५४	१०७३४		१०७३४	१४५०४		१४५०४
एकूण—(१)-स्थूल. .	१२०१०८		१२०१०८	१६६३१७		१६६३१७	१३४९५६		१३४९५६	१४३४२८		१४३४२८
घसारा. .	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१)-स्थूल. .	१२०१०८		१२०१०८	१६६३१७		१६६३१७	१३४९५६		१३४९५६	१४३४२८		१४३४२८
वजा—वसुली. .	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१)-निव्वळ. .	१२०१०८		१२०१०८	१६६३१७		१६६३१७	१३४९५६		१३४९५६	१४३४२८		१४३४२८

तक्ता—१—चालू

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(२) मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर												
वेतन .	३४८६७		३४८६७	६४५००		६४५००	३७७३४		३७७३४	३९२२५		३९२२५
मजुरी .	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी .	३८१६		३८१६	५६९८		५६९८	६५२१		६५२१	७३७८		७३७८
एकूण—(२).	३८६८३		३८६८३	७०१९८		७०१९८	४४२५५		४४२५५	४६६०३		४६६०३
घसारा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२)-स्थूल.	३८६८३		३८६८३	७०१९८		७०१९८	४४२५५		४४२५५	४६६०३		४६६०३
वजा—वसुली.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२)-निव्वळ.	३८६८३		३८६८३	७०१९८		७०१९८	४४२५५		४४२५५	४६६०३		४६६०३
क. वित्तव्यवस्थेची साधने—	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मागणी क्रमांक प्रधान शीर्ष ..	...											
के-३ २०५८ .	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क).	१५८७९१		१५८७९१	२३६५१५		२३६५१५	१७९२११		१७९२११	१९००३१		१९००३१
घसारा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क)—स्थूल.	१५८७९१		१५८७९१	२३६५१५		२३६५१५	१७९२११		१७९२११	१९००३१		१९००३१
वजा—वसुली.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क)-निव्वळ.	१५८७९१		१५८७९१	२३६५१५		२३६५१५	१७९२११		१७९२११	१९००३१		१९००३१
इतर मुद्रणालये												
अ. कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण—												
(१) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई.	५१३०७१		५१३०७१	६३१८१४		६३१८१४	५९७७६४		५९७७६४	६८५०५३		६८५०५३
(२) शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१७२०८३		१७२०८३	२२७५१०		२२७५१०	२१३४९१		२१३४९१	२१३२६३		२१३२६३
(३) शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	७९९३३		७९९३३	९६०७१		९६०७१	९४५९८		९४५९८	१०५९३९		१०५९३९
(४) शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	६४२५६		६४२५६	८३३३६		८३३३६	७५२७६		७५२७६	८४७७४		८४७७४
(५) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	१९७०९०		१९७०९०	२३४४६०		२३४४६०	२२०३६९		२२०३६९	२३७५५०		२३७५५०
(६) शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	१६३९६		१६३९६	२२०२७		२२०२७	२०६४४		२०६४४	२१३२७		२१३२७
(७) शिवराज फाईन आर्ट लिथो वर्क्स, नागपूर	१०९३७		१०९३७	२०६९२		२०६९२	१२२७६		१२२७६	१२९०५		१२९०५
एकूण(१)-स्थूल ..	१०५३७६६		१०५३७६६	१३१५९१०		१३१५९१०	१२३४४१८		१२३४४१८	१३६०८११		१३६०८११
वजा—वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(अ)-निव्वळ ..	१०५३७६६		१०५३७६६	१३१५९१०		१३१५९१०	१२३४४१८		१२३४४१८	१३६०८११		१३६०८११

तक्ता—१—चालू

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
ब. उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण—												
(१) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई												
वेतन ...	४१३५८७		४१३५८७	४७११२९		४७११२९	४७११२९		४७११२९	५१३५३१		५१३५३१
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	९९४८४		९९४८४	१६०६८५		१६०६८५	१२६६३५		१२६६३५	१७१५२२		१७१५२२
एकूण—(१)-स्थूल ...	५१३०७१		५१३०७१	६३१८१४		६३१८१४	५९७७६४		५९७७६४	६८५०५३		६८५०५३
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१)-स्थूल ...	५१३०७१		५१३०७१	६३१८१४		६३१८१४	५९७७६४		५९७७६४	६८५०५३		६८५०५३
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१)-निव्वळ ...	५१३०७१		५१३०७१	६३१८१४		६३१८१४	५९७७६४		५९७७६४	६८५०५३		६८५०५३
(२) शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे												
वेतन ...	१५८४१७		१५८४१७	२०७०५०		२०७०५०	१९६६९८		१९६६९८	१८८८२५		१८८८२५
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१३६६६		१३६६६	२०४६०		२०४६०	१६७९३		१६७९३	२४४३८		२४४३८
एकूण—(२) ...	१७२०८३		१७२०८३	२२७५१०		२२७५१०	२१३४९१		२१३४९१	२१३२६३		२१३२६३
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२)-स्थूल ...	१७२०८३		१७२०८३	२२७५१०		२२७५१०	२१३४९१		२१३४९१	२१३२६३		२१३२६३
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२)-निव्वळ ...	१७२०८३		१७२०८३	२२७५१०		२२७५१०	२१३४९१		२१३४९१	२१३२६३		२१३२६३
(३) शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर—												
वेतन ...	७३३०३		७३३०३	८७७६८		८७७६८	८७७६८		८७७६८	९५६६७		९५६६७
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	६६३०		६६३०	८३०३		८३०३	६८३०		६८३०	१०२७२		१०२७२
एकूण—(३) ...	७९९३३		७९९३३	९६०७१		९६०७१	९४५९८		९४५९८	१०५९३९		१०५९३९
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३)-स्थूल ...	७९९३३		७९९३३	९६०७१		९६०७१	९४५९८		९४५९८	१०५९३९		१०५९३९
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३)-निव्वळ ...	७९९३३		७९९३३	९६०७१		९६०७१	९४५९८		९४५९८	१०५९३९		१०५९३९

तक्ता—१—चालू

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(४) शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद—												
वेतन ...	५७८३६		५७८३६	७५२११		७५२११	६७५०८		६७५०८	७५६३६		७५६३६
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	६४२०		६४२०	८१२५		८१२५	७७६८		७७६८	९१३८		९१३८
एकूण—(४)-स्थूल ...	६४२५६		६४२५६	८३३३६		८३३३६	७५२७६		७५२७६	८४७७४		८४७७४
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(४)-स्थूल ...	६४२५६		६४२५६	८३३३६		८३३३६	७५२७६		७५२७६	८४७७४		८४७७४
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(४)-निव्वळ ...	६४२५६		६४२५६	८३३३६		८३३३६	७५२७६		७५२७६	८४७७४		८४७७४
(५) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर—												
वेतन ...	१७७७२२		१७७७२२	२०८९४८		२०८९४८	१९८५०१		१९८५०१	२०७१५६		२०७१५६
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१९३६८		१९३६८	२५५१२		२५५१२	२१८६८		२१८६८	३०३९४		३०३९४
एकूण—(५)-स्थूल ...	१९७०९०		१९७०९०	२३४४६०		२३४४६०	२२०३६९		२२०३६९	२३७५५०		२३७५५०
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(५)-स्थूल ...	१९७०९०		१९७०९०	२३४४६०		२३४४६०	२२०३६९		२२०३६९	२३७५५०		२३७५५०
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(५)-निव्वळ ...	१९७०९०		१९७०९०	२३४४६०		२३४४६०	२२०३६९		२२०३६९	२३७५५०		२३७५५०
(६) शासकीय मुद्रणालय, वाई—												
वेतन ...	१५२७९		१५२७९	२०३०२		२०३०२	१९०६४		१९०६४	१९३४१		१९३४१
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१११७		१११७	१७२५		१७२५	१५८०		१५८०	१९८६		१९८६
एकूण—(६)-स्थूल ...	१६३९६		१६३९६	२२०२७		२२०२७	२०६४४		२०६४४	२१३२७		२१३२७
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(६)-स्थूल ...	१६३९६		१६३९६	२२०२७		२२०२७	२०६४४		२०६४४	२१३२७		२१३२७
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(६)-निव्वळ ...	१६३९६		१६३९६	२२०२७		२२०२७	२०६४४		२०६४४	२१३२७		२१३२७

तक्ता—१—समाप्त

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प अंदाज २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(७) शिवराज फाईन आर्ट लिथो वर्क्स नागपूर—												
वेतन ...	८९६१		८९६१	१७४११		१७४११	९२७९		९२७९	९८००		९८००
मजुरी ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्चाच्या बाबी ...	१९७६		१९७६	३२८१		३२८१	२९९७		२९९७	३१०५		३१०५
एकूण (७)-स्थूल ...	१०९३७		१०९३७	२०६९२		२०६९२	१२२७६		१२२७६	१२९०५		१२९०५
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (७)-स्थूल ...	१०९३७		१०९३७	२०६९२		२०६९२	१२२७६		१२२७६	१२९०५		१२९०५
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (७)-निव्वळ ...	१०९३७		१०९३७	२०६९२		२०६९२	१२२७६		१२२७६	१२९०५		१२९०५
क. वित्तव्यवस्थेची साधने— ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मागणी क्रमांक प्रधान शीर्ष												
के-३ २०५८ ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) स्थूल ...	१०५३७६६		१०५३७६६	१३१५९१०		१३१५९१०	१२३४४१८		१२३४४१८	१३६०८११		१३६०८११
घसारा ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) स्थूल ...	१०५३७६६		१०५३७६६	१३१५९१०		१३१५९१०	१२३४४१८		१२३४४१८	१३६०८११		१३६०८११
वजा—वसुली ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (क)-निव्वळ ...	१०५३७६६		१०५३७६६	१३१५९१०		१३१५९१०	१२३४४१८		१२३४४१८	१३६०८११		१३६०८११
राज्य योजनांतर्गत योजना—	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(००) (०८) शासकीय मुद्रणालयांसाठी नवीन यंत्रसामग्री खरेदी करणे (२०५८ ०६१ १).												
२. यंत्रसामग्री व साधनसामग्री ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (००) (०८) दत्तमत ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (१) निव्वळ ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा आणि वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

(अ) खाली दिलेल्या तक्त्यात नमुन्याचे मुद्रण, साठवण व वितरण यांचा गोषवारा दिला आहे :—

तक्ता २

अनु-क्रमांक	मुद्रणालय		(प्रत्यक्ष) २०२०-२०२१	(संभाव्य) २०२१-२०२२	(अंदाजे) २०२२-२०२३
	वार्षिक मागणीपत्रके				
१	प्रमाणपत्रकांची मागणी करणाऱ्या अधिकाऱ्यांची संख्या.	ये.का.मु.	५५५७	५५७२	५५९२
		म.का.मु.	५५७०	५५७२	५६१५
		एकूण ..	११९२७	११९४४	११२०७
२	मागणी पत्रकाची संख्या	ये.का.मु.	६७०	१५००	२०००
		म.का.मु.	२१५२	२५३४	३०२५
		एकूण ..	२८२२	४०३४	५०२५
३	अनुपालन केलेल्या मागणीपत्रकांची संख्या.	ये.का.मु.	८९५	१४००	२२००
		म.का.मु.	१९९९	२५२५	३०१५
		एकूण ..	२८९४	३९२५	५२१५
	प्रमाणपत्रकांचा तपशील				
४	प्रमाणिकृत नमुन्यांची एकूण संख्या	ये.का.मु.	१८००	१८००	१८००
		म.का.मु.	२१३२	२१०५	२१२५
		एकूण ..	३९३२	३९०५	३९२५
५	वर्षभरात छापलेल्या प्रमाणपत्रकांची संख्या.	ये.का.मु.	८२३०६९५	८७००००००	९५०००००
		म.का.मु.	३१०	२९९	३५८
		एकूण ..	८२३१००५	८७००२९९	९५००३५८
६	मागणी नसलेल्या प्रमाणपत्रकांची संख्या.	ये.का.मु. ..	५४७	५४७	५४७
		म.का.मु. ..	१९५	२१०	२३०
		एकूण ..	**७४२**	**७५७**	**७७७**

(अ) मागणीपत्रकाची प्रक्रिया ही एक सतत चालणारी व संबंध वर्षभर विस्तारित केलेली अशी बाब आहे. म्हणून वर्षातील कोणत्याही कालात पुरी न केलेली मागणीपत्रके असणे ही अटळ बाब आहे.

(ब) विशिष्ट विभागांची मागणीपत्रके तीन वर्षांच्या मागणीसाठी असतात.

(ब) **उत्पादन.——** शासकीय मुद्रणालये भिन्न तऱ्हेने व विविध प्रकारे उत्पादन करीत असल्यामुळे उत्पादित वस्तू ही एकजातीय होऊ शकत नाही. खालील तक्त्यात जुळणी, मुद्रण व बांधणी या उप विभागांतर्फे उत्पादित केलेल्या कार्याची माहिती दिलेली आहे. मुद्रण व्यवसायामध्ये उत्पादनाचे मोजमाप करताना नेहमीच ज्या घटकांचा उपयोग केला जातो तशा प्रकारचा उपयोग तक्त्यात केला आहे. ए-४ साईज म्हणजे $८\frac{१}{४}'' \times १२''$ आणि ए-३ साईज म्हणजे $१२'' \times १६\frac{७}{८}''$ असा आकार दर्शवितो. उत्पादनांचे मोजमाप करताना १,००० पृष्ठांची छपाई हे एक घटक घेतलेले आहे. उत्पादन घटकांचे अंदाज निश्चित केलेल्या प्रमाणपद्धतीप्रमाणे आहेत.

तक्ता ३

उत्पादन विवरणपत्र

(उत्पादन घटक एककांत)

अनुक्रमांक	कार्य आणि त्याचे घटक	उत्पादन घटक		
		२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	**फोटो कंपोझिंग (फुलस्केप फोलिओ पेज) ए-४— डी.टी.पी.**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	२२४८११	२२०२०३	२५४०००
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	९४३०	२३७४१	२४९०४
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	४६९६	१५०००	१५०००
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	१९००२	२८७२८	३१६००
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	३७८७	४०००	४०००
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	७२००	७४००	८०००
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	८४५	१०००	१५००
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१४४६	१४५०	१५००
	एकूण ..	**२७१२१७**	**३०१५२२**	**३४०५०४**
२	मुद्रण **अक्षर मुद्रण जुळणी (१,००० इंप्रेशन्स) ए-३ साइज**			
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	०	०	०
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	०	०	०
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	०	०	०
	एकूण ..	०	०	०
३	**प्रतिरूप मुद्रण (Offset Printing) (१,००० इंप्रेशन्स) ए-३ साइज—**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	५२२६२७	५१४६०२	६०५०००
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	४१५३३	४१५५०	४१६००
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	२५०२७	८५८७२	८५७५०
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	२६५९६	१३९१४४	१५३०५८
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	९४३	६५००	६५००
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	२३०००	३५०००	३८०००
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	२०६५२	३००००	४००००
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	११४५८	१३५०००	१३५०००
	एकूण ..	**६७१८३६**	**९८७६६८**	**११०४९०८**
	बांधणी			
४	**गॅदरींग (१,००० सिग्नेचर्स)—**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	५०३६१	५२९२३	६०५००
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	३५२१	३६००	३६५०
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	१०५९०	१४०५०	१३९४०
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	१९५०	७५०००	७५०००
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	१३४२७	७५६४३	८३२०७
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	२२९	५००	५००
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	४२००	५२००	६०००
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	८००	१०००	१५००
	एकूण ..	**८५०७८**	**२२७९१६**	**२४४२९७**

तक्ता ३—समाप्त

उत्पादन विवरणपत्र

(उत्पादन घटक एककांत)

अनुक्रमांक	कार्य आणि त्याचे घटक	उत्पादन घटक		
		२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
५	**फोल्डींग (१,००० सिंगल फोल्डस) ए-४ साइज—**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	५१२९४	५१६१२	६०५००
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	२४४५	२५००	२५५०
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	३३२०	६०४०	६५६०
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	३५१६	४५०००	४५०००
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	१००८१	२०२५०१	२२२७५१
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	१०२९	२०००	२०००
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	२८००	५६००	६०००
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	२१९५	३०००	४०००
	एकूण ..	**७६६८०**	**३१८२५३**	**३४९३६१**
६	**तार शिलाई (१,००० सिंगल स्टीचेस)—**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	२३५२६	२७५००	३००००
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	८३४	९००	९५०
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	९००	२०६०	४२०७
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	१९५०	१५०००	१५०००
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	१४४५	११६६९	१२८३५
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	४०	१००	१००
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	७४००	१४०००	१५०००
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	१९११	२५००	३०००
	एकूण ..	**३८००६**	**७३७२९**	**८१०९२**
७	**शिलाई—**			
	(१० विभागांचे एक पुस्तक याप्रमाणे)—			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	४६६८६	४६१३७	६०५००
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	२३९१६	२४०००	२४१००
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	५००	२१०५	३०९६
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	०	१५०००	१५०००
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	२९१६८	३४२३०	३७६५३
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	७३६	१०००	१०००
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	६००	५५००	६०००
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	६४९	१०००	१५००
	एकूण ..	**१०२२५५**	**१२८९७२**	**१४८८४९**
८	**उत्पादनाचे मूल्य—**			
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	९५७७९	७९९३३	१५८४६
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	९८०८४	१०००००	११००००
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	१६३९५	२२०२७	२०५३१
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	२५९२९	२८५२२	३१३७४
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	२७०५२	३८५००	५१५००
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	१५६३	१६१७८	१६१७८
	एकूण ..	**२६४८०२**	**२८५१६०**	**२४५४२९**
टीप.—खालील मुद्रणालयांमध्ये अद्यापि हस्तजुळणीचे काम चालू आहे :-				
	शासकीय मुद्रणालय, वाई ..	०	०	०
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	०	०	०
	एकूण ..	**०**	**०**	**०**

टीप.—कोविड-१९ च्या प्रभावामुळे सन २०१८-२०१९ या वर्षांतील (प्रत्यक्ष) उत्पादन घटकापेक्षा सन २०१९-२०२० या वर्षांतील (प्रत्यक्ष) मधील काही उत्पादन घटकात घट झालेली दिसून येत आहे.

तक्ता ४
यंत्र व संयंत्र तपशील

अनुक्रमांक (१)	मुद्रणालयाचे नाव (२)	२०२०-२०२१ १ एप्रिल २०२० रोजी असल्याप्रमाणे (३)	२०२१-२०२२ १ एप्रिल २०२१ रोजी असल्याप्रमाणे (४)	२०२२-२०२३ १ एप्रिल २०२२ रोजी असल्याप्रमाणे (५)
१	**फोटो कंपोझिंग (डी.टी.पी.)—**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	३२	५३	५३
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	१३३	१३७	१४२
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	१८	३९	२९
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	१५	१५	१५
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	१६	१६	१६
	शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	१२	१२	१२
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	२२	२२	२६
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	८	८	८
	एकूण . .	**२५६**	**३०२**	**३०१**
टीप—खालील मुद्रणालयांमध्ये अद्यापि जुळणीची यंत्र आहेत—				
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	५	५	५
	शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	३	३	३
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	०	०	०
	एकूण . .	**८**	**८**	**८**
२	**प्रतिरूप— (Offset)**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	३७	४५	४५
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	४०	४४	४९
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	२०	२०	२०
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	१२	१२	१०
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	११	११	११
	शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	५	५	५
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	१५	१५	१५
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	६	७	७
	एकूण . .	**१४६**	**१५९**	**१६२**
टीप—खालील मुद्रणालयामध्ये अद्यापि अक्षर मुद्रणाची यंत्र आहेत—				
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	-	-	-
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	१५	१५	१५
	शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	...	...	...
	एकूण . .	**१५**	**१५**	**१५**

तक्ता ४—चालू

अनुक्रमांक (१)	मुद्रणालयाचे नाव (२)	२०२०-२०२१ १ एप्रिल २०२० असल्याप्रमाणे (३)	२०२१-२०२२ १ एप्रिल २०२१ असल्याप्रमाणे (४)	२०२२-२०२३ १ एप्रिल २०२२ असल्याप्रमाणे (५)
३	**प्रक्रिया विभाग— (Plate Making)**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	१८	१५	१५
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	१८	२०	२२
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	२२	२२	२२
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	५	५	५
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	३	३	३
	शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	२	२	२
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	४	४	४
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	२	२	२
	एकूण . .	**७४**	**७३**	**७५**
४	**बांधणी—**			
	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	५५	६६	६६
	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	४२	४४	४८
	शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	२५	२५	२५
	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	१४	१४	१४
	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	१३	१६	१६
	शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	९	९	९
	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	१९	१९	१९
	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	२०	२१	२१
	एकूण . .	**१९७**	**२१४**	**२१८**
	एकूण बेरीज . .	**६९६**	**७७१**	**७७९**

(ब) यंत्रसामग्री.— खालील तक्त्यात शासकीय मुद्रणालयांतील यंत्रे आणि यंत्रसामग्रीबद्दल माहिती दिली आहे :—

तक्ता ५

यंत्रसामग्रीचे मूल्य

(रुपये हजारांत)

अनुक्रमांक मुद्रणालयाचे नाव	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
(१) सुरुवातीची शिल्लक			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	९७८०	१०८६०	१२१२२
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	३६७५४	३९७६२	४१६९९
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	५०५९८	४५७३७	४८१५७
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	२४४३२	२३४३३	२२५९८
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	३१०३३	३२४३८	३४०३८
शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	६११३	६११३	६११३
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	३३५०२	३५४६९	३७५६९
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	२६५५०	२५१९१	२९२९२
एकूण . .	**२१८७६२**	**२१९००३**	**२३१५८८**
(२) वर्षभरात अधिक भर			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	२९६	३२०	३३६
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	५६३८	४३५७	४७०५
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	२७१६	१००००	१५०००
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	२०००	१२००	२०००
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	०	०	०
शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	०	०	०
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	१९६७	२१००	२३००
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	१४४०	७५००	०
एकूण . .	**१४०५७**	**२५४७७**	**२४३४१**
(३) निर्लेखित केलेल्या अशा अनुपयोगी वस्तुंची किंमत व घसारा			
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	२६३०	२४२०	२६१४
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	७५७७	७५८०	७५९०
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	१४०५	१६००	१७००
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	२७९९	३३९९	३१२७
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	२९९९	२०३५	१८८६
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	०	०	०
एकूण . .	**१७४१०**	**१७०३४**	**१६९१७**
(४) अखेरची शिल्लक			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	१००७६	१११८०	१२४५८
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	३९७६२	४१६९९	४३७९०
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर . .	४५७३७	४८१५७	५५५६७
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर . .	२३४३३	२२५९८	२२७१२
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद . .	२९६२८	३०८३८	३२३३८
शासकीय मुद्रणालय, वाई . .	६११३	६११३	६११३
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे . .	३५४६९	३७५६९	३९८६९
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर . .	२५१९१	२९२९२	२६१६५
एकूण . .	**२१५४०९**	**२२७४४६**	**२३९०१२**

मुद्रणालयांचा कागद आणि भांडार—संचालनालयातील आठ मुद्रणालयांना आवश्यक असलेला कागद संचालनालयाने ठरवून दिलेल्या भागवाट्याप्रमाणे प्रत्यक्ष दिला जातो. मुद्रणालये छपाईसाठी लागणारी शाई, सुटे भाग आणि बांधणी व इतर भांडारसामग्री प्रत्यक्षरित्या मागवून त्यांचा हिशेब वेगळा ठेवतात.

खाली दिलेल्या तक्त्यात संचालनालयातील मुद्रणालयात लागणारा कागद व भांडार लेखासंबंधी माहिती दिली आहे :—

तक्ता ६

मुद्रणालय भांडार लेखा

(रक्कम निकटच्या हजारांमध्ये दर्शविली आहे)

	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)			२०२१-२०२२ (संभाव्य)			२०२२-२०२३ (अंदाजे)		
	शाई (१)	सुटे भाग (२)	भांडार (३)	शाई (४)	सुटे भाग (५)	भांडार (६)	शाई (७)	सुटे भाग (८)	भांडार (९)
(अ) सुरूवातीची शिल्लक—	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	६९९०	७३९	३६९५	६२६१	४६२	३९११	५७४६	३३७	३६३
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१८३७	६००	१२२४९	१७०४	६०६	११६५६	३५७८	६१४	११०२
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	६६५	३८	१०१६०	६६४	२७	८६९५	८५	३५	५२९५
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	२२१	५९	२४२०	१८६	५९	२३१०	१६१	३३९	२२६०
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	७००	२३	६००	६३५	२२	७००	६९०	२७	६५०
शासकीय मुद्रणालय, वाई	९१	१३५	११५	७१	९५	११५	९१	५०	९५
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	१०२	४८	२३५२	७८	४८	२२६४	८०	३३	१५९६
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	१०८०	८४	७७२३	१०७७	८४	७४६६	१०८८	८९	६८६६
एकूण ..	**११६८६**	**१७२६**	**३९३१४**	**१०६७६**	**१४०३**	**३७११७**	**११५१९**	**१५२४**	**३१४२७**
(ब) वर्षभरात आवक—									
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	–	८९६	–	–	९८६	–	७५०२	१०८५	४८४५
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	–	३४५	२५७७	२०२०	३८०	२८३३	२२२२	४१८	३११६
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	४४	६८	२९८१	७७५	३२२	२६५००	११०५	५६७	३०२००
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	–	६८९	–	१०	१०८०	१००	२०	८००	२२०
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	१२५	१०	६२५	७५	१५	७५०	७०	१५	४००
शासकीय मुद्रणालय, वाई	५२	–	१२२	१७०	१७५	२७०	१९०	१९५	२८०
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	–	२०	४२	६२	१०५५	४२२	१००	१२००	१२००
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	४	३३	२३१४	२१	३५	२०००	२५	४०	२१००
एकूण ..	**२२५**	**२०६१**	**८६६१**	**३१३३**	**४०४८**	**३२८७५**	**११२३४**	**४३२०**	**४२३६१**

तक्ता ६—चालू

(रक्कम निकटच्या हजारांमध्ये दर्शविली आहे)

	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)			२०२१-२०२२ (संभाव्य)			२०२२-२०२३ (अंदाजे)		
	शाई (१)	सुटे भाग (२)	भांडार (३)	शाई (४)	सुटे भाग (५)	भांडार (६)	शाई (७)	सुटे भाग (८)	भांडार (९)
	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये
(क) एकूण जमा (अ) + (ब) —									
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	६९९०	१६३५	३६९५	६२६१	१४४८	३९११	१३२४८	१४२२	८५०८
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१८३७	९४५	१४८२६	३७२४	९८६	१४४८९	५८००	१०३२	१४११८
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	७०९	१०६	१३१४१	१४३९	३४९	३५१९५	११९०	६०२	३५४९५
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	२२१	७४८	२४२०	१९६	११३९	२४१०	१८१	११३९	२४८०
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	८२५	३३	१२२५	७१०	३७	१४५०	७६०	४२	१०५०
शासकीय मुद्रणालय, वाई	१४३	१३५	२३७	२४१	२७०	३८५	२८१	२४५	३७५
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	१०२	६८	२३९४	१४०	११०३	२६८६	१८०	१२३३	२७९६
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	१०८४	११७	१००३७	१०९८	११९	९४६६	१११३	१२९	८९६६
एकूण . .	**११९११**	**३७८७**	**४७९७५**	**१३८०९**	**५४५१**	**६९९९२**	**२२७५३**	**५८४४**	**७३७८८**
(ड) वर्षभरात वापरलेला माल—									
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	४६८	१०१०	२२६	५१५	११११	२४८	५६६	१२२२	२७३
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१३३	३३९	३१७०	१४६	३७२	३४८७	१६१	४०९	३८३६
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	४५	७९	४४४५	१३५४	३१४	२९९००	१०५५	५७६	३४९४१
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	३५	६८९	११०	३५	८००	१५०	४०	७५०	२५०
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	१९०	११	५२५	२०	१०	८००	१८०	२०	५५०
शासकीय मुद्रणालय, वाई	७२	४०	१२२	१५०	२२०	२९०	१२०	१२५	२२५
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	२४	२०	१३०	६०	१०७०	१०९०	१२०	२००	१७००
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	७	३३	२५७१	१०	३०	२६००	४०	५५	२७३०
एकूण . .	**९७४**	**२२२१**	**११२९९**	**२२९०**	**३९२७**	**३८५६५**	**२२८२**	**३३५७**	**४४५०५**
(इ)अखेरची शिल्लक (क) - (ड) —									
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	६५२२	६२५	३४६९	५७४६	३३७	३६६३	१२६८२	२००	८२३५
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१७०४	६०६	११६५६	३५७८	६१४	११००२	५६३९	६२३	१०२८२
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	६६४	२७	८६९५	८५	३५	५२९५	१३५	२६	५५४
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	१८६	५९	२३१०	१६१	३३९	२२६०	१४१	३८९	२२३०
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	६३५	२२	७००	६९०	२७	६५०	५८०	२२	५००
शासकीय मुद्रणालय, वाई	७१	९५	११५	९१	५०	९५	१६१	१२०	१५०
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	७८	४८	२२६४	८०	३३	१५९६	६०	१०३३	१०९६
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	१०७७	८४	७४६६	१०८८	८९	६८६६	१०७३	७४	६२३६
एकूण . .	**१०९३७**	**१५६६**	**३६६७५**	**११५१९**	**१५२४**	**३१४२७**	**२०४७१**	**२४८७**	**२९२८३**

तक्ता ७

मुद्रण कागद लेखा

टिप्पणी-(१) परिमाण (टन)

(२) किंमत निकटच्या हजार रुपयांत दर्शविली आहे.

	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)		२०२१-२०२२ (संभाव्य)		२०२२-२०२३ (अंदाजे)	
	परिमाण (१)	किंमत (२)	परिमाण (३)	किंमत (४)	परिमाण (५)	किंमत (६)
(अ) सुरुवातीची शिल्लक—						
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	२१२८	२०९३९७	२५९८	२६३३४०	३०९२	३२२६७७
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	८०१	८०७५४	७८८	८६६३२	७७३	९३०९८
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	४१२	३५७५१	२७९	२४७०२	५३९	४५३७७
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	१७८२	११७००७	२११५	१४४७३६	२४८०	१७५२३८
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	११९८	५६०५२	११९८	६०३५२	६४८	४६४०२
शासकीय मुद्रणालय, वाई	१३५	११६४८	९०	८८०८	५०	४४६०
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	९२६	४९८१०	८८०	७६१५८	१०७१	८९२०७
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	३०९	२१५७९	२९८	१५३४७	१६२	९४८९
एकूण ..	**७६९१**	**५८१९९८**	**८२४६**	**६८००७५**	**८८१५**	**७८५८७९**
(ब) वर्षभरात आवक—						
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	१७३३	१८३३४२	१८२०	२०१६७६	१९११	२२१८४४
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१७२	२३६६६	१८९	२६०३३	२०८	२८६३७
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	२२	३१५२	६६०	५७४१७	३७५	१९६०
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	६८०	६७१२९	७४८	७३८४२	८२४	७४८०१
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	२२५	१९८००	४००	१६०५०	५००	१९०००
शासकीय मुद्रणालय, वाई	०	०	१५	८५०	७०	४८५०
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	५५	३७५४४	६४१	५५७९९	६५०	६५०००
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	८	५२२	१५२	१६८४८	२००	२२१६८
एकूण ..	**२८९५**	**३३५१५५**	**४६२५**	**४४८५१५**	**४७३८**	**४३८२६०**
(क) वर्षभरात एकूण जमा (अ + ब)—						
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	३८६१	३९२७३९	४४१८	४६५०१६	५००३	५४४५२१
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	९७३	१०४४२०	९७७	११२६६५	९८१	१२१७३५
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	४३४	३८९०३	९३९	८२११९	९१४	८४३९३
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	२४६२	१८४१३६	२८६३	२१८५७८	३३०४	२५००३९
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	१४२३	७५८५२	१५९८	७६४०२	११४८	६५४०२
शासकीय मुद्रणालय, वाई	१३५	११६४८	१०५	९६५८	१२०	९३१०
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	९८१	८७३५४	१५२१	१३१९५७	१७२१	१५४२०७
मध्यवर्ती कारागृह, मुद्रणालय, नागपूर	३१७	२२१०१	४५०	३२१९५	३६२	३१५८८
एकूण ..	**१०५८६**	**९१७१५३**	**१२८७१**	**११२८५९०**	**१३५५३**	**१२६११९५**

तक्ता ७—समाप्त

	(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)
(ड) वापरलेला माल—						
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	१२६३	१२९३९९	१३२६	१४२३३९	१३९३	१५६५७३
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१८५	१७७८८	२०४	१९५६७	२२५	२१५२४
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	१५५	१४२०१	४००	३६७४२	४९५	४५७९५
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	३४७	३९४००	३८३	४३३४०	४२२	४७६७४
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	२२५	१५५००	९५०	३००००	८००	३००००
शासकीय मुद्रणालय, वाई	४५	२८४०	५५	५१९८	९०	७४५०
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	१०१	११११६	४५०	४२७५०	५५०	५५०००
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	१९	६७५४	२८८	२२७७५	२९०	२८६८९
एकूण ..	**२३४०**	**२३७०७८**	**४०५६**	**३४२५११**	**४२६५**	**३९२७०५**
(इ) अखेरची शिल्लक (क-ड)—						
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	२५९८	२६३३४०	३०९२	३२२६७७	३६१०	३८७९४८
फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	७८८	८६६३२	७७३	९३०९८	७५६	१००२११
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	२७९	२४७०२	५३९	४५३७७	४१९	३८५९८
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	२११५	१४४७३६	२४८०	१७५२३८	२८८२	२०२३६५
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	११९८	६०३५२	६४८	४६४०२	३४८	३५४०२
शासकीय मुद्रणालय, वाई	९०	८८०८	५०	४४६०	३०	१८६०
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	८८०	७६१५८	१०७१	८९२०७	११७१	९९२०७
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	२९८	१५३४७	१६२	९४२०	७२	२८९९
एकूण ..	**८२४६**	**६८००७५**	**८८१५**	**७८५८७९**	**९२८८**	**८६८४९०**

टिपणी.—कागदाची खरेदी शा. नि. दिनांक २ जानेवारी १९९२ अन्वये विहित खरेदी पद्धतीनुसार केली जाते.

प्रधान कार्यक्रम

शासकीय मुद्रणालयामध्ये

तक्ता ८

प्रधान कार्यक्रम

(१)	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई			येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे		
	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (२)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (३)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (४)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (५)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (६)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (७)
१. अपिले व न्यायनिर्णय						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला मुद्रित करण्याची बाकी राहिलेली अपिले व न्यायनिर्णय यांची संख्या . .	५३	७	२६	१६	९	४
(ब) वर्षभरात मुद्रणासाठी आलेली . .	५३	०	२६	०	५	१०
(अ + ब) एकूण . .	१०६	७	५२	१६	१४	१४
(क) वर्षभरात छापलेली . .	४६	०	२	७	१०	१४
(ड) वर्षाच्या अखेर शिल्लक राहिलेली . .	७	७	२४	९	४	०
(क + ड) एकूण . .	५३	७	२६	१६	१४	१४
२. स्थायीकरण व फौजदारी वाद						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला मुद्रित करण्याचे बाकी राहिलेले स्थायीकरण व फौजदारी वाद यांची संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(ब) वर्षभरात मुद्रणासाठी आलेले. . .	...	...	...	...	१	१
(अ + ब) एकूण . .	...	...	...	...	१	१
(क) वर्षभरात छापलेले . .	...	...	...	...	१	१
(ड) वर्षअखेरीस छापण्याचे राहिलेले . .	...	...	...	...	...	...
(क + ड) एकूण . .	...	...	...	...	१	१
३. राजपत्र मुद्रण						
वर्षात छापलेली पृष्ठ संख्या साप्ताहिक	...	...	...	११००२	११५५२	१२१०२
असाधारण	...	...	...	११४३	१२००	१२५७
एकूण . .	...	...	...	१२१४५	१२७५२	१३३५९
४. विशेष नमुने						
(अ) वर्षभरात भिन्न तऱ्हेच्या छापलेल्या विशेष नमुन्यांची संख्या . .	...	...	...	१०	१५	२०
(ब) वर्षाच्या सुरुवातीला संग्रही असलेली प्रतींची संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेल्या प्रतींची संख्या . .	१२७६०००	१४०३६००	१५४३९६०	१०४००००	११४४०००	११९६०००
(ब + क) एकूण . .	१२७६०००	१४०३६००	१५४३९६०	१०४००००	११४४०००	११९६०००
(ड) वर्षभरात पुरविण्यात आलेल्या प्रतींची संख्या . .	१२७६०००	१४०३६००	१५४३९६०	१०४००००	११४४०००	११९६०००
(इ) वर्षअखेर संग्रही असलेल्या प्रतींची संख्या . .	१२७६००० ...	१४०३६०० ...	१५४३९६० ...	... ...	... ...	... ...
(ड + इ) एकूण . .	२५५२०००	२८०७२००	३०८७९२०	१०४००००	११४४०००	११९६०००
५. सामान्य नमुने						
(अ) वर्षभरात छापलेल्या सामान्य नमुन्यांची संख्या	२४३	२४६	२५०	१२५	१५०	२००
(ब) वर्षभरात छापलेल्या सामान्य नमुन्यांच्या प्रतींची संख्या	१७३०००००	१८००००००	१९८०००००	६५१६०००	७१६७६००	७८१९२००
(अ + ब) एकूण	१७३००२४३	१८०००२४६	१९८००२५०	६५१६१२५	७१६७७५०	७८१९४००
६. वादविवाद पृष्ठे						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला छापावयाच्या शिल्लक असलेल्या वादविवादांची पृष्ठ संख्या. . .	... ...	... ...	... ...	 ६८८६	... ६८८६	... ८८८६
(ब) वर्षभरात छापण्याकरिता आलेल्या वादविवादांची पृष्ठ संख्या. .	...	...	...	...	६०००	६०००
(अ + ब) एकूण . .	...	...	...	६८८६	१२८८६	१४८८६
(क) वर्षभरात छापलेल्या वादविवादांच्या प्रतींची संख्या . .	...	...	...	...	४०००	८०००
(ड) वर्षअखेरीस छापावयाच्या राहिलेल्या वादविवादांच्या प्रतींची संख्या . .	...	...	...	६८८६	८८८६	६८८६
(क + ड) एकूण . .	...	...	...	६८८६	१२८८६	१४८८६

२०२०-२०२१ चे आकडे संभाव्य आहेत.

होणारी छपाईची कामे

शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे			शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर		
२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (८)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (९)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१०)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (११)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (१२)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१३)
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	....	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	२४२२३०४७	२६६५३५१	२९३१८८६
...	...	...	२२८१८००	२५०९९८०	२७६०९७८
...	...	...	६२६६५६६	६८९३२२२	७५८२५४४
...	...	...	८५४८३६६	९४०३२०२	१०३४३५२२
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
२१४	२२५	२५०	६०००	...	...
४१५३२५२५	४१५३३०००	४१५५००००	...	...	...
४१५३२७३९	४१५३३२२५	४१५५०२५०	६०००	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...		
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...

तक्ता ८ —चालू

(१)	शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई			येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे		
	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (१४)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (१५)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१६)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (१७)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (१८)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१९)
७. विश्वकोष						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीच्या छापावयाचे राहिलेल्या विश्वकोषाच्या पृष्ठांची संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(ब) वर्षभरात छापावयाचे शिल्लक राहिलेल्या विश्वकोषाच्या पृष्ठ संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(अ + ब) एकूण . .	...	...	...	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेले विश्वकोषाच्या पृष्ठ संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(ड) वर्ष अखेरीस छापावयाचे शिल्लक राहिलेल्या ...	...	...	...			...
विश्वकोषाच्या पृष्ठांची संख्या **(क + ड) एकूण** . .	...	...	...	...	...	...
८. केसबोर्ड व फाईल कव्हर्स						
(१) वर्षभरात मुद्रणालयात तयार फाईल कव्हर्सची संख्या . .	...	...	...	१३६१५०	१३००००	१५००००
(२) मुद्रणालयात तयार केलेल्या भिन्न लिफाफ्यांची संख्या . .	...	...	...	३९९८००	४२००००	४३००००
(३) मुद्रित केलेल्या प्रमाण नमुन्यांची संख्या . .	...	...	...	४६	७०	१००
(४) मुद्रित केलेल्या प्रमाण नमुन्यांची प्रतींची संख्या . .	...	...	...	८२३०६९५	८७०००००	९५०००००
एकूण . .	...	...	...	८७६६६९१	९२५००७०	१००८०१००
९. गावांचे नकाशे						
(अ) वर्षाच्या सुरवातीला छापावयाच्या राहिलेल्या गावांचे नकाशे	...	...	...	...	...	...
(ब) वर्षभरात छापण्यासाठी आलेले नकाशे . .	...	...	...	...	...	...
(अ + ब) एकूण . .	...	...	...	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेले गावांचे नकाशे . .	...	...	...	...	...	...
(ड) वर्षभरात छापावयाचे शिल्लक राहिलेले गावांचे नकाशे . .	...	...	...	...	...	...
(क + ड) एकूण . .	...	...	...	...	...	...

शासकीय फाटोझिंको मुद्रणालय, पुणे			शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर		
२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (२०)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (२१)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (२२)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (२३)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (२४)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (२५)
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
... ...	... ...	... ...	... ...	... ...	... ...
...	...	...	...	...	...
... ...	... ...	... ...	... ...	... ...	... ...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
१७८५	१७८६	१७३६	...	...	...
१	५०	१००	...	...	...
१७८६	१८३६	१८३६	...	...	...
...	१००	२००	...	...	...
१७८६	१७३६	१४३६	...	...	...
१७८६	१८३६	१६३६	...	...	...

तक्ता ८—चालू

	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद			शासकीय मुद्रणालय, नागपूर		
	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
१. अपिले व न्यायनिर्णय						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला मुद्रित करण्याची बाकी राहिलेली अपिले व न्यायनिर्णय यांची संख्या ...	१२००	१२००	१२००	...	...	...
(ब) वर्षभरात मुद्रणासाठी आलेली अपिले ...	...	...	...	...	...	...
(अ + ब) एकूण ...	१२००	१२००	१२००	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेली ...	१	२	२	...	...	...
(ड) वर्षाच्या अखेरीस छापावयाची शिल्लक राहिलेली ...	३७५०	३५००	३५००	...	...	...
(क + ड) एकूण . .	३७५१	३५०२	३५०२	...	...	...
२. स्थायीकरण व फौजदारीबाद						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला मुद्रित करण्याची बाकी राहिलेले स्थायीकरण व फौजदारी वाद यांची संख्या ...	१	१	२	...	...	...
(ब) वर्षभरात मुद्रणासाठी आलेले स्थायीकरण व फौजदारी वाद यांची	२	४	४	१	१	२
(अ + ब) एकूण ...	३	५	६	१	१	२
(क) वर्षभरात छापलेले स्थायीकरण व फौजदारी वाद यांची संख्या	३	३	३	१	१	२
(ड) वर्षखेरीस छापण्याची राहिलेली स्थायीकरण व फौजदारी वाद यांची संख्या ...	१	१	१	...	...	...
(क + ड) एकूण . .	४	४	४	१	१	२
३. राजपत्र मुद्रण						
वर्षात छापलेला राजपत्राची पृष्ठ संख्या	१६२६	३५००	३५००	७९१८	९०००	१००००
असाधारण राजपत्र ...	२२२	५००	५००	...	...	...
(साप्ताहिक) असाधारण पोलीस राजपत्र	१५०	१५००	१५००	...	...	...
नाव, धर्म, जात बदल राजपत्र	४००	६००	६००	...	...	...
एकूण . .	२३९८	६१००	६१००	७९१८	९०००	१००००
४. विशेष नमुने						
(अ) वर्षभरात भिन्न तऱ्हेच्या छापलेल्या विशेष नमुन्यांची संख्या	२९	३५	३५	१५००	१५००	१६००
(ब) वर्षाच्या सुरुवातीला संग्रही असलेल्या प्रतींची संख्या ...	...	...	...	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेल्या प्रतींची संख्या . .	४४५००००	४६०००००	४६०००००	४५	३५	५०
(अ + ब + क) एकूण . .	४४५००२९	४६०००३५	४६०००३५	४५	३५	५०
(ड) वर्षभरात पुरविण्यात आलेल्या विशेष प्रतींची संख्या . .	३२४५०००	३४०००००	३४०००००	३००००००	२५०००००	३००००००
(इ) वर्षअखेरीस संग्रही असलेल्या विशेष नमुन्यांच्या प्रतींची संख्या...	०	०	०	०	०	०
(ड + इ) एकूण . .	३२४५०००	३४०००००	३४०००००	३००००००	२५०००००	३००००००

शासकीय मुद्रणालय, वाई			मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर		
२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (८)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (९)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१०)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (११)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (१२)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१३)
. . .	. . .	. . .	...	...	...
. . .	. . .	. . .	...	...	...
. . .	. . .	. . .	...	...	...
. . .	. . .	. . .	...	...	...
. . .	. . .	. . .	...	...	...
. . .	. . .	. . .	...	...	...
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	९६	१२०	१३०
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	३०५३१४०	३१०००००	३२०००००
. . .	. . .	. . .	३०५३१४०	३१०००००	३२०००००
. . .	. . .	. . .	३०५३१४०	३१०००००	३२०००००
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	३०५३१४०	३१०००००	३२०००००

तक्ता ८—चालू

(१)	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद			शासकीय मुद्रणालय, नागपूर		
	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (१४)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (१५)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१६)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (१७)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (१८)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (१९)
५. सामान्य नमुने						
(अ) वर्षभरात छापलेल्या सामान्य नमुन्यांची संख्या	२१०	४००	४००	१५७५	१२३०	१६००
(ब) वर्षभरात छापलेल्या सामान्य नमुन्यांची प्रतींची संख्या . .	६४०००००	७००००००	७००००००	३७५९४०००	२५००००००	४०००००००
(अ + ब) एकूण . .	६४००२१०	७०००४००	७०००४००	३७५९५५७५	२५००१२३०	४०००१६००
६. वादविवाद पृष्ठे						
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला छापावयाच्या शिल्लक असलेल्या वादविवादांची पृष्ठ संख्या. . .	...	३,०००	३,०००	...	...	...
(ब) वर्षभरात छापण्याकरिता आलेल्या वादविवादांची पृष्ठ संख्या.	२,५००	३,०००	३,०००	...	...	...
(अ + ब) एकूण . .	२,५००	६,०००	६,०००	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेल्या वादविवादांची पृष्ठ संख्या . .	...	३,०००	३,०००	...	...	...
(ड) वर्षअखेरीस छापावयाच्या राहिलेल्या वादविवादांची पृष्ठ संख्या . .	२,५००	३,०००	३,०००	...	...	...
(क + ड) एकूण . .	२,५००	६,०००	६,०००	...	...	...
७. केसबोर्ड व फाईल कव्हर्स ...	...	...	...	...	...	...
(१) वर्षभरात मुद्रणालयात तयार केलेल्या फाईल कव्हर्सची संख्या . .	...	...	...	२०००००	१२५०००	२५००००
(२) मुद्रणालयात तयार केलेल्या भिन्न तऱ्हेच्या लिफाफ्यांची संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(३) मुद्रित केलेल्या प्रमाण नमुन्यांची संख्या . .	...	...	...	...	...	...
(४) मुद्रित केलेल्या प्रमाण नमुन्यांच्या प्रतींची संख्या . .	...	...	...	...	...	...
एकूण . .	...	...	...	२०००००	१२५०००	२५००००
८. गावांचे नकाशे ...	...	...	...	...	...	...
(अ) वर्षाच्या सुरुवातीला छापावयाचे राहिलेले गावांचे नकाशे. .	...	...	...	...	...	...
(ब) वर्षभरात छापण्यासाठी आलेल्या गावांचे नकाशे . .	...	...	...	...	...	...
(अ + ब) एकूण . .	...	...	...	...	...	...
(क) वर्षभरात छापलेले गावांचे नकाशे . .	...	...	...	...	...	...
(ड) वर्षाअखेरीस छापावयाचे शिल्लक राहिलेले गावांचे नकाशे. .	...	...	...	...	...	...
(क + ड) एकूण . .	...	...	...	...	...	...

टिप.—वाई मुद्रणालयामध्ये विश्वकोश जुळणी व छपाईचे काम केले जाते.

२०२०-२०२१ चे आकडे संभाव्य आहेत.

शासकीय मुद्रणालय, वाई			मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर		
२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (२०)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (२१)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (२२)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) (२३)	२०२१-२०२२ (संभाव्य) (२४)	२०२२-२०२३ (अंदाजे) (२५)
...	...	...	४	६	१०
...	...	...	५०४०	१००००	१५०००
...	...	...	५०४४	१०००६	१५०१०
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
... ...	... ...	... ...	... २५२५	३०००	४०००
...	...	...	८५००००	१००००००	१५०००००
...	...	...	२९	३५	४०
...	...	...	१९५१६४००	२५००००००	३००००००००
...	...	...	२०३६८९५४	२६००३०३५	३१५०४०४०
... ...	... ...	... ...	... ...	... ...	... ...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...

२०२०-२०२१ चे आकडे संभाव्य आहेत.

तक्ता ९
शासकीय मुद्रणविषयक जमा रकमा

(रुपये हजारांत)

	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ (1)	अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ (2)	सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ (3)	अर्थसंकल्प २०२२-२०२३ (4)
(अ) इतर मुद्रणालय जमा रकमा—				
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	२५९३५	१३०७००	१३०७००	७६१००
येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	१५६३३	२००००	२००००	१९०००
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	१४१३९	१४८४६	१५५५३	१६२६०
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	४५२१	४०००	४५००	४५००
शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	४८६५५	७००००	७३५००	७७०००
मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	१८१२	१००००	१००००	१००००
शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	११०५०	३५००	५०००	५५००
शासकीय मुद्रणालय, वाई	४६०	३०००	३०००	३०००
एकूण—(अ) . .	१२२२०५	२५६०४६	२६२२५३	२११३६०
(ब) इतर जमा रकमा—				
(१) अतप्रदानाची वसुली	१२१८	१६५५	१६७७	१७००
(२) दंड	...	७०	७०	७०
(३) (पुस्तक आगार व मुद्रणालय यांच्याकडील) संकीर्ण जमा रक्कम.	३७००४	३८८४६	४२६८६	४४४७१
(४) रद्दी कागदांची विक्री	१३०६	२३१२	३०५१	३६६३
(५) रजा वेतन	...	...	...	...
(६) इतर बाबी	...	...	...	...
एकूण—(ब) . . .	३९५२८	४२८८३	४७४८४	४९९०४

(४) शासकीय प्रकाशने

(एक) प्रास्ताविक

शासकीय प्रकाशनांचे वितरण व विक्री करण्याची शासकीय ग्रंथ भांडारे एकूण ५ असून ती मुंबई, पुणे, नागपूर, औरंगाबाद व कोल्हापूर येथे आहेत. याशिवाय अधिकृत विक्रेत्यांकडूनही महाराष्ट्र शासनाच्या प्रकाशनांची विक्री होते. महत्त्वाच्या धार्मिक सणानिमित्त व यात्रेनिमित्त विक्रीची व्यवस्था करण्यात येते. शासकीय प्रकाशानांचा जास्तीत जास्त खप व्हावा या हेतूने वृत्तपत्रात जाहिरात दिल्या जातात.

शासकीय प्रकाशनांचा साठा, वितरण व विक्री व्यवस्थेसाठी एक स्वतंत्र शाखा स्थापन केली असून तिची महत्त्वाची कार्ये पुढीलप्रमाणे :—

(१) विक्रीकरीता मुद्रणादेश निश्चित करणे.

(२) प्रकाशनांचा संग्रह, वितरण व विक्री.

(३) जाहिरातीद्वारा उत्तरित विक्री व राष्ट्रीय ग्रंथ मेळा, मुद्रण परिषद वगैरे ठिकाणी भरविल्या जाणाऱ्या प्रदर्शनांत भाग घेणे.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता १

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
अ. कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण—												
(१) शासकीय ग्रंथागार, मुंबई ..	१०९४९	...	१०९४९	१४९२८	...	१४९२८	१२०३१	...	१२०३१	१३३०४	...	१३३०४
(२) शासकीय ग्रंथागार, नागपूर ..	५४४१	...	५४४१	६६२८	...	६६२८	६४५९	...	६४५९	७२१७	...	७२१७
(३) शासकीय ग्रंथागार, औरंगाबाद ..	२३०४	...	२३०४	३४९२	...	३४९२	२६५३	...	२६५३	२६७६	...	२६७६
(४) शासकीय ग्रंथागार, पुणे ..	२६३७	...	२६३७	४७७७	...	४७७७	४५३४	...	४५३४	५२०२	...	५२०२
एकूण—(अ) स्थूल ..	२१३३१	...	२१३३१	२९८२५	...	२९८२५	२५६७७	...	२५६७७	२८३९९	...	२८३९९
वजा (—) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण — (अ) निव्वळ ..	२१३३१	...	२१३३१	२९८२५	...	२९८२५	२५६७७	...	२५६७७	२८३९९	...	२८३९९
ब. उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण—												
(१) शासकीय ग्रंथागार, मुंबई												
वेतन ..	१०९४६	...	१०९४६	१४७८२	...	१४७८२	११९०९		११९०९	१३१५२		१३१५२
इतर खर्चाच्या बाबी	३	...	३	१४६	...	१४६	१२२	...	१२२	१५२		१५२
एकूण—(१) स्थूल ..	१०९४९	...	१०९४९	१४९२८	...	१४९२८	१२०३१	...	१२०३१	१३३०४	...	१३३०४
वजा (—) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१) निव्वळ ..	१०९४९	...	१०९४९	१४९२८	...	१४९२८	१२०३१	...	१२०३१	१३३०४	...	१३३०४
(२) शासकीय ग्रंथागार, नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन	५३९१	...	५३९१	६५१६	...	६५१६	६३५६	...	६३५६	७१०२	...	७१०२
इतर खर्चाच्या बाबी	५०	...	५०	११२	...	११२	१०३	...	१०३	११५	...	११५
एकूण—(२) स्थूल ..	५४४१	...	५४४१	६६२८	...	६६२८	६४५९	...	६४५९	७२१७	...	७२१७
वजा (—) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२) निव्वळ ..	५४४१	...	५४४१	३४२१	...	३४२१	६४५९	...	६४५९	७२१७	...	७२१७

तक्ता १—समाप्त

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प अंदाज, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(३) शासकीय ग्रंथागार, औरंगाबाद	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन	२२७७	...	२२७७	३४२१	...	३४२१	२५९०	...	२५९०	२६०२	...	२६०२
इतर खर्चाच्या बाबी	२७	...	२७	७१	...	७१	६३	...	६३	७४	...	७४
एकूण—(३) स्थूल ..	२३०४	...	२३०४	३४९२	...	३४९२	२६५३	...	२६५३	२६७६	...	२६७६
वजा (–) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३) निव्वळ ..	२३०४	...	२३०४	३४९२	...	३४९२	२६५३	...	२६५३	२६७६	...	२६७६
(४) शासकीय ग्रंथागार, पुणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन	२६०५	...	२६०५	४६९४	...	४६९४	४४५९	...	४४५९	५११६	...	५११६
इतर खर्चाच्या बाबी	३२	...	३२	८३	...	८३	७५	...	७५	८६	...	८६
एकूण—(४) स्थूल ..	२६३७	...	२६३७	४७७७	...	४७७७	४५३४	...	४५३४	५२०२	...	५२०२
वजा (–) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(४) निव्वळ ..	२६३७	...	२६३७	४७७७	...	४७७७	४५३४	...	४५३४	५२०२	...	५२०२
क. वित्तव्यवस्थेची साधने												
मागणी क्र. प्रधान शीर्ष												
के-३ २०५८ ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) स्थूल ..	२१३३१	...	२१३३१	२९८२५	...	२९८२५	२५६७७	...	२५६७७	२८३९९	...	२८३९९
वजा (–) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

(अ) शासकीय ग्रंथागारांतील प्रकाशनांची विक्री

खालील तक्त्यात शासकीय प्रकाशनांचा विनामुल्य पुरवठा व विक्री ह्यासंबंधी माहिती दिली :—

तक्ता २

प्रकाशनांच्या विक्रीसंबंधीचा तपशील

(संख्या आणि रुपये हजारात)

	मुंबई			पुणे			नागपूर			औरंगाबाद			कोल्हापूर		
	२०२०-२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२ (संभाव्य)	२०२२-२३ (अंदाजे)	२०२०-२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२ (संभाव्य)	२०२२-२३ (अंदाजे)	२०२०-२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२ (संभाव्य)	२०२२-२३ (अंदाजे)	२०२०-२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२ (संभाव्य)	२०२२-२३ (अंदाजे)	२०२०-२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२ (संभाव्य)	२०२२-२३ (अंदाजे)
१. वर्षाच्या सुरुवातीला प्रकाशनाच्या प्रतींची एकूण संख्या—															
संख्या	९३७	९६०	९८४	३३०	३४५	३६१	६३२	६५८	६८५	४८४	५२२	५३१	३७५	३८१	३८८
मूल्य रुपये	३९६३१	४२४९३	४५४९८	९५०८	९८०१	१०१२७	४१८६४	४४१८२	४६६१६	४२३५	८१४५	९४०१	१८२०५	१८५४९	१७८५६
२. वर्षभरात अधिक आलेली प्रकाशन—															
संख्या	३७	३९	४१	७९	८३	८७	३२	३४	३७	४६	२५	३०	९	१०	११
मूल्य रुपये	३९३१	४१२७	४३३३	५६४२	५९५३	६२१७	२८५७	३०००	३३००	४५२६	३०१२	३७३१	१०८३	११९	१३१०
३. वर्षभरात झालेली विक्री संख्या—															
संख्या	१४	१५	१६	६४	६७	७०	६	७	८	७	१६	२१	२	३	३
मूल्य रुपये	१०६९	११२२	११७८	५३४९	५६२७	५८९५	५३९	५६६	६२२	६१६	१७५६	१९२०	७३८	८१२	८९३
४. अखेरची शिल्लक — संख्या	९६०	९८४	१००९	३४५	३६१	३७८	६५८	६८५	७१४	५२२	५३१	५४०	३८१	३८८	३९६
मूल्य रुपये	४२४९३	४५४९८	४८६५३	९८०१	१०१२७	१०४४९	४४१८२	४६६१६	४९२९४	८१४५	९४०१	११२११	१८५४९	१७८५६	१८२७३

....

तक्ता ३
प्रकाशनांचे वितरण

	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (संभाव्य)	२०२२-२०२३ (अंदाजे)
(१) प्रकाशनाचा विनामूल्य पुरवठा केलेल्या कार्यालयाची संख्या			
मुंबई	०	०	०
नागपूर	०	२	४
औरंगाबाद	१	१	१
एकूण ..	**१**	**३**	**५**
(२) विनामूल्य पुरवठा केलेल्या पुस्तकांची संख्या—			
मुंबई	०	०	०
नागपूर	०	५	१०
औरंगाबाद	५४०	८३३	१०४३
एकूण ..	**५४०**	**८३८**	**१०५३**
(३) विनामूल्य पुरवठा केलेल्या पुस्तकांची किंमत—			
मुंबई	०	०	०
नागपूर	०	२०००	४०००
औरंगाबाद	३६९४०	३८८३२	४०५४१
एकूण ..	**३६९४०**	**४०८३२**	**४४५४१**

तक्ता ४
शासकीय ग्रंथागारविषयक जमा रकमा

(रुपये हजारांत)

	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१	अर्थसंकल्प २०२१-२०२२	सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२	अर्थसंकल्प २०२२-२०२३
(१) राजपत्र व इतर प्रकाशने यांची विक्री–				
शासकीय ग्रंथागार, मुंबई ..	११५९	११८२	१२०६	१२३०
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	७४३	१०००	१०००	१०००
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	११८८	१३०६	१३०६	१४३६
शासकीय ग्रंथागार, नागपूर ..	६२५	१७७३	१८६२	१९५०
शासकीय ग्रंथागार, औरंगाबाद ..	६१६	८३२	८९५	१०१५
एकूण—(१) ..	**४३३१**	**६०९३**	**६२६९**	**६६३१**
(१) राजपत्र जाहिरात आकार				
शासकीय ग्रंथागार, मुंबई ..	६९२६३	७६१८९	८३८०८	९२१८९
शासकीय ग्रंथागार, नागपूर ..	१९१६०	१५१३८	१५८९५	१६६५२
शासकीय ग्रंथागार, पुणे ..	३२४५६	३५७०१	३५७०१	३९२७१
शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	०	०	०	०
शासकीय ग्रंथागार, औरंगाबाद ..	८१८०	९०८१	९२११	९५२५
एकूण–(२) ..	१२९०५९	१३६१०९	१४४६१५	१५७६३७
एकूण-(१) व (२) ..	**१३३३९०**	**१४२२०२**	**१५०८८४**	**१६४२६८**

(५) इतर मार्गांनी केलेले मुद्रण

(एक) प्रास्ताविक

सर्वसाधारणपणे शासकीय मुद्रणालयांकडून शासन मुद्रणाचे काम केले जाते. तथापि, अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये खाजगी मुद्रकांकडून किंवा धर्मादाय संस्थेकडूनसुद्धा काम करून घेतले जाते. केस बोर्ड्स, फाईल बोर्ड्स, लिफाफे अशासारखी कामे खा. ग्रा. मंडळाद्वारा पुरस्कृत संस्थांकडून प्रदान पद्धतीवर बनवून घेतली जातात. तसेच बहुतांश खाजगी मुद्रणालयांकडून मतदारांची यादी छापून घेतली जाते.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता १

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
अ. कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण—												
(१) शासकीय मुद्रणालय, मुंबई ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	...	...	...	२०	...	२०	१५	...	१५	२०	...	२०
(३) मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(४) येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ..	१३१९	...	१३१९	१७६०	...	१७६०	१५०५	...	१५०५	१७६०	...	१७६०
एकूण—(अ) स्थूल ..	१३१९	...	१३१९	१७८०	...	१७८०	१५२०	...	१५२०	१७८०	...	१७८०
वजा (—) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण — (अ) निव्वळ ..	१३१९	...	१३१९	१७८०	...	१७८०	१५२०	...	१५२०	१७८०	...	१७८०
ब. उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण—												
(१) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई												
इतर खर्च (खाजगी मुद्रणयांकडून छपाई करून ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
घेण्याचा खर्च)												
एकूण—(१) स्थूल ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वजा (—) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१) निव्वळ ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्च (खाजगी मुद्रणालयांकडून छपाई ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
करून घेण्याचा खर्च)												
एकूण—(२) स्थूल ..	...	...	...	२०	...	२०	१५	...	१५	२०	...	२०
वजा (—) वसुली ..	...	...	...	२०	...	२०	१५	...	१५	२०	...	२०
एकूण—(२) निव्वळ ..	...	...	...	२०	...	२०	१५	...	१५	२०	...	२०

तक्ता १—समाप्त

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२			सुधारलेले, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(३) मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर इतर खर्च (खाजगी मुद्रणालयांकडून छपाई करून घेण्याचा खर्च) ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३) स्थूल ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वजा (–) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३) निव्वळ ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(४) येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे												
इतर खर्च (धर्मादाय संस्थांकडून केस बोर्ड व फाईल बोर्ड उत्पादन करून घेण्याचा खर्च) ...	१३१९	...	१३१९	१७६०	...	१७६०	१५०५	...	१५०५	१७६०	...	१७६०
एकूण—(४) स्थूल ..	१३१९	...	१३१९	१७६०	...	१७६०	१५०५	...	१५०५	१७६०	...	१७६०
वजा (–) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(४) निव्वळ ..	१३१९	...	१३१९	१७६०	...	१७६०	१५०५	...	१५०५	१७६०	...	१७६०
क. वित्तव्यवस्थेची साधने												
मागणी क्र. प्रधान शीर्ष												
के-३ २०५८ ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) स्थूल ..	१३१९	...	१३१९	१७६०	...	१७६०	१५०५	...	१५०५	१७६०	...	१७६०
वजा (–) वसुली ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क) निव्वळ ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण/

तक्ता २

इतर मार्गांनी कामे उत्पादित करून घेतल्याचा आढावा

(रुपये हजारांत)

तपशील	मुद्रणालय	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)		२०२१-२०२२ (संभाव्य)		२०२२-२०२३ (अंदाजे)	
		संख्या	मूल्य	संख्या	मूल्य	संख्या	मूल्य
१ लिफाफे	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	९०००००	...	१२०००००	...	१५०००००	...
	एकूण ..	**९०००००**	**...**	**१२०००००**	**...**	**१५०००००**	...

तक्ता १

(६) इतर खर्च शिकाऊ उमेदवारांचे प्रशिक्षण

(एक) प्रास्ताविक

शिकाऊ उमेदवारी कायदा, १९६१ च्या तरतुदीनुसार संचालनालयाला शिकाऊ उमेदवारांना प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. शासनाने या योजनेला १९७४ साली मान्यता दिली आहे. या योजनेची अंमलबजावणी करण्याकरिता प्रशिक्षण अधिकारी, शिकाऊ उमेदवार यांचे पद मंजूर झालेले आहे. शिकाऊ उमेदवार निरनिराळ्या विषयांमध्ये प्रशिक्षण घेत असून प्रशिक्षणाची व्यवस्था मुंबई, नागपूर, कोल्हापूर, पुणे व औरंगाबाद येथील शासकीय मुद्रणालयांत केली आहे. या योजनेत भाग घेणाऱ्या उमेदवारांना मासिक विद्यावेतन दिले जाते.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता १

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(१) शिकाऊ उमेदवाराचे प्रशिक्षण –						
कार्यक्रमनिहाय वर्गीकरण—						
(१) शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय, मुंबई ..	४१०	. . .	४१०	११७१	. . .	११७१
(२) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ..	. . .	. . .	. . .	६२१	. . .	६२१
(३) शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे ..	. . .	. . .	. . .	४२५	. . .	४२५
(४) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर ..	. . .	. . .	. . .	६६८	. . .	६६८
(५) शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर ..	. . .	. . .	. . .	२१२	. . .	२१२
(६) शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद ..	. . .	. . .	. . .	६५४	. . .	६५४
(७) मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
(८) इतर खर्च — भारित	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
(८) इतर खर्च ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
(८) इतर खर्च — दत्तमत	४१०	. . .	४१०	३७५१	. . .	३७५१
एकूण—(अ) स्थूल — भारित	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(अ) स्थूल ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(अ) स्थूल — दत्तमत	४१०	. . .	४१०	३७५१	. . .	३७५१
वजा—वसुली ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(अ) निव्वळ — भारित . . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(अ) निव्वळ ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(अ) निव्वळ — दत्तमत	४१०	. . .	४१०	३७५१	. . .	३७५१
ब. उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण——						
(१) शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय, मुंबई						
वेतन ..	४१०	. . .	४१०	११७०	. . .	११७०
इतर खर्चाच्या बाबी ..	. . .	. . .	. . .	१	. . .	१
एकूण—(१) स्थूल ..	४१०	. . .	४१०	११७१	. . .	११७१
वजा—वसुली ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(१) निव्वळ ..	४१०	. . .	४१०	११७१	. . .	११७१
(२) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई						
वेतन ..	. . .	. . .	. . .	११०	. . .	११०
इतर खर्चाच्या बाबी ..	. . .	. . .	. . .	५११	. . .	५११
एकूण—(२) स्थूल ..	. . .	. . .	. . .	६२१	. . .	६२१
वजा—वसुली ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(२) निव्वळ ..	. . .	. . .	. . .	६२१	. . .	६२१
(३) शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
वेतन ..	. . .	. . .	. . .	१५८	. . .	१५८
इतर खर्चाच्या बाबी ..	. . .	. . .	. . .	२६७	. . .	२६७
एकूण—(३) स्थूल ..	. . .	. . .	. . .	४२५	. . .	४२५
वजा—वसुली ..	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
एकूण—(३) निव्वळ ..	. . .	. . .	. . .	४२५	. . .	४२५

(रुपये हजारांत)

सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३		
योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१४५	. . .	१४५	१६३	. . .	१६३
५३६	. . .	५३६	७५७	. . .	७५७
३२६	. . .	३२६	६४९	. . .	६४९
५२६	. . .	५२६	६१५	. . .	६१५
३	. . .	३	१५२	. . .	१५२
३	. . .	३	६०१	. . .	६०१
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
१५४१	. . .	१५४१	२९३७	. . .	२९३७
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
१५४१	. . .	१५४१	२९३७	. . .	२९३७
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
१५४१	. . .	१५४१	२९३७	. . .	२९३७
१४४	. . .	१४४	१६२	. . .	१६२
१	. . .	१	१	. . .	१
१४५	. . .	१४५	१६३	. . .	१६३
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
१४५	. . .	१४५	१६३	. . .	१६३
२५	. . .	२५	२२०	. . .	२२०
५११	. . .	५११	५३७	. . .	५३७
५३६	. . .	५३६	७५७	. . .	७५७
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
५३६	. . .	५३६	७५७	. . .	७५७
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
१	. . .	१	७०	. . .	७०
५२५	. . .	५२५	५७९	. . .	५७९
५२६	. . .	५२६	६४९	. . .	६४९
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
५२६	. . .	५२६	६४९	. . .	६४९

तक्ता—चालू

तपशील		प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२	
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
(४) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर –						
वेतन ..	…	…	…	१४३	…	१४३
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने ..	…	…	…	५२५	…	५२५
एकूण—(४) स्थूल ..	…	…	…	६६८	…	६६८
वजा–वसुली ..	…	…	…	…	…	…
एकूण—(४) निव्वळ ..	…	…	…	६६८	…	६६८
(५) शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर –						
वेतन ..	…	…	…	१५८	…	१५८
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने ..	…	…	…	५४	…	५४
एकूण—(५) स्थूल ..	…	…	…	२१२	…	२१२
वजा–वसुली ..	…	…	…	…	…	…
एकूण—(५) निव्वळ ..	…	…	…	२१२	…	२१२
(६) शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद–	…	…	…	…	…	…
वेतन ..	…	…	…	१४३	…	१४३
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने ..	…	…	…	५११	…	५११
एकूण—(६) स्थूल ..	…	…	…	६५४	…	६५४
वजा–वसुली ..	…	…	…	…	…	…
एकूण—(६) निव्वळ ..	…	…	…	६५४	…	६५४
(७) मध्यवर्ती कारागृह नागपूर–						
वेतन ..	…	…	…	…	…	…
एकूण—(७) स्थूल ..	…	…	…	…	…	…
वजा–वसुली ..	…	…	…	…	…	…
एकूण—(७) निव्वळ ..	…	…	…	…	…	…
क. वित्त व्यवस्थेची साधने— मागणी क्र. के-३ प्रधान शीर्ष २०५८ ..						
एकूण—(क) स्थूल ..	४१०	…	४१०	३७५१	…	३७५१
वजा–वसुली ..	…	…	…	३७५१	…	३७५१
एकूण—(क) निव्वळ ..	४१०	…	४१०	३७५१	…	३७५१
(१) शिकाऊ उमेदवारांचे शिक्षण ..	४१०	…	४१०	१००	…	१००
(२) कामगारांना नुकसान भरपाई ..	…	…	…	…	…	…
भारित ..	…	…	…	…	…	…
(३) विधिविषयक शुल्क : भारित ..	…	…	…	…	…	…
दत्तमत ..	…	…	…	२५	…	२५
(४) तुरुंग विभागाला वैद्यकीय खर्च ..	…	…	…	…	…	…
भारित ..	…	…	…	…	…	…
एकूण—इतर खर्च ..	…	…	…	…	…	…
दत्तमत ..	…	…	…	२५	…	२५
भारित ..	…	…	…	१००	…	१००
एकूण— ..	…	…	…	…	…	…
दत्तमत ..	…	…	…	१६२	…	१६२
भारित ..	…	…	…	१००	…	१००
एकूण— ..	…	…	…	…	…	…
दत्तमत ..	४१०	…	४१०	३९१३	…	३९१३

(रुपये हजारांत)

सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३		
योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	…	१	६४	…	६४
५२५	…	५२५	५५१	…	५५१
५२६	…	५२६	६१५	…	६१५
…	…	…	…	…	…
५२६	…	५२६	६१५	…	६१५
१	…	१	१०१	…	१०१
२	…	२	५१	…	५१
३	…	३	१५२	…	१५२
…	…	…	…	…	…
३	…	३	१५२	…	१५२
…	…	…	…	…	…
१	…	१	६४	…	६४
२	…	२	५३७	…	५३७
३	…	३	६०१	…	६०१
…	…	…	…	…	…
३	…	३	६०१	…	६०१
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
१५४१	…	१५४१	२९३७	…	२९३७
१५४१	…	१५४१	२९३७	…	२९३७
१५४१	…	१५४१	२९३७	…	२९३७
७५	…	७५	१००	…	१००
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
१९	…	१९	२५	…	२५
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…
१९	…	१९	२५	…	२५
७५	…	७५	१००	…	१००
…	…	…	…	…	…
१५६	…	१५६	३०५	…	३०५
७५	…	७५	१००	…	१००
…	…	…	…	…	…
१६९७	…	१६९७	३२४२	…	३२४२

(तीन) कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

निरनिराळ्या शासकीय मुद्रणालयांतील शिकाऊ उमेदवारांना सेवा प्रवेश, तसेच भविष्यकाळातील अंदाजे सेवा प्रवेश ह्यासंबंधी माहिती खालील तक्त्यात दिली आहे :—

तक्ता २

मुद्रणालयाचे नाव	(प्रत्यक्ष) २०२०-२०२१	(संभाव्य) २०२१-२०२२	(अंदाजे) २०२२-२३
(१) वर्षाच्या सुरुवातीला शिकाऊ उमेदवारांची संख्या—			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	२२	२२	२७
शासकीय मुद्रणालय आणि ग्रंथागार, नागपूर. .	२८	२८	२८
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	०	१६	१६
एकूण . .	**५०**	**६६**	**७१**
(२) वर्षभरात शिकाऊ उमेदवारांना सेवाप्रवेश			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	०	१६	२७
शासकीय मुद्रणालय आणि ग्रंथागार, नागपूर. .	१५	०	१५
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	०	०	०
एकूण . .	**१५**	**१६**	**४२**
(३) शिकाऊ उमेदवारी पूर्ण करणाऱ्यांची संख्या			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	९	१६	२७
शासकीय मुद्रणालय आणि ग्रंथागार, नागपूर. .	१५	०	१५
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	०	०	०
एकूण . .	**२४**	**१६**	**४२**
(४) वर्षअखेरीस उमेदवारांची संख्या			
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई . .	२२	१६	२७
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे . .	०	०	०
शासकीय मुद्रणालय आणि ग्रंथागार, नागपूर	२८	२८	२८
एकूण . .	**५०**	**४४**	**५५**
वरीलपैकी मागासवर्गीय जातींपैकी उमेदवारांची संख्या खालीलप्रमाणे :—			
अनुसूचित जाती	९	३	७
अनुसूचित जमाती	५	३	४
भटक्या व विमुक्त जाती	८	०	४
इतर मागासवर्गीय जमातीतील उमेदवार . .	१२	२	९
विशेष मागास प्रवर्ग . .	२	०	१
खुला . .	३०	८	३०
एकूण . .	**६६**	**१६**	**५५**

संघटनीय तक्ता व कर्मचारीविषयक गोषवारा (७)

संघटनीय तक्ता

मुद्रण आणि लेखनसामग्री विभाग

संचालक

उप संचालक

शासकीय मुद्रणालये–८

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई	शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे	शासकीय मुद्रणालय आणि ग्रंथागार, नागपूर	येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे	शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर	मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर	शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद	शासकीय मुद्रणालय, वाई

शासकीय लेखनसामग्री भांडारे–५

मुंबई, पुणे, नागपूर, कोल्हापूर, औरंगाबाद

शासकीय ग्रंथागारे–५

चर्नी रोड, मुंबई, पुणे, नागपूर, कोल्हापूर, औरंगाबाद

शासकीय टंकलेखन कर्मशाळा–७

मुंबई, पुणे, नाशिक, नागपूर, अकोला, कोल्हापूर, औरंगाबाद

मुद्रण आणि लेखनसामग्री विभाग

संचालक

उप संचालक

लेखनसामग्री भांडार	लेखा	परिव्यय लेखा	ग्रंथागार	परिरक्षण (यंत्रसामग्री व साधनसामग्री)	परिरक्षण (टंकलेखनयंत्र)	प्रशिक्षण योजना	कला विभाग
सहायक संचालक	लेखा अधिकारी	परिव्यय लेखा अधिकारी	सहायक व्यवस्थापक	यंत्र अभियंता	यंत्र अभियंता (टंकलेखन कर्मशाळा)	अंतर्गत प्रशिक्षण अधिकारी	कला अधिकारी

(७) कर्मचारी

			व्यवस्थापक							
		संचालनालय	शा.म.मु. मुंबई	शा.मु. नागपूर	येरवडा का., पुणे	शा. फो. प्रेस, पुणे	शा.मु. कोल्हापूर	शा.मु. ओरंगाबाद	म.का.मु. नागपूर	शा.मु. वाई
	राजपत्रित अधिकारी (वर्ग १ व २) सुधारित वेतन मॅट्रीक्स (वेतन स्तर)									
१	संचालक एस-२७ : ११८५००—२१४१००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
२	उप संचालक एस-२५ : ७८८००—२०९२००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
३	व्यवस्थापक, मुंबई एस-२३:६७७००—२०८७००	..	१	१	१	१	१	..	..	..
४	वैद्यकीय अधिकारी एस-२०:५६१००—१७७५००	..	१	१	..	..	..	..	..	..
५	परिव्यय लेखा अधिकारी एस-२०:५६१००—१७७५००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
६	उप व्यवस्थापक एस-१६:४४९००—१४२४००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
७	व्यवस्थापक (लहान मु.) एस-१६:४४९००—१४२४००	..	..	..	..	..	..	१	१	१
८	अंतर्गत प्रशिक्षण अधिकारी एस-१६:४४९००—१४२४००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
९	सहायक व्यवस्थापक एस-१६:४४९००—१४२४००	१	३	२	१	२	..	..	..	..
१०	लेखा अधिकारी एस-१६:४४९००—१४२४००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
११	आस्थापना अधिकारी एस-१५:४१८००—१३२३००	..	१	..	..	..	..	..	..	..
१२	कामगार कल्याण अधिकारी एस-१५:४१८००—१३२३००	..	१	१	..	१	..	..	..	..
१३	यंत्र अभियंता एस-१५:४१८००—१३२३००	२	...	..	..	..	..	..	..	..
१४	कला कार्याधिकारी एस-१५:४१८००—१३२३००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
१५	सहायक संचालक एस-१५:४१८००—१३२३००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
१६	सहा. लेखा अधिकारी एस-१५:४१८००—१३२३००	३	१	..	..	..	..	..	..	..
	अराजपत्रित वर्ग—३									
१७	लघुलेखक (उच्च श्रेणी) एस-१५:४१८००—१३२३००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
१८	प्रतिरुपमुद्रण तंत्रज्ञ एस-१५:४१८००—१३२३००	..	२	..	..	१	..	..	..	..
१९	कनिष्ठ सहायक व्यवस्थापक एस-१५:४१८००—१३२३००	२	४	२	२	२	२	२	१	..
२०	प्रमुख चित्रकार एस-१५:४१८००—१३२३००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
२१	अधीक्षक एस-१४:३८६००—१२२८००	२	१	१	१	१	..	..	..	..
२२	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) एस-१४-३८६००—१२२८००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
२३	प्रमुख लिपिक एस-१३:३५४००—११२४००	७	७	३	३	१	२	१	२	१
२४	वरिष्ठ चित्रकार एस-१३-३५४००—११२४००	२	१	..	..	..	..	..	..	..
२५	परिचारिका एस-१३:३५४००—११२४००	..	१	..	..	..	..	..	..	..
२६	पर्यवेक्षक (परिरक्षण) एस-१३:३५४००—११२४००	..	..	..	..	१	..	..	..	..
२७	पर्यवेक्षक (मुद्रण) एस-१३:३५४००—११२४००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
२८	पर्यवेक्षक (जुळणी) एस-१३:३५४००—११२४००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
२९	पर्यवेक्षक (मुद्रितशोधन) एस-१३:३५४००—११२४००	..	२	२	२	..	..	१	..	..
३०	पर्यवेक्षक (प्रतिरुप) एस-१३:३५४००—११२४००	..	४	२	२	२	..	२	..	..
३१	पर्यवेक्षक (प्रक्रिया) एस-१३:३५४००—११२४००	..	२	..	१	१	..	..	..	..
३२	पर्यवेक्षक (बांधणी) एस-१३:३५४००—११२४००	..	६	२	२	२	२	१	१	..
३३	पर्यवेक्षक (नियो. व मानक) एस-१३:३५४००—११२४००	..	२	२	२	१	..	..	१	..
३४	पर्यवेक्षक (प्रशिक्षण) एस-१३:३५४००—११२४००	..	२	१	..	१	१	१	..	..
३५	सहायक पर्यवेक्षक (लेखपट) एस-१३:३५४००—११२४००	..	६	४	२	१	२	१	१	१
३६	पुरुष परिचारक एस-१३:३५४००—११२४०० ..	१	..	..	..	..	..	..	..	
३७	सुरक्षा अधिकारी एस-१०:२९२००—९२३००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
३८	सहायक पर्यवेक्षक (जुळणी) एस-१०:२९२००—९२३००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
३९	सहायक पर्यवेक्षक (प्रतिरुप) एस-१०:२९२००—९२३००	..	८	२	२	६	१	१	१	१
४०	सहायक पर्यवेक्षक (प्रक्रिया) एस-१०:२९२००—९२३००	..	२	१	२	३	२	२	..	..
४१	सहायक पर्यवेक्षक (बांधणी) एस-१०:२९२००—९२३००	..	१२	१	२	२	२	१	२	१
४२	सहायक पर्यवेक्षक (नियो. व मानक) एस-१०:२९२००—९२३००	..	८	६	३	२	..	१	..	..

विषयक गोषवारा

सहायक संचालक						बुक डेपो			
	मुंबई	नागपूर	औरंगाबाद	पुणे	कोल्हापूर	मुंबई	नागपूर	औरंगाबाद	पुणे
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	.
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	१	१	१	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	१	१	१	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	..	..	..	..	..	..	..	..	..

FORM

	संचालनालय	व्यवस्थापक							
		शा.म.मु., मुंबई	शा.मु., नागपूर	येरवडा का., पुणे	शा. फो. मु., पुणे	शा.मु., कोल्हापूर	शा.मु., ओरंगाबाद	म.का.मु., नागपूर	शा.मु., वाई,
सुधारित वेतन मॅट्रीक्स (वेतन स्तर)									
४३ वरिष्ठ मुद्रितशोधक एस-१०:२९२००—९२३००	..	१८	१२	३	..	२	३	१	१
४४ वरिष्ठ आरेखक एस-१०:२९२००—९२३०० ..	..	...	३	...	१	..	..	..	
४५ यंत्रचालक श्रेणी-१ एस-१०:२९२००—९२३००	..	१६	५	४	५	..	२	१	..
४६ लेखपट यंत्रचालक एस-१०:२९२००—९२३००	..	२६	१४	६	४	४	४	२	१
४७ औषध निर्माता एस-१०:२९२००—९२३००	..	१	२	..	..	..	..	..	..
४८ प्रमुख यांत्रिक एस-१०:२९२००—९२३००	..	२	१	१	..	२	..	१	..
४९ तांत्रिक सहायक लेखपट एस-८:२५५००—८११००	..	४	४	२	२	२	२	..	१
५० पर्यवेक्षक टंकन एस-८:२५५००—८११००	२	..	..	..	..	१	..	..	..
५१ विक्रेता एस-८:२५५००—८११००	३	..	..	..	..	..	..	..	..
५२ लघुटंकलेखक एस-८:२५५००—८११००	१	१	१	..	१	..	..	..	..
५३ वरिष्ठ लिपिक एस-८:२५५००—८११००	२२	२६	१३	१८	११	७	५	५	१
५४ कनिष्ठ लेखा परीक्षक एस-८:२५५००—८११००	२	..	..	..	..	..	..	..	..
५५ वरिष्ठ टंकयांत्रिक एस-८:२५५००—८११००	१२	..	..	..	..	७	..	..	..
५६ प्रगती तपासनीस लेखनीक एस-८:२५५००—८११००	..	..	..	..	१	..	..	..	..
५७ सजावट जुळारी एस-८:२५५००—८११००	..	१२	..	..	..	..	..	..	..
५८ यांत्रिक एस-८:२५५००—८११००	..	२	१	१	२	..	१	..	..
५९ प्रगती तपासनीस जुळणी एस-८:२५५००—८११००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
६० मुद्रितशोधक एस-८:२५५००—८११००	..	५१	२६	१५	४	७	६	४	२
६१ प्रगती तपासनीस प्रतिरुप एस-८:२५५००—८११००	..	८	४	२	..	१	१	..	१
६२ कनिष्ठआरेखक एस-८:२५५००—८११०० ..	..	..	१०	..	११	..	..	..	
६३ यंत्र चालक प्रतिरूप एस-८-२५५००—८११००	..	७०	४६	३५	३४	१८	१२	८	७
६४ प्रक्रिया चालक एस-८:२५५००—८११००	..	११	२	८	३	४	४	२	१
६५ लेखपट यंत्रचालक ग्रेड-२ एस-८:२५५००—८११००	..	६६	५२	३२	१२	१३	१२	६	५
६६ प्रमुख अस्तरनिकार एस-८:२५५००—८११००	..	..	..	..	१	..	..	..	..
६७ प्रगती तपासनीस बांधणी एस-८-२५५००—८११००	..	३६	७	४	११	..	४	५	१
६८ वीजतंत्री तारतंत्रीं/इलक्ट्रिशियन एस-८:२५५००—८११००..	..	..	१	..	१	..	..	..	
६९ बांधणीकार एस-८:२५५००—८११००	..	१८३	३७	३२	४१	१२	११	१०	५
७० सहायक मानक आणि नियोजन एस-८:२५५००—८११००	..	२७	१३	३	८	..	३	२	..
७१ वरिष्ठ टंकलेखक यंत्र पर्यवेक्षकएस-८:२५५००—८११००	..	..	..	..	..	१	..	..	..
७२ दूरध्वनी चालक एस-७:२१७००—६९१००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
७३ अनुरेखक एस-७:२१७००—६९१००	..	..	२	..	३	..	..	..	..
७४ वाहन चालक एस-६:१९९००—६३२००	१	१	१	१	१	..	..	१	..
७५ सुतार एस-६:१९९००—६३२००	२	१	२	१	२	१	..	..	..
७६ प्रमुख आवेष्टक एस-६:१९९००—६३२००	..	१	..	..	..	..	..	..	..
७७ कनिष्ठ टंक यांत्रिक एस-६:१९९००—६३२००	५	..	..	..	..	..	..	..	
७८ लिपिक टंकलेखक एस-६:१९९००—६३२००	५२	७६	४५	४९	३२	१६	१०	१६	५
७९ वितरण तपासनीस एस-६:१९९००—६३२००	३	..	..	..	..	..	..	..	..
८० जावक लिपिक सहायक एस-६:१९९००—६३२००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
८१ प्रमुख काढारी एस-६:१९९००—६३२००	..	..	..	१	..	..	..	१	..
८२ प्रमुख गणक एस-६:१९९००—६३२००	..	..	..	..	१	..	..	..	..
८३ परिचर प्रतिरुप एस-६:१९९००—६३२००	..	१२१	५१	५०	४५	८	१८	१४	७
८४ प्रक्रिया सहायक एस-६:१९९००—६३२००	..	१३	८	१७	२२	८	४	२	२
८५ अस्तरणिकार एस-६:१९९००—६३२००	..	..	..	..	६	..	..	..	..
८६ सहायक बांधणीकार एस:६-१९९००—६३२००	..	१३१	५९	२६	४५	२०	१०	..	६
८७ जुळारी एस-६:१९९००—६३२००	..	८	..	..	..	..	..	..	..

1—*contd.*

सहायक संचालक					बुक डेपो			
मुंबई	नागपूर	औरंगाबाद	पुणे	कोल्हापूर	मुंबई	नागपूर	औरंगाबाद	पुणे
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..		..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..		..	..
..	..	..	..	..	..		..	..
..	१	१	१	..	..	..	..	..
..	..	१	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	५	४	२	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	१३	७	५	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	१	१	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	२	१	..	..	..	..	..	
..	९	१२	५	..	..	..	..	..
..	३	१	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..

FORM

		संचालनालय	व्यवस्थापक							
			शा.म.मु. मुंबई	शा.मु. नागपूर	ये. का. पुणे	शा. फो. मु. पुणे	शा.मु. कोल्हापूर	शा.मु. औरंगाबाद	म.का.मु. नागपूर	शा.मु. वाई
	सुधारित वेतन मॅट्रीक्स (वेतन स्तर)									
८८	वितरक एस-६:१९९००—६३२००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
८९	सहायक यांत्रिक एस-६:१९९००—६३२००	..	४	..	२	१	१	१	२	..
९०	मुकादम एस-५:१८०००—५६९००	१	..	..	..	..	..	..	..	..
९१	गणक एस-५:१८०००—५६९००	..	..	..	५	३	..	..	४	..
९२	असिस्टंट इलेक्ट्रिशियन एस-६:१९९००—६३२००	..	..	१	..	..	..	..	..	..
९३	मूलप्रतवाचक एस-६:१९९००—६३२००	..	७२	३७	१३	४	९	६	४	३
९४	प्रुफ प्रेसमन एस-६:१९९००—६३२००	..	..	..	..	..	..	१	..	..
९५	सहायकारी एस-६:१९९००—६३२०० ..	..	..	..	४	..	२	..	..	..
९६	आवेष्टक/काढारी एस-५:१८०००—५६९००	९	..	८	७	७	०	२	६	..
९७	कनिष्ठ सुतार एस-५:१८०००—५६९००	..	३	१	..	..	१	१	..	१
९८	जावक एस-५:१८०००—५६९००	२	..	..	..	..	..	..	..	..
९९	व्रणोपचारक एस-५:१८०००—५६९००	..	३	..	..	..	..	..	..	..
१००	सुरक्षा रक्षक एस-५:१८०००—५६९००	..	..	..	१	..	..	..	..	..
१०१	आवेष्टक एस-५:१८०००—५६९००	..	११	७	..	..	३	४	..	..
१०२	तपासणीस एस-५:१८०००—५६९००	७	..	..	..	..	..	..	..	..
१०३	मजदूर मुकादम एस-५:१८०००—५६९००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
१०४	रबरी ठसेकार एस-५:१८०००—५६९००	..	..	..	..	..	..	..	१	..
१०५	बांधणी सहायकारी एस-५:१८०००—५६९००	..	९१	३६	२६	४९	१५	११	२६	५
१०६	जावक प्रमुख एस-५:१८०००—५६९००	..	१	..	..	..	..	..	..	..
१०७	प्रक्रिया सहायकारी एस-४:१७१००—५४०००	..	६	..	..	३	..	२	..	..
१०८	दप्तरी एस-३:१६६००—५२४००	२	३	१	१	१	..	१	..	..
१०९	कामकरी एस-३:१६६००—५२४००	११	..	१०	..	१०	१	..	..	..
११०	पंप परिचर एस-३:१६६००—५२४००	..	२	..	..	..	..	..	..	..
१११	नाईक एस-३:१६६००—५२४००	२	१	१	..	१	..	..	..	..
११२	सफाई मुकादम एस-३:१६६००—५२४००	..	..	२	..	१	..	..	..	..
११३	जमादार एस-३:१६६००—५२४००	१	२	१	..	२	..	१	..	...
११४	सफाईगार एस-१:१५०००—४७६००	४	१३	९	१	८	३	४	..	२
११५	शिपाई एस-१:१५०००—४७६००	१६	१५	१०	५	७	४	३	२	२
११६	मेहेतर वेट अँड ड्राय एस-१:१५०००—४७६००	..	१०	..	..	..	..	..	..	..
११७	स्वच्छक एस-१:१५०००—४७६००	१	१	१	..	..	..	..	..	..
११८	पहारेकरी एस-१:१५०००—४७६००	६	१८	८	५	१५	७	८	..	२
११९	माळी एस-१:१५०००—४७६००	..	१	१	१	..	१	..	..	..
१२०	मजदूर एस-१:१५०००—४७६००	९	४२	१९	१६	१	१८	६	..	५
१२१	भाई (वखार) एस-१:१५०००—४७६००	..	३	..	..	..	..	..	..	..
१२२	कर्मशाळा परिचर एस-१:१५०००—४७६००	३	..	..	..	..	१	..	..	..
१२३	सामग्री परिचर एस-१:१५०००—४७६००	..	..	१	..	..	..	..	..	..
	Total/एकूण ..	**२१०**	**१,३०९**	**६१०**	**४२६**	**४५४**	**२१५**	**१७८**	**१३६**	**७१**

1—*contd.*

सहायक संचालक					बुक डेपो			
मुंबई	नागपूर	औरंगाबाद	पुणे	कोल्हापूर	मुंबई	नागपूर	औरंगाबाद	पुणे
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	.
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	१	५	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	२	२	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	१	१	..	..	..	..	..	..
..	४	२	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	१	१	१	..	..	..	..	..
..	२	४	२	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	३	३	४	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	१	६	४	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	२	१	२	..	..	..	..	..
..	..	..	..	..	..	..	..	..
..	**५२**	**५१**	**३३**	**..**	**..**	**..**	**..**	**..**

आजारी उद्योग कक्ष

आजारी उद्योग—शासनाने उद्योग संचालनालयात आजारी उद्योगांना जाहीर केलेल्या स्टँडर्ड पॅकेज मधील (Standard Package) सोयी व सवलती देण्यासाठी स्वतंत्र आजारी उद्योग कक्ष स्थापन केला आहे. तसेच मुंबई सहायक उपक्रम (खास उपबंध) अधिनियम, १९५८ अंतर्गत उद्योग विभाग, महाराष्ट्र शासन यांच्यामार्फत दिले जाते.

आजारी उद्योग असल्याबाबतची व्याख्या (भारतीय रिझर्व बँकेच्या सुधारित मार्गदर्शक तत्त्वानुसार)

(अ) ज्या उद्योगाचे कोणतेही एक कर्ज खाते (मुद्दल अगर व्याज) सहा महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधी, दुय्यम दर्जाचे (सब स्टँडर्ड) तसेच मुद्दल किंवा व्याज एक वर्षापेक्षा जास्त कालावधीसाठी थकीत आहे.

किंवा

(ब) एकत्रित तोट्यामुळे घटकाच्या मागील वर्षातील नक्तमूल्यामध्ये ५० टक्क्यापर्यंत घसरण झाली असल्यास.

आणि

(क) घटक कमीत कमी दोन वर्षे व्यापारी उत्पादनात असावा.

आजारी लघु उद्योगाबाबतची माहिती :

आजारी लघु व मोठ्या उद्योगांचे पुनर्वसन करण्यासाठी शासनाने खालीलप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित केले आहेत. (लघु उद्योग) शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्रमांक २ एसयूसी.-२००१/(२८९१) उ-१०, दिनांक २१ एप्रिल २००१ व दिनांक ७ जून २००१, एसयुसी.-२००१/(२८९१) उ-१०, शासन निर्णय क्र. एसयुसी-२००७/(१/०७)/उ-१०, दिनांक ३० मार्च २००७ नुसार.

आजारी उद्योग म्हणून प्रमाणित करण्याची पद्धती :

- संबंधित उद्योगाने विहित नमुन्यात जिल्ह्याचे ठिकाणी महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र व उद्योग सह संचालक, मुंबई प्राधिकरण विभाग यांना बँकेच्या प्रमाणपत्रासह अर्ज करावा. (भारतीय रिझर्व बँकेने ठरवून दिलेल्या निकषानुसार).
- जिल्हास्तरावर संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली असणाऱ्या जिल्हा सल्लागार उपसमिती समोर सदर अर्ज विचारार्थ ठेवून समितीच्या निर्णयानुसार आजारी उद्योग प्रमाणपत्र देणे/न देणे ठरविण्यात येते.
- जिल्हा सल्लागार उपसमितीच्या निर्णयानुसार महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र/उद्योग सह संचालक, मुंबई प्राधिकरण विभाग प्रमाणपत्र देतात.

आजारी लघु उद्योगांना देण्यात येणाऱ्या सोयी व सवलती :

(१) राज्यातील सर्व भागातील आजारी उद्योगांचे पुनर्वसनासाठी शुश्रुषा दिनांकापर्यंतची सर्व शासकीय थकबाकीची [(उदा. विक्रीकर-मूल्यवर्धित कर, खरेदी कर, (Sales Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Electricity Duty, Irrigation Charges etc.) वसुली ७ टक्के व्याज आकारून समान ६० मासिक हप्त्यामध्ये करण्यात येते. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम अंतर्गत आयुक्त (सहकार) यांचेकडे नोंदणीकृत आलेल्या उद्योगांनाही सवलत लागू राहील.

(२) सामूहिक प्रोत्साहन योजनेंतर्गत पात्रता प्रमाणपत्र घेतलेले उद्योग घटक आजारी प्रमाणपत्रधारक असतील तर अशा घटकांना शासनाकडून दिले जाणारे अनुदान प्राधान्याने वितरित करण्यात येते.

(३) एमआयडीसी किंवा सहकारी औद्योगिक वसाहतीतील बाहेरील आजारी उद्योगांना बाहेर पडण्यासाठी व त्यासाठी उद्योगांना स्थिर मालमत्ता विकण्यास परवानगी देण्यात येईल. परंतु सदर जागा ही यापुढे अनुक्रमे स्थानिक विकास नियमानुसार औद्योगिक किंवा सेवा उद्योग या कारणासाठी वापरण्यात यावी. परंतु त्या जागेचा वापर हा स्थानिक विकास आराखड्यानुसार असलेल्या झोन प्रमाणेच त्याचा पुर्नवापर करण्यात यावा.

(४) दिनांक २० नोव्हेंबर २०१४ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये बेकारीस प्रतिबंध करण्यासाठी किंवा बेकारीचे निवारण करण्यासाठी उपाययोजना म्हणून विवक्षित औद्योगिक उपक्रम चालविणे किंवा चालविण्यासाठी कर्ज देणे, हमी देणे किंवा वित्तीय सहाय्य देण्याकरिता राज्य शासनास शक्य

व्हावे म्हणून औद्योगिक संबंध व इतर बाबी याविषयी तात्पुरते उपबंध करण्याबाबत अधिनियम. या अधिनियमास मुंबई सहायक उपक्रम अधिनियम, १९५२ अंतर्गत सहायक उपक्रम म्हणून घोषित केला जातो.

आजारी लघु उद्योगांच्या पुनर्वसनाकरिता जिल्ह्यामध्ये जिल्हा उद्योग मित्र समितीशी संलग्न जिल्हास्तरिय आजारी पुनर्वसन समिती मा. जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली त्यांचे निमंत्रक जिल्हा समन्वयक म्हणून वाणिज्य बँकेचे प्रतिनिधी यांचेमार्फत लघु उद्योगांचे पुनर्वसन करण्याकरिता मदत दिली जाते. वादग्रस्त प्रकरणाचा निपटारा, करण्याकरिता राज्यामध्ये राज्यस्तरीय आंतरसंस्था समिती (सबस्लिक), मा. विकास आयुक्त (उद्योग) यांचे अध्यक्षतेखाली कार्यरत असून त्याचे **निमंत्रक सदस्य** बँक ऑफ महाराष्ट्राचे प्रतिनिधी आहेत. आजारी उद्योगांच्या पुनर्वसनाकरिता राज्यामध्ये राज्यस्तरीय आंतरसंस्था समिती (स्लिक), मा. प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली कार्यरत असून त्याचे निमंत्रक भारतीय रिझर्व बँकेचे प्रतिनिधी आहेत.

राज्यातील जिल्हा उद्योग केंद्रामार्फत आतापर्यंत एकूण ४०७ उद्योग घटकांना आजारी उद्योग प्रमाणपत्रे देण्यांत आलेली आहेत.

राज्यामध्ये विशेष अभय योजना सुरू झाल्यापासून सदर योजनेचा लाभ घेतलेल्या उद्योग घटकांनी एकूण संख्या २९८ इतकी आहे.

महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण, २०१९ नुसार पुनरुज्जीवनक्षम नसलेल्या तसेच बंद उद्योग घटकांसाठी विशेष अभय योजनेचा शासन निर्णय दिनांक १८ ऑगस्ट २०२१ रोजी निर्गमित करण्यांत आलेला असून त्याची मुदत महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण लागू असेपर्यंत राहील.

आजारी मोठ्या उद्योगाबाबतची माहिती :

आजारी मोठ्या उद्योगांचे पुनर्वसन करण्याकरिता आजारी औद्योगिक कंपन्या (विशेष तरतुदी) अधिनियम, १९८५ च्या तरतुदीनुसार केंद्र शासनाने औद्योगिक व वित्तीय फेररचना मंडळ (बीआयएफआर) ची स्थापना केली होती. तोट्यात गेलेल्या घटकाने औद्योगिक व वित्तीय फेररचना मंडळाकडे संपर्क साधल्यास त्याच्या अर्जाच्या छाननीनुसार योग्य वाटल्यास कंपनीला आजारी घोषित करून मंडळाकडून प्रातिनिधीक संस्थेची नेमणूक करण्यात येत होती. बीआयएफआर खंडपीठाने कंपनीला पुनर्वसन योजना मंजूर केल्यास राज्य शासन पत्र क्र. बीआयएफआर-१०८९ (११११)/आयएनडी-१०ए, दिनांक १७ ऑक्टोबर १९९० व सुधारित पत्र दिनांक १९ सप्टेंबर १९९२ अन्वये देण्यात येणाऱ्या स्टँडर्ड पॅकेज अंतर्गत तसेच शासन पत्र क्र. एसयुसी-२००७/(१/०७)/उ-१०, दिनांक ३० मार्च २००७ नुसार आजारी मोठ्या उद्योगांना पुढीलप्रमाणे सोयी व सवलती देण्यात येत होत्या :—

आर्थिक सवलती (Fiscal Concession) :- कट ऑफ डेट च्या दिनांकापासून राज्य शासनाची मूळ रकमेची थकीत देणी (उदा. विक्रीकर-मूल्यवर्धित कर, खरेदी कर, अतिरिक्त कर, उलाढाल कर, जमीन महसूल कर, पाटबंधारे दर) (Sales Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Electricity Duty, Irrigation Charges etc.) ५ वर्षांपर्यंत परतफेडीचा कालावधी देण्यात येत होता. सदर परतफेडीसाठी ७ टक्के सरळ व्याज आकारले जात होते.

आर्थिक सवलती व्यतिरिक्त इतर सवलती :—

महाराष्ट्र शासनाने उद्योग गुंतवणूक व पायाभूत सुविधा धोरण, २००६ नुसार खालीलप्रमाणे सवलती देण्यात आल्या होत्या व त्यास अनुसरून दिनांक ३० मार्च २००७ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आले आहेत :—

(१) बॉम्बे रिलिफ अंडरटेकिंग अधिनियम, १९५२ अंतर्गत रिलिफ अंडरटेकिंग म्हणून घोषित करणे.

(२) कामगारांशी चर्चा करतांना आजारी उद्योगाला शासकीय यंत्रणेमार्फत मदत.

(३) शासकीय व शासनाच्या महामंडळाची देणी अदा करताना बँक/वित्तीय संस्थेच्या गॅरेंटीचा आग्रह धरला जाणार नाही.

दिनांक १ डिसेंबर २०१६ पासून आजारी उद्योग कंपन्या (विशेष तरतुदी) पुनरावृत्ती कायदा, २००३ रद्द करण्यात आला आहे. याचा परिणाम म्हणून SICA अंतर्गत बनविलेल्या BIFR व तत्सम खंडपीठांचे विघटन झाले आहे.

त्यानुसार कंपनी कायदा, २०१३ अंतर्गत नॅशनल कंपनी लॉ. ट्रिब्युनल (NCLT) आणि नॅशनल कंपनी लॉ. अपिलीट ट्रिब्युनल (NCLAT) ची स्थापना करण्यात आली. एनसीएलटीकडे कंपनीचे व्यवस्थापन, विलीनीकरण आणि एकत्रीकरण आणि कंपन्यांचे पुनरूज्जीवन आणि पुनर्वसन यासंबंधी प्रकरण सुनावणीचे अधिकार आहेत. तसेच कॉर्पोरेट दिवाळखोरी प्रक्रिया एनसीएलटी समोर आधी सुरू करता येऊ शकेल.

Insolvency Bankruptcy Code 2016 द्वारे NCLT चे सक्षमीकरण करण्यात आले असून, Bankruptcy Code अंमलात आल्यामुळे BIFR आणि AAIFR कडील प्रलंबित सर्व दाव्यांची कार्यवाही संपुष्टात आली आहे. तथापि ज्या घटकाचा दावा BIFR खंडपीठाकडे प्रलंबित होता अशा घटकास NCLT खंडपीठाकडे नव्याने दावा सादर करावा लागेल. परंतु असा दावा हा Bankruptcy Code अंमलात आल्याच्या दिनांकापासून म्हणजेच दिनांक १ डिसेंबर २०१६ पासून १८० दिवसांच्या आत दाखल करणे बंधनकारक राहील.

Sick Unit Cell

Rehabilitation of Sick SSI units :

As per the guidelines issued under circular dated 16th January 2002 by Reserve Bank of India, the definition of Sick Small Scale Industry as follows :—

(A) If borrowal accounts of unit remains overdue for a period of exceeding one year.

OR

(B) Erosion in the net worth due to accumulated cash losses to the extent of 50% of its net worth during the previous accounting year.

AND

(C) Unit has been commercial production for last 2 years.

Rehabilitation of Small Scale Units :

The relief and concessions being provided as per Government of Maharashtra G.R. dated 21st April 2001, 7th June 2001, 30th March 2007.

If the sick SSI units is viable, then the concerned bank/ financial institution has to take the concerned sick unit under their nursing programmer and should intimate the concerned General Manager of the District Industries Centre indicating clearly the date of commencement of nursing package and the period for which it is in operation.

On receipt of above advice from bank / financial institution, the General Manager of the District Industries Centre issues sickness certificate to such units indicating the date of commencement and period of nursing package.

Once the unit is declared as the sick unit is entitled to get following relief and concessions from State Government :—

1. The principal dues of State Government / Sales Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Electricity Duty, Irrigation Charges etc., as also the interest thereon, may be quantified as on the date of commencement of nursing programme. The arrears so quantified can be cleared by the sick unit in maximum of 60 monthly installments at 7% interest p.a. including units benefited under the Package Scheme of Incentives (PSI) of the areas C, D, + D+, No Industry District.

2. The special capital incentive approved to the SSI units under Package Scheme of Incentives will be disbursed to the sick units on priority basis.

3. Govt. has declared GR for easy exit scheme *vide* dated 2nd May 2013. The scheme is for amnesty scheme for unviable and closed units. As per GR eligible units will be offered complete Eligible units will be offered complete waiver of interest and penalty provided that the principle amount is repaid in one single installment. The scheme is applicable to all relevant Government dues and will be offered to Semi-Government institutions/companies/bodies as well as under the scheme it is imperative to unlock the precious assets including land, within unviable and closed units. All the units who wants to take benefit of scheme should fulfill following condition *viz*.—

The units which fulfill criteria are offered and easy exit through Special Amnesty Scheme upto 31st March 2017 Government recognition to the scheme is to continue.

(*a*) Closure for more than one year or the unit is declared to be insolvent by a competent court.

(*b*) Unit is unviable according to RBI guidelines.

(*c*) There should be change in Management and the unit should be further run successfully.

4. The sick units in MIDC areas and Co-operative Industrial Estates opting for an exist will be permitted to dispose of their assets provided that the land should be used either for industrial purpose or for service industries only. Units located outside the MIDC areas/Co-operative Industrial Estates opting for exist will be permitted to dispose their assets. However,

the land in such cases will have to be used as per the zoning regulations of the Competent Development Authority.

5. As per Government Resolution dated 20th November 2014, Bombay Relief Undertaking Act, 1958 is to make temporary provision for industrial relations and other matters to enable the State Government to conduct or to provide loan, guarantee or financial assistance for the conduct of, certain industrial under takings as a measure of preventing unemployment or of unemployment relief.

At District level, “District Level Sick Unit Rehabilitation Committee” which is formed under the Chairmanship of the Collector of the respective districts for taking progress of revival of sick SSI units and problems faced by SSI units getting finance from banks. The members of the committee consist of the Lead Bank Officers, Bankers, Industrial Associations and Industries Representatives. The General Managers of District Industries Centers is Member-Secretary.

According to the provision of sick industrial companies (Special Provisions) Act, 1985, the Central Government established the Industrial and Financial Reconstruction Board (BIFR) for the rehabilitation of sick big industries. If the affected entity approached the Industrial and financial Reconstruction Board, by filling the application, the company was declared sick and the appointment of a representative body was done by the Board. If the BIFR bench approves the rehabilitation plan, then the State Government as per the letter Ref. No. BIFR-1089(1111)/ IND-10A, dated 17th October 1990 and revised dated 19th September 1992, under standard package and also Government Letter No. SUC-2007/ (1/07)/U-10, dated 30th March 2007 will give the following facilities to the sick industry.

Fiscal concession.— Outstanding Debt of State Government from the date of cut off date (eg. Sales Tax, Value Added Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Irrigation Rate) (Sale Tax, Purchase Tax, Additional Tax, Turnover Tax, Land Revenue, Electricity Duty, Irrigation Charges etc.) were paid for 5 years of repayment period. For this repayment, 7 percent direct interest was being charged for repayment.

Government Resolution of Special Amnesty Scheme is issued by Government dated 18th August 2021. This G. R. is Valid upto dated 31st March 2024.

Other concessions in additional to financial concessions :—

The Government of Maharashtra has given the following concessions under the Industry Investment and Infrastructure 2006 and the Government decisions have been issued on 30th March 2007.

(*1*) To declare the entity as Relief Undertaking under Bombay Relief Undertaking Act, 1952.

(*2*) During the discussions with the workers, the sick industry is assisted by Government machinery.

(*3*) The guarantee of bank/financial institutions will not be insisted for payment of the Government and Government Corporation’s liabilities.

With effect from December 1, 2016, the SICA has been repealed by the sick industrial companies (Special Provisions) Repeal Act, 2003. This has resulted in dissolution of the BIFR & other bodies formed under SICA.

Accordingly, the National Company Law Tribunal (NCLT) and the National Company Law Appellate Tribunal (NCLAT) were constituted under companies Act, 2013. The NCLT has the jurisdiction to hear matter with respect to the management of a company, mergers and amalgamations and revival and rehabilitation of Companies. The jurisdiction of NCLT has been further supported by the insolvency and Bankruptcy Code 2016 which provides that corporate insolvency processes may be initiated before the NCLT.

With the Bankruptcy Code coming into effect, all proceedings pending before the BIFR and AAIFR stand abated. However, the entity whose reference has abated may initiate fresh proceedings before the NCLT under the Bankruptcy Code, within 180 days of the commencement of Bankruptcy Code *i.e.* December 1, 2016.

कोंकण विकास महामंडळ मर्यादित

१.	**महामंडळाविषयी थोडक्यात माहिती**	:	सन २०२१-२२
	नोंदणीकृत कार्यालय	:	युनिट नं. १६, आरे दुग्ध वसाहत, गोरेगाव (पूर्व), मुंबई-६५.
	स्थापना	:	३ डिसेंबर १९७०.
	भागभांडवल	:	रु. १०,००,००,०००/-
	भरणा झालेले भागभांडवल	:	रु. ८,८०,९९,६००/- महाराष्ट्र शासनाकडून.
	बिनव्याजी कर्ज	:	रु. ५,९२,४३,६२०/- महाराष्ट्र शासनाकडून.
	महामंडळाचे उद्दिष्ट	:	कोकणातील सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, रायगड व ठाणे या चार जिल्ह्यांमध्ये उद्योग व औद्योगिकीकरणामध्ये शिस्तबद्ध पद्धतीने वाढ व्हावी व कोकणाचा सर्वांगीण विकास व्हावा हे महामंडळाचे उद्दिष्ट आहे.
	सद्यःस्थिती	:	महाराष्ट्र शासनाने हे महामंडळ बंद करण्याचा धोरणात्मक निर्णय घेतलेला आहे. तसेच महाराष्ट्र शासनाच्या सूचनेनुसार या महामंडळाने आपल्या दुय्यम कंपन्या आणि हाती घेतलेले प्रकल्प बंद केले आहेत किंवा खाजगी संस्थेच्या मदतीने संयुक्त क्षेत्रात हस्तांतरित केले आहेत. सध्या या महामंडळाच्या गट क्रमांक १६, आरे दुग्ध वसाहत, गोरेगाव पूर्व, मुंबई-६५ येथे असलेल्या जैविक केंद्र प्रकल्पाच्या मालमत्तेची विल्हेवाट लावण्यात आली आहे.
	व्यवस्थापन	:	महामंडळाचा कारभार व्यवस्थापकीय संचालक, संचालक मंडळाच्या मार्गदर्शनाखाली पाहतात. व्यवस्थापकीय संचालक हे उच्चस्तरीय शासकीय अधिकारी असतात. संचालक मंडळात अशासकीय अध्यक्ष व अशासकीय सदस्य तसेच काही शासकीय सदस्यांचा समावेश असतो. सध्या तीन शासकीय संचालक या महामंडळाच्या संचालक मंडळावर आहेत. **सध्या या महामंडळावर अशासकीय अध्यक्ष आणि संचालक नियुक्त केले जात नाहीत.**
	व्यवस्थापकीय संचालक	:	श्री. अेस्. अे. भामरे, उद्योग सह संचालक, कोंकण विभाग, अतिरिक्त कार्यभार
	संचालक	:	(१) श्रीमती वृषाली बा. सोने, महाव्यवस्थापक , जिल्हा उद्योग केंद्र, ठाणे. (२) श्रीमती संजना रासम, कक्ष अधिकारी, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय.
	आस्थापनेवरील कर्मचारी	:	सध्या या महामंडळात १ कायमस्वरूपी चतुर्थ श्रेणीतील कर्मचारी काम करत आहे. सदर कर्मचारी ऑक्टोबर २०२३ मध्ये सेवानिवृत्त होणार आहेत. या व्यतिरिक्त एक महाव्यवस्थापक आणि एक लेखा सहाय्यक एकत्रित वेतनावर काम करीत आहेत तसेच या व्यतिरिक्त चार ते पाच मजूर आवयश्कतेनुसार रोजंदारीवर घेतले जातात.
	दायित्व/देणी	:	महामंडळास शासनाव्यतिरिक्त कोणत्याही बँकेस अथवा वित्तीय संस्थेस काहीही देणे नाही. परंतु शासन आदेशानुसार संयुक्त क्षेत्रात हस्तांतर केलेल्या तेल ताड प्रकल्पासाठी सहभागी झालेल्या खाजगी कंपनीने केलेल्या नुकसानभरपाईसाठी दाव्यामध्ये नेमलेल्या लवादाने महामंडळाविरुद्ध दिलेल्या निर्णयानुसार खाजगी कंपनीस महामंडळाने रु. १८.६३ कोटी नुकसान-भरपाई देणे होते. महामंडळाने या निर्णयाविरुद्ध उच्च न्यायालयात दाखल केलेल्या फेर याचिकेचा निकाल महामंडळाच्या बाजूने लागला. या निकालाप्रमाणे महामंडळाने खाजगी कंपनीस कुठल्याही प्रकारची नुकसानभरपाई देणे नाही. या निकालाविरुद्ध खाजगी कंपनीने दोन न्यायमूर्तींचा समावेश असलेल्या खंडपीठासमोर फेरयाचिका दाखल केली आहे, सध्या हे प्रकरण न्यायप्रविष्ट आहे.

महामंडळाचा संचित तोटा : सन २०२०-२१ च्या वार्षिक लेख्यानुसार या महामंडळाचा संचित तोटा रु. १५.९२ कोटी आहे.

अर्थसंकल्पीय तरतूद : **गेली सुमारे २६ वर्षे शासनाकडून या महामंडळासाठी आर्थिक साहाय्य दिले जात नाही. तसेच अर्थसंकल्पामध्ये या महामंडळासाठी तरतूद केली जात नाही.**

वार्षिक लेखे सद्य:स्थिती .—या महामंडळाचे सन २०१९-२०२० या वर्षाचे वार्षिक लेखे विधानसभेत गेल्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात सादर करण्यात आले आहेत. सन २०२०-२१ या वर्षाचे लेखे सांविधानिक लेखा परिक्षण पूर्ण झालेले असून पुरवणी लेखा परिक्षणासाठी महालेखाकार यांचे कार्यालयात सादर केलेले आहेत.

बँकेतील मुदतठेव.—या महामंडळाची निधी रु. १,७६,२४,२५३/- अनुक्रमे कॅनरा बँक आणि बँक ऑफ महाराष्ट्र या बँकांमध्ये मुदत ठेवीत आहे. तसेच महामंडळाचा मुलुंड पश्चिम येथील सदनिका विक्रीतून प्राप्त झालेले आहेत. सदर मुदत ठेव रकमेमध्ये कर्मचाऱ्यांच्या स्वेच्छानिवृत्तीसाठी महाराष्ट्र शासनाने दिलेल्या रकमेचा समावेश आहे. तसेच महामंडळाने विविध कंपन्यांकडून घेतलेल्या रकमेचा समावेश आहे. यापैकी रु. ४०.०० लाख जैवीक केंद्रामध्ये सहभागी होण्यासाठी भरणा केलेल्या मे. आर्क सरुफेस टनेल कंपनीने आपली रक्कम परत मिळविण्यासाठी उच्च न्यायालयात दावा दाखल केलेला आहे. या दाव्याचा निकाल महामंडळाविरुद्ध गेल्यास व्याजासह ही रक्कम परत करावी लागणार आहे.

महामंडळाकडील वाहने—सध्या या महामंडळाकडे कोणत्याही प्रकारचे वाहन नाही.

चल / अचल मालमत्ता : — या महामंडळामधील चल मालमत्ता (जैविक केंद्रमधील वळू) यांची विल्हेवाट लावण्यात आली आहे. तसेच जैवीक केंद्रामधील काही अचल मालमत्तेचीपण विल्हेवाट लावण्यात आलेली आहे. या व्यतिरिक्त मौजे कणकवली येथे ७४.७१ आर जमीन आहे. सदर जमीन विक्री प्रस्ताव शासनास सादर करणेत आला होता. वित्त विभाग महाराष्ट्र शासन यांच्या सुचनेनुसार या जागेचे प्रथम मुल्यांकन व नंतर फेरमुल्यांकन करून प्रस्ताव सादर केला होता. या मुल्याकंनानुसार या जमीनीची अनुक्रमे बाजारभाव व शासकीय दर यानुसार किंमत रु. २.८० कोटी आणि रु. २.६० कोटी आहे.या जमीनीच्या विक्रीस शासनाने मंजुरी दिली आहे. त्यानुसार विक्री कार्यवाही करून शासनाकडे अंतिम अहवाल मंजुरीसाठी सादर करणेत येईल.

तसेच या व्यतिरिक्त कार्यालयामध्ये असलेली लोखंडी कपाटे, टेबल, खूर्च्या, लोखंडी रँक व इतर ४० वर्षे जुने लाकडी सोफासेट ही मालमत्ता आहे. या मालमत्तेची किंमत घसारा पद्धतीने शुन्य झालेली आहे.

महामंडळ बंद करणेसंबंधी सुरू असलेल्या कार्यवाही कार्यवाहीबाबत -

१. जैविक केंद्र :—कोंकण विकास महामंडळाचा गट क्रमांक १६, आरे दुग्ध वसाहत, गोरेगांव (पूर्व), मुंबई-४०० ०६५ येथे जैवीक केंद्र प्रकल्प ऑक्टोबर, १९७६ पासून सुरू होता. महाराष्ट्र शासनाच्या आदेशानुसार हे महामंडळ समापन करण्याची कार्यवाही सुरू असल्याने महामंडळाच्या संचालक मंडळाने ३०१ व्या बैठकीत जैवीक केंद्र बंद करण्याच्या निर्णयानुसार या केंद्रातील चल / अचल मालमत्ता विक्री करण्यात आली. त्यापासून महामंडळाला रु. ११,६०,२७१/- प्राप्त झाले आहेत. शासनाकडून महामंडळला कुठल्याही प्रकारचा निधी प्राप्त होत नसल्याने, सदर रक्कम महामंडळ खर्चासाठी वापरणेंत येत आहे.

२. लघु औद्योगिक वसाहत :— हे महामंडळ स्थापन झाल्यानंतर कोंकणासारख्या मागासलेल्या प्रदेशात उद्योग धंद्याची वाढ व्हावी यासाठी शासन आदेशानुसार महामंडळाने मौजे वाफे, ता. शहापूर, जि. ठाणे व मौजे कणकवली, जि. सिंधुदुर्ग येथे अनुक्रमे ३४ व १७ औद्योगिक गाळयांची लघु औद्योगिक वसाहती स्थापून, हे गाळे स्थानिक उद्योजकांना "ना नफा ना तोटा" या धर्तीवर वितरित केले होते. याकरीता शासनाने मौजे वाफे, ता. शहापुर, जि. ठाणे येथे वन विभागाची ४ एकर ३६ गुंठे जमीन ९९ वर्षांच्या भाडेपट्टा कराराने घेतलेली आहे. मौजे कणकवली, जि. सिंधुदुर्ग येथे ७४.७१ आर जमीन महामंडळाने विकत घेतलेली आहे. या लघु औद्योगिक वसाहतीपैकी मौजे कणकवली, जि. सिंधुदुर्ग येथील लघु औद्योगिक वसाहतीमधील औद्योगिक गाळे गेली काही वर्ष बंद आहेत. महामंडळ समापनाच्या पार्श्वभूमीवर, महामंडळ व्यवस्थापनाने संचालक मंडळ व महाराष्ट्र शासनाची मंजुरी घेऊन सदर जमीन विक्रीची कार्यवाही सुरू केली आहे. मौजे वाफे, ता. शहापूर, जि. ठाणे येथील लघु औद्योगिक वसाहतीमधील औद्योगिक गाळे सुरू आहेत. उद्योजकांबरोबर महामंडळाने केलेले भाडेपट्टा करार सन २०२३ ते २०२५ या कालावधीत संपत आहेत. सदर लघु औद्योगिक वसाहत, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ किंवा तत्सम शासकीय संस्थेकडे हस्तांतर करण्याचा प्रस्ताव महाराष्ट्र शासनाला सादर करण्यात येणार आहे.

३. **संयुक्त क्षेत्रातील कोलंबी उत्पादन प्रकल्प :–** महाराष्ट्र शासनाने मौजे सफाळे, जि. पालघर येथील नजीकच्या गावांमधील ६०० हेक्टर खाजन जमीन महामंडळाकडे ३० वर्षे भाडेकराराने सन १९९१ मध्ये हस्तांतर केली होती. या जमीनीवर महामंडळाने खाजगी कंपनी मे. पंचम ॲक्वाकल्चर फॉर्म लि. बरोबर संयुक्त कंपनी स्थापन " कोंलबी उत्पादन " प्रकल्प १९९२ मध्ये शासन आदेशानुसार सुरू केला. या प्रकल्पात महामंडळाचे भाग भांडवल २६% जमिनीच्या स्वरूपात आहे. उर्वरित ७४% भाग भांडवल मे. पंचम ॲक्वाकल्चर फॉर्म लि. व खाजगी भांडवलदाराचे आहे. या कंपनीच्या दैनंदिन कामकाजामध्ये महामंडळाचा सहभाग नसतो. या प्रकल्पाला दिलेल्या जमीनीचा भाडेपट्टा करार दि. ३१-१२-२०२१ रोजी संपत आहे. या संयुक्त कंपनीने महामंळाकडे भाडेकरार मुदत २० वर्षांनी वाढवून घेण्यासाठी अर्ज केला होता. महामंडळ समापनाच्या पार्श्वभूमीवर महामंडळाने संचालक मंडळाच्या बैठकीत प्रस्ताव सादर केला होता. संचालक मंडळाने सुचित केल्याप्रमाणे महामंडळाने शासनाला कळविले आहे की, महामंडळ बंद करणे असल्याने यापुढे महाराष्ट्र शासनाने मे. पंचम ॲक्वाकल्चर फॉर्म लि. यांच्या कोंलबी प्रकल्पासाठी जमीन भाडेकरार मुदत वाढवून देण्याचा निर्णय आपल्या अधिकारात घ्यावा त्यानुसार शासन स्तरावर या विषयी कार्यवाही सुरू आहे.

४. **कर्मचारी स्वेच्छा निवृत्ती :—** सन १९९२ मध्ये हजेरी पटावर ३२८ कर्मचारी कार्यरत होते या पैकी आज मितीस फक्त १ कर्मचारी कायम स्वरुपी आहे. उर्वरित ३२७ कर्मचाऱ्यांनी स्वेच्छा निवृत्ती स्विकारली अथवा नियम वयोमानानुसार सेवा निवृत्त झाले या मध्ये स्वेच्छा निवृत्ती स्विकारलेल्या कर्मचाऱ्यांची टक्केवारी सूमारे ९८% आहे.

५. **महामंडळ दुय्यम कंपन्या :—** या महामंडळाने ४ दुय्यम कंपन्या सुरू करण्यात आल्या होत्या. यापैकी खालील ३ कंपन्या बंद करण्याची कार्यवाही पूर्ण करण्यात आली आहे.

अ. कोंकण क्रिस्टल सॉल्ट आणि मरिम केमिकल्स लि. (प्रारंभ दि. २१-३-१९७८ - बंद १-४-१९८१)

ब. कोंकण डेअरी डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन लि. (प्रारंभ मार्च, १९७८ - बंद दि. १-०४-१९८१)

क. कोंकण सी फुड लि. (प्रारंभ दि. १४-०१-१९७७ - बंद मार्च, १९८५)

या महामंडळाची चौथी दुय्यम कंपनी सह्याद्री ग्लास वर्क्स लि. ही कंपनी परिसमापित करण्याचे आदेश उद्योग वित्तिय पुनर्रचना मंडळ, नवी दिल्ली यांनी नोव्हेंबर, १९९३ मध्ये दिलेले आहेत व त्यांच्या आदेशानुसार मुंबई उच्च न्यायालयाने शासकीय परिसमापकाची नेमणूक केली आहे. परिसमापकांनी या दुय्यम कंपनीच्या मालमत्तेचा ताबा दि. ८-८-२००० रोजी घेतला आहे. परिसमापकाच्या दि. १-१-२०१२ पत्रानुसार कंपनीची सर्वमालमत्तेची विक्री करण्यात आलेली आहे. तसेच समापकाकडून या विक्रीतून प्राप्त रकमेतून देणीदारांची देणी देण्यात आली आहेत. परंतू महामंडळ किंवा महाराष्ट्र शासन सह्याद्री ग्लास वर्क्सकडून येणे रकमेपैकी कांहीही मिळालेले नाही.

सह्याद्री ग्लास वर्क लि. या कंपनीचे २० वर्षांचे वार्षिक लेखे प्रलंबित आहेत हे लेखे पुर्ण करण्यासाठी महामंडळातर्फे विधी तज्ञ नेमणुक करुन प्रलंबित लेखे पुर्ण करण्यासाठी उच्च न्यायालयाची मंजुरी घेण्यात आली. उच्च न्यायालयाची मंजुरी मिळाल्यानंतर १९९४-९५ ते १९९८-९९ पर्यंतचे लेखे तयार केले आहेत आणि हे लेखे समापकाच्या स्वाक्षरीसाठी सादर केले आहेत ते लेखे समापकांनी स्वाक्षरी केल्यानंतर विधीमंडळात ठेवण्याची कार्यवाही पूर्ण करण्यात येईल. यापुढील म्हणजे १९९९-२००० या वर्षापासून ते चालू वर्षापर्यंतच्या लेख्यांविषयी समापक कार्यालयातील सनदी लेखापाल यांच्या बरोबर चर्चा केली असता त्यांनी सांगितले की या वर्षांपासून या विषयी १ प्रमाणपत्र समापक कार्यालयातुन या कंपनीच्या समापन विषयी अंतिम अहवाल देताना देण्यात येईल सदर दोन्ही कागदपत्रे शासनाकडे सादर करण्यात यावीत. शासकीय समापकांनी समापनाचा अंतिम अहवाल अद्याप सादर केलेला नाही.

बंद केलेल प्रकल्पः

१ जहाज तोडणी प्रकल्प

हस्तांतर केलेले प्रकल्प

१. काथ्या प्रकल्प

२. मिठ प्रकल्प

३. रबर प्रकल्प

४. तेल ताड प्रकल्प

शासन आदेशानुसार महामंडळ राबवित असलेल्या खालील योजना संबंधीत जिल्हा उद्योग केंद्राकडे २००७ साली हस्तांतरीत केल्या आहेत.

१. भाग भांडवल सहभाग योजना

२. सामुहिक प्रोत्साहन योजना

३. सुशिक्षित बेरोजगार योजना

महामडंळ बंद करण्यासाठी व्यवस्थपनाने खालील प्रमाणे कृती आराखडा तयार केला आहेः—

१. कणकवलीयेथील लघु औद्योगिक वसाहतीची जागा विक्री करणे.

२. शहापूर येथील लघु औद्योगिक वसाहत इतर शासकीय संस्थेकडे हंस्तांतरण करणे.

३. सह्याद्री ग्लास वर्क लि. या कंपनीचा समापन अहवाल प्राप्त होताच, कंपनी बंद करण्याची कार्यवाही पुर्ण करणे.

४. न्यायलयीन दावे निकाली काढणे.

वरील प्रमाणे कार्यवाही डिसेंबर, २०२३ पर्यंत पुर्ण करून महामंडळ बंद करण्याचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे.

मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित, औरंगाबाद

मराठवाड्यासारख्या मागास भागाचा औद्योगिक विकास व्हावा यासाठी महाराष्ट्र शासनाने सन १९६७ मध्ये मराठवाडा विकास महामंडळाची स्थापना केली. महामंडळाचे अधिकृत भागभांडवल १२०० लक्ष असून भरणा झालेले भागभांडवल रुपये १०१६.९४ लक्ष एवढे आहे. संपूर्ण वितरीत झालेले समभाग शासनाच्या नावे आहेत. या महामंडळाच्या कार्यक्षेत्रात विभागातील सध्याच्या आठही जिल्ह्यांचा समावेश करण्यात आला. महाराष्ट्र शासनाने वेळोवेळी कर्जरुपाने सहाय्य केले आहे. सदरील कर्जाची रक्कम ३१ मार्च २०२० अखेर रुपये ४८.१५ कोटी इतकी आहे. शासनाने महामंडळासाठी कोणतीही विशिष्ट आर्थिक तरतूद केलेली नसून महामंडळाचा/दुय्यम कंपन्याकरिता करावा लागणारा खर्च महामंडळाच्या स्वनिधीतून/उत्पन्न स्त्रोतातून भागविण्यात येतो.

महामंडळाचे भागधारक :

महामंडळाचे भागधारक खालीलप्रमाणे आहेत :—

१. माननीय राज्यपाल

२. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, महाराष्ट्र शासन २ समभाग

३. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, महाराष्ट्र शासन मार्फत व्यवस्थापकीय संचालक व संचालक यांच्या नावे प्रत्येकी एक समभाग. सुधारित कंपनी कायदा, २०१३ अंतर्गत असलेल्या तरतुदीप्रमाणे महाराष्ट्र शासन, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, शासन निर्णय क्रमांक मविम. १४१६/प्र.क्र.७१/उद्योग-१०, दिनांक १ सप्टेंबर २०१६ अन्वये भागधारकांची किमान संख्या (०७) झालेली आहे, त्याप्रमाणे उर्वरित (०२) भागधारक खालीलप्रमाणे आहेत :—

०१. पदसिद्ध प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ प्रादेशिक कार्यालय, औरंगाबाद.

०२. पदसिद्ध महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंन्द्र, औरंगाबाद.

संचालक मंडळ (सद्यःस्थिती) :

महामंडळाकडे कोणत्याही योजना नसल्यामुळे महामंडळाच्या अध्यक्षपदी शासनाने नियुक्ती केलेली नाही महामंडळाच्या संचालक मंडळावर ३१ मार्च २०२० अखेर पुढील संचालक कार्यरत आहेत :—

१. श्री. काशिनाथ ग. डेकाटे, : महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केन्द्र, औरंगाबाद.

२. श्री. राजेश रं. जोशी, : प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, प्रादेशिक कार्यालय, औरंगाबाद.

३. श्रीमती करूणा व्ही. खरात, : महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंन्द्र, जालना.

मराठवाडा विकास महामंडळाच्या खालीलप्रमाणे दुय्यम कंपन्या आहेत :—

१. मराठवाडा दुग्ध विकास महामंडळ, मर्यादित

२. एलोरा मिल्क प्रॉडक्टस्, मर्यादित

३. गोदावरी गारमेन्टस, मर्यादित

४. किनवट रुफिंग टाईल्स, मर्यादित

५. मराठवाडा सिरॅमिक कॉम्प्लेक्स, मर्यादित

६. मराठवाडा चर्मोद्योग महामंडळ, मर्यादित

७. परभणी कृषी गोसंवर्धन, मर्यादित.

मराठवाडा विकास महामंडळ व त्या अंतर्गत असलेल्या दुय्यम कंपन्यांच्या आस्थापनेवरील सर्व कर्मचारी यांनी स्वेच्छानिवृत्ती स्वीकारली असल्यामुळे आस्थापनेवर एकही कर्मचारी नसून महामंडळ व दुय्यम कंपन्या बंद प्रक्रियेत आहेत. कंत्राटी सहाय्यकांची नियुक्ती करून त्यांच्याकडून महामंडळ व दुय्यम कंपन्यांचे कामकाज करून घेण्यात येत आहे.

मराठवाडा विकास महामंडळ व त्याअंतर्गत असलेल्या दुय्यम कंपन्यांच्या सद्यःस्थितीचे सादरीकरण मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन यांच्या अध्यक्षतेखाली असलेल्या उच्चाधिकार समितीसमोर दिनांक ९ नोव्हेंबर २०१५ रोजी करण्यात आले होते. त्यावेळी समितीने आढावा घेऊन महामंडळाकडे असलेल्या मालमत्तेचे अद्यावत मूल्यांकन सिकॉम मर्यादित, मुंबई यांचेकडून काढून घेण्यात यावे या निर्णयानुसार महामंडळाने सिकॉम मर्यादित यांचेकडून दुय्यम कंपनी परभणी कृषी गो-संवर्धन मर्यादितच्या जमिनीचे अद्यावत मूल्यांकन करून घेतले. तसेच या सादरीकरणामध्ये

उच्चाधिकार समितीने असाही निर्णय दिलेला आहे की, चल मालमत्तेची विहित कार्यपद्धती अनुसरून शासन मान्यतेने विल्हेवाट लावावी. तसेच अचल मालमत्तेची विल्हेवाट स्ट्रिपींग पद्धतीने प्रशासकीय विभागाची मंजुरी घेऊन करावी. त्याप्रमाणे महामंडळाची दुय्यम कंपनी परभणी कृषी गो-संवर्धन मर्यादितच्या जमिनीचे मूल्यांकन वर्ष २०१६ मध्ये सिकॉम मर्यादित, मुंबई यांचेकडून काढून घेण्यात आले असून त्याचा अहवाल शासनास सादर करण्यात आलेला आहे. त्यानंतर महामंडळाने स्वेच्छेने परिसमापनाची प्रक्रिया अवलंबुन न्यायालयामार्फत परिसमापकाची नियुक्ती करावी. शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या आदेशाप्रमाणे परभणी कृषी गो-संवर्धन मर्यादितच्या जमिनीची विल्हेवाट लावण्यात येईल व त्यानंतर दुय्यम कंपन्यांच्या परिसमापनाची कार्यवाही हाती घेतली जाणार आहे.

मराठवाडा विकास महामंडळाची दुय्यम कंपनी परभणी कृषी गो-संवर्धन मर्यादितकडील जमिनी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडे परभणी येथे टेक्सटाईल पार्ककरीता व परभणी येथील नियोजीत शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालयाकरीता हस्तांतरीत करण्याची मागणी शासनाकडे संबंधित विभागाची असून त्यावर प्राप्त होणाऱ्या आदेशाप्रमणे महामंडळ कार्यवाही करेल.

उच्चाधिकार समितीने दिनांक ९ नोव्हेंबर २०१५ रोजी पारीत केलेल्या निर्णयाप्रमाणे महामंडळ व अंतर्गत असलेल्या (०७) दुय्यम कंपन्याकडील चल व अचल मालमत्ता याची विल्हेवाट लावल्यानंतर महामंडळाची शासकीय देणी याची प्राधान्याने परतफेड करून राहीलेल्या रकमेचे पुस्तकी समायोजन करावे असाही निर्णय घेतलेला आहे व त्यानंतर महामंडळ व अंतर्गत असलेल्या दुय्यम कंपन्यांचे स्वेच्छेने परिसमापन प्रक्रीया राबविण्यात येणार आहे. ही कार्यवाही आर्थिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये सुरू होईल असे अपेक्षित आहे.

महामंडळाकडे पूर्वी राबविण्यात येणाऱ्या बीज भांडवल व सामुहिक प्रोत्साहन योजना विभागातील जिल्हा उद्योग केंद्राकडे शासनाच्या आदेशानुसार वर्ग करण्यात आलेल्या आहेत. तद्वतच महामंडळ ज्यावेळेस या योजना राबवित होती त्यावेळेस महामंडळाकडून ज्या उद्योजकांना कर्ज वितरित केले होते त्याच्या वसुलीचे काम संबंधित जिल्हा उद्योग केंद्र करते. लाभार्थी यांचेकडून येणे असलेल्या रकमेच्या वसुलीबाबत प्राधान्याने कार्यवाही करण्यासाठी विभागातील जिल्हा उद्योग केंद्र यांना पत्र व्यवहार करण्यात येत आहे.

मराठवाडा विकास महामंडळ व अंतर्गत असलेल्या सात दुय्यम कंपन्या यांचे वर्ष २०१९-२०२० लेख्याचे सांविधिक लेखा परिक्षक यांनी लेखा परिक्षणाचे काम पूर्ण केलेली असून या लेख्यास संचालक मंडळाने मान्यता/स्विकृती दिलेली आहे. हे वार्षिक लेखे प्रधान महालेखाकार (लेखा परिक्षा), मुंबई यांच्याकडे या लेख्यावर भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांचे अभिप्राय देण्यासाठी पाठविण्यात आले आहेत.

कोव्हीड-१९ च्या प्रादूर्भावामुळे २३ मार्च २०१९ पासून टाळेबंदी लागू झाल्यामुळे आयकर विवरणपत्रे आर्थिक वर्ष २०१९-२०२० (निर्धारण वर्ष २०२०-२०२१) ची दाखल करण्याची मुदत तसेच याच कारणामुळे रजिस्ट्रार ऑफ कंपनीज यांच्याकडे दिनांक ३१ मार्च २०२० अखेरची विवरणपत्रे दाखल करण्याकरीता दिलेल्या मुदतवाढीमध्ये ही विवरणपत्रे दाखल करण्यात येत आहेत.

महामंडळाचा वर्ष २०१८-२०१९ चा वार्षिक अहवाल विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहासमोर हिवाळी अधिवेशन—२०२० मध्ये सादर झालेला आहे.

महामंडळ व अंतर्गत असलेल्या दुय्यम कंपन्या संदर्भात न्यायप्रविष्ट असलेली प्रकरणे लवकरात लवकर निकाली लावून घेण्याचे काम महामंडळाने हाती घेतलेले आहे. त्यामध्ये चांगल्या प्रकारे प्रतिसाद मिळत आहे. सदर स्थितीत मोजकीच न्यायप्रविष्ठ प्रकरणे आहेत.

व्यवस्थापकीय संचालक.

पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित
कुबेरा चेंबर्स, शिवाजीनगर, पुणे ४११ ००५

(दिनांक ३१ डिसेंबर २०२०)

१. **महामंडळाचे नाव व पत्ता** : पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित, पुणे, २ रा मजला, कुबेरा चेंबर्स, डॉ. राजेंद्रप्रसाद पथ, संचेती हॉस्पिटलसमोर, शिवाजीनगर, पुणे ४११ ००५.

महामंडळाचे मुख्यालय : महामंडळाचे मुख्यालय कुबेरा चेंबर्स, संचेती हॉस्पिटल, शिवाजीनगर, पुणे येथे असून मुख्यालयाचे एकूण क्षेत्र १२२१.६६ चौ.मी. आहे. तसेच महामंडळाचे प्रभात रस्ता, पुणे येथे प्रभात चेंबर्स या ठिकाणी दोन निवासी सदनिका असून त्याचे क्षेत्र १०३.१२ चौ.मी. आहे.

२. **महामंडळाचे संचालक मंडळ** :

(१) मा. श्री. एस. एस. सुरवसे - व्यवस्थापकीय संचालक, पमविम, पुणे (अतिरिक्त कार्यभार) (उद्योग सह संचालक, पुणे विभाग)

(२) मा. श्री. एस. एस. देगांवकर - संचालक, पमविम, पुणे (सह सचिव, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई)

(३) मा. श्री. एस. एस. इंगळे - संचालक, पमविम, पुणे (उप सचिव, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई व संचालक, पमविम, पुणे)

(४) मा. श्री. के. जी. डेकाटे - संचालक, पमविम., पुणे (महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र, औरंगाबाद)

(५) मा. श्री. व्हि. एस. मेढें - संचालक, पमविम, पुणे (कक्ष अधिकारी, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मुंबई)

३. **महामंडळाचे भाग भांडवल** : अधिकृत भाग भांडवल—रुपये ५००.०० लक्ष

राज्य शासनाच्या मालकीचे भरणा केलेले भाग भांडवल—३०५.७७ लक्ष

४. **आस्थापनेवरील कर्मचारी** : एकूण कर्मचारी संख्या ३० असून, पैकी १७ कर्मचारी **क** वर्ग व १३ कर्मचारी **ड** वर्गाचे आहेत.

५. **महामंडळाच्या आर्थिक स्थिती** : महामंडळाचे सन २०१८-२०१९ पर्यंतचे लेखे विधिमंडळास सादर करण्यात आलेले आहेत.

महामंडळाला सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षामध्ये रुपये २२५८८.२५ लक्ष इतका नफा झालेला असून महामंडळाचा असणारा संचित तोटा पूर्णपणे निरसीत (Wipe out) आहे. महामंडळास सन २०२०-२१ मध्ये रुपये १२१०.०० लक्ष नफा अपेक्षित आहे.

६. **महामंडळाच्या मागील ५ वर्षांच्या आर्थिक स्थितीचा आढावा :**

(रुपये लाखांत)

		सन २०१६-२०१७	सन २०१७-२०१८	सन २०१८-२०१९	सन २०१९-२०२०	अपेक्षित २०२०-२०२१
(१)	उत्पन्न	७९६.२६	१९५१.५२	१८९४.४७	२६०९१.४४	९१८५०.२०
(२)	खर्च	६३८.६९	७४९.७८	६८३.३०	३५०३.१९	६४०.२०
	ताळेबंदात	(+) १५७.७९	(+) १२०१.७४	१२११.१७	(+) २२५८८.१२५	१२१०.००
	वर्ग केलेला नफा :					
	शासनास दिलेला	३०.५८ लक्ष	१२.२३ लक्ष	६१.१५ लक्ष	६४.२१ लक्ष	११२९.४१ लक्ष
	लाभांश : शेअर च्या	१०%	४%	२०%	२१%	नफ्याच्या ५%

७. महामंडळाकडील एकूण मुदत ठेवी. : महामंडळाने विविध बँकांमध्ये डिसेंबर, २०२० अखेर रुपये २८४.६९ कोटी खालील बँकांमध्ये मुदत ठेवीमध्ये गुंतविलेले आहेत :—

१. बँक ऑफ इंडिया	:	२९.८५
२. इंडीयन ओव्हरसिज बँक	:	३१.८४
३. कॉर्पोरेशन बँक	:	१९.१७
४. ओरिएंटल बँक	:	२७.१९
५. इको बँक	:	१२.९५
६. युनियन बँक ऑफ इंडिया	:	१९.९०
७. कॅनरा बँक	:	६४.६८
८. इंडियन बँक	:	२७.८६
९. सिंडीकेट बँक	:	४९.७५
१०. पंजाब ॲन्ड सिंध बँक	:	१.५०
एकूण	**:**	**२८४.६९ कोटी**

८. महामंडळाने राबविलेल्या योजना व झालेली फलश्रुती :

(अ) सुशिक्षित बेरोजगार योजना: सुशिक्षित बेरोजगार योजने अंतर्गत महामंडळाने २०१९-२० मध्ये रु. ३३.५४ लक्ष इतकी वसुली केलेली आहे. सदर योजना १९९३ पासून जिल्हा उद्योग केंद्राकडे हस्तांतरीत झाल्यामुळे महामंडळाकडे फक्त वसुलीचे काम शिल्लक आहे.

(ब) सामुहिक प्रोत्साहन योजना : सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत महामंडळाने सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षामध्ये रु. ६२.०३ लक्ष इतकी वसुली केलेली आहे. सदर योजना १९९३ पासून जिल्हा उद्योग केंद्राकडे हस्तांतरीत झाल्यामुळे महामंडळाकडे फक्त वसुलीचे काम शिल्लक आहे.

सन २०१७-१८ व २०१८-१९ मध्ये महामंडळाने कोणतेही नवीन उपक्रम राबविलेले नसले तरी सुशिक्षित बेरोजगार योजना व सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत जास्तीत जास्त वसुली करीत आहे. तसेच महामंडळाच्या असणाऱ्या लघु औद्योगिक वसाहतींपासून जास्तीत जास्त उत्पन्न मिळण्यासाठी प्रयत्न चालू आहेत.

वरील योजना राबविण्यासाठी महामंडळास शासनाकडून कोणताही निधी मिळत नाही. महामंडळ वरील योजनेच्या वसुलीसाठी येणारा खर्च स्वनिधीतून करीत आहे.

९. महामंडळाने राबविलेले विविध प्रकल्प :

(अ) लघु औद्योगिक वसाहती : महामंडळाने खालील ठिकाणी लघु औद्योगिक वसाहती स्थापन केलेल्या आहेत :—

(१) रावेर, जिल्हा जळगाव,

(२) एरंडोल, जिल्हा जळगाव,

(३) सिन्नर, जिल्हा नाशिक,

(४) चाकण, जिल्हा पुणे,

(५) शिरुर, जिल्हा पुणे,

(६) हातकणंगले, जिल्हा कोल्हापूर.

लघु औद्योगिक वसाहतीसंबंधाने सविस्तर माहिती पुढीलप्रमाणे आहे.

Sr. No.	Location of Property	Type of Land	Land Possession Date	Value Paid for land (Rs.)	Area of land		Details of Plot
					Acre	Sq. Mtr.	Total No. of Plots.
1	Kharabwadi Chakan, Pune.	Purchased from Private party.	3.2.1983	5,02,000	49.50	200392.379	62
2	Shirur, Pune	Purchased from State Government.	7.9.1979	21,021	01.22	14978.810	35 (Shop)
3	Hatkanangale, Kolhapur.	Gift Deed	1.7.1980	Land gifted by Shri Ingawale/ Khot.	3.18	12873.680	16
4	Sinnar, Nasik	Purchased from Private party.	2.8.1980	9,304	. .	1163.000	5
5	Raver, Jalgaon	Purchased from State Government.	25.1.1980	1,200	2.00	8096.654	9
6	Erandol, Jalgaon.	Purchased from State Government.	11.3.1980	18,900	3.15	12755.000	16
7	Gadhinglaj	Purchased from State Government.	25.2.1988	83,673	2.50	10120.817	. .

या औद्योगिक वसाहतीतील प्लांट ट्रान्सफर व ना-हरकत दाखला या माध्यमातून सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षात रुपये ३९.४२ लक्ष इतकी रक्कम प्राप्त झालेली आहे. तसेच एरंडोल, हातकणंगले व शिरुर येथून जास्तीत जास्त उत्पन्न मिळविण्याच्या दृष्टीने महामंडळ प्रयत्न करीत आहे.

(ब) दस्त ऐवजाचे मुद्रांकन करणे (Stamp Franking) : सन २००४-०५ मध्ये महामंडळाने हा उपक्रम हाती घेतला असून या उपक्रमाद्वारे सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षामध्ये रु. १०६१.७८ लक्ष रुपयांचे मुद्रांकन केलेले असून, या उपक्रमाद्वारे मार्च, २०१९-२० या आर्थिक वर्षात रु. १९.०८ लक्ष इतकी उत्पन्न महामंडळास प्राप्त झाले आहे.

सन २०२०-२१ या वर्षात मार्च, २०२१ अखेर रुपये ५३५.११ लक्ष इतके उत्पन्न प्राप्त झाले आहे.

(क) मळी प्रयोगशाळा : जुलै २००९ पासून महामंडळाने मळी तपासणीची प्रयोगशाळा सुरु केली आहे त्यास मोठ्या प्रमाणावर प्रतिसाद मिळत असून तपासणी शुल्काद्वारे महामंडळास सन २०१७-१८ या आर्थिक वर्षात रु. ३.४३ लक्ष इतके महसुली उत्पन्न प्राप्त झाले आहे. सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षात मार्च, २०२० अखेर रु. १.१७ लक्ष इतके उत्पन्न प्राप्त झाले आहे. या प्रयोगशाळेस राज्य उत्पादन शुल्क विभागाची मान्यता प्राप्त झाली आहे. या प्रयोगशाळेत मद्यार्क तपासणीकरिता लागणारे Thermometer, Hydrometer व Alcoholmeter चे प्रमाणिकरण करण्यांचे कामही सुरू झाले आहे. सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षात रू. ०.८३ लक्ष उत्पन्न प्राप्त झाले.

(इ) चितळी आसवनीच्या सेवानिवृत्त कर्मचाऱ्यांचे निवृत्तीवेतन अदा करणे :

महामंडळ शासन आदेशानुसार सन २००९-१० पासून चितळी आसवनीतील सेवानिवृत्त झालेल्या कर्मचाऱ्यांचे निवृत्ती वेतन अदा करण्याचे काम करीत आहे. निवृत्ती वेतन अदा करणेसाठी शासनाकडून दरमहा जिल्हा उद्योग केंद्राला निधी उपलब्ध केला जातो. सदर निधी जिल्हा उद्योग केंद्राकडून महामंडळास प्राप्त झालेनंतर निवृत्ती वेतन अदा केले जाते. त्यापोटी महामंडळास व्यवस्थापन खर्च म्हणून सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षात महामंडळास रु. १४.७८ लक्ष उत्पन्न मिळाले आहे. सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षात १२.२१ लक्ष उत्पन्न प्राप्त झाले आहे.

(फ) भाडेतत्वापासून मिळणारे उत्पन्न :

महामंडळाच्या मुख्य कार्यालयातील काही भाग भाडेतत्वावर देऊन, महामंडळास सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षात रु. १६.०२ लक्ष इतके उत्पन्न प्राप्त झाले आहे.

१०. महामंडळासंदर्भातील न्यायप्रविष्ठ प्रकरणे :

अ.क्र.	प्रकरणाचे नाव	कोर्ट	केस क्रमांक	विषय
१	श्री. एन. सी. धोत्रे	हायकोर्ट, मुंबई	४५३४/२०१३	सेवा विषयक
२	श्री. आर. डी. गायकवाड	सुप्रिम कोर्ट, दिल्ली	A-६७३/२०१४	Atrocity चितळीसंबंधाने
३	फ्युच्युरिस्टिक एज्युकेशन ॲकॅडेमी	गडहींग्लज, जि. कोल्हापूर	६५/२०१७	भाडे करार
४	श्री. एस. आर. लोहोकरे	हायकोर्ट, मुंबई	२८९६५/२०१९	सेवा विषयक

महामंडळात राबविण्यात येत असलेल्या शासकीय योजना व महामंडळातील इतर खर्च व कर्मचाऱ्यांवर होणारा खर्च महामंडळ स्वनिधीतूनच करीत असून शासनावर कोणत्याही प्रकारचा आर्थिक बोजा आत्तापर्यंत पडलेला नाही व शासनाच्या अर्थसंकल्पामध्ये महामंडळासाठी कोणतीही खर्चाची तरतूद शासनास करावी लागत नाही. भविष्यात देखील महामंडळ सतत नफ्यात राहणार असल्याने महामंडळाचा कोणताही आर्थिक भार भविष्यात पडणार नाही. तसेच महामंडळामार्फत पश्चिम महाराष्ट्रातील ७ जिल्ह्यांमध्ये लघु औद्योगीक वसाहती प्रभाविपणे राबविण्यात येत असून जास्तीत जास्त लघु उद्योजकांना सोयी-सुविधा देऊन उद्योग वाढीच्या दृष्टीने महामंडळ प्रयत्न करीत आहे.

सन २०१९-२० या आर्थिक वर्षात महामंडळाने कोणतेही नवीन उपक्रम राबविलेले नाहीत.

प्रभारी महाव्यवस्थापक (वित्त)

विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित, नागपूरबाबत माहिती

विषय.—कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२०-२०२१ तयार करणे-मुद्रण करणेबाबत.

उपरोक्त विषयाबाबत बाबनिहाय माहिती खालीलप्रमाणे :-

१. महामंडळाचे नाव :

विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित, नागपूर.

२. स्थापना (संबंधित तरतूद) व वर्ष :

उद्योगाची प्रोत्साहनात्मक आणि शिस्तबद्ध वाढ करून औद्योगिकरण प्राप्तीसाठी व विदर्भातील आर्थिक समतोल वृद्धी, विकास करण्यासाठी महामंडळ व्यक्तिशः किंवा एकत्रितपणे इतर कंपन्यांसह संस्थेद्वारे किंवा वैयक्तिक प्रकल्पाद्वारे जबाबदारी स्वीकारून उद्योगाची उन्नती करण्याकरिता महाराष्ट्र शासनाद्वारे या महामंडळाची स्थापना कंपनी कायदा, १९५६ नुसार ३ डिसेंबर १९७० ला करण्यात आली.

३. उद्दीष्टे :

(अ) आर्थिक सर्वेक्षण करणे आणि इतरांनी केलेल्या आर्थिक सर्वेक्षणाचे विश्लेषण करून विकासाच्या योजना तयार करणे.

(ब) स्थानिक उद्योग जगताची वाढ करणे आणि लघुउद्योग स्थापन करण्याकरिता सर्वोतोपरी सहाय्य करणे.

(क) विदर्भातील नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा उपयोग करण्यासाठी प्रकल्प स्वतः किंवा उद्योजकांच्या सहाय्याने स्थापन करणे.

(ड) मध्यम व मोठे उद्योग विदर्भातील औद्योगिक विकास केंद्रावर स्थापन करण्याकरिता उद्योजकांना प्रोत्साहीत करणे व मदत करणे.

४. आर्थिक तरतूद :

महामंडळाचे अधिकृत सामान्य अंशाचे भांडवल रु. ८,००,००,००० असून, निर्गमित, आहुर्त व पूर्ण दत्त भांडवल रु. ७,१६,८४,००० आहे. शासन निर्णय दिनांक १८ डिसेंबर १९९२ नुसार महामंडळ बंद करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आणि तेव्हापासून अंदाजपत्रकीय तरतूद बंद करण्यात आली आहे.

५. कामकाजासंबंधी माहिती :

महामंडळाचे कार्य संक्षेपाने खालीलप्रमाणे होते :-

(१) सुशिक्षित बेरोजगार योजना.—महामंडळातर्फे सुशिक्षित बेरोजगार प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत १९७२ ते १९९२ पर्यंत अंदाज २५,००० बेरोजगारांना व्यवसाय/उद्योग उभारण्यासाठी बीज भांडवलाद्वारे रु. १,५५० लक्ष एवढी मदत करण्यात आली. नंतर शासन प्रस्ताव क्र. इपीपी-१०९२/१३१९१/६३५६/उद्योग/१०, दिनांक ३० सप्टेंबर १९९३ द्वारे ही योजना जिल्हा उद्योग केंद्रास हस्तांतरित करण्यात आली व बीज भांडवलाची फक्त वसुली या महामंडळाकडे ठेवण्यात आली होती. एप्रिल, २००७ पासून वसुलीचे काम सुद्धा जिल्हा उद्योग केंद्राकडे वळते करण्यात आले.

(२) सामुहिक प्रोत्साहन योजना.—सामुहिक प्रोत्साहन योजना, १९७६ ते १९८८ अंतर्गत जवळपास ४,००० उद्योग घटकास रू. ६,५७७ लक्ष एवढीची मदत करण्यात आली आहे. ही योजना शासन निर्णय क्र. आ.डी.एल. १०९३/(८०८५)/उद्योग-८, दिनांक ७ मे १९९३ अन्वये जिल्हा उद्योग केंद्र व महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळास हस्तांतरित करण्यात आली.

(३) गुंतवणूक.—महामंडळाने आचार्य इलेक्ट्रॉनिक्स लि., नागपूर, चंद्रपूर इन्सुलेटर्स लि., नागपूर, एन. टी. पावर ट्रान्सफॉम्स लि., मुंबई, अखिल भारतीय हातमाग कापड विक्री सहकारी संस्था मर्यादित, मुंबई, महाराष्ट्र राज्य हातमाग सहकारी महासंघ मर्यादित मुंबई, भंडारा औद्योगिक सहकारी वसाहत मर्यादित, भंडारा, महाराष्ट्र औद्योगिक व तांत्रिक सल्ला संघटना, मुंबई, शुभम पॉलीमर लि. नागपूर, विदर्भ फॉस्फेट ॲण्ड फर्टिलायझर्स लि., नागपूर इ. च्या खाजगी क्षेत्रातील उद्योग उभारणीकरिता भाग भांडवलात सहभाग घेतला होता.

(४) लघु उद्योग वसाहत.—तालुका पातळीवर लघु उद्योगजकांना, विशेषतः सुशिक्षित बेरोजगारांना पायाभूत सुविधा पूरवून उद्योग जगतेस प्रोत्साहन द्यावे अशी ही योजना शासनाने पत्र क्र. आयईबी/मिनी-आयएनडीएल/७६७, दिनांक २६ फेब्रुवारी १९७६ अन्वये प्रादेशिक विकास महामंडळाने ही योजना पुरस्कृत करावी असे आदेश देण्यात आले होते. त्यानुसार लघु औद्योगिक वसाहती स्थापन करण्याकरिता शासनाकडून जमीन व इतर सुविधा प्राप्त करून अकरा ठिकाणी वसाहती बांधण्यात आल्या व त्यातील गाळ्यांचे वाटप उद्योजकांना करण्यात आले.

(५) गालीचा प्रकल्प.—स्थानिक रोजगारांचा प्रश्न सोडविण्याकरिता हातमागावर उनी गालीचे विणकाम प्रशिक्षण केंद्रांची स्थापना करून १,००० मुलामुलींना प्रशिक्षण देण्यात आले.

(६) किरकोळ वन उत्पादन प्रकल्प.—विदर्भातील अतिशय दुर्गम व मागासलेल्या मेळघाट विभागात तिखाडी तेल प्रकल्प व गोंद संकलन प्रकल्प राबवून स्थानिक लोकांना रोजगाराची संधी उपलब्ध करून देण्यात आली. अशा प्रकारचे प्रकल्प नंतर महाराष्ट्र आदिवासी विकास महामंडळातर्फे राबविण्यात आल्यामुळे विदर्भ विकास महामंडळाने हे प्रकल्प बंद केले.

(७) खांडसारी साखर.—शेतकऱ्यांना उसाचे नगदी पीक घेऊन योग्य मोबदला मिळवून देण्यासाठी महामंडळातर्फे खांडसारी साखर प्रकल्प राबविण्यात आले. ऊसाची लागवड वाढल्यानंतर या भागात साखर कारखान्याची उभारणी झाल्यामुळे हे प्रकल्प बंद करण्यात आले.

(८) आंतरराज्यीय कोसा प्रकल्प.—महामंडळाने आंतरराज्यीय कोसा प्रकल्पाअंतर्गत विदर्भातील अतिशय मागासलेल्या भंडारा, चंद्रपूर आणि गडचिरोली जिल्ह्यात १,१०० हेक्टर जागेत अर्जुन वृक्षाची लागवड केली. या प्रकल्पाद्वारे अत्यंत दुर्गम भागातील कोष उत्पादक, कताई कारागीर आणि विणकरांना रोजगार मिळवून दिला. नंतर हा प्रकल्प रेशीम संचालनालय, महाराष्ट्र शासन यांचेकडे दिनांक १ डिसेंबर १९९७ ला वर्ग करण्यात आला.

(९) कोसा प्रकल्प.—कोसा रेशीम प्रकल्प हा परंपरागत श्रमिकाभिमुख निसर्ग उत्पादीत व मागासवर्गीय जमातीतील बहुसंख्य रेशीम किटक संगोपक व विणकर यांना व्यवसाय पुरवठा करणारा उद्योग असून महामंडळाने २,५०० रेशीम किटक संगोपकाच्या सहाय्याने वनातून रेशीम कोष उत्पादन करून विणकर जमातीतील जवळजवळ १,००० कुशल कारागिराकडून सूत, कोसा कापड, साड्या व तयार पोषाख इ. उत्पादन करून महामंडळाद्वारे विक्री करण्यात आली.

(१०) विदर्भ क्वालिटी सिडस् लिमिटेड.—महामंडळाच्या विदर्भ क्वालिटी सिडस् लिमिटेड या कंपनीद्वारे शेतकऱ्यांना मुख्यतः ज्यूट व सरकीच्या उत्तम प्रतीच्या संकरीत बीजाचा पुरवठा करण्यात येत होता. महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळाची स्थापना झाल्याने या कंपनीचे कार्य त्यांना हस्तांतरित करण्यात आले.

(११) गोंडवाना पेन्टस् व मिनरल्स लिमिटेड.—महामंडळाची अंगीकृत कंपनी गोंडवाना पेन्टस् व मिनरलस् लिमिटेडद्वारे रंगाचे उत्पादन व खनिजाची भुकटी करणारा जुना पेन्टस् कारखाना कार्यान्वित करण्याकरिता १९७९-१९८० या वर्षी कारखान्याचे नवीनीकरण करण्यात आले. परंतु, स्पर्धेच्या अनिश्चित स्थितीत हे टिकाव धरू शकले नाही. त्यामुळे येथील कर्मचाऱ्यांना सेवामुक्त करून कंपनीची संपत्ती, मालमत्ता यांची विक्री करण्यात आली.

(१२) विदर्भ टॅनरीज लिमिटेड.—महामंडळाची अंगिकृत कंपनी विदर्भ टॅनरीज लिमिटेड या कंपनीद्वारे चंद्रपूर जिल्ह्यातील वरोरा येथे प्रतिदिन ५०० चामड्यावर प्रक्रिया करून कमावलेल्या कातड्यात रुपांतर करण्याकरिता पूरक कंपनी विदर्भ टॅनरीज लिमिटेड या नावाने व शैलीत कातडे कमाविणाऱ्या प्रकल्पाची स्थापना केली होती. परंतु, वाईट हवामान व स्थानिक तसेच निर्यातीच्या बाजारातील परिवर्तनामुळे हा उद्योग टिकाव धरू शकला नाही. त्यामुळे येथील कर्मचाऱ्यांना सेवामुक्त करून कंपनीची संपत्ती व मालमत्ता यांची विक्री करण्यात आली.

(१३) शिवराज फाईन आर्ट लिथो वर्क्स.—मे. शिवराज फाईन आर्ट लिथो वर्क्स या घटकाचे सन १९८४ मध्ये शासनाने राष्ट्रीयीकरण करून महामंडळाच्या व्यवस्थापना अंतर्गत सुपूर्द करण्यात आला. परंतु, पाहिजे असेलली यंत्र सामग्रीची दुरुस्ती तसेच छपाईसाठी आवश्यक असलेले भरपूर काम मिळत नसल्यामुळे कंपनी आर्थिकदृष्ट्या अडचणीत आली असल्यामुळे याबाबत आर्थिक मदतीसाठी कंपनीचे कार्य दुसऱ्या एजन्सीकडे सुपूर्द करावे अशी शासनाकडे विनंती केली, त्याप्रमाणे शासकीय परिपत्रक डीसीव्ही-१०९४/पीटी-२/आयएमडी-१९, दिनांक ७ जून, १९९४ अन्वये संबंधित कंपनीचे व्यवस्थापन संचालक, शासकीय मुद्रण व लेखन सामग्री, महाराष्ट्र शासनाकडे सुपूर्द करण्यात आले. महामंडळाने दिनांक ६ जून, १९९४ रोजी कंपनीचा ताबा दिला.

६. लेखापरीक्षणाची सद्यःस्थिती :

(अ) विदर्भ विकास महामंडळाचे आर्थिक लेखे सन २०१८-१९ पर्यंत पूर्ण झाले आहेत.

(ब) महामंडळाच्या अंगिकृत कंपन्या मे. विदर्भ क्वालिटी सिड्स लिमिटेड, विदर्भ टॅनरिज लिमिटेड व गोंडवाना पेन्टस् व मिनरल्स लिमिटेड यांचे सन २०१८-१९ चे लेखे पूर्ण झाले आहे.

७. आढावा घेण्याच्या दृष्टीने उपयुक्त अन्य माहिती :

(अ) शासन निर्णय पत्र क्रमांक शासाउ १०.९२/प्र.क्र. ३९/साउ, दिनांक १८ डिसेंबर, १९९२.

Reference :- (1) Government Resolution, Finance Department No. PSU-1186/CR-24/86 PSU-1, dated 22nd October 1986.

(2) Government Resolution, Finance Department No. PSU-1187/CR-156/87 PSU-1, dated 5th May 1987.

(ब) महाराष्ट्र राज्य सार्वजनिक उपक्रम पुनर्रचना समितीचा निर्णय - संदर्भ क्रमांक २/२००४, दिनांक १८ ऑगस्ट, २००४ वरील निर्णयानुसार महामंडळातील संपूर्ण कर्मचाऱ्यांना स्वेच्छानिवृत्ती देऊन महामंडळ बंद करण्याच्या प्रक्रियेला गती देण्यात आली.

(क) महाराष्ट्र शासनाने विदर्भ विकास महामंडळ बंद करण्याचा निर्णय घेतल्यानुसार येथील सर्व कर्मचाऱ्यांना स्वेच्छानिवृत्ती देण्यात आली असून त्यांना सेवामुक्त करण्यात आले आहे. महामंडळाची उर्वरित कामे कंत्राटी व्यक्तीकडून करून घेण्यात येत आहेत.

(इ) महामंडळाशी संबंधित असलेल्या ८ न्यायालयीन प्रकरणाचा पाठपुरावा करण्यात येत असून लवकरात लवकर निपटारा करण्याचे प्रयत्न सुरू आहेत.

(ई) अंगिकृत कंपन्या व त्यानंतर विदर्भ विकास महामंडळ कंपनी कायद्यानुसार बंद करण्याचे प्रयत्न सुरू आहेत.

भू-विज्ञान व खनिकर्म संचालनालय
नागपूर

खनिकर्म विभाग
प्रस्तावना

उद्योग विभागातील काही विषय वेगळे करून व्यापार व वाणिज्य विभाग १९९६ मध्ये निर्माण करण्यात आला होता. त्यानंतर उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आयएलई. १४९७ /(४४३/९७) / प्रशासन-३, दिनांक २९ डिसेंबर १९९७ अन्वये खनिकर्म विषय, पदे व कर्मचारीवृंदासह त्या विभागाकडे हस्तांतरित करण्यात आला होता. प्रामुख्याने लघुउद्योग विकास महामंडळ, निर्यात प्रचालन, हस्तकला व खनिकर्म हे विषय व्यापार, वाणिज्य व खनिकर्म या नव्या विभागाला देण्यात आले होते. वस्तुतः सदर विषय मूलतः उद्योग विभागाचे होते. आयात-निर्यात हा विषय प्रामुख्याने भारतीय राज्यघटनेतील संघसूची एकमधील असल्याने तो विषय भारत सरकारच्या अखत्यारित येतो. त्यामुळे व्यापार, वाणिज्य व खनिकर्म विभागाचे स्वतंत्र अस्तित्व असण्याची गरज नाही. या बाबी तसेच अनावश्यक प्रशासकीय खर्चात कपात करण्याबाबत राज्य शासनाने हाती घेतलेल्या मोहिमेचा एक भाग म्हणून स्वतंत्र निर्माण करण्यात आलेला व्यापार, वाणिज्य व खनिकर्म विभाग उद्योग विभागात विलीन करण्याचा दिनांक १७ ऑक्टोबर २००१ रोजीच्या मंत्रिमंडळ बैठकीत निर्णय घेण्यात आला.

या निर्णयाच्या अनुषंगाने व्यापार, वाणिज्य व खनिकर्म विभागातील खनिकर्मविषयक कामकाज हाताळणारे अधिकारी/ कर्मचारी, मत्ता, अर्थसंकल्पीय तरतूद इत्यादी, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाकडे शासन, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग निर्णय क्रमांक आयएलई. १४०२/ प्र.क्र. ८०/ प्रशासन - ३, दिनांक ७ फेब्रुवारी २००२ नुसार हस्तांतरित करण्यात आले आहे.

लिलाव प्रक्रिया २०२१-२२ :

खाण व खनिजे (विकसन व नियमन) सुधारणा अधिनियम, २०१५ चे तरतुदीनुसार खनिज सवलती ई-लिलावाद्वारे मंजुरीची कार्यवाही करण्यात येते. लिलाव प्रक्रियेसाठी Transaction Analyser म्हणून SBI Capital Market Ltd. यांची व Auction Platform Provider म्हणून MSTC यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे. या कार्यासाठी दोन राज्यस्तरीय समित्या गठित करण्यात आल्या असून पहिल्या टप्प्यात ४ खनिजयुक्त ब्लॉक्स लिलावात ठेवण्यात आले होते. तसेच दुसऱ्या टप्प्यात एकूण ९ खनिजयुक्त क्षेत्र लिलावात ठेवण्यात आले होते यामधील टंगस्टन खनिजाकरिता खाण व खनिज (विकसन व नियमन) सुधारित अधिनियम, २०१५ चे कलम १७(अ) नुसार खोबना व आगरगाव टंगस्टन खनिज क्षेत्र हे केंद्र शासनाने PSU करिता आरक्षित ठेवण्यात आलेले आहे. तिसऱ्या टप्प्यातील दिनांक ५ एप्रिल २०१७ व दिनांक १३ एप्रिल २०१७ रोजी एकूण ९ खनिज क्षेत्राची निवेदन प्रसिद्ध करण्यात आले होते. त्यापैकी नांदगांव-एकोडी, लाईमस्टोन ब्लॉक, चंदपूर व चितळे-वाटंगी, बॉक्साईट ब्लॉक, कोल्हापूर या दोन ब्लॉकरिता Preferred Bidder घोषित करण्यात आले आहे. नांदगाव-एकोडी लाईमस्टोन ब्लॉककरिता मे. अंबुजा सिमेंट लिमिटेड यांना Preferred Bidder म्हणून घोषीत करण्यात आले आहे व त्याकरिता शासनाने हेतूपत्र जारी केले आहे. तसेच चितळे-वाटंगी बॉक्साईट ब्लॉककरिता गॅमा आयरन इंडिया लिमिटेड यांना Preferred Bidder म्हणून घोषित करण्यात आले आहे.

तद्नंतर चतुर्थ टप्पा दिनांक १९ फेब्रुवारी २०१८ रोजी निविदा MSTC site वर प्रसिद्ध करण्यात आले. यात एकूण १२ खनिज क्षेत्रे ठेवण्यात आले होते. सदर टप्प्यातील संपूर्ण माहिती MSTC e-Commence.com व खाण मंत्रालय, केंद्र शासनास यांच्या TAMRA पोर्टलवर प्रसिद्ध करण्यात आली. सदर टप्प्यात एकूण १२ खनिज क्षेत्रांपैकी गुगलडोह मॅगनिज खनिज क्षेत्र M/s. Shanti J. D. Ispat यांना Preferred Bidder म्हणून घोषित करण्यात आले व त्याकरिता शासनाने हेतूपत्र जारी केले आहे.

ई-लिलावाच्या ५ व्या टप्प्याकरीता निविदा दिनांक १ फेब्रुवारी २०१९ रोजी MSTC Site वर प्रसिद्ध करण्यात आली होती व यात एकूण १३ खनिज क्षेत्र ठेवण्यात आली होती. यामधून ई-लिलावात एकूण १० खनिज क्षेत्रांमध्ये बोली धारकांनी यशस्वीरीत्या बोली लावलेली आहे . आता दिनांक ११ ऑक्टोबर २०२१ रोजी प्रमुख खनिजाच्या ई-लिलावाच्या ६ व्या फेरीकरीता ई-निविदा MSTC Portal वर प्रसिद्ध करण्यात आलेली आहे. यांत एकूण ११ खनिज क्षेत्र ठेवण्यांत आलेली आहे. ६ व्या फेरीची ई-लिलावाची प्रक्रिया सुरु आहे.

समग्र कार्यक्रम :

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आयएलई. १४०२/प्र.क्र.८०/प्रशासन -३, दिनांक ७ फेब्रुवारी २००२ अन्वये व्यापार, वाणिज्य व खनिकर्म विभाग बंद करण्यात येऊन त्या विभागातील विषय उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाकडे हस्तांतरित झालेले आहेत.

भूगर्भातील खनिजे ही नैसर्गिक मूल्यवान संपत्ती असून कोळसा, चुनखडक, लोहखनिज, मँगनिज, कायनाईट, सिलीमनाईट, बॉक्साईट इत्यादी खनिज संपत्तीचे महाराष्ट्र राज्यामध्ये विपुल साठे आहेत. तथापि, त्यांचे सुयोग्यरीतीने उत्खनन करून खनिजावरील स्वामित्वधनाद्वारे (रॉयल्टी) राज्याच्या तिजोरीमध्ये महत्त्वाची भर पडण्याच्या दृष्टीने भारत सरकारच्या राष्ट्रीय खनिज धोरणाला सुसंगत राज्याचे **राज्य खनिज धोरण** तयार करण्यात येईल.

राज्यातील प्रमुख खनिज उत्खननाला प्रोत्साहन देण्याचे धोरण शासनाने स्वीकारले आहे. या धोरणाप्रमाणे राज्यात असलेला कोळसा, चुनखडक, लोहखनिज, मँगनिज, कायनाईट, सिलीमनाईट, बॉक्साईट इत्यादी प्रमुख खनिजे खाजगी क्षेत्रातून, राज्य किंवा केंद्र शासनाच्या अंगीकृत व्यवसायामार्फत उत्खननासाठी शासनाने गतिमान व प्रोत्साहनात्मक धोरण स्वीकारले आहे. त्यानुसार खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आले आहेत :–

खाणकाम क्षेत्रात स्पर्धात्मक वातावरण निर्माण व्हावे व खनिज सवलत मंजुरीची प्रक्रिया अधिक पारदर्शक व वस्तुनिष्ठ करण्यासाठी केंद्र शासनाने माईन्स व मिनरल्स् (डेव्हलपमेंट व रेग्युलेशन) ॲक्ट, १९५७ मध्ये आमुलाग्र बदल केले आहेत.

केंद्र शासनाचे खाण मंत्रालयाने खनिज सवलती मंजूर प्रक्रिया अधिकाधिक पारदर्शक करणेच्या हेतुने खाण व खनिजे (विकसन व विनियमन) अधिनियम, १९५७ मध्ये बदल करणेत आला असून याबाबत खाण व खनिजे (विकसन व विनियमन) सुधारणा अधिनियम, २०१५ दिनांक १२ जानेवारी २०१५ व सुधारणा अधिनियम, २०२१ दिनांक २८ मार्च २०२१ पासून अंमलात आणलेले आहेत. याद्वारे खनिज सवलती लिलाव पद्धतीचा अवलंब करून करावयाचा आहे. संचालनालयाने खनिज सवलती लिलावाद्वारे मंजूर करणेचे अनुषंगाने यथोचित कार्यवाही हाती घेतली. लिलाव प्रक्रियेद्वारे वाटप होणाऱ्या खनिज सवलतींपासून शासनास निश्चितच मोठा महसूल प्राप्त होण्यास मदत होईल.

खनिज सवलतींचे अर्जांवर खाण व खनिजे (विकसन व विनियमन) अधिनियम, २०१५ व खनिज सवलत नियम, २०१६ मधील विहित पद्धतीनुसार कार्यवाही करण्यात येते.

मोठे/मध्यम व लघुउद्योजकांच्या गरजा लक्षांत घेऊन राज्यात नवीन गुंतवणूक होऊन रोजगार उपलब्ध होतील व खनिज संपत्तीचा पुरेपूर वापर होईल.

या बाबी विचारात घेण्यात येतात.

खनिकर्म क्षेत्रातील खाजगी उद्योजकांचा सहभाग वाढवण्यासाठी प्रोत्साहन देण्याकरिता संचालक भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालयाद्वारे पूर्वेक्षण करण्यात आलेल्या क्षेत्रासंदर्भातील तांत्रिक अहवाल उद्योजकांना सवलतीच्या दराने पुरविले जातात.

खनिजाचे पूर्वेक्षण व खनिज प्रशासन अशी कार्ये संचालक भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालयाच्याद्वारे पार पाडण्यात येतात.

भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालयः

राज्यातील भूविज्ञान व खनिकर्म या विषयाचे काम पाहण्यासाठी भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालय अस्तित्वात आहे. मंत्रालयीनस्तरावर १९७३ पासून गौण खनिजाचे कामकाज महसूल विभागामार्फत पाहिले जात आहे. मंत्रालयीन स्तरावरील खनिज विभाग हा दिनांक १ जानेवारी १९९८ पासून व्यापार व वाणिज्य विभागाकडे विशेष बाब म्हणून सोपविण्यात आला. तद्नंतर दिनांक ७ फेब्रुवारी २००२ चे शासन निर्णयानुसार खनिकर्म विभाग पुनःश्च उद्योग विभागाकडे वर्ग करण्यात आला.

ह्या संचालनालयास ज्या कार्यक्रमाकरिता निधी उपलब्ध करून देण्यात आला आहे ती कामे या संचालनालयाच्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकात समाविष्ट करण्यात आलेली आहेत. भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालयाला जी अनुदाने देण्यात आलेली आहेत त्या सर्वांचे लेखे या कार्यक्रम अंदाजपत्रकात दिले आहेत. या संचालनालयाद्वारे राबविण्यात येणाऱ्या सर्व योजना राज्य पातळीवरील असून जिल्हास्तरावरील कोणतीही योजना नाही.

महाराष्ट्र राज्याचा बराच मोठा भाग लाव्हारसामुळे तयार झालेल्या पठाराचा असून तो दख्खनचे पठार म्हणून ओळखला जातो. या पठारात आर्थिकदृष्ट्या किफायतशीर ठरणाऱ्या बॉक्साईट, अगेट व थोड्या प्रमाणात चुनखडी ही खनिजे वगळता इतर खनिजे नाहीत. महाराष्ट्राच्या एकूण ३,०७,७१३ चौरस किलोमीटर क्षेत्रापैकी फक्त ५८,२७६ चौरस किलोमीटर क्षेत्र (१९ टक्के क्षेत्र) खनिज संपत्तीचा शोध घेण्याच्या दृष्टीने महत्त्वाचे आहे. खनिज संपत्तीचा शोध घेण्याच्या दृष्टीने महत्त्वाच्या क्षेत्रापैकी ६० टक्के क्षेत्र नागपूर विभागात, २० टक्के क्षेत्र कोकण विभागात, ९ टक्के क्षेत्र पुणे विभागात, ५ टक्के क्षेत्र औरंगाबाद विभागात, १० टक्के क्षेत्र अमरावती विभागात आणि २ टक्के क्षेत्र नाशिक विभागात येते. नागपूर, भंडारा, चंद्रपूर, गडचिरोली, यवतमाळ, रायगड, कोल्हापूर, सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, सातारा आणि ठाणे ह्या जिल्ह्यांत महाराष्ट्रातील प्रमुख खनिजे एकवटली आहेत.

महाराष्ट्रात सापडणाऱ्या महत्त्वाच्या खनिजात दगडी कोळसा, डोलोमाईट लोहखनिज, मँगनिज, सिलिका, वाळू,अ बॉक्साईट, चुनखडक, कायनाईट आणि सिलीमनाईट यांचा अंतर्भाव होतो. याशिवाय बेराईट इल्मेनाईट माती, फेल्सपार तांबे, क्रोमाईट, अभ्रक, सोपस्टोन ग्रॅफाईट, फ्लोराईट, जस्त, टंगस्टन वगैरे खनिजे सापडतात.

केंद्र शासनाने खाण मंत्रालयाने दिनांक १० फेब्रुवारी २०१५ रोजीचे अधिसूचनेद्वारे ३१ अतिरिक्त खनिजे "गौण खनिजे" म्हणून घोषित केलेली आहेत. यामध्ये महाराष्ट्रात आढळत असलेल्या अगेट, डोलोमाईट, फायरक्ले, पायरोफिलाईट, लॅटेराईट, क्वार्टझ, क्वार्टझाईट, सिलीका सॅन्ड, कोरंडम, फेल्स्पार इ. चा प्रामुख्याने अंतर्भाव आहे.

संचालनालयाने मार्च २०२१ पर्यंत ७०४५६.५३ चौरस कि.मी. क्षेत्राची भूवैज्ञानीय पाहणी व ९२४०२८ मीटर आवेधन पूर्ण केलेले आहे. परिणामस्वरूप विविध खनिजांचे एकूण ७२७६८४२ दशलक्ष टन साठे अंदाजित करणे शक्य झाले वरील अंदाजित साठ्यांमध्ये चंद्रपूर, नागपूर, यवतमाळ व वर्धा जिल्हा कोळशाचे ५५९०.०० दशलक्ष टन व १३७१.४२५ दशलक्ष टन चुनखडक चंद्रपूर, गडचिरोली, यवतमाळ आणि नांदेड जिल्ह्यात, ६६ दशलक्ष टन डोलोमाईट, नागपूर, यवतमाळ आणि गडचिरोली जिल्ह्यात २१ दशलक्ष टन मॅंगनिज, नागपूर, भंडारा आणि

सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात, १२६ दशलक्ष टन बॉक्साईट, कोल्हापूर, रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग, सातारा आणि पालघर जिल्ह्यात २.६१ दशलक्ष टन कायनाईट सिलिमनाईट भंडारा जिल्ह्यात , ६१.३५७ दशलक्ष टन सिलीका वाळू सिंधुदुर्ग आणि रत्नागिरी जिल्ह्यात, २० दशलक्ष टन टंगस्टन नागपूर जिल्ह्यात ४ दशलक्ष टन इलमेनाईट रत्नागिरी जिल्ह्यात, ०.९४ दशलक्ष टन फेल्सपार, सिंधुदुर्ग आणि गडचिरोली जिल्ह्यात, ०.६६ दशलक्ष टन क्रोमाईट नागपूर, भंडारा, चंद्रपूर आणि सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात, ३.७८ दशलक्ष टन ग्रेफाईट सिंधुदुर्ग आणि पालघर जिल्ह्यात, १.२ दशलक्ष टन फ्लूराईट चंद्रपूर जिल्ह्यात, ७.७० दशलक्ष टन तांबे चंद्रपूर आणि नागपूर जिल्ह्यात, ०.१७ दशलक्ष टन सोने, नागपूर जिल्ह्यात, समाविष्ट आहे.

भूवैज्ञानीय सर्वेक्षण व खनिजांचा शोध घेऊन केलेला खनिजांच्या साठ्यांचा वाजवी अंदाज यांचा परिणाम महाराष्ट्राच्या अर्थकारणावर तीन प्रकारे झालेला दिसतो.—(अ) महाराष्ट्राच्या खनिज उत्पादनात वाढ,(ब) खनिज महसुलात झालेली वाढ, (क) खनिजावर आधारलेले उद्योग, तसेच भविष्यात जास्त उद्योग स्थापन होण्याची शक्यता, भूवैज्ञानीय सर्वेक्षण आणि खनिजांचा शोध व यानुसार अंदाजित केलेले खनिज उपलब्धी यांचा महाराष्ट्राच्या अर्थकारणावर झालेला परिणाम पुढे दिल्याप्रमाणे आहे :-

(अ) खनिज उत्पादनावरील प्रभाव.—खनिज संपत्तीच्या साठ्यांच्या व्यक्त केलेल्या अंदाजामुळे खनिज उत्पादनाला वेग मिळाला व तदनुसार खनिज महसुलात वाढ झाली. १९६० या वर्षात ५१५.८० लक्ष रुपये किमतीचे १४,७०,६७३ टन उत्पादन झाले होते. हे उत्पादन २०२०-२०२१ साली २४२५९८५७ टन झाले असून त्याची किंमत ११५३३८१.३० लक्ष रुपये आहे. मागील काही वर्षांत कोळशाचे उत्पादन सतत वाढत आहे. सन १९७१ मधील २०.८४ लक्ष टन उत्पादन सन २०२०-२०२१ मध्ये ४७४.३५ लक्ष टनापर्यंत वाढले. चुनखडकाची वाढती मागणी विचारात घेता चुनखडकाचे उत्पादनात सतत वाढ होत आहे. चुनखडकाचे उत्पादन सन १९७१ मध्ये ३.६१ लक्ष टन होते. ते सन २०२०-२०२१ मध्ये १३५.८२ लक्ष टन झाले. मँगनीजचे उत्पादन १९७१ मध्ये २.०८ लक्ष टन होते. सन २०२०-२०२१ मध्ये १०.४२ लक्ष टन झाले. कच्च्या लोखंडाचे उत्पादन सन १९७१ मधील ६.१२ लक्ष टनाच्या तुलनेत सन २०२०-२०२१ मध्ये १२.३८ लक्ष टन झाले. डोलोमाईटचे उत्पादन १९७१ मध्ये ०.०५ लक्ष टन होते. सन २०२०-२०२१ मध्ये ६.०६ लक्ष टन झाले. सिलीका रेतीचे उत्पादन सन २००८-२००९ मध्ये ३.२२ लक्ष टनांच्या तुलनेत सन २०२०-२०२१ मध्ये ८.४१ लक्ष टन झाले. आणि सन २०२०-२०२१ मध्ये चुनखडक उत्पादन १३५८१६१८ मेट्रीकटन, मॅगनीज उत्पादन १०४२३२३ मेट्रीक टन व कोळसा उत्पादन. ४७४.३५ लक्ष टन झाले आहे. तसेच कायनाईट, सिलीमनाईट, पांढरी माती व इतर खनिजांचे उत्पादनात बरीच घट झालेली दिसते. कारण बहुतांश खनिपट्टांचा काही भाग वन विभागात येत असल्यामुळे वनसंवर्धन अधिनियम, १९८० च्या तरतुदीप्रमाणे वन जमिनीत खनिकाम करण्यात परवानगी केंद्र शासनाकडून न प्राप्त केल्याने असे सर्व खनिपट्ट्यांत खनिज उत्पादनावर उत्पादन बंद करण्यात आले आहेत. याचा परिणाम खनिज उत्पादनावर झालेला आहे. यास्तव कायनाईट, सिलीमनाईट, पांढरी माती इत्यादी खनिजांचे उत्पादन कमी झाले आहे.

कोळशाच्या उत्पादनात वृद्धी होण्याचे प्रमुख कारण म्हणजे वेस्टर्न कोल फिल्डस् ह्या संस्थेने उमरेड, सिलेवाडा, पिंपळा, मांजरी, राजुरा, बेलोरा, दुर्गापूर, रयतवारी इत्यादी ठिकाणी खाणी सुरू केल्या, हे होय. चुनखडी व डोलोमाईट यांच्या उत्पादनात, चंद्रपूर जिल्ह्यात ए.सी.सी.कंपनीने घुग्गुस येथे, लार्सन व टुब्रो कंपनीने अवारपूर येथे, माणिकगड सिमेंट कंपनीने गडचांदूर येथे व गुजराथ अंबुजा सिमेंट कंपनीने उपरवाही येथे उभारलेले सिमेंट प्रकल्प, तसेच महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळाने यवतमाळ जिल्ह्यातील गौराळा येथे सुरू केलेली चुनखडीची व नागपूर जिल्ह्यातील पटगोवारी येथे सुरू केलेली डोलोमाइटची खाण ह्यामुळे वाढ होऊ शकली. मुंबई, कोल्हापूर व इतर ठिकाणी ओतकाम (Foundary) उपक्रमामुळे राज्यात सिलीका वाळूस चांगली बाजारपेठ उपलब्ध झाली आहे. त्याचप्रमाणे खाणकाम उद्योगात वाढ झाल्यामुळे निरनिराळ्या प्रकारच्या मजुरांना रोजगाराची संधी मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध झाली आहे. खाणीवर काम करणाऱ्या रोजंदारीची सरासरी संख्या जी १९६१ मध्ये १५,४३९ होती ती २०१७-२०१८ मध्ये जवळजवळ ४८,६७५ पर्यंत आहे.

(ब) खनिज महसूल.—खनिज उत्पादनाच्या वाढीमुळे खनिकर्म महसुलातही गेल्या वर्षात उत्तरोत्तर वृद्धी झाल्याचे दिसून आले आहे. १९६०-६१ या वर्षात प्रधान व गौण खनिजापासून झालेला महसूल ३८.८८ लक्ष रुपये इतका होता. २०२०-२०२१ या कालावधीत तो सर्वांत जास्त म्हणजे ४१२६४८.७ लक्ष रुपयांपर्यंत पोहचला. राज्यात भूविज्ञान व खनिकर्म सर्वेक्षणाच्या झालेल्या कामाचा अपेक्षित परिणाम खनिजाच्या उत्पादन वाढीवर तसेच महसूल वाढीवर निश्चितपणे सतत होईल अशी अपेक्षा आहे.

(क) खनिज संपत्तीच्या विकासाचा खनिज संपत्तीवर आधारित उद्योगावर झालेला प्रभाव.—खनिज पदार्थ औद्योगिकीकरणाचा कणा म्हणता येईल. खनिज संपत्तीचा विकास आणि खनिज संपत्तीवर आधारलेले उद्योग हे देशाच्या अर्थव्यवस्थेत महत्त्वाचे काम बजावतात. खनिजाचे अन्वेषण हे संचालनालयाचे अविरत कार्य आहे. सर्वेक्षणाद्वारा निघालेले निष्कर्ष महाराष्ट्राच्या खनिज संपत्तीवर भर टाकीत आहेत. या संचालनालयाने केलेल्या भूविज्ञान पाहणीच्या व सर्वेक्षणाच्या अधिक प्रयत्नामुळे महाराष्ट्र राज्याला खनिजांवर आधारित उद्योग स्थापण्यावर तसेच, उद्योगाचे बाबतीत नियोजन या दोन्ही क्षेत्रात भरीव प्रगती करणे शक्य झाले. राज्यात आतापर्यंत उभारण्यात आलेल्या व यापुढे उभारण्याची शक्यता असलेल्या उद्योगांची माहिती पुढील विवरणात दिलेली आहे.

राज्यातील खनिजावर प्रस्थापित झालेले उद्योग

१. कोळसा.—(अ) नॅशनल कोल डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशनने आणि मे. वेस्टर्न कोल फिल्ड्स् लिमिटेड यांनी राज्यातील नागपूर, चंद्रपूर व यवतमाळ जिल्ह्यात खाणी सुरू केल्या आहेत.

(ब) राज्यातील कोळसा खाणीचे उत्पादन जे १९६० साली ७.९४ लक्ष टन होते ते सन २०२०-२०२१ मध्ये ४८४.३५ लक्ष टन झाले.

(क) नागपूर जिल्ह्यातील कोराडी येथे १,०८० मेगावॅट वीज निर्मितीची क्षमता असणारे औष्णिक विद्युत केंद्र प्रस्थापित झाले.

(ड) चंद्रपूर जिल्ह्यातील दुर्गापूर येथे ३००० मेगावॅट क्षमतेचे एक महाऔष्णिक विद्युत केंद्र स्थापन करण्यात आले. या केंद्राचा ८४० मेगावॅट (४२१०) क्षमतेचा पहिला व दुसरा टप्पा १९८६ पासून कार्यान्वित झाला. या व्यतिरिक्त जळगाव, अकोला, नाशिक व बीड जिल्ह्यात विद्युत केंद्र प्रस्थापित झाले आहेत. चंद्रपूर व यवतमाळ जिल्ह्यात कोळसा शुद्धीकरण (Coal Washeries) सयंत्रे स्थापित करण्यात आल्या

आहेत. जिल्ह्यात होणाऱ्या कोळसा उत्पादनाची शुद्धीकरणामुळे कोळसा मूल्यात वाढ झाली आहे. तसेच परिसरात रोजगार देखील उपलब्ध झाला आहे.

२. चुनखडक.—(१) यवतमाळ जिल्ह्यातील सिंदोला-परमडोह येथील चुनखडीच्या विपुल साठ्यामुळे चुनखडीद्वारा सिमेंट निर्माण करणारा ३० लक्ष टन प्रतिवर्ष क्षमतेचा सिमेंट प्रकल्प, चंद्रपूर जिल्ह्यातील घुग्गुस येथे मे. ए.सी.सी. कंपनीद्वारे प्रस्थापित करण्यात आलेला आहे.

(२) चंद्रपूर जिल्ह्यातील आवरपूर-बाकर्डी येथील चुनखडकांच्या साठ्यावर आधारित मे. लार्सन व टुब्रो लिमिटेड, मुंबई यांनी वार्षिक ३.०० दशलक्ष टन क्षमतेचा एक सिमेंट प्रकल्प स्थापन केला आहे. सिमेंट उत्पादन १९८३ पासून सुरू झाले आहे.

(३) चंद्रपूर जिल्ह्यातील गडचांदूर येथे मे. माणिकगड सिमेंट कंपनीने २.५ दशलक्ष टन क्षमतेचा सिमेंट प्रकल्प स्थापन केला आहे. डिसेंबर, १९८५ पासून सिमेंटच्या उत्पादनास सुरुवात झाली आहे.

(४) चंद्रपूर जिल्ह्यामध्ये उपरवाही (तालुका कोरपना) येथे मेसर्स गुजराथ अंबुजा सिमेंट्स यांनी प्रतिवर्षी ३० लाख टन क्षमतेचा सिमेंट प्रकल्प उभारला आहे.

(५) चंद्रपूर जिल्ह्यामध्ये नारंडा येथे मुरली इंडस्ट्रीज यांनी प्रतिवर्ष ३.०० दशलक्ष मेट्रीक टन क्षमतेचा सिमेंट प्रकल्प उभारला आहे.

३. बॉक्साईट.— (१) इंडियन ॲल्युमिनियम कंपनीने कोल्हापूर जिल्ह्यातील बॉक्साईटचे साठ्यावर बेळगाव येथे प्रतिवर्षी ७३,००० टन ॲल्युमिनियमचे उत्पादन क्षमता असलेला प्रकल्प प्रस्थापित केला.

(२) याच कंपनीने मुंबईजवळील कलवा येथे ॲल्युमिनियम शीट फॅब्रिकेशन व फाईल रोलिंग मिल प्रकल्प स्थापन केला.

राज्यातील रत्नागिरी, रायगड व कोल्हापूर जिल्ह्यातून बॉक्साईट विदेशात निर्यात केली जाते.

४. कायनाईट-सिलीमनाईट.—राज्यात कायनाईट व सिलीमनाईट खनिज कार्य सुरू झाले. त्यामुळे नागपूर आणि चंद्रपूर येथे रिफॅक्टरी युनिटे स्थापन करण्यास मदत झाली.

५. लोहखनिज.— (१) चंद्रपूर, गोंदिया व गडचिरोली जिल्ह्यांतील लोहखनिजांच्या साठ्यावर आधारित इंटीग्रेटेड मध्यम क्षमतेचा पोलाद निर्मितीचा प्रकल्प सनफ्लॅग लोह व पोलाद कंपनी लिमिटेड तर्फे भंडारा जिल्ह्यात स्थापन करण्यात आला आहे. या प्रकल्पाची माईल्ड अलाय व स्टील रोल्ड प्रॉडक्टची वार्षिक क्षमता २.०० लाख टन आहे. स्टील उत्पादन जानेवारी, १९८९ पासून सुरू आहे. या व्यतिरिक्त चंद्रपूर जिल्ह्यात मे. लॉईडस मेटालिक्स ॲण्ड स्टिल, मे. गुप्ता मेटालिक्स, मे. गोपानी आर्यन व पॉवर इंडिया प्रा.लि., ग्रेस इंडस्ट्रिज, चमन मेटॅलिक प्रा. लि. व श्री सिद्धबली इस्पात लि. यांनी स्पॉन्ज आर्यन निर्मिती प्रकल्प, नागपूर जिल्ह्यात मे. इस्पात इंडस्ट्रिज लि. यांनी स्टील शीट रोलचा प्रकल्प व श्री चिंतेश्वर स्टील यांनी स्पॉन्ज आर्यरन निर्मिती प्रकल्प व श्री विरांगणा स्टील लि. यांनी स्पॉन्ज आयर्न प्रकल्प प्रस्थापित केले आहेत.

(२) सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील लोह खनिजाच्या उत्पादनात स्पृहनीय प्रगती झाली आहे.

(३) वर्धा जिल्ह्यात मे. लॉयड स्टील लि., भूगाव येथे १.२० लाख टन वार्षिक क्षमतेचा लोह प्रकल्प स्थापन झाला असून उत्पादन १९९५ पासून सुरू झाले आहे.

६. सिलीका वाळू .— पुणे-मुंबई परिसरातील फाऊंड्री, ग्लास व सिलीकेट उद्योगांमध्ये रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील सिलीका वाळू खनिजांचा वापर होत आहे.

७. मँगनिज.— (१) चंद्रपूर जिल्ह्यात महाराष्ट्र इलेक्ट्रोस्मेल्ट यांच्या प्रतिवर्षी ५०,००० टन क्षमतेच्या फेरो मँगनिज प्रस्थापित प्रकल्पाशिवाय मे. युनिफेरो इन्टरनेशनल, मे. युनिव्हर्सल फेरा अलाईड केमिकल्स लिमिटेड व मे. फेरो अलाईड कॉर्पोरेशन लिमिटेड या कंपन्यांकडून प्रतिवर्षी प्रत्येकी ६०,००० टन क्षमतेचे फेरोमँगनिज प्रकल्प प्रस्थापित करण्यात आला आहे.

मॅगनिज धतुक सुम्मके उपयोगात आणण्याकरिता एक सिटरिंग प्रकल्प पॅरामाऊंट सिन्टर्स प्रा. लि. (महाराष्ट्र इलेक्ट्रोस्मेल्टचे दुय्यम एकक) यांनी चंद्रपूर येथे प्रस्थापित केले आहे. या प्रकल्पात दरवर्षाला १५,००० टन मॅगनिज सिंटर तयार होते, जे महाराष्ट्र इलेक्ट्रोस्मेल्ट द्वारा फेरो मँगनिज उत्पादनास वापरले जाते.

(२) मँगनिज ओअर (इंडिया) भंडारा जिल्ह्यातील डोंगरी बुझुर्ग येथे ७०० टन वार्षिक क्षमतेच्या इलेक्ट्रालेटीक मँगनिज डाय ऑक्साईड प्रकल्प उभारण्यात आला असून या प्रकल्पात ऑक्टोबर, १९९१ पासून उत्पादन सुरू झाले आहे. मॅगनिज डाय ऑक्साईडचे उत्पादन करणारे छोटे उद्योग भंडारा व नागूपर जिल्ह्यात मोठ्या प्रमाणात स्थापित झाले आहेत. मॅगनिज डाय ऑसाईडचे परराज्यात व विदेशात निर्यात केली जाते. त्यामुळे स्वामित्वधना व्यतिरिक्त उत्पादन शुल्क व परकीय चलनात लक्षणीय वाढ झाली आहे.

८. क्वार्टस्.— भंडारा जिल्ह्यात मे. युनिफेरो इन्टरनॅशनल व मे. युनिव्हर्सल फेरो ॲण्ड अलॉईड केमिकल्स लिमिटेडद्वारे प्रतिवर्षी ४५,००० व १५,००० टन क्षमतेचे असे एकूण दोन सिलीको मॅगनिज प्रकल्प प्रस्थापित करण्यात आले आहेत.

कोळसा खंडाची सद्य:स्थिती

मा. सर्वोच्च न्यायालय, नवी दिल्ली यांनी दिनांक २४ सप्टेंबर २०१४ च्या आदेशाद्वारे मंत्रालयाद्वारे सर्व राज्यांमध्ये करणेत आलेली कोळसा खंडाचे आबंटन अवैध घोषित करून रद्द केलेले आहे.

केंद्र शासनाचे कोळसा मंत्रालयाने वर्ष २०१५ मध्ये खालील नमूद कंपन्यांना चंद्रपूर व यवतमाळ जिल्ह्यांत, स्वत:चे उपयोगासाठी कोळसा उत्खनन करण्याकरिता कोळसा खंड आबंटीत केलेले आहे. :–

अनुक्रमांक	कोळसा खंडाचे नाव	Allottee	Acution Amount (Per tonne)
(१)	(२)	(३)	(४)
१	बेळगाव कोल माईन्स	मे. सनफ्लॅग आयर्न अॅण्ड स्टिल कं. लि.	१७८५
२	बरांज-१ ते ४ किलोनी, मनोरादीप	कर्नाटका पॉवर कार्पोरेशन लि.	Govt. Company
३	मार्की मांगली-३	बी. एस. इस्पात लि.	९१८
४	नेरड मालेगाव	इंद्रजीत पॉवर प्रा. लि.	६६०
५	मार्की-मांगली-१	टॉपवर्थ ऊर्जा अॅण्ड मेटल्स् लि.	७१५
६	मजरा	मे. जे. पी. सिमेंट	१२५०

तसेच चंद्रपूर व यवतमाळ जिल्ह्यातील खालील दोन कंपन्यांना व्यापारी उपयोगासाठी कोळसा उत्खनन करण्याकरिता कोळसा खंड कोळसा मंत्रालयाने वर्ष २०२० मध्ये आबंटीत केलेले आहे. :–

अनुक्रमांक	कोळसा खंडाचे नाव	Allottee	Acution Amount (Per tonne)
(१)	(२)	(३)	(४)
७	टाकळी जिना बेकोरा	मे. अरबिंदो रिअॅलीटी अॅन्ड इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा. लि.	.....
८	मार्की सांगली-II	मे. याझदानी इण्टरनॅशनल प्रा. लि.	.....

तक्ता क्रमांक १–चालू

खनिजे (१)	उद्योगधंदे (२)
२. **चुनखडक** . .	चंद्रपूर जिल्ह्यातील राजुरा तालुक्यातील पिंपळगाव-लखमापूर चांदूर थुत्रा क्षेत्रातील चुनखडक साठ्यावर आधारित एक सिमेंट प्रकल्प मे. गुजराथ अंबुजा सिमेंट कंपनीद्वारे स्थापन केला असून उत्पादनास सुरुवात झालेली आहे. चंद्रपूर जिल्ह्यातील चेडवई भागात व गडचिरोली जिल्ह्यातील देवलमारी-काटेपली भागात चुनखडकावर आधारित दोन सिमेंट प्रकल्प निकट भविष्यात स्थापन होण्याची संभावना आहे. यवतमाळ जिल्ह्यातील मुकुटबन, चनाका आदी चुनखडक साठ्याचे आधारावर पाटणबोरी येथे ७५० टन प्रतिदिन क्षमतेचे दोन सिमेंट प्रकल्प निकट भविष्यात स्थापन होण्याची शक्यता आहे.
३. **बॉक्साईट** . .	कोल्हापूर जिल्ह्यातील बॉक्साईट साठ्यावर आधारित खाजगी कंपन्यांद्वारे खाणकाम व इतर उद्योग निकट भविष्यात स्थापन होण्याची संभावना आहे.

तक्ता क्रमांक १–समाप्त

खनिजे (१)	उद्योगधंदे (२)
४. **लोखंड** . .	३.५ दशलक्ष टन उत्पादन क्षमतेचा चंद्रपूर व गडचिरोली जिल्ह्यातील सुरजागड व आसपासच्या क्षेत्रातील लोखंडाच्या साठ्यावर आधारित इंटीग्रेटेड प्रकल्प उभारण्यात येण्याची शक्यता आहे.
५. **माती (क्ले)** . .	नागपूर जिल्ह्यातील बाजारगाव आणि चंद्रपूर जिल्ह्यातील कोठारी व इतर भागातील माती साठ्यावर (क्लेज) आधारित ह्या भागात रिफॅक्टरी युनिट स्थापण्याची संभावना आहे.
६. **क्रोमाईट** . .	नागपूर जिल्ह्यातील टाका भागात व चंद्रपूर जिल्ह्यातील बल्लारपूर-पिटेचुवा भागात आढळलेल्या क्रोमाईटमुळे या जिल्ह्यांमध्ये क्रोमाईट खाण उद्योगांसाठी नवीन क्षेत्र उपलब्ध होण्याची शक्यता आहे.

यावरून असे दिसून येईल की, भू-विज्ञान व खनिकर्म संचालनालयाद्वारे विविध प्रकारच्या व मोठ्या प्रमाणावर केलेल्या खनिज संपत्तीच्या संशोधनामुळे वर उल्लेखिलेले खनिज संपत्तीवर आधारलेले उद्योग महाराष्ट्र शासनास स्थापन करणे व अशा खनिज संपत्तीवर आधारलेल्या उद्योगांची योजना तयार करणे शक्य झाले. तथापि, राज्यातील खनिज संपत्तीचे सर्वेक्षणाच्या क्षेत्रात बरेच काम होणे बाकी आहे. ह्यामुळे पुढील काळात खनिज संशोधनाच्या कामाचा विस्तार वाढवून राज्यातील जास्तीत जास्त क्षेत्राची ह्या दृष्टीने पाहणी करणे आवश्यक आहे. राज्याची, त्याचप्रमाणे देशाची द्रुतगतीने औद्योगिकीकरण व आर्थिक मजबुती प्राप्त करण्यास हे कार्य सहाय्यभूत होईल.

संचालनालयाच्या कार्यक्रमाच्या वर्गीकरणाच्या आधारावर खालीलप्रमाणे योजना राबविण्यात येतात, त्याबाबत माहिती या प्रकाशनात दिलेली आहे :—

(१) संचालन व प्रशासन

(२) खनिज समन्वेषण

(३) संशोधन.

भू-विज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालयाच्या कामाचे सर्वंकष विवेचन प्रस्तावनेमध्ये करण्यात आलेले आहेत. खनिज समन्वेषण कार्यक्रमाच्या एकंदर कामाच्या पद्धती पाहता त्याबाबत प्रमाणके व मानके ठरविणे सध्या शक्य नाही. तथापि, कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे उद्देश लक्षात घेऊन, खनिज समन्वेषण कार्यक्रमाबाबतचे फॉरमॅट्स सुधारित करण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

विवरणपत्र ' अ '

STATEMENT 'A'

२०२१-२०२२ च्या एकूण अर्थसंकल्पीय तरतुदींचा प्रधान शीर्षवार व कार्यक्रमनिहाय तपशील

Major Head-cum-Programmewise details of Total Budget Estimates 2020-2021

(रुपये हजारांत/Rs. in thousands)

अनुक्रमांक		प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals, 2018-2019			अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2020-2021			सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates, 2020-2021			अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2021-2022				Name of Programme
		अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total		
(1)		(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)		(14)
२८५३, अलोह खनिकर्म व धातुशास्त्रीय उद्योग—															2853, *Non-Ferrous Mining and Metallurgical Industries—*
००१, संचालन व प्रशासन	दत्तमत	8,21,22	...	8,21,21	13,02,37	...	13,02,37	13,02,37	...	13,02,37	12,58,72	...	12,58,72	Voted	Direction and Administration
००४, संशोधन व विकास	दत्तमत	13,52	...	13,52	33,48	...	33,48	33,48	...	33,48	31,17	...	31,17	Voted	Research and Development
	भारित	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	*Charged*	
१०२, खनिज समन्वेषण	दत्तमत	13,75,59	...	13,75,59	26,80,30	...	26,80,30	26,80,30	...	26,80,30	26,40,12	...	26,40,12	Voted	Mineral Exploration
	भारित	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	*Charged*	
७९२, राखीव निधीकडे हस्तांतरण	दत्तमत	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	Voted	792, Transfer to Reserve Fund
	भारित	1	...	1	1	...	1	1	...	1	1	...	1	*Charged*	
एकूण	भारित	0	...	0	0	...	0	0	...	0	1	...	1	Voted	Major Head Total
	दत्तमत	*22,10,34*	...	*22,10,34*	*40,16,17*	...	*40,16,17*	*40,16,17*	...	*40,16,17*	*39,30,01*	...	*39,30,01*	*Charged*	
एकूण बेरीज	...	*22,10,34*	...	*22,10,34*	*40,16,17*	...	*40,16,17*	*40,16,17*	...	*40,16,17*	*39,30,01*	...	*39,30,01*	Grand Total	

तक्ता / TABLE

(रुपये हजारांत / Rs. in thousands)

(दोन) आर्थिक गरजा : (II) Financial Requirements

वर्गीकरण	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2021-2022			सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates, 2021-2022			अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2022-2023			Classification
	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
००१, संचालन व प्रशासन													001, Direction and Administration
(००) (०१) **भू-विज्ञान व खनिकर्म संचालनालय** (2853 00 16)-दत्तमत													(00)(01) Directorate of Geology and Mining (2853 00 16)-Voted
०१, वेतन	8,13,15	...	8,13,15	12,43,28	...	12,43,28	12,43,28	...	12,43,28	11,22,34	...	11,22,34	Salaries
०३, अतिकालीक भत्ता	29	...	29	1,75	...	1,75	1,75	...	1,75	2,50	...	2,50	Overtime Allowance
०६, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	1,55	...	1,55	3,50	...	3,50	3,50	...	3,50	6,00	...	6,00	Telephone, Electricity and Water Charges
१०, कंत्राटी	...	...	...	1	...	1	1	...	1	88	...	88	Contract
११, देशांतर्गत प्रवास खर्च	89	...	89	9,50	...	9,50	9,50	...	9,50	8,00	...	8,00	Domestic Travel Expenses
१३, कार्यालयीन खर्च	5,09	...	5,09	33,26	...	33,26	33,26	...	33,26	40,00	...	40,00	Office Expenses
१४, भाडेपट्टी व कर	25	...	25	50	...	50	50	...	50	50	...	50	Rent, Rates and Taxes
१७, संगणक खर्च	...	...	...	2,19	...	2,19	2,19	...	2,19	4,00	...	4,00	Computer Expenses
२४, पेट्रोल, तेल व वंगण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	Petrol, Oil and Lubricant
२६, जाहिरात व प्रसिद्धी	...	...	...	5,50	...	5,50	5,50	...	5,50	70,00	...	70,00	Advertising and Publicity
२८, व्यावसायिक व विशेष सेवा	...	...	...	2,00	...	2,00	2,00	...	2,00	2,00	...	2,00	Professional and Special Services
५०, इतर खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	Other Charges
५१, मोटार वाहने	...	...	...	88	...	88	88	...	88	2,50	...	2,50	Motor Vehicles
५२, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	Machinery and Equipments
दत्तमत एकूण - ००१ भारित	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	*Charged* Total-001-Voted
दत्तमत एकूण - ००१ दत्तमत	8,21,22	...	8,21,22	13,02,37	...	13,02,37	13,02,37	...	13,02,37	12,58,72	...	12,58,72	Voted Total-001-Voted

तक्ता / TABLE — चालू

(रुपये हजारांत / Rs. in thousands)

(दोन) आर्थिक गरजा : (II) Financial Requirements.—

वर्गीकरण (1)	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021 अनिवार्य Non-Plan (2)	कार्यक्रम Plan (3)	एकूण Total (4)	अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2021-2022 अनिवार्य Non-Plan (5)	कार्यक्रम Plan (6)	एकूण Total (7)	सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates, 2021-2022 अनिवार्य Non-Plan (8)	कार्यक्रम Plan (9)	एकूण Total (10)	अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2022-2023 अनिवार्य Non-Plan (11)	कार्यक्रम Plan (12)	एकूण Total (13)	Classification (14)
००४,संशोधन व विकास (००) (०१) विभागीय प्रयोगशाळेद्वारा विश्लेषात्मक संशोधन (२८५३ ०० २५)-दत्तमत													004, Research and Development (00) (01) Analytical Research by Departmental Laboratory (2853 00 25)—Voted
०१, वेतन ..	13,37	...	13,37	32,15	...	32,15	32,15	...	32,15	28,77	...	28,77	01, Salaries
०६, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क ..	15	...	15	35	...	35	35	...	35	100	...	100	06, Telephone, Electricity and Water Charges
१०, कंत्राटी ..	...	...	...	1	...	1	1	...	1	...	...	...	10, Contract
१३, कार्यालयीन खर्च ..	...	...	...	81	...	81	81	...	81	90	...	90	13, Office Expenses
२७, लहान बांधकामे ..	...	...	...	16	...	16	16	...	16	50	...	50	27, Maintenance Work
एकूण - ००४ दत्तमत — भारित	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	*Charged* — Total -004 Voted
एकूण - ००४ दत्तमत — दत्तमत	13,52	...	13,52	33,48	...	33,48	33,48	...	33,48	31,17	...	31,17	Voted — Total -004 Voted
१०२, खनिज समन्वेषण— (००) (०१) राज्यातील महत्त्वाच्या आर्थिक खनिजांचे सर्वेक्षण व पूर्वेक्षण (२८५३ ०० ३४) दत्तमत													102, Mineral Exploration (00) (01) Survey and prospecting of Important economic Minerals in the State (2853 00 34) Voted
०१, वेतन ..	12,23,44	...	12,23,44	22,73,45	...	22,73,45	22,73,45	...	22,73,45	19,85,15	...	19,85,15	01, Salaries
०२, मजुरी ..	61,41	...	61,41	1,53,15	...	1,53,15	1,53,15	...	1,53,15	3,33,00	...	3,33,00	02, Wages
०३, अतिकालीक भत्ता ..	90	...	90	2,43	...	2,43	2,43	...	2,43	3,90	...	3,90	03, Overtime Allowance
०६, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क ..	6,99	...	6,99	14,00	...	14,00	14,00	...	14,00	28,20	...	28,20	06 Telephone Electricity and Water Charges
१०, कंत्राटी सेवा ..	Nil	...	Nil	4,20	...	4,20	4,20	...	4,20	4,20	...	4,20	10, Contract
११, देशांतर्गत प्रवास खर्च ..	3,94	...	3,94	21,00	...	21,00	21,00	...	21,00	16,00	...	16,00	11, Travel Expenses
१३, कार्यालयीन खर्च ..	41,93	...	41,93	99,72	...	99,72	99,72	...	99,72	1,40,00	...	1,40,00	13, Office Expenses
१४, भाडे पट्टी व कर ..	7,12	...	7,12	15,00	...	15,00	15,00	...	15,00	15,00	...	15,00	14, Rent, Rates and Taxes
१७, संगणक खर्च ..	...	...	...	3,02	...	3,02	3,02	...	3,02	12,00	...	12,00	17, Computer Expenses
२७, लहान बांधकामे ..	...	...	...	32,80	...	32,80	32,80	...	32,80	45,00	...	454,00	27, Minor work
२८, व्यावसायिक व विशेष सेवा ..	...	...	...	3,00	...	3,00	3,00	...	3,00	3,00	...	3,00	28, Professional and Special Service
५०, इतर खर्च ..	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	50, Other Charges
५१, मोटार वाहने ..	14	...	14	11,00	...	11,00	11,00	...	11,00	25,00	...	25,00	51, Motor Vehicles
५२, हत्यारे व संयत्रे ..	...	...	...	82	...	82	82	...	82	1,00	...	1,00	52, Machinery and Equipment
दत्तमत एकूण - (००)(०१) — भारित	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	*Charged* — Total-(00)(01)-Voted
दत्तमत एकूण - (००)(०१) — दत्तमत	13,45,87	...	13,45,87	26,33,59	...	26,33,59	26,33,59	...	26,33,59	26,11,45	...	26,11,45	Voted — Total-(00)(01)-Voted

तक्ता / TABLE—समाप्त

(दोन) आर्थिक गरजा : (II) Financial Requirements

(रुपये हजारांत / Rs. in thousands)

वर्गीकरण	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2021-2022			सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates, 2021-2022			अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2022-2023			Classification
	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	अनिवार्य Non-Plan	कार्यक्रम Plan	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
(००)(०२) खनिज समन्वेषण राज्यातील महत्त्वाच्या आर्थिक खनिजांचे सर्वेक्षण व पुनर्वेक्षणकरण या कामांच्या विस्ताराकरिता योजना (२८५३ ०० ५२) - दत्तमत													(00)(02) Mineral Exploration Scheme for of Survey and Prespecting of important economic minerals in the State (2853 00 52) - Voted
०१, वेतन ..	29,62	...	29,62	45,29	...	45,29	45,29	...	45,29	25,37	...	25,37	01, Salaries
०३, अतिकालीक भत्ता ..	0	...	0	5	...	5	5	...	5	20	...	20	03, Overtime Allowance
०६, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क ..	10	...	10	20	...	20	20	...	20	150	...	150	06, Telephone, Electricity and Water Charges
१०, कंत्राटी ..	...	...	...	1	...	1	1	...	1	...	...	...	10, Contract
११, देशांतर्गत प्रवास खर्च ..	...	...	...	63	...	63	63	...	63	80	...	80	11, Travel Expenses
१३, कार्यालयीन खर्च ..	...	...	...	53	...	53	53	...	53	80	...	80	13, Office Expenses
दत्तमत - एकूण - (००)(०२)	29,72	...	29,72	46,71	...	46,71	46,71	...	46,71	28,67	...	28,67	Voted Total — (00) 02
(००) (०५) खनिज विकास (योजनेनंतर) (२८५३ ०१ ३२)													(00) (05) Development of Mining (Non Plan) (2853 0132)
३१, सहायक अनुदाने	1	...	1	1	...	1	1	...	1	10,00,00	...	10,00,00	31, Grant-in-Aid
दत्तमत - एकूण - ०० (०५)	1	...	1	1	...	1	1	...	1	10,00,00	...	10,00,00	Voted-Total–(00) (05)
एकूण - १०२ *भारित*	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	Charged } Total - 102 Gross
एकूण - १०२ दत्तमत	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	Voted } Total - 102 Gross
७९२, राखीव निधीकडे/ठेव खात्याकडे हस्तांतरण													797 Transfer to Reserve Fund/Deposit Account
(०१) (०१) खनिज विकास निधीकडे हस्तांतरण (२८५३ ०१ ४१)	1	...	1	1	...	1	1	...	1	1	...	1	(01) (01) Transfer to Mining Development Fund (2853 01 41)
भारित - ४९, आंतरलेखा हस्तांतरण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	49, Inter Accounts Transfer *Charged*
भारित—एकूण ७९२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	1	...	1	*Charged* - Total–792,
एकूण-२८५३, अलोह खनिकर्म धा.उ.	29,74	...	29,74	46,73	...	46,73	46,73	...	46,73	10,28,67	...	10,28,67	Total—C-Net

१. संचालन व प्रशासन

(एक) प्रस्तावना :

सांप्रत भू-विज्ञान व खनिकर्म संचालनालयाच्या अंतर्गत मुख्यालय संघटना संचालकांच्या अंमलात असून ते राज्यातील त्या खात्याचे प्रमुख म्हणून कार्य करतात. ते राज्याच्या खनिज प्रशासनाचे नियंत्रक अधिकारी देखील आहेत. संचालनालयाचे खनिज प्रशासन व खनिज समन्वेषण ह्या दोन्ही कार्यांवर नियंत्रण, नियोजन आणि समन्वय ठेवण्याचे काम तांत्रिक व अतांत्रिक दर्जा असलेल्या सहसंचालक, वरिष्ठ उप संचालक, उप संचालक, वरिष्ठ भू-वैज्ञानिक, प्रशासन अधिकारी, लेखा अधिकारी, सांख्यिकी अधिकारी वगैरे व अतांत्रिक कर्मचारी वर्गामार्फत केले जाते.

संचालनालयाची चार प्रादेशिक कार्यालये वरिष्ठ उप संचालक उप संचालकांच्या नियंत्रणाखाली नागपूर, चंद्रपूर, औरंगाबाद व कोल्हापूर येथे आहे. या चार प्रादेशिक कार्यालयांद्वारे केल्या जाणाऱ्या भू-विज्ञान सर्वेक्षण व खनिज समन्वेषण कार्यावर देखरेख व नियंत्रण नागपूर येथील प्रधान कार्यालयाद्वारे होते.

खनिज प्रशासन कार्य :

प्रधान खनिजासंबंधी पूर्वेक्षण अनुज्ञप्ती व खनिजपट्टे मंजुरी, त्यांचे नूतनीकरण, समाप्ती अगर प्रत्यार्पण इत्यादींबाबत शासनास सल्ला देणे हे कार्य खनिज प्रशासनाचा एक भाग म्हणून संचालनालय करते. खनिज पट्टाधारक, खनिज कायद्यांवर हुकूम सर्व अटींचे तंतोतंत पालन करतात किंवा नाही याची देखील संचालनालय शक्यतोवर खात्री करून घेते. शासकीय क्षेत्रात उत्खननासाठी आरक्षित ठेवण्याच्या क्षेत्राबाबत संचालनालय शासनास सल्ला देते.

संचालनालय प्रधान आणि खनिज संपत्तीच्या प्रशासनासंबंधी सल्ला देण्याचे कार्य करते. जिल्हास्तरावर खनिज प्रशासन कार्य पार पाडण्यासाठी संचालनालयाच्या आस्थापनेखाली असलेल्या ५० जागा की ज्यात वरिष्ठ भू वैज्ञानिक, भू वैज्ञानिक, कनिष्ठ भू-वैज्ञानिक, खनिशुल्क निरीक्षक, भौगोलिक माहिती प्रणाली, सहायक व लिपिक, क. लिपिक, वाहन चालक, मदतनीस इ. आहेत. त्या नागपूर, चंद्रपूर, गडचिरोली, रत्नागिरी, कोल्हापूर, यवतमाळ, रायगड, सिंधुदुर्ग, पुणे या खनिज महत्त्वाच्या जिल्ह्यांत कार्यरत आहेत. यांच्या व्यतिरिक्त ४८ भू-वैज्ञानिक अधिकारी व इतर कर्मचारी नागपूर, चंद्रपूर, गडचिरोली, यवतमाळ, भंडारा, कोल्हापूर, रायगड, ठाणे, सोलापूर, रत्नागिरी, पुणे, सिंधुदुर्ग, अमरावती, जळगांव, नाशिक, औरंगाबाद, नांदेड, धुळे, जालना, बीड, परभणी, लातूर, बुलढाणा, अहमदनगर, मुंबई, सातारा, सांगली आणि उस्मानाबाद जिल्ह्यांतील खनीज प्रशासन कार्यात मदत करण्यासाठी नेमलेले आहेत.

या संचालनालयाच्या स्थापनेपासून जारीने करण्यात आलेल्या खनिजांचा शोध घेण्याच्या कामाचा परिणाम म्हणून निरनिराळ्या खनिज उत्पादनात व उत्पादनाच्या अनुषंगाने राज्याच्या खनिज महसुलात वाढ झाली आहे.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता.—या संचालनाद्वारे राबविण्यात आलेल्या खनिज समन्वेषण कार्यामुळे महाराष्ट्र राज्यात मोठ्या प्रमाणात कोळसा, बॉक्साईट, लोहखनिज, मँगनीज, चुनखडक, सिलीका वाळू, कायनाईट, सिलीमनाईट, डोलोमाईट इत्यादींचे मोठे मोठे साठे उघडकीस आले आहेत. यामुळे राज्यात खनिजावर आधारित अनेक प्रकारचे उद्योगधंदे उदा. औष्णिक वीज प्रकल्प, फेरोमॅगनीज प्रकल्प, इस्पात प्रकल्प, सिमेंट प्रकल्प, सिलीका मॅगनीज प्रकल्प इ. स्थापित करण्यात आले असून निकट भविष्यात अशा प्रकारचे अनेक कारखाने स्थापित करण्याची संभावना निश्चित आहे. राज्यात स्थापित झालेल्या खनिजावर आधारित उद्योगामुळे राज्याच्या फक्त खनिज महसूल नव्हे तर इतर कर उदा. विक्रीकर, अबकारी कर इ. मध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ झालेली आहे. तसेच खनिज उद्योग स्थापित झाल्यामुळे इतर सहाय्यभूत उद्योगधंदेसुद्धा वाढलेले आहेत व अशा उद्योगांकडून शासनाला आर्थिक लाभ मिळत आहे. याशिवाय ज्या भागात असे उद्योग स्थापित झालेले आहेत त्या भागाचा सामाजिक व आर्थिक दर्जाची प्रगती व विकास झाला आहे. म्हणजेच खनिज उद्योग स्थापित झाल्यानंतर राज्याला प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षरित्या आर्थिक लाभ झाला असून राज्याची आर्थिक स्थिती सुधारणेस मदत झालेली आहे. यामुळे राज्यात लाखो मजुरांना रोजगार मिळालेला आहे. वरील स्पष्टीकरणावरून असे निदर्शनास येते की, राज्याच्या विकासासाठी खनिज समन्वेषण तसेच खनिज उत्पादन अत्यंत आवश्यक आहे.

वर्ष २०१९-२०२० मध्ये राज्याला खनिज महसुलापासून ३८८१६२.२८ लाख रुपये मिळालेले आहेत. या मानाने शासनाकडून या संचालनालयाचे कार्यक्रम राबविण्याकरिता फक्त ८५६.८० लाख मिळालेले होते. वर्ष २०१०-२०११ मध्ये ही रक्कम रुपये १३५८.४४ लाख इतकेपर्यंतच देण्यात आली आहे. ही अर्थसंकल्पीय तरतूद या संचालनालयाचे नित्यक्रम कामासाठी पर्याप्त असली तरी या संचालनालयाद्वारे राबविण्यात येणाऱ्या खनिज समन्वेषण व प्रशासनाचे विकासासाठी पर्याप्त नाही. आजच्या परिस्थितीत अतिरिक्त खनिज महसूल मिळण्याकरिता तसेच जिल्हास्तरीय खनिज प्रशासनाचे काम सुरळीतपणे राबविण्याकरिता अतिरिक्त कर्मचारीवर्ग तसेच वाहन इत्यादींची फार आवश्यकता आहे. व याकरिता योजनेतर व योजनांतर्गत मिळून या संचालनालयाचे प्रस्तावित केलेले अंदाज रु. १८६२.४२ लाख मिळणे आवश्यक आहे. जेणेकरून या संचालनालयाकडून राबविण्यात येणारे खनिज समन्वेषण व खनिज प्रशासनाचे काम सुरळीतपणे चालविणे शक्य होईल. खाली दर्शविलेल्या तक्त्यात या संचालनालयाकरिता मागील पाच वर्षांत देण्यात आलेले अनुदान व त्याविरूद्ध राज्यातील खनिज उत्पादनामुळे गोळा करण्यात आलेली खनिज महसुलाची आकडेवारी दाखविलेली आहे :—

अनुक्रमांक (१)	वर्ष (२)	खनिज महसूल (रु. लाखात) (३)	अनुदान (रु. लाखात) (४)	खनिज महसुलाच्या तुलनेत अनुदानाची टक्केवारी (५)
१	२००५-२००६	६,९१,६१.२९	७६९.७६	१.११
२	२००६-२००७	७,८८,२३.३५	७९९.६९	१.०१
३	२००७-२००८	१०,५३,२८.८३	७९७.५४	०.७५
४	२००८-२००९	११,३२,८१.३०	८५६.८०	०.७५
५	२००९-२०१०	१३,९४,३५.८९	७१८.२८	१.०६
६	२०१०-२०११	१७,१६,३७.१८	१३५८.४४	१.२६
७	२०११-२०१२	१९,४३,२२.१६		
८	२०१२-२०१३	१९,३७,१०.९३		
९	२०१३-२०१४	१९,६०,२९.०४		
१०	२०१४-२०१५	२२,३६,६८.२५		
११	२०१५-२०१६	२४,३६,५४.४४		
१२	२०१६-२०१७	२९,७१,८४.३०		
१३	२०१७-२०१८	३४,६१,२४.११		
१४	२०१८-२०१९	३८,४५,४७.२०		
१५	२०१९-२०२०	३८,८१,६२.२८		
१६	२०२०-२०२१	४१,२६,४८.७०		

(तीन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण.—गेल्या १० वर्षांतील खनिज महसुलांचे पृथःकरण हेच दाखविते की, खनिज महसुलांचे उत्पन्न हे खनिजांच्या नवीन साठ्यांचा शोध लावल्यानंतर त्याचे पूर्वेक्षण करून ते साठे खनिज उद्योगांसाठी उत्खननासाठी तयार करणे, खनिज संपत्तीवर आधारित मोठ्या उद्योगांची स्थापना, आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेत खनिजांची मागणी आणि इमारत बांधणी कार्यक्रम यावर प्रामुख्याने अवलंबून आहे. १९६०-१९६१ या वर्षात खनिज महसूल ३८.८८ लक्ष एवढा होता. सन २०२०-२०२१ या वर्षी ४१२६४८.७० लाखांवर पोचला. खनिज महसूल वाढविण्यासाठी वर दिलेल्या प्रत्येक बाबीवर जातीने लक्ष पुरविले गेल्यामुळे व काही बाबींवर लक्ष दिल्यामुळे खनिज महसुलात सारखी वाढ दिसून येते.

खनिज महसुलाचा मोठा वाटा कोळसा, बॉक्साईट, लोह-खनिज, मँगनीज, चुनखडी, सिलीका वाळू, कायनाईट व सिलीमनाईट या खनिज द्रव्यांपासून मिळतो. कोळशाचे उत्पन्न सारखे वाढत असून १९६० मधील ७.९४ लक्ष टनांवरून २०२०-२०२१ ला ते ४७४३४९.९८ लक्ष टनांपर्यंत गेले आहे. हीच वस्तुस्थिती लोह-खनिज, चुनखडी, कायनाईट, सिलीमनाईट, सिलीका वाळू या खनिजांबाबतही लागू होते. अशी अपेक्षा करण्यात येत आहे. ही स्थापित उद्योगात तेलाच्या वापराऐवजी कोळशाचा वापर जेव्हा सुरू होईल तेव्हा औष्णिक वीज उत्पादनात वाढ होईल व खनिज महसूल सारखा वाढत राहील.

मागील तीन वर्षात राज्यात वसूल झालेल्या खनिज महसुलीची स्थिती दर्शविणारा तक्ता क्रमांक ८

(रुपये लाखांत)

खनिज प्रधान/गौण	प्रत्यक्ष २०१८-२०१९ Actual 2018-2019 (रुपये लाखांत)	प्रत्यक्ष २०१९-२०२० Actual 2019-2020 (रुपये लाखांत)	संभाव्य २०२०-२०२१ Provisional 2020-2021 (रुपये लाखांत)	अंदाजे २०२१-२०२२ Estimated 2021-2022 (रुपये लाखांत)	
(१) प्रमुख	1,45,103.82	1,51,865.46	1,67,100.00	1,78,500.00	Major
(२) गौण	2,49,443.38	2,36,296.82	3,60,000.00	3,78,000.00	Minor
एकूण ..	3,94,547.20	3,88,162.28	5,27,100.00	5,56,500.00	Total

टिप :- सन २०१८-१९ व २०१९-२० मध्ये गौण खनिजापासून प्रत्यक्ष जमा झालेला महसुलाची आकडेवारी ही मुंबई शहर वगळता आहे.

२. खनिजांचे समन्वेषण

(एक) प्रस्तावनात्मक :

खनिजांचा शोध घेणे हे या संचालनालयाचे प्राथमिक कार्य असून १९५७ पासून ते सतत चालू आहे. सध्या देशातील अशा प्रकारच्या सर्वात मोठ्या संचालनालयामधील, हे एक संचालनालय आहे. महाराष्ट्र राज्यात महत्त्वाची खनिजे नागपूर, चंद्रपूर, गडचिरोली, भंडारा, यवतमाळ, सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, कोल्हापूर, रायगड, सातारा आणि थोड्या फार प्रमाणात ठाणे, सांगली व नांदेड जिल्ह्यांत एकवटली आहेत. जळगांव, नाशिक, औरंगाबाद व बुलढाणा या जिल्ह्यांत आर्थिकदृष्ट्या महत्त्वाचे एकच खनिज म्हणजे अकीक दगड आढळतो.

खनिज समन्वेषणाचे कार्यासाठी संचालनालयाजवळ २० आवेधन यंत्र व सहाय्यक सामग्री आहे. खनिज समन्वेषणाचे सविस्तर कार्य सुरू करण्यापूर्वी भू-सर्वेक्षण, प्रादेशिक नकाशीकरण व भू-वैज्ञानिक नकाशीकरण करण्यात येते. राज्य शासन राज्य भू-वैज्ञनिय कार्यक्रम मंडळ व केंद्रिय भू-वैज्ञनिय कार्यक्रम यांचे द्वारा केंद्र सरकार व केंद्र सरकारच्या अधिक्षेपांतर्गत असलेली हेच कार्य करणारी महामंडळ यांच्या कामात समन्वय साधतात. राज्य शासनाचा खनिज समन्वेषण कार्यक्रम समन्वयानंतर निश्चित केल्यामुळे इतर संघटनांद्वारे महाराष्ट्र राज्यात होणाऱ्या याच प्रकारच्या कार्यात परस्पर व्याप्तता टाळली जाते. संचालनालयाने फार मोठ्या प्रमाणात खनिजांच्या समन्वेषणाचे कार्य केले असून त्यात कोळसा, चुनखडी, बॉक्साईट, सिलीका वाळू, लोह-खनिज, कायनाईट, तांबे, क्रोमाईट इल्मेनाइट, बेराईट, सिलीमनाईट, फ्लोराईट, ग्रॅफाईट वगैरे खनिजांचा अंतर्भाव होतो.

संचालनालयाचे सविस्तीर-खनिज-समन्वेषणाचे कार्य राज्यातील महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ आणि इतर सार्वजनिक/खाजगी संस्थांना खनिज उत्खननाचे कार्य हाती घेण्याच्या दृष्टीने सहाय्यक ठरते. राज्यात नवीन शोधून काढलेले समवेषित व सिद्ध केलेल्या खनिजांच्या साठ्यांचा उपयोग करण्याकरिता अनेक सुसाध्यता व प्रकल्प अहवाल या संचालनालयाद्वारे तयार करण्यात आले आहेत. उद्योजकांना खनिज उद्योग स्थापन करण्याकरिता या प्रकल्प/सुसाध्यता अहवालाची मदत होते.

संचालनालयाची रासायनिक प्रयोगशाळा नागपूर येथे स्थित असून मुख्यालयाला जोडली आहे या व्यतिरिक्त मुख्यालयात पाषाणशास्त्रीय व धातुक संस्करण या विशेष प्रयोगशाळा नागपूर येथे आहेत. समन्वेषणांच्या विभिन्न टप्प्यात मिळविलेल्या विभिन्न खनिजांच्या नमुन्यांचे पृथःकरण करून राज्यातील खनिजांची प्रत माहिती करून घेण्याच्या दृष्टीने या रासायनिक प्रयोगशाळा स्थापन केली आहेत. खनिजांची प्रत व त्यांची निरनिराळ्या उद्योगातील उपयोगिता ठरविण्याच्या दृष्टीने रासायनिक पृथःकरण सहाय्यशील ठरते. भू-वैज्ञानिक सर्वेक्षण व आवेधनाद्वारे प्राप्त खडकांची व खनिजांची प्रत निरनिराळ्या उद्योगांसाठी उपयोगी आहे किंवा नाही हे ठरविण्यासाठी रासायनिक प्रयोगशाळेची मदत आवश्यक आहे. कारण ह्या प्रत निश्चितीशिवाय पूर्वेक्षण कार्ये पूर्ण होऊ शकत नाही. पृथःकरणाच्या कामाचा तपशील, नमुन्यांची संख्या इत्यादी सोबतच्या तक्ता ६ मध्ये दर्शविली आहे. संचालनालय प्रतिवर्षी शेकडो नमुन्यांचे पृथःकरणाचे कार्य करीत आहे आणि त्यामुळे प्रत्येक नमुन्याच्या पृथःकरणाचा अहवाल या प्रकाशनात नमूद करणे शक्य होत नाही.

सन २०१६-२०१७ या वर्षात संचालनालयाचे नागपूर, चंद्रपूर, यवतमाळ जिल्ह्यांत कोळशांसाठी, चंद्रपूर जिल्ह्यात सिलीमिनाईट- पायारोफिलाईट व लोह खजिन्याकरिता सर्वेक्षण/पूर्वेक्षण करण्याचे प्रस्तावित केले आहे. बांधकाम उपयोगी खनिज शोधण्यासाठी नाशिक जिल्ह्यात सर्वेक्षण करण्याचे तसेच बॉक्साईट क्षेत्र सीमांकित करणेचे दृष्टीने रत्नागिरी जिल्ह्यात भू-शास्त्रीय पूर्वेक्षण करण्याचे प्रस्तावित आहे.

(दोन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण.—

खनिजांच्या समन्वेषणाचे कार्य ठराविक टप्प्यांनी केले जाते. भारतीय भू-वैज्ञानिक सर्वेक्षण अथवा या संचालनालयाद्वारे केलेल्या सर्वसाधारण नकाशीकरणाद्वारे ज्या क्षेत्रामध्ये उपलब्ध खनिज संपत्ती दर्शविली जाते त्या क्षेत्राचे विस्तृतरित्या भूशास्त्रीय नकाशीकरण १ : ५००० अथवा त्यापेक्षा मोठ्या प्रमाणावर करण्यात येते. या योगे उपलब्ध खनिज क्षेत्रांपैकी अधिक खनिज उपलब्ध असलेले क्षेत्र सीमांकित करता येते. ह्या सीमांकनानंतर, आवश्यक भासल्यास, भू-पृष्ठावरील नमुन्यांचे विश्लेषण केले जाते. नमुन्याच्या विश्लेषणात्मक निष्कर्षाच्या प्रक्षेपणाने ज्या क्षेत्रातून ते नमुने गोळा करण्यात आले त्या क्षेत्रांपैकी सर्वाधिक खनिज उपलब्ध असलेल्या सीमांकित क्षेत्रांत मोठ्या प्रमाणावर आवेधन केले जाते. ज्या ठिकाणी खनिजसाठे उथळ भागी असतात, तसेच ज्या काही ठिकाणी आवेधन पुरेसे झालेले नसते, अशा ठिकाणी खणिकांचा अवलंब केला जातो. वेधणाद्वारे क्रोड नमुने व खाणिकातून वाहिका नमुने प्राप्त होतात.

पाषाणशास्त्रीय प्रयोगशाळेत क्रोड नमुन्याचे विश्लेषण करून त्यातील खनिज समुच्चांची निश्चिती व रासायनिक प्रयोगशाळेत पृथःकरणाद्वारे अपेक्षित धातुकाची प्रत ठरविता येते. पर्याप्त विश्लेषणात्मक परिणाम प्राप्त झाल्यानंतर ठराविक क्षेत्रात धातुंचा प्रतवार साठा किती आणि आर्थिकदृष्ट्या किफायतशीर समुपयोजकता कितपत आहे हे ठरविणे शक्य होते. साधारणतः महाराष्ट्रात कोळशासारखे खनिज भू-पृष्ठावर सापडत नसल्यामुळे त्याच्या समन्वेषणासाठी आवेधन कार्यावर जास्त भर देऊन ते थोड्या थोड्या अंतरावर केले जाते. जेव्हा आवेधन कार्य विस्तृत भू-भागावर दूर दूर अंतरावर केले जाते तेव्हा त्या क्षेत्रातील उपलभ्यांचा अंदाज स्थूलमानाने वर्तविता येतो. विस्तृत रूपाने जवळजवळ अंतरावर आवेधन कार्य केल्यास त्या क्षेत्रातील सिद्ध केलेल्या खनिजांच्या उपलभ्याचे वर्गीकरण करणे शक्य होते व त्या आधारावर खनिज प्रकल्पाचे नियोजन होऊ शकते व २०१०-२०११ व २०११-२०१२ या वित्तीय वर्षात झालेल्या प्रत्यक्ष कार्याचा व २०१२-२०१३ मधील अपेक्षित खनिज समन्वेषणाचे कार्य खालील तक्त्यात दर्शविले आहे :—

Table -X

	प्रत्यक्ष २०१८-२०१९ मार्च २०१९ पर्यंत (Actuals) 2018-2019 upto March, 2021 (1)	प्रत्यक्ष २०१९-२०२० मार्च २०२० पर्यंत (Actuals) 2019-2020 upto March, 2020 (2)	प्रत्यक्ष २०२०-२०२१ मार्च २०२१ पर्यंत (Provisional) 2020-2021 upto May, 2021 (3)
१ भूवैज्ञानिक सर्वेक्षण (वर्ग किलोमीटरमध्ये) Geological Survey (in square kilometres)	207.11 sq. km.	435.89 sq. km.	1414--00 sq.km.
२ आवेधन (मीटरमध्ये) Drilling (in metres)	11336.68 metres	2658.50 metres	1101--00 metres

भारत सरकारच्या राष्ट्रीय खनिज धोरण, १९९३ ला सुसंगत राहून राज्यातील खनिजाकरिता राज्याचे राज्य "खनिज धोरण, १९९९" तयार केले. राज्य मंत्रिमंडळाचे नागपूर येथील दिनांक २१ डिसेंबर १९९९ रोजीच्या बैठकीत या धोरणाला मंजुरी दिली. तसेच विदर्भ विकासासाठी सुधारित कार्यक्रमाला देखील राज्य मंत्रिमंडळाने नागपूर येथे दिनांक २३ डिसेंबर १९९९ रोजी झालेल्या बैठकीमध्ये या धोरणातील संबंधित बाबींना मंजुरी दिली.

सन २०००-२००१ या आर्थिक वर्षासाठी सन १९९९-२००० मध्ये जमा झालेल्या एकूण खनिज महसुलाची १०% रक्कम "खनिज विकास निधीमध्ये" वळती करून तरतूद करण्यासाठी "अधिनियम" आवश्यक असल्याने अशा विधेयकांचा मसूदा नागपूर येथील २००० च्या हिवाळी अधिवेशनात विधानमंडळाच्या मान्यतेसाठी विधेयक क्रमांक ७९, दिनांक ३० नोव्हेंबर २००० रोजी विधानसभेमध्ये पुर:स्थापित करण्यात आले.

तथापि, सभागृहात यावर चर्चा होऊ न शकल्यामुळे तसेच प्रस्तावाची तातडी लक्षात घेता याबाबतीत माननीय राज्यपाल यांच्या मान्यतेने दिनांक २६ फेब्रुवारी २००१ रोजी अध्यादेश काढण्यात आला.

मंत्रिमंडळाने मंजुरी दिलेल्या या धोरणातील संबंधित बाबींमध्ये "खनिज विकास निधीची" निर्मिती ही मुख्य बाब असल्याने या निधीची निर्मिती संदर्भाधीन शासन निर्णय, व्यापार, वाणिज्य व खनिकर्म विभाग, दिनांक ५ फेब्रुवारी २००० अन्वये करण्यात आली होती. सन १९९९-२००० या आर्थिक वर्षामध्ये जमा झालेल्या व त्यापुढील दरवर्षी जमा होणाऱ्या राज्याच्या एकूण खनिज महसुलाच्या १० टक्के इतकी रक्कम "खनिज विकास निधी" मध्ये वळती करण्यासाठी राखून ठेवण्यात येईल व ती अशा निधीचा भाग असेल. सन १९९९-२००० या आर्थिक वर्षामध्ये खनिज महसूल म्हणून एकूण रुपये २६९.०९ कोटी एवढी रक्कम शासनाला प्राप्त झालेली असून तिच्या १० टक्के रक्कम म्हणजे रुपये २६.९० कोटी इतक्या रकमेची तरतूद या निधीसाठी आर्थिक वर्ष (२०००-२००१) साठी करण्यात आलेली होती.

जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान :

खाण व खनिजे (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९५७ च्या कलम ९(ब) उप-कलम १ च्या तरतुदीनुसार राज्य शासनाने उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, शासन निर्णय क्र. एमडीएफ-०६१५/प्र.क्र. ३४/उद्योग-९, दिनांक १ सप्टेंबर २०१६ अन्वये महाराष्ट्र राज्यातील ३५ जिल्ह्यांकरिता (मुंबई शहर जिल्हा वगळून) खाण बाधित क्षेत्रे व व्यक्तींच्या विकासाकरिता जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानची स्थापना करण्यात आली आहे. दिनांक १ सप्टेंबर २०१६ च्या अधिसूचनेन्वये जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानची रचना व कार्यपद्धती याबाबतचे नियम विहित करण्यात आले आहेत. केंद्रीय खनिकर्म मंत्रालयाच्या दिनांक १६ सप्टेंबर २०१५ च्या निर्देशानुसार खाण बाधीत क्षेत्र व्यक्तींच्या विकासाकरिता राबविण्यात येणारी प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना (PMKKKY) ही जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानमार्फत राबविण्यात येत आहे. प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना (PMKKKY) राबविण्याबाबतच्या

मार्गदर्शक सूचना शासन निर्णय क्र. एमडीएफ-०६१५/प्र.क्र. ३४/उद्योग-९, दिनांक १ सप्टेंबर २०१६ अन्वये निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. राज्यात अस्तित्त्वात असलेल्या प्रमुख खनिजाच्या खापपट्टाधारकांकडून सदर खनिजाच्या स्वामित्वधनाव्यतिरिक्त स्वामित्वधनाच्या ३० टक्के रक्कम व गौण खनिजाच्या खाणपट्टाधारकांकडून स्वामित्वधनाव्यतिरिक्त स्वामित्वधनाच्या १० टक्के रक्कम जमा करण्यात येत आहे. प्रमुख खनिजाकरिता सदर निधी १२ जानेवारी २०१५ पूर्वलक्षी प्रभावाने व गौण खनिजाकरिता सदर निधी १ सप्टेंबर २०१६ पासून जमा करण्यात येत आहे. त्याकरिता संबंधित जिल्ह्यातील जिल्हाधिकारी व जिल्हा खनिकर्म अधिकारी यांचे संयुक्त नावे राष्ट्रीयकृत बँकेत खाते उघडण्यात आले आहे.

जिल्ह्यात गोळा होणारा निधी प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शन तत्त्वानुसार खाणीतील खाणकामामुळे बाधित क्षेत्रांच्या पायाभूत सुविधांकरिता वितरित करण्यात येणार आहे. जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानद्वारे प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेकरिता विनियोग रकमेपैकी ६०% रक्कम पिण्याचे पाणी, प्रदूषण नियंत्रण, स्वास्थ्य, शिक्षा, महिला व मुलांचे कल्याणाकरिता, वयोवृद्ध व विकलांग व्यक्तीच्या कल्याणाकरिता, कौशल्य विकास तसेच स्वच्छता इ. बाबींवर खर्च करण्याचे व उर्वरित ४०% रक्कम पायाभूत सुविधा जसे रोड, रेल्वे, पूल जलसंधारण, पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी करावयाचा उपाययोजना इ. बाबींवर खर्च करण्यात येणार आहे.

जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान अंतर्गत गोळा होणाऱ्या निधी वितरणाचे कार्य सुयोग्यरित्या होण्याकरिता जिल्हास्तरावर जिल्ह्याचे पालकमंत्री यांचे अध्यक्षतेखाली नियामक परिषद (Governing Council) व जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली व्यवस्थापन समिती (Managing Committee) स्थापना करण्यात आली आहे, जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान अंतर्गत माहे नोव्हेंबर, २०२१ अखेर राज्यात एकूण २९००.३९ कोटी एवढा निधी जमा झालेला आहे.

खनिजाचे उत्पादन व मूल्य दर्शविणारा तक्ता क्रमांक ३

The Statement showing the Production and value of Minerals

(उत्पादन टनांमध्ये)
(मूल्य-लाख रुपयांत)

खनिजाचे नाव	२०१९-२०२० वित्तीय वर्ष 2019-2020 Financial Year प्रत्यक्ष (Actual)		२०२०-२०२१ संभाव्य 2020-2021 (Provisional)		२०२१-२०२२ अंदाजे 2021-2022 (Estimated)		Minerals
	Production	Value	Production	Value	Production	Value	
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
मॅंगेनिज धातू	717479	84873.23	789227	93360.55	868150	102696.61	Manganese ore
दगडी कोळसा	76868216	1340067.51	84555038	1474074.26	93010542	1621481.69	Coal
लोह धातू	1078619	16426.25	1186481	18068.88	1305129	19875.76	Iron ore
चूनखडी	14547828	41495.15	16002611	45644.67	17602872	50209.14	Limestone
बॉक्साईट	689776	6305.89	758754	6936.48	834629	7630.13	Bauxite
कायनाईट	3098	118.78	3408	130.66	3749	143.73	Kyanite
सिलमनाईट	14192	360.19	15611	396.21	17172	435.83	Sillimanite
क्रोमाईट	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	Chromite
सॅण्ड स्टोविंग	579530	789.81	637483	868.79	701231	955.67	Sand Stowing
फ्लोराईट	1315	88.44	1447	97.28	1592	107.01	Flourite
एकूण	**94500053**	**1490525.25**	**103950060**	**1639577.78**	**11435066**	**1803535.57**	**Total**

तक्ता क्रमांक ४/ Table - IV

३१ मार्च २०२० अखेर प्रधान व गौण खनिजाकरिता अस्तित्वात असलेल्या खनिजपट्ट्यांची संख्या (जिल्हावार)

Table Showing the number of leases existing for Major and Minor Minerals as on 31st March 2020

अनुक्रमांक (1)	जिल्हा (2)		प्रमुख खनिज Major Minerals (3)	गौण खनिज Minor Minerals (4)		Districts (5)
१	नागपूर	.. .. ..	43	304	..	Nagpur
२	भंडारा	.. .. ..	15	101	..	Bhandara
३	गोंदिया	.. .. ..	04	158	..	Gondia
४	वर्धा	.. .. ..	...	172	..	Wardha
५	चंद्रपूर	.. .. ..	38	387	..	Chandrapur
६	गडचिरोली	.. .. ..	8	81	..	Gadchiroli
७	अमरावती	.. .. ..	00	57	..	Amravati
८	अकोला	.. .. ..	...	78	..	Akola
९	वाशिम	.. .. ..	...	60	..	Washim
१०	यवतमाळ	.. .. ..	32	118	..	Yavatmal
११	बुलढाणा	.. .. ..	...	48	..	Buldhana
१२	औरंगाबाद	.. .. ..	...	197	..	Aurangabad
१३	बीड	.. .. ..	...	15	..	Beed
१४	नांदेड	.. .. ..	...	16	..	Nanded
१५	परभणी	.. .. ..	...	8	..	Parbhani
१६	हिंगोली	.. .. ..	...	4	..	Hingoli
१७	उस्मानाबाद	.. .. ..	...	5	..	Usmanabad
१८	जालना	.. .. ..	...	20	..	Jalna
१९	लातूर	.. .. ..	...	91	..	Latur
२०	मुंबई	.. .. ..	...	...	..	Mumbai
२१	मुंबई (उपनगर)	.. .. ..	...	...	..	Mumbai(Suburb)
२२	ठाणे	.. .. ..	...	248	..	Thane
२३	रायगड	.. .. ..	11	42	..	Raigad
२४	रत्नागिरी	.. .. ..	07	7	..	Ratnagiri
२५	सिंधुदुर्ग	.. .. ..	15	35	..	Sindhudurg
२६	नाशिक	.. .. ..	...	168	..	Nashik
२७	धुळे	.. .. ..	...	15	..	Dhule
२८	नंदुरबार	.. .. ..	...	16	..	Nandurbar
२९	जळगाव	.. .. ..	...	5	..	Jalgaon
३०	अहमदनगर	.. .. ..	...	9	..	Ahmednagar
३१	पुणे	.. .. ..	...	800	..	Pune
३२	सोलापूर	.. .. ..	...	112	..	Solapur
३३	सातारा	.. .. ..	...	83	..	Satara
३४	सांगली	.. .. ..	...	19	..	Sangli
३५	कोल्हापूर	.. .. ..	16	96	..	Kolhapur
		Total ..	**189**	**3575**		

सन २०१९-२०२० या आर्थिक वर्षात "०८५३" या प्रधान लेखाशिर्षाखाली प्रमुख खनिजांतर्गत माहे-मार्च, २०२० अखेर (अंतिम) जमा झालेल्या खनिज महसुलाचे मासिक विवरणपत्र

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा	सन २०१९-२० या वर्षाकरिता मंजूर उद्दिट	माहे-फेब्रुवारी, २०२० पर्यंत जमा महसूल	माहे-मार्च, २०२० मध्ये जमा महसूल	माहे-मार्च, २०२० अखेर जमा महसूल	वसुलीची टक्केवारी
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
१	नागपूर	45220.00	36045.97	9891.41	45937.38	101.59
२	भंडारा	2400.00	1839.06	458.41	2297.47	95.73
३	गोंदिया	80.00	65.88	3.51	69.39	86.74
४	चंद्रपूर	70300.00	59208.60	12069.47	71278.07	101.39
५	गडचिरोली	640.00	5.00	0.80	5.80	0.91
६	यवतमाळ	31420.00	24617.47	5401.76	30019.23	95.54
७	रत्नागिरी	570.00	258.79	0.46	259.25	45.48
८	सिंधुदुर्ग	1600.00	1431.13	151.54	1582.67	98.92
९	कोल्हापूर	1740.00	385.39	0.00	385.39	22.15
१०	रायगड	30.00	27.61	3.20	30.81	102.70
	एकूण	**154000.00**	**123884.90**	**27980.56**	**151865.46**	**98.61**

सन २०१९-२०२० या आर्थिक वर्षात “०८५३” या प्रधान लेखाशिर्षाखाली गौण खनिजांतर्गत माहे-मार्च, २०२० अखेर (अंतिम) जमा झालेल्या खनिज महसूलाचे मासिक विवरणपत्र

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा	सन २०१९-२० या वर्षाकरिता मंजूर उद्दिष्ट	माहे-फेब्रुवारी, २०२० पर्यंत जमा महसूल	माहे-मार्च, २०२० मध्ये जमा महसूल	माहे-मार्च, २०२० अखेर जमा महसूल	वसुलीची टक्केवारी
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
१	मुंबई (उपनगर)	6400.00	5618.64	609.64	6228.23	97.32
२	ठाणे	11400.00	7635.99	3236.12	10872.11	95.37
३	पालघर	7600.00	4529.81	644.02	5173.83	68.08
४	रायगड	13300.00	8247.31	4639.49	12886.80	96.89
५	रत्नागिरी	6000.00	2276.18	385.09	2661.27	44.35
६	सिंधुदुर्ग	4700.00	3929.21	300.11	4229.32	89.99
७	नाशिक	9500.00	7985.31	1667.74	9635.05	101.61
८	धुळे	3150.00	2498.51	905.60	3404.11	108.07
९	नंदुरबार	2820.00	1951.94	980.50	2932.44	103.99
१०	जळगाव	7000.00	7288.45	1993.59	9282.04	132.60
११	अहमदनगर	9200.00	7463.84	3196.03	10659.87	115.87
१२	पुणे	16500.00	14203.34	2635.81	16839.15	102.06
१३	सातारा	7200.00	4065.59	918.17	4983.76	69.22
१४	सांगली	6000.00	4852.66	702.70	5555.36	92.59
१५	सोलापूर	10620.00	10199.74	755.78	10955.52	103.16
१६	कोल्हापूर	3800.00	3523.24	551.26	4074.50	107.22
१७	औरंगाबाद	7500.00	8093.71	588.55	8682.26	115.76
१८	जालना	4700.00	5037.76	158.82	5196.58	110.57
१९	परभणी	4900.00	5005.26	478.55	5483.81	111.91
२०	हिंगोली	2300.00	2570.54	303.15	2873.69	124.94
२१	बीड	6500.00	6374.50	305.78	6680.28	102.77
२२	नांदेड	8700.00	7372.76	1328.01	8700.77	100.01
२३	उस्मानाबाद	5600.00	5550.50	128.32	5678.82	101.41
२४	लातूर	3500.00	3629.75	853.46	4483.21	128.09
२५	अमरावती	7500.00	6303.47	424.45	6727.92	89.71
२६	बुलढाणा	6200.00	6096.36	318.88	6415.24	103.47
२७	अकोला	4900.00	5083.27	926.13	6009.40	122.64
२८	वाशिम	2500.00	2507.57	752.63	3260.20	130.41
२९	यवतमाळ	6800.00	7732.17	376.18	8108.35	119.24
३०	नागपूर	13800.00	12575.16	1409.12	13984.28	101.34
३१	वर्धा	4900.00	6833.54	489.95	7323.49	149.46
३२	भंडारा	7210.00	2705.30	928.59	3633.89	50.40
३३	गोंदिया	2700.00	2245.39	227.88	2473.27	91.60
३४	चंद्रपूर	7100.00	4666.51	778.30	5444.81	76.69
३५	गडचिरोली	4700.00	1731.38	3013.81	4745.19	100.96
	एकूण	**237200.00**	**198384.66**	**37912.16**	**236296.82**	**99.62**

तक्ता क्रमांक ५ / Table - V

संयंत्र व यंत्रसामग्री, वेधनी आणि वाहने यांची एकूण संख्या दर्शविणारा तक्ता

Statement Showing Plant and Machining, Drilling Machine and Vehicles

नाव	संख्या No.	भर Addition during		घट Deletion during		एकूण Total	चालू स्थितीतील In working condition	दुरुस्ती न होणाऱ्या Beyond Repair	दुरुस्ती खालील Under Repair	अपेक्षित वाढ Anticipated Addition 2018-2019	अपेक्षित घट Anticipated Deletion 2018-2019	Name of Item
		2017 to 2016	2018 to 2017	2018 to 2018	2019 to 2019							
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(1)
ड्रिल्स	29	NIL	NIL	5	NIL	24	15	8	NIL	NIL	NIL	Drilling Machine
ट्रक्स	21	NIL	NIL	7	NIL	14	11	3	NIL	NIL	NIL	Trucks
जीप्स	31	NIL	NIL	8	NIL	23	17	6	NIL	NIL	NIL	Jeeps
कार	04	NIL	NIL	1	NIL	03	01	2	NIL	NIL	NIL	Car

तक्ता क्रमांक ६ /Table - VI

तक्ता क्रमांक ६/

खनिजांचे

MINERAL

नागपूर, कोल्हापूर, चंद्रपूर व प्रादेशिक कार्यालयीन तीन

Statement showing the samples pending for analysis samples

अनु-क्रमांक	खनिजाचे नाव	प्राप्त झालेले नमुने No. of samples received pending for analysis and received					
		२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) 2020-2022 (Actual)		२०२१-२०२२ (संभाव्य) 2021-2022 (Provisional)		२०२२-२०२३ (अंदाजे) 2022-2023 (Estimated)	
		नागपूर Nagpur	एकूण Total	नागपूर Nagpur	एकूण Total	नागपूर Nagpur	एकूण Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
१	बॉक्साईट ..	598	598	1134	1134	2000	2000
२	लोखंड लोह धातुक ..	337	337	337	337	500	500
३	चुनखडक/डोलोमाईट ..	2263	2263	1823	1823	12000	12000
४	सिलीमनाईट/कॅरंडम ..	00	00	00	00	500	500
५	कोळसा ..	00	00	00	00	00	00
६	इतर नमुने ..	385	385	298	298	1500	1500
	एकूण ..	3583	3583	3592	3592	16500	16500

** Subject to the approval of exploration scheme by State Geological Programming Board.*

TABLE VI

समन्वेष

EXPLORATION

प्रयोगशाळेने नमुन्यांचे केलेले विश्लेषण दर्शविणारा तक्ता

Received and analysed by there laboratory in the Directorate at Nagpur.

विश्लेषण केलेल्या नमुन्यांची संख्या Number of samples analysed						
२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष) 2020-2022 (Actual)		२०२१-२०२२ (संभाव्य) 2021-2022 (Provisional)		२०२२-२०२३ (अंदाजे) 2022-2023 (Estimated)		Name of Mineral
नागपूर Nagpur	एकूण Total	नागपूर Nagpur	एकूण Total	नागपूर Nagpur	एकूण Total	
(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(2)
308	308	842	842	1500	1800	... Bauxite
00	00	...	...	400	400	.. Iron Ore
1108	1108	668	668	10000	10000	.. Limestone/ .. Dolomite
00	00	...	...	500	500	.. Sillimanite/ Corrundum
00	00	...	...	00	00	.. Coal
366	366	298	298	1500	1500	.. Others
1782	1782	1808	1808	13,900	13,900	.. Total

३. संशोधन व विकास

(एक) प्रस्तावनात्मक

नागपूर येथील संचालनालयाचे मुख्यालयातील पाषाणशास्त्रीय व धातुक संस्करण प्रयोगशाळेत खनिज समन्वेषणाचे संदर्भात संशोधनाचे कार्य चालते. पाषाणशास्त्रीय व धातुक संस्करण प्रयोगशाळेतील अभ्यासातून भू-वैज्ञानिक सर्वेक्षण व खनिज समन्वेषणाद्वारे गोळा केलेल्या निरनिराळ्या प्रस्तर व धातुकांचे नमुन्यातील खनिज समुच्चय ठरविता येतो. त्यामुळे भू-वैज्ञानिकाला पुढील कार्याचे नियोजन करण्यात मदत होते. पाषाणशास्त्रीय प्रयोगशाळेतील धातुक संस्करण विभागाद्वारे खनिज व धातुकांची निरनिराळ्या संस्करण पद्धतीसाठी अनुकूलता ठरविली जाते व तसेच काही खनिजांचा, विशेषतः सिलिका वाळू, इल्मेनाईट इत्यादींच्या कणांचा आकार निश्चित केला जातो. त्यामुळे खनिजांची निरनिराळ्या उद्योगांसाठी उपयुक्तता ठरविली जाते.

राज्यातील निरनिराळ्या भागात आढळणाऱ्या डोलेराईट, ग्रॅब्रो आणि ग्रॅनाईट या खडकांचे चकाकी वैशिष्ट्य ठरविण्यासाठी ह्या संचालनालयाने अभ्यास केला. आतापर्यंतच्या अभ्यासातून असे निदर्शनास आले की, सिंधुदुर्ग जिल्ह्याच्या काही भागात आढळणाऱ्या डोलेराईट व ग्रॅब्रो या खडकांवर चकाकी आणता येते व त्यापासून शोभिवंत दगड तयार करता येऊ शकतो. याबाबतचा पुढील अभ्यासक्रम प्रगतिपथावर असून तो २०१३-२०१४ मध्ये चालू ठेवण्यात येणारा आहे.

या व्यतिरिक्त मराठवाडा, जळगाव व बुलढाणा जिल्ह्यांत आढळणाऱ्या चकीक दगडाच्या चकाकीच्या वैशिष्ट्याबाबत प्रयोगशाळेत अभ्यास सुरू आहे. या दगडांना चकाकी आणल्यानंतर त्याचा उपयोग नेकलेस, कफलिंक्स, बटन, पेपरवेट इत्यादी तयार करण्याकरिता होऊ शकतो. याविषयीचा अभ्यास सन २०१३-२०१४ मध्ये सुरू राहील.

राज्यातील ओतशाळा, काच आदी निरनिराळ्या उद्योगांसाठी सिलिका वाळुची वाढती मागणी व वापर लक्षात घेऊन या संचालनालयाच्या धातुक संस्करण प्रयोगशाळेत निरनिराळ्या भागातील सिलिका वाळुच्या चाळणी पृथःकरणात्मक अभ्यासामुळे संयुक्त नमुन्यातील कणांचे आकार व निरनिराळ्या कण आकाराचे वर्गीकरण ठरविता येते. ह्या अभ्यासाद्वारे सिलिका वाळुची निरनिराळ्या उद्योगातील उपयुक्तता ठरविता येते. २०१३-२०१४ या वित्तीय वर्षात हा अभ्यास चालू ठेवण्याचा या संचालनालयाचा मानस आहे.

(तीन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांक्ष व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

विविध पद्धतीच्या अभ्यासातून केलेल्या चाचणी नमुन्यांची संख्या व कामाचा तपशील तक्ता खाली दिला आहे :-

तक्ता क्रमांक ७

		२०१३-२०१४ मध्ये विश्लेषण केलेल्या नमुन्यांची संख्या No. of tests carried out during 2013-2014	२०१४-२०१५ चा अंदाज Estimated during 2014-2015	२०१५-१६ चा अंदाज Estimated during 2015-2016	
१. पेट्रोलॉजिकल प्रयोगशाळा	. .	Nil	Nil	Nil	1. Petrological
२. ओअर ड्रेसिंग प्रयोगशाळा	. .	Nil	Nil	Nil	2. Ore Dressing Laboratory

३अ

तक्ता क्रमांक ८

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

मंजूर पदांची संख्या ३९८				नियमित	बाहद्वयंत्रणेद्वारे (कंत्राटी)
अ.	प्रथम श्रेणी	संचालक	..	१	..
		सह संचालक	..	२	..
		उप संचालक	..	८	..
		अन्य	..	५१	..
ब.	द्वितीय श्रेणी		..	७०	..
क.	तृतीय श्रेणी		..	१९८	१६
ड.	चतुर्थ श्रेणी		..	३६	१६
			एकूण	३६६	३२

भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

संचालक - १

सहसंचालक -२

आस्थापना

प्रशासन अधिकारी	१
सहा. प्रशासन अधिकारी	१
अधीक्षक	१
वरिष्ठ लिपिक	३
कनिष्ठ लिपिक	५
उच्च श्रेणी लघु लेखक (निवड श्रेणी)	१
उच्च श्रेणी लघु लेखक	१
निम्न श्रेणी लघुलेखक	१
नाईक	२
दप्तरी	१
शिपाई (नि-१/कं-१)	२
मदतनीस	३

एकूण २१ | १ कं.

उप संचालक - १

योजना तांत्रिक प्रकल्प / लेखनसामुग्री

वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१
भूवैज्ञानिक	२
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	२
शिपाई	१

७

उप संचालक - १

कर्मशाळा/वाहन /भांडार/ खरेदी

मुख्य आवेधन अभियंता-	१
सहायक आवेधन अभियंता	१
वरिष्ठ लिपिक	२
वाहनचालक	२
मदतनीस	२

९

प्रयोगशाळा

वरिष्ठ रसायन शास्त्रज्ञ	२
रसायन शास्त्रज्ञ	५
वरिष्ठ प्र.शा. सहायक	२
प्रयोगशाळा सहा.	५
शिपाई	१

१५ | ३

उप संचालक - १

लेखा शाखा

वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१
लेखा अधिकारी	१
सहा. लेखा अधिकारी	१
वरिष्ठ लिपिक	१
कनिष्ठ लिपिक	३
शिपाई	१
मदतनीस	१

१२

खनि शाखा

वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१
भूवैज्ञानिक	१
कनिष्ठ वैज्ञानिक	२
वरिष्ठ लिपिक	२
शिपाई	१

७

उप संचालक - १

आरेखन शाखा

भौ. मा. प्र. व. सहा.	१
भौ. मा. प्र. सहा.	२
अनुरेखक	१
शिपाई (कं)	१

५ | १ कं.

सांख्यिकी शाखा

भूवैज्ञानिक	१
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१
सांख्यिकी अधिकारी	१
निरीक्षक	१
वरिष्ठ लिपिक	३
कनिष्ठ लिपिक	१
मदतनिस	१

९

ग्रंथालय-संग्रहालय

संग्रहालय-नि ग्रंथालय सहायक	१

१

प्रमुख कार्यालयातील एकूण मंजूर पदे ९१ (नियमित-८९ बाह्ययंत्राणेद्वारे (कंत्राटी)-०२)

टीप.-नि.-नियमित आणि कं.-कंत्राटी असे वाचावे

उप संचालक–१
प्रादेशिक कार्यालय, नागपूर

कार्यालयीन	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
भूवैज्ञानिक	१	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
सहा. प्रशा. अधिकारी	१	..
लेखा अधिकारी	१	..
निरिक्षक	१	..
अधीक्षक	१	..
कर्मशाळा अधीक्षक	१	..
चालक-नि-यांत्रिक	२	..
वरिष्ठ लिपिक	४	..
कनिष्ठ लिपिक	४	..
शिपाई	२	२
मदतनीस	५	१
एकूण	२६	३

शिबीर	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	२	..
भूवैज्ञानिक	३	..
आवेधन अभियंता	१	..
सहा. आवेधन अभियंता.	२	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	४	..
सर्व्हे ॲन्ड मॅप अधिकारी	१	..
भौ. मा. प्र. व. स.	१	..
भौ. मा. प्र. सहा.	३	..
आवेधक यांत्रिक	२	..
आवेधक	६	..
सहा. आवेधक	७	..
दोरखंडवाला	१०	२
वाहन चालक	५	..
	४७	२

उप संचालक–१
प्रादेशिक कार्यालय, चंद्रपूर

कार्यालयीन	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
भूवैज्ञानिक	१	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
सहा. प्रशा. अधिकारी	१	..
लेखा अधिकारी	१	..
निरीक्षक	१	..
अधीक्षक	१	..
कर्मशाळा अधीक्षक	१	..
चालक-नि-यांत्रिक	१	१
वरिष्ठ लिपिक	५	..
कनिष्ठ लिपिक	४	..
अनुरेखक	१	..
शिपाई	१	२
मदतनीस	४	१
	२५	४

शिबीर	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	२	..
भूवैज्ञानिक	३	..
आवेधन अभियंता	१	..
सहा. आवेधन अभियंता.	२	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	४	..
सर्वे ॲन्ड मॅ.अधिकारी	१	..
भौ. मा. प्र. सहा.	२	..
आवेधक यांत्रिक	३	..
आवेधक	६	..
सहा. आवेधक	५	..
दोरखंडवाला	१०	२
वाहन चालक	२	..
	४२	२

उप संचालक–१
प्रादेशिक कार्यालय, कोल्हापूर

कार्यालयीन	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
भूवैज्ञानिक	१	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
सहा. प्रशा. अधिकारी	१	..
निरीक्षक	१	..
वरिष्ठ लिपिक	३	..
कनिष्ठ लिपिक	२	..
अनुरेखक	१	..
शिपाई	१	२
मदतनीस	२	१
	१५	३

शिबीर	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
भूवैज्ञानिक	२	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	३	..
भौ. मा. प्र. व. सहा.	१	..
भौ. मा. प्र. सहा.	४	..
आवेधक यांत्रिक	१	..
आवेधक	४	..
सहा. आवेधक	४	..
दोरखंडवाला	४	२
चालक-नि-यांत्रिकी	..	१
वाहन चालक	३	..
	२७	३

उप संचालक–१
प्रादेशिक कार्यालय, औरंगाबाद

कार्यालयीन	नि.	कं
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
भूवैज्ञानिक	२	..
कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	२	..
सहा. प्रशा. अधिकारी	१	..
निरीक्षक	१	..
वरिष्ठ लिपिक	३	..
कनिष्ठ लिपिक	२	..
भौ. मा. प्र. व. सहा.	१	..
भौ. मा. प्र. सहा.	२	..
अनुरेखक	१	..
वाहक चालक	१	..
शिपाई	१	२
मदतनीस	२	..
	२०	२

जिल्हा खनिकर्म कार्यालयातील मंजूर पदे

नागपूर विभाग		नि.	कं
नागपूर	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	कनिष्ठ लिपिक	१	..
	वाहन चालक	१	..
	मदतनीस	१	..
भंडारा	भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	वाहन चालक	१	..
अमरावती	भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
गोंदिया	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
वर्धा	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
अकोला	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
बुलढाणा	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
वाशिम	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	एकूण नागपूर विभाग	१६	१

चंद्रपूर विभाग		नि.	कं
नागपूर	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	२	..
	कनिष्ठ लिपिक	१	..
	भौ. मा. प्र. प्र. सहा.	१	..
	वाहन चालक	१	..
	मदतनीस	१	..
गडचिरोली	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	वरिष्ठ लिपीक	१	..
यवतमाळ	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	२	..
	कनिष्ठ लिपिक	१	..
	भौ. मा. प्र. व. सहा.	१	..
	वाहन चालक	..	१
	मदतनीस	१	..
	एकूण चंद्रपूर विभाग	१६	२

कोल्हापूर विभाग		नि.	कं
ठाणे	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	वरिष्ठ लिपिक	१	..
	वाहन चालक	१	..
	मदतनिस	..	१
रायगड	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	२	..
	वाहन चालक	..	१
	मदतनिस	..	१
रत्नागिरी	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	वाहन चालक	..	१
	मदतनिस	..	१
सिंधुदुर्ग	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	एकूण कोल्हापूर विभाग		

कोल्हापूर विभाग		नि.	कं
मुंबई	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
पुणे	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	वाहन चालक	..	१
सातारा	भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
सांगली	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
कोल्हापूर	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	वाहन चालक	..	१
सोलापूर	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
पालघर	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
	वरिष्ठ लिपीक	१	..
		२७	७

औरंगाबाद विभाग		नि.	कं
नांदेड	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
परभणी	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
हिंगोली	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
नाशिक	भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
अहमदनगर	भूवैज्ञानिक	१	..
	अधिकार शुल्क निरिक्षक	१	..
धुळे	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
जळगांव	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
नंदूरबार	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
औरंगाबाद	वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	वाहन चालक	..	१
जालना	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
लातुर	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
बीड	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
उस्मानाबाद	कनिष्ठ भूवैज्ञानिक	१	..
	एकूण औरंगाबाद विभाग	१६	१

टिप :-नि. नियमित आणि कं. कंत्राटी असे वाचावे

भू-विज्ञान व खनिकर्म संचालनालय

नागपूर

भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालयांतर्गत संचालनालयाच्या खनिज प्रशासनाचे कामासाठी जिल्हानिहाय पदाचे वाटप दर्शविणारा तक्ता क्रमांक ९

अनुक्रमांक (१)	जिल्हा (२)	वरिष्ठ भूवै. (३)	भूवैज्ञानिक (४)	कनिष्ठ भूवै. (५)	अधिकार शुल्क निरीक्षक (६)	वरिष्ठ लिपिक (७)	कनिष्ठ लिपिक (८)	भौगोलिक माहिती प्रणाली सहायक (९)	वाहन चालक (१०)	मदतनीस (११)
	प्रादेशिक कार्यालय, नागपूर अंतर्गत									
१	नागपूर	१	. .	१	२	. .	१	. .	१	१
२	भंडारा	. .	१	. .	१	. .	. .	. .	१ कंत्राटी	. .
३	वर्धा	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
४	अकोला	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
५	बुलढाणा	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
६	यवतमाळ	१	. .	१	२	. .	१	१	१ कंत्राटी	१
७	अमरावती	. .	१	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .
८	वाशिम	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
९	गोंदिया	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	प्रादेशिक कार्यालय, चंद्रपूर अंतर्गत									
१	चंद्रपूर	१	. .	१	२	. .	१	१	१ कंत्राटी	१
२	गडचिरोली	. .	. .	१	. .	१	. .	. .	. .	. .
	प्रादेशिक कार्यालय, कोल्हापूर अंतर्गत									
१	कोल्हापूर	१	१	. .	१	१	. .	. .	१ कंत्राटी	. .
२	मुंबई (उपनगर)	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
३	सिंधुदुर्ग	१	. .	१	१	. .	. .	. .	. .	. .
४	रत्नागिरी	१	. .	१	१	. .	. .	. .	१ कंत्राटी	१ कंत्राटी
५	ठाणे	१	. .	. .	१	१	. .	. .	१	१ कंत्राटी
६	पुणे	१	. .	. .	१	. .	. .	. .	१ कंत्राटी	. .
७	सातारा	. .	१	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .
८	सांगली	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
९	सोलापूर	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
१०	रायगड	१	. .	१	२	. .	. .	. .	१ कंत्राटी	१ कंत्राटी
११	पालघर	. .	. .	१	१	१	. .	. .	. .	. .

तक्ता क्रमांक ९—चालू

अनुक्रमांक	जिल्हा	वरिष्ठ भूवै.	भूवैज्ञानिक	कनिष्ठ भूवै.	अधिकार शुल्क निरीक्षक	वरिष्ठ लिपिक	कनिष्ठ लिपिक	भौगोलिक माहिती प्रणाली सहायक	वाहन चालक	मदतनीस
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)
	प्रादेशिक कार्यालय, औरंगाबाद अंतर्गत									
१	जळगाव	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
२	धुळे	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
३	नाशिक	. .	१	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .
४	अहमदनगर	. .	१	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .
५	नंदुरबार	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
६	औरंगाबाद	१	. .	१	. .	. .	. .	. .	१ कंत्राटी	. .
७	जालना	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
८	परभणी	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
९	बीड	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
१०	हिंगोली	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
११	नांदेड	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
१२	उस्मानाबाद	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
१३	लातूर	. .	. .	१	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	एकूण . .	१०	६	२७	१९	३	३	२	२ नियमित ८ कंत्राटी १०	३ नियमित ३ कंत्राटी ६ ८

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा दर्शविणारा तक्ता क्रमांक—१०

अ.क्र.	पदनाम	पे बँड	पदसंख्या	
			२०१८-२०१९	२०१९-२०२०
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	संचालक	S–28–124800-212400	1	1
२	सहसंचालक	S–26–82200-211500	2	2
३	उप संचालक	S–23–67700-208700	8	8
४	वरिष्ठ भू-वैज्ञानिक	S–22–60000-190800	22	22
५	प्रशासन अधिकारी	S–20–56100-177500	1	1
६	वरिष्ठ रसायन शास्त्रज्ञ.	S–20–56100-177500	2	2
७	मुख्य आवेधन अभियंता	S–23–67700-208700	1	1
८	आवेधन अभियंता	S–20–56100-177500	2	2
९	भू-वैज्ञानिक	S–18–49100-155800	23	23
१०	सहायक आवेधन अभियंता	S–15–41800-132300	5	5
११	लेखा अधिकारी	S–16–44900-142400	3	3
१२	सांख्यिकी अधिकारी	S–15–41800-132300	1	1
१३	सहायक प्रशासन अधिकारी	S–15–41800-132300	5	5
१४	रसायन शास्त्रज्ञ	S–15–41800-132300	5	5
१५	कनिष्ठ भू-वैज्ञानिक	S–15–41800-132300	48	48
१६	सर्वे ॲन्ड मॅप अधिकारी	S–15–41800-132300	2	2
१७	सहाय्यक लेखा अधिकारी	S–15–41800-132300	1	1
		एकूण ..	**132**	**132**

२. अराजपत्रित वर्ग-३.—

अ.क्र.	पदनाम	पे बँड	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०
१	उच्च श्रेणी लघु लेखक (निवड श्रेणी).. ..	S–16–44900-142400	1	1
२	उच्च श्रेणी लघु लेखक.	S–15–41800-132300	1	1
३	अधीक्षक	S–14–38600-122800	3	3
४	भौगोलिक माहिती प्रणाली वरिष्ठ सहायक ..	S–14–38600-122800	5	5
५	निरीक्षक	S–14–38600-122800	5	5
६	आवेधक यांत्रिक	S–14–38600-122800	6	6
७	कर्मशाळा अधीक्षक	S–14–38600-122800	2	2
८	वरिष्ठ प्रयोगशाळा सहायक	S–10–29200-92300	2	2
९	आवेधक	S–10–29200-92300	16	16
१०	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) ..	S–14–38600-122800	1	1
११	संग्रहालय नि-ग्रंथालय सहायक	S–10–29200-92300	1	1
१२	वरिष्ठ लिपिक	S–8–25500-81100	33	33
१३	अधिकार शुल्क निरीक्षक	S–10–29200-92300	19	19
१४	सहायक आवेधक	S–8–25500-81100	16	16
१५	चालक-नि-यांत्रिक	S–8–25500-81100	3	3
१६	कनिष्ठ लिपिक	S–6–19900-63200	22	22
१७	वाहन चालक	S–6–19900-63200	15	15
१८	प्रयोगशाळा सहायक	S–7–21700-69100	5	5
१९	अनुरेखक	S–7–21700-69100	4	4
२०	दोरखंडवाला	S–7–21700-69100	24	24
२१	भौगोलीक माहिती प्रणाली, सहायक ..	S–10–29200-92300	14	14
		एकूण ..	**198**	**198**

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा—चालू

अ.क्र.	पदनाम	पे बँड	पदसंख्या	
			२०१८-२०१९	२०१९-२०२०
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
३.	**अराजपत्रित वर्ग-४.—**			
१	नाईक	S–3–16600-52400	2	2
२	दप्तरी	S–3–16600-52400	1	1
३	शिपाई	S–1–15000-47600	10	10
४	मदतनीस	S–1–15000-47600	23	23
		एकूण ..	**36**	**36**
		एकूण बेरीज ..	**366**	**366**

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
2406, Forestry and Wild Life								**2406, वनीकरण व वन्यजीवन**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
04, Afforestation and Ecology Development								04, वनीकरण व पर्यावरण विकास	
101, National Afforestation and Ecology Development Programme	Voted		..	97,00	4	1,15,00	दत्तमत	101, राष्ट्रीय वनीकरण व पर्यावरण विकास कार्यक्रम	
Total-04	Voted		..	97,00	4	1,15,00	दत्तमत	एकूण-04	
Gross Total-	Voted		..	97,00	4	1,15,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
04, Afforestation and Ecology Development								04, वनीकरण व पर्यावरण विकास	
101, National Afforestation and Ecology Development Programme								101, राष्ट्रीय वनीकरण व पर्यावरण विकास कार्यक्रम	
(00)								(00)	
(00)(01) Tree Plantation and Conservation under Sustainable Development Goals (Goal 15-life on land) (Industries)(100 percent State Scheme) (Scheme)		(2406A472)						(00)(01) शाश्वत विकास ध्येय (ध्येय15-जमिनीवरील सजीव) अंतर्गत वृक्ष लागवड आणि संवर्धन (उद्योग)(100 टक्के राज्य योजना)(कार्यक्रम)	(2406ए472)
02, Wages			..	16,50	1	30,00		02, मजुरी	
21, Supplies and Materials			..	49,50	1	70,00		21, पुरवठा व सामग्री	
Total-(00)(01)			..	66,00	2	1,00,00		एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Tree Plantation and Conservation under Sustainable Development Goals (Goal 15-life on land) (Labour) (100 percent State Scheme) (Scheme)		(2406A481)						(00)(02) शाश्वत विकास ध्येय (ध्येय15-जमिनीवरील सजीव) अंतर्गत वृक्ष लागवड आणि संवर्धन (कामगार) (100 टक्के राज्य योजना)(कार्यक्रम)	(2406ए481)
02, Wages			..	9,30	1	6,00		02, मजुरी	

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
Total-800	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	एकूण-800
	Voted	4,10	39,13	16,97	32,42	दत्तमत	
Gross Total-2058, Stationery and Printing	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	स्थूल बेरीज-2058, लेखनसामग्री व मुद्रण
	Voted	145,52,46	214,29,07	188,33,73	213,19,94	दत्तमत	
	Total	145,52,46	214,30,07	188,34,48	213,20,94	एकूण-	
III-Details of Recoveris							**तीन-वसुलीच्या रकमांचा तपशील**
00 911, Recovery of Overpayments. (00) (00)(01) Recoveries of Overpayments(Committed)	(20580622)						00 911, अतिप्रदानाची वसुली (00) (00)(01) अतिप्रदानाची वसुली(अनिवार्य) (20580622)
70, Deduct Recoveries		13,06	..	..	..		70, वजा-वसुली
Total-Deduct Recoveries	Voted	13,06	..	..	..	दत्तमत	एकूण-वजा-वसुली
Net Total-2058, Stationery and Printing	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	निव्वळ बेरीज 2058, लेखनसामग्री व मुद्रण
	Voted	145,39,40	214,29,07	188,33,73	213,19,94	दत्तमत	
	Total-	145,39,40	214,30,07	188,34,48	213,20,94	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
(01)(06) Government Press, Nagpur. (Committed)	(20580362)					(01)(06) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर(अनिवार्य)	(20580362)
01, Salaries		..	1,43	1	64	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
34, Scholarships/Stipends		..	5,24	5,24	5,50	34, शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतने	
Total-(01)(06)		..	6,68	5,26	6,15	एकूण-(01)(06)	
(01)(07) Government Press, Aurangabad. (Committed)	(20580371)					(01)(07) शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद(अनिवार्य)	(20580371)
01, Salaries		..	1,43	1	64	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
34, Scholarships/Stipends		..	5,10	1	5,36	34, शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतने	
Total-(01)(07)		..	6,54	3	6,01	एकूण-(01)(07)	
Total-(01)	Voted	4,10	37,51	15,41	29,37	दत्तमत एकूण-(01)	
(02) Compensation.						(02) नुकसानभरपाई	
(02)(01) Compensation to Workers. (Committed)	Charged(20580382)					भारित (02)(01) कामगारांना नुकसानभरपाई(अनिवार्य)	(20580382)
50, Other Charges		..	1,00	75	1,00	50, इतर खर्च	
(02)(02) Legal Fees.(Committed)	(20580406)					(02)(02) विधिविषयक शुल्क(अनिवार्य)	(20580406)
50, Other Charges		..	1,37	1,37	2,80	50, इतर खर्च	
(02)(03) Medical Charges to Jail Department.(Committed)	(20580415)					(02)(03) तुरुंग विभागाला वैद्यकीय खर्च(अनिवार्य)	(20580415)
50, Other Charges		..	25	19	25	50, इतर खर्च	
Total-(02)	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित एकूण-(02)	
	Voted	..	1,62	1,56	3,05	दत्तमत	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
Total-105	Voted	2,13,31	2,98,25	2,56,77	2,83,99	दत्तमत एकूण-105	
800, Other Expenditure.						800, इतर खर्च	
(01) Training of Apprentices.						(01) शिकाऊ उमेदवारांचे प्रशिक्षण	
(01)(01) Directorate of Printing and Stationery.(Committed)	(20580317)					(01)(01) मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय(अनिवार्य)	(20580317)
01, Salaries		4,10	11,70	1,44	1,62	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
Total-(01)(01)		4,10	11,71	1,45	1,63	एकूण-(01)(01)	
(01)(02) Government Central Press,Mumbai.(Committed)	(20580326)					(01)(02) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई(अनिवार्य)	(20580326)
01, Salaries		..	1,10	25	2,20	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
34, Scholarships/Stipends		..	5,10	5,10	5,36	34, शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतने	
Total-(01)(02)		..	6,21	5,36	7,57	एकूण-(01)(02)	
(01)(03) Government Photozinco Press,Pune.(Committed)	(20580335)					(01)(03) शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे(अनिवार्य)	(20580335)
01, Salaries		..	1,58	1	70	01, वेतन	
34, Scholarships/Stipends		..	2,67	3,27	5,79	34, शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतने	
Total-(01)(03)		..	4,25	3,28	6,49	एकूण-(01)(03)	
(01)(04) Government Press,Kolhapur.(Committed)	(20580344)					(01)(04) शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर(अनिवार्य)	(20580344)
01, Salaries		..	1,58	1	1,01	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
34, Scholarships/Stipends		..	53	1	50	34, शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतने	
Total-(01)(04)		..	2,12	3	1,52	एकूण-(01)(04)	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
Total-(00)(01)		1,09,49	1,49,28	1,20,31	1,33,04	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Government Book Depot,Nagpur. (Committed)	(20580201)					(00)(02) शासकीय ग्रंथागार, नागपूर(अनिवार्य)	(20580201)
01, Salaries		53,91	65,16	63,56	71,02	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		10	40	36	40	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
13, Office Expenses		40	67	59	70	13, कार्यालयीन खर्च	
26, Advertising and Publicity		..	5	8	5	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
Total-(00)(02)		54,41	66,28	64,59	72,17	एकूण-(00)(02)	
(00)(03) Government Book Depot,Aurangabad.(Committed)	(20580219)					(00)(03) शासकीय ग्रंथागार, औरंगाबाद(अनिवार्य)	(20580219)
01, Salaries		22,77	34,21	25,90	26,02	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		7	20	18	20	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		3	12	9	13	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		17	33	30	35	13, कार्यालयीन खर्च	
26, Advertising and Publicity		..	5	5	5	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
Total-(00)(03)		23,04	34,92	26,53	26,76	एकूण-(00)(03)	
(00)(04) Government Book Depot, Pune. (Committed)	(20580228)					(00)(04) शासकीय ग्रंथागार, पुणे(अनिवार्य)	(20580228)
01, Salaries		26,05	46,94	44,59	51,16	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		..	10	8	10	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		32	65	59	68	13, कार्यालयीन खर्च	
26, Advertising and Publicity		..	7	7	7	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
Total-(00)(04)		26,37	47,77	45,34	52,02	एकूण-(00)(04)	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
17, Computer Expenses		..	25	21	25	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	2,00	53	1,25	21, पुरवठा व सामग्री	
27, Minor Works		..	2,00	20	1,25	27, लहान बांधकामे	
50, Other Charges		..	60	1	60	50, इतर खर्च	
52, Machinery and Equipments		..	1,05	79	1,10	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	1,00	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(07)		1,09,37	2,06,92	1,22,76	1,29,05	एकूण-(00)(07)	
Total-103	Voted	105,37,66	131,59,10	123,44,18	136,08,11	दत्तमत एकूण-103	
104, Cost of Printing by Other Sources.						104, इतर मार्गांनी केलेल्या मुद्रणाचा खर्च	
(00)						(00)	
(00)(02) Government Press,Nagpur. (Committed)	(20580166)					(00)(02) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर(अनिवार्य)	(20580166)
50, Other Charges		..	20	15	20	50, इतर खर्च	
(00)(04) Yeravda Prison Press, Pune. (Committed)	(20580184)					(00)(04) येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे(अनिवार्य)	(20580184)
50, Other Charges		13,19	17,60	15,05	17,60	50, इतर खर्च	
Total-104	Voted	13,19	17,80	15,20	17,80	दत्तमत एकूण-104	
105, Government Publications.						105, शासकीय प्रकाशने	
(00)						(00)	
(00)(01) Government Book Depot,Mumbai. (Committed)	(20580193)					(00)(01) शासकीय ग्रंथागार, मुंबई(अनिवार्य)	(20580193)
01, Salaries		1,09,46	1,47,82	1,19,09	1,31,52	01, वेतन	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		..	10	3	11	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		3	1,00	90	1,05	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		..	10	9	10	14, भाडेपट्टी व कर	
26, Advertising and Publicity		..	25	19	25	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
21, Supplies and Materials		..	1,65	42	1,65	21, पुरवठा व सामग्री	
27, Minor Works		..	1,05	58	1,10	27, लहान बांधकामे	
52, Machinery and Equipments		..	1,68	1,68	1,76	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	6,65	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(05)		6,42,56	8,33,36	7,52,76	8,47,74	एकूण-(00)(05)	
(00)(06) Government Press, Wai. (Committed)	(20580148)					(00)(06) शासकीय मुद्रणालय, वाई(अनिवार्य)	(20580148)
01, Salaries		1,52,79	2,03,02	1,90,64	1,93,41	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		8,40	8,82	8,82	9,26	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		1,00	2,00	2,00	2,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		14	77	58	81	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		1,63	3,26	2,93	3,42	13, कार्यालयीन खर्च	
17, Computer Expenses		..	53	40	56	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	70	18	70	21, पुरवठा व सामग्री	
27, Minor Works		..	50	38	50	27, लहान बांधकामे	
52, Machinery and Equipments		..	66	50	60	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	2,00	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(06)		1,63,96	2,20,27	2,06,44	2,13,27	एकूण-(00)(06)	
(00)(07) Shivraj Fine Art Litho Works, Nagpur.(Committed)	(20580522)					(00)(07) शिवराज फाईन आर्ट लिथो वर्क्स, नागपूर(अनिवार्य)	(20580522)
01, Salaries		89,61	1,74,11	92,79	98,00	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		5,15	5,00	5,00	3,00	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		4,50	9,00	12,20	11,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		7,51	8,00	7,20	8,00	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		..	11	8	10	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		1,90	3,80	2,85	2,50	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		70	1,00	90	1,00	14, भाडेपट्टी व कर	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
Total-(00)(03)		7,99,33	9,60,71	9,45,98	10,59,39	एकूण-(00)(03)	
(00)(04) Government Press, Nagpur. (Committed)	(20580121)					(00)(04) शासकीय मुद्रणालय, नागपूर(अनिवार्य)	(20580121)
01, Salaries		17,77,22	20,89,48	19,85,01	20,71,56	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		1,68,82	1,77,26	1,57,11	1,86,12	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		15,00	30,00	30,00	30,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		40	1,00	75	1,05	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		9,02	20,07	10,28	21,07	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		44	50	48	50	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	5,30	3,55	5,57	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	5,50	2,76	5,50	21, पुरवठा व सामग्री	
26, Advertising and Publicity		..	11	8	11	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
27, Minor Works		..	1,05	87	1,10	27, लहान बांधकामे	
51, Motor Vehicles		..	1,54	1	1,54	51, मोटार वाहने	
52, Machinery and Equipments		..	12,76	12,76	13,40	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
64, Write off Losses		..	2	2	2	64, हानी निर्लेखित करणे	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	37,95	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(04)		19,70,90	23,44,60	22,03,69	23,75,50	एकूण-(00)(04)	
(00)(05) Government Press,Aurangabad. (Committed)	(20580139)					(00)(05) शासकीय मुद्रणालय, औरंगाबाद(अनिवार्य)	(20580139)
01, Salaries		5,78,36	7,52,11	6,75,08	7,56,36	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		57,20	60,06	60,06	63,06	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		3,80	7,60	7,60	7,60	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		18	1,10	65	1,10	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		2,47	4,88	4,88	5,12	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		55	1,10	99	1,10	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	2,12	81	2,23	17, संगणक खर्च	

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description	प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील
02, Wages	..	40	1	40	02, मजुरी
03, Overtime Allowances	1,10,37	1,15,89	1,02,71	1,21,68	03, अतिकालिक भत्ता
06, Telephone, Electricity and Water Charges	13,02	26,40	23,76	26,40	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क
10, Contractual Services	..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा
11, Domestic Travel Expenses	18	1,00	99	1,00	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च
13, Office Expenses	11,06	24,98	12,73	26,23	13, कार्यालयीन खर्च
14, Rent, Rates and Taxes	50	1,00	1,00	1,00	14, भाडेपट्टी व कर
17, Computer Expenses	..	2,65	2,18	2,78	17, संगणक खर्च
21, Supplies and Materials	1,53	22,00	16,50	22,00	21, पुरवठा व सामग्री
27, Minor Works	..	4,04	3,03	4,24	27, लहान बांधकामे
31, Grants-in-aid(Non-Salary)	..	10	1	10	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)
51, Motor Vehicles	..	50	1	50	51, मोटार वाहने
52, Machinery and Equipments	..	5,63	4,99	5,91	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment	..	..	..	32,13	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती
Total-(00)(02)	17,20,83	22,75,10	21,34,91	21,32,63	एकूण-(00)(02)
(00)(03) Government Press, Kolhapur. (Committed) (20580112)					(00)(03) शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर(अनिवार्य) (20580112)
01, Salaries	7,33,03	8,77,68	8,77,68	9,56,67	01, वेतन
02, Wages	..	10	1	10	02, मजुरी
03, Overtime Allowances	55,63	58,41	46,73	61,33	03, अतिकालिक भत्ता
06, Telephone, Electricity and Water Charges	7,00	12,00	10,80	12,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क
10, Contractual Services	..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा
11, Domestic Travel Expenses	33	66	50	69	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च
13, Office Expenses	2,17	4,34	4,34	4,56	13, कार्यालयीन खर्च
14, Rent, Rates and Taxes	1,06	1,06	95	1,06	14, भाडेपट्टी व कर
17, Computer Expenses	..	2,12	1,87	2,23	17, संगणक खर्च
21, Supplies and Materials	11	1,10	83	1,10	21, पुरवठा व सामग्री
27, Minor Works	..	53	1	56	27, लहान बांधकामे
52, Machinery and Equipments	..	2,70	2,25	2,84	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment	..	..	..	16,24	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
21, Supplies and Materials		..	2,50	63	2,50	21, पुरवठा व सामग्री	
27, Minor Works		..	2,00	2,00	2,00	27, लहान बांधकामे	
52, Machinery and Equipments		..	2,63	13,18	2,76	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	14,26	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(02)		3,86,83	7,01,98	4,42,55	4,66,03	एकूण-(00)(02)	
Total-102	Voted	15,87,91	23,65,15	17,92,11	19,00,31	दत्तमत एकूण-102	
103, Government Presses.						103, शासकीय मुद्रणालये	
(00)						(00)	
(00)(01) Government Central Press,Mumbai.(Committed)	(20580095)					(00)(01) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई(अनिवार्य)	(20580095)
01, Salaries		41,35,87	47,11,29	47,11,29	51,35,31	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		7,65,00	11,81,78	8,85,44	12,40,87	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		75,72	1,26,44	1,13,80	1,26,44	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		53	1,45	1,20	1,52	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		21,70	49,01	44,11	51,46	13, कार्यालयीन खर्च	
17, Computer Expenses		..	12,92	12,92	7,11	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		14,95	30,00	22,50	30,00	21, पुरवठा व सामग्री	
27, Minor Works		58,56	1,01,07	1,01,07	1,06,12	27, लहान बांधकामे	
36, Grant-in-aid(Salary)		58,27	95,00	76,91	93,50	36, सहायक अनुदाने (वेतन)	
51, Motor Vehicles		11	22	92	22	51, मोटार वाहने	
52, Machinery and Equipments		..	8,95	7,47	7,97	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	50,00	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(01)		51,30,71	63,18,14	59,77,64	68,50,53	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Government Photozinco Press,Pune.(Committed)	(20580101)					(00)(02) शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे(अनिवार्य)	(20580101)
01, Salaries		15,84,17	20,70,50	19,66,98	18,88,25	01, वेतन	

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
102, Printing,Storage and Distribution of Forms.						102, 'नमुन्याचे मुद्रण, साठवण व वितरण'	
(00)						(00)	
(00)(01) Yeravada Prison Press Pune(Committed)	(20580077)					(00)(01) येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे(अनिवार्य)	(20580077)
01, Salaries		11,13,13	15,32,63	12,42,22	12,89,24	01, वेतन	
02, Wages		90	6,89	97	5,00	02, मजुरी	
03, Overtime Allowances		67,52	70,90	62,84	74,45	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		13,00	26,00	23,40	26,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		44	90	65	90	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		5,15	10,31	7,55	10,83	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		75	1,50	1,36	1,50	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	2,65	2,58	2,78	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	5,00	2,39	5,00	21, पुरवठा व सामग्री	
27, Minor Works		..	1,05	95	1,10	27, लहान बांधकामे	
31, Grants-in-aid(Non-Salary)		..	10	8	10	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
51, Motor Vehicles		19	37	28	37	51, मोटार वाहने	
52, Machinery and Equipments		..	4,86	4,28	3,00	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
72, Repairs and Maintenance of Machinery and Equipment		..	..	..	14,00	72, यंत्रसामग्री व उपकरणे यांची देखभाल व दुरुस्ती	
Total-(00)(01)		12,01,08	16,63,17	13,49,56	14,34,28	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Central Jail Press,Nagpur. (Committed)	(20580086)					(00)(02) मध्यवर्ती तुरुंग मुद्रणालय, नागपूर(अनिवार्य)	(20580086)
01, Salaries		3,48,67	6,45,00	3,77,34	3,92,25	01, वेतन	
02, Wages		2,51	6,17	3,24	6,48	02, मजुरी	
03, Overtime Allowances		30,90	32,45	36,89	34,07	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		2,75	5,60	5,04	5,60	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	10	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		11	28	26	40	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		1,89	4,34	3,28	4,56	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		..	10	1	10	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	90	67	95	17, संगणक खर्च	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
(00)(04) Government Stationery Stores, Aurangabad.(Committed)	(20580059)					(00)(04) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, औरंगाबाद(अनिवार्य)	(20580059)
01, Salaries		1,80,76	2,17,58	2,06,70	2,06,86	01, वेतन	
02, Wages		..	1	1	5	02, मजुरी	
03, Overtime Allowances		2	10	5	10	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		19	50	45	60	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	10	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		9	55	23	58	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		1,00	1,46	1,31	1,53	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		30	60	54	60	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	21	16	22	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	10	8	25,00	21, पुरवठा व सामग्री	
Total-(00)(04)		1,82,36	2,21,12	2,09,54	2,35,64	एकूण-(00)(04)	
(00)(05) Government Stationery Stores,Pune.(Committed)	(20580068)					(00)(05) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, पुणे(अनिवार्य)	(20580068)
01, Salaries		75,20	1,26,96	93,22	1,04,16	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		11	12	14	12	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		57	1,00	90	1,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		2	10	3	5	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		78	1,88	1,69	1,88	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		21	25	24	25	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	19	14	20	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	1,00	75	25,00	21, पुरवठा व सामग्री	
Total-(00)(05)		76,89	1,31,51	97,12	1,32,67	एकूण-(00)(05)	
Total-101	Voted	7,13,45	11,96,63	10,16,29	11,30,11	दत्तमत एकूण-101	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
Total-(00)(01)		1,89,47	4,95,45	3,73,49	3,54,91	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Government Stationery Stores, Kolhapur.(Committed)	(20580032)					(00)(02) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, कोल्हापूर(अनिवार्य)	(20580032)
01, Salaries		95,57	1,48,09	1,40,69	1,48,09	01, वेतन	
02, Wages		..	10	1	11	02, मजुरी	
03, Overtime Allowances		46	48	48	2,00	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		33	70	63	70	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	25	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		17	33	25	35	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		54	54	49	57	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		36	36	46	36	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	69	60	72	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	..	..	25,00	21, पुरवठा व सामग्री	
Total-(00)(02)		97,43	1,51,30	1,43,62	1,78,15	एकूण-(00)(02)	
(00)(03) Government Stationery Stores, Nagpur.(Committed)	(20580041)					(00)(03) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, नागपूर(अनिवार्य)	(20580041)
01, Salaries		1,66,31	1,94,19	1,90,49	2,01,62	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		6	20	16	20	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		21	30	29	30	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		2	10	14	10	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		70	1,15	1,16	1,21	13, कार्यालयीन खर्च	
17, Computer Expenses		..	30	26	30	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		..	1,00	1	25,00	21, पुरवठा व सामग्री	
Total-(00)(03)		1,67,30	1,97,25	1,92,52	2,28,74	एकूण-(00)(03)	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
II-Details						**दोन-तपशील**	
00						00	
001, Direction and Administration.						001, संचालन व प्रशासन	
(00)						(00)	
(00)(01) Directorate of Printing and Stationery.(Committed)	(20580012)					(00)(01) मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय(अनिवार्य)	(20580012)
01, Salaries		3,90,76	5,06,89	4,70,64	5,01,82	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		..	10	1	11	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		2,77	6,00	3,71	6,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	30	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		50	1,00	5	70	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		16,74	25,35	19,54	26,62	13, कार्यालयीन खर्च	
17, Computer Expenses		12,55	13,77	8,44	10,40	17, संगणक खर्च	
21, Supplies and Materials		10,59,52	37,81,91	28,36,43	37,81,91	21, पुरवठा व सामग्री	
24, Petrol, Oil and Lubricants		..	1	1	50	24, पेट्रोल, तेल व वंगण	
27, Minor Works		..	17,37	53,00	18,24	27, लहान बांधकामे	
51, Motor Vehicles		..	60	37	60	51, मोटार वाहने	
Total-(00)(01)		14,82,84	43,53,01	33,92,21	43,47,20	एकूण-(00)(01)	
Total-001	Voted	14,82,84	43,53,01	33,92,21	43,47,20	दत्तमत एकूण-001	
101, Purchase and Supply of Stationery Stores.						101, लेखनसामग्रीची खरेदी व पुरवठा	
(00)						(00)	
(00)(01) Government Stationery Stores, Mumbai-(Committed)	(20580021)					(00)(01) शासकीय लेखनसामग्री भांडार, मुंबई(अनिवार्य)	(20580021)
01, Salaries		1,89,44	2,69,37	2,10,00	2,28,64	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		..	1	1	10	03, अतिकालिक भत्ता	
10, Contractual Services		..	1	1	10	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		3	11	7	12	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
21, Supplies and Materials		..	2,25,95	1,63,40	1,25,95	21, पुरवठा व सामग्री	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
2058, Stationery and Printing I-Summary							**2058, लेखनसामग्री व मुद्रण एक-सारांश**
00, 001, Direction and Administration.	Voted	14,82,84	43,53,01	33,92,21	43,47,20	दत्तमत	00, 001, संचालन व प्रशासन
101, Purchase and Supply of Stationery Stores.	Voted	7,13,45	11,96,63	10,16,29	11,30,11	दत्तमत	101, लेखनसामग्रीची खरेदी व पुरवठा
102, Printing,Storage and Distribution of Forms.	Voted	15,87,91	23,65,15	17,92,11	19,00,31	दत्तमत	102, 'नमुन्याचे मुद्रण, साठवण व वितरण'
103, Government Presses.	Voted	105,37,66	131,59,10	123,44,18	136,08,11	दत्तमत	103, शासकीय मुद्रणालये
104, Cost of Printing by Other Sources.	Voted	13,19	17,80	15,20	17,80	दत्तमत	104, इतर मार्गांनी केलेल्या मुद्रणाचा खर्च
105, Government Publications.	Voted	2,13,31	2,98,25	2,56,77	2,83,99	दत्तमत	105, शासकीय प्रकाशने
800, Other Expenditure.	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	800, इतर खर्च
	Voted	4,10	39,13	16,97	32,42	दत्तमत	
Gross Total-	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	स्थूल बेरीज
	Voted	145,52,46	214,29,07	188,33,73	213,19,94	दत्तमत	
	Total-	145,52,46	214,30,07	188,34,48	213,20,94	एकूण-	
Deduct Recoveries-	Voted	13,06	..	..	..	दत्तमत	वजा-वसुली
Net Total-2058, Stationery and Printing	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	निव्वळ बेरीज 2058, लेखनसामग्री व मुद्रण
	Voted	145,39,40	214,29,07	188,33,73	213,19,94	दत्तमत	
	Total-	145,39,40	214,30,07	188,34,48	213,20,94	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
(00)(01) Recoveries of Overpayments(Committed)	(20570038)						(00)(01) अतिप्रदानाची वसुली(अनिवार्य)	(20570038)
70, Deduct Recoveries		..	..	..	..		70, वजा-वसुली	
Net Total-2057, Supplies and Disposals	Charged	..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 2057, पुरवठा व विनियोग	
	Voted	2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	दत्तमत		
	Total-	2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	एकूण-		

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
2057, Supplies and Disposals								**2057, पुरवठा व विनियोग**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
00, 101, Purchase	Voted		2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	दत्तमत	00, 101, खरेदी	
Gross Total-	Voted		2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
00								00	
101, Purchase								101, खरेदी	
(00)								(00)	
(00)(01) Store Purchase Organisation. (Committed)		(20570011)						(00)(01) भांडार खरेदी संघटना(अनिवार्य)	(20570011)
01, Salaries			2,38,26	3,15,89	3,00,10	2,95,86		01, वेतन	
03, Overtime Allowances			..	25	1	25		03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges			30	85	77	85		06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services			..	1	1	1		10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses			10	99	74	1,00		11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses			..	90	81	90		13, कार्यालयीन खर्च	
Total-(00)(01)			2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87		एकूण-(00)(01)	
Total-101	Voted		2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	दत्तमत	एकूण-101	
Gross Total-2057, Supplies and Disposals	Voted		2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	दत्तमत	स्थूल बेरीज-2057, पुरवठा व विनियोग	
III-Details of Recoveris								**तीन-वसुलीच्या रकमांचा तपशील**	
00								00	
911, Recoveries of Overpayments								911, अतिप्रदानाची वसुली	
(00)								(00)	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-3 / मागणी क्रमांक के -3

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
I-Summary							**एक-सारांश**
2057, Supplies and Disposals	Voted	2,38,66	3,18,89	3,02,44	2,98,87	दत्तमत	2057, पुरवठा व विनियोग
	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	
2058, Stationery and Printing							2058, लेखनसामग्री व मुद्रण
	Voted	145,52,46	214,29,07	188,33,73	213,19,94	दत्तमत	
2406, Forestry and Wild Life	Voted	..	97,00	4	1,15,00	दत्तमत	2406, वनीकरण व वन्यजीवन
	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	
Gross Total-							स्थूल बेरीज
	Voted	147,91,12	218,44,96	191,36,21	217,33,81	दत्तमत	
Total-		147,91,12	218,45,96	191,36,96	217,34,81		एकूण-
Deduct Recoveries-	Voted	13,06	..	..	..	दत्तमत	वजा-वसुली
	Charged	..	1,00	75	1,00	भारित	
Net Total-							निव्वळ बेरीज
	Voted	147,78,06	218,44,96	191,36,21	217,33,81	दत्तमत	
	Total-	147,78,06	218,45,96	191,36,96	217,34,81	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
I-Summary							**एक-सारांश**
2851, Village and Small Industries	Voted	230,89,68	383,51,71	267,26,95	781,89,90	दत्तमत	2851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग
2852, Industries	Voted	2325,69,17	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत	2852, उद्योग
2853, Non-Ferrous Mining and Metallurgical Industries	Charged	..	1	1	1	भारित	2853, अलोहयुक्त खाणकाम व धातूशास्त्रीय उद्योग
	Voted	22,08,16	40,16,16	32,08,00	36,23,16	दत्तमत	
Gross Total-	Charged	..	1	1	1	भारित	स्थूल बेरीज
	Voted	2578,67,01	3802,42,99	5703,45,62	3904,90,97	दत्तमत	
Total-		2578,67,01	3802,43,00	5703,45,63	3904,90,98		एकूण-
Deduct Recoveries-	Voted	6,34,96	..	..	..	दत्तमत	वजा-वसुली
Net Total-	Charged	..	1	1	1	भारित	निव्वळ बेरीज
	Voted	2572,32,05	3802,42,99	5703,45,62	3904,90,97	दत्तमत	
	Total-	2572,32,05	3802,43,00	5703,45,63	3904,90,98	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
2851, Village and Small Industries								**2851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
00, 001, Direction and Administration	Voted		3,64,04	8,20,92	4,50,43	7,75,76	दत्तमत	00, 001, संचालन व प्रशासन	
101, Industrial Estates.	Voted		..	3	3	3	दत्तमत	101, औद्योगिक वसाहती	
102, Small Scale Industries.	Voted		154,16,73	286,31,74	200,98,55	677,88,81	दत्तमत	102, लघु उद्योग	
104, Handicraft Industries.	Voted		50,00	4,50,00	2,70,00	5,00,00	दत्तमत	104, हस्तव्यवसाय उद्योग	
105, Khadi and Village Industries.	Voted		71,95,09	81,37,72	57,24,76	87,09,52	दत्तमत	105, खादी व ग्रामोद्योग	
106, Coir Industries	Voted		25,00	2,50,00	1,25,00	3,50,00	दत्तमत	106, काथ्या उद्योग	
800, Other Expenditure.	Voted		38,82	61,30	58,18	65,78	दत्तमत	800, इतर खर्च	
Gross Total-	Voted		230,89,68	383,51,71	267,26,95	781,89,90	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
Deduct Recoveries-	Voted		6,34,77	..	..	..	दत्तमत	वजा-वसुली	
Net Total-2851, Village and Small Industries	Charged		..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 2851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	
	Voted		224,54,91	383,51,71	267,26,95	781,89,90	दत्तमत		
	Total-		224,54,91	383,51,71	267,26,95	781,89,90	एकूण-		
II-Details								**दोन-तपशील**	
00 001, Direction and Administration (00) (00)(01) Development of Village and Small Scale Industries(Committed)		(28510333)						00 001, संचालन व प्रशासन (00) (00)(01) ग्रामोद्योग व लघुउद्योगाचा विकास(अनिवार्य)	(28510333)
01, Salaries			3,42,12	6,00,71	3,61,13	5,54,77		01, वेतन	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
03, Overtime Allowances		..	58	1	50	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		48	2,53	2,28	2,53	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		1,44	8,78	5,00	9,22	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		..	8,31	7,00	8,73	13, कार्यालयीन खर्च	
Total-(00)(01)		3,44,04	6,20,92	3,75,43	5,75,76	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Computerisation of Directorate of Industries.(Scheme)	(28515353)					(00)(02) उद्योग संचालनालयाचे संगणकीकरण(कार्यक्रम)	(28515353)
17, Computer Expenses		10,00	1,00,00	50,00	1,00,00	17, संगणक खर्च	
52, Machinery and Equipments		10,00	1,00,00	25,00	1,00,00	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
Total-(00)(02)		20,00	2,00,00	75,00	2,00,00	एकूण-(00)(02)	
Total-001	Voted	3,64,04	8,20,92	4,50,43	7,75,76	दत्तमत एकूण-001	
101, Industrial Estates.						101, औद्योगिक वसाहती	
(00)						(00)	
(00)(01) Establishment of a trading estate, Establishment of a Industrial Estate other than at Atale(Committed)	(28510362)					(00)(01) व्यापारी वसाहतीची स्थापना - अटाळे येथील औद्योगिक वसाहती व्यतिरिक्त अन्य औद्योगिक वसाहतीची स्थापना(अनिवार्य)	(28510362)
01, Salaries		..	1	1	1	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		..	1	1	1	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
13, Office Expenses		..	1	1	1	13, कार्यालयीन खर्च	
Total-(00)(01)		..	3	3	3	एकूण-(00)(01)	
Total-101	Voted	..	3	3	3	दत्तमत एकूण-101	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
102, Small Scale Industries.						102, लघु उद्योग	
(00)						(00)	
(00)(03) Participation in industrial exhibitions and Trade Fairs(Scheme)	(28510398)					(00)(03) औद्योगिक प्रदर्शनांमध्ये व व्यापार जत्रांमध्ये भाग घेणे(कार्यक्रम)	(28510398)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)		..	2,14,00	1,28,40	3,00,00	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
(00)(09) Setting of District Industries Centre.(Committed)	(28510502)					(00)(09) जिल्हा उदयोग केंद्राची स्थापना(अनिवार्य)	(28510502)
01, Salaries		22,97,82	47,18,09	30,20,17	36,62,85	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		53	2,59	1,22	2,72	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		16,31	30,80	30,80	30,80	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	10,00	10,00	10,00	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		8,34	60,00	41,34	63,00	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		29,96	60,00	51,87	63,00	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		14,05	20,18	20,18	20,18	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	23,57	17,68	24,75	17, संगणक खर्च	
20, Other Administrative Expenses		..	1	1	1	20, इतर प्रशासकीय खर्च	
27, Minor Works		..	1,00	75	1,00	27, लहान बांधकामे	
Total-(00)(09)		23,67,01	49,26,24	31,94,02	38,78,31	एकूण-(00)(09)	
(00)(16) Awards to Small Scale Enterpreneurs at district level.(Committed)	(28511394)					(00)(16) जिल्हा पातळीवरील लघुउद्योजकांना पुरस्कार(अनिवार्य)	(28511394)
05, Rewards		..	10,50	7,88	10,50	05, बक्षिसे	
(00)(22) Construction and Repairs of Regional Offices and District Industries Centres under Directorate of Industries.(Scheme)	(28515291)					(00)(22) उद्योग संचालनालयाची प्रादेशिक कार्यालये व जिल्हा उद्योग केंद्रे यांचे बांधकाम व दुरुस्ती(कार्यक्रम)	(28515291)
27, Minor Works		..	1,50,00	1,12,50	1,00,00	27, लहान बांधकामे	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
(00)(23) Schemes of Development of Common facilities & infrastructure in approved Industrial Cluster- Government Of Indias micro, small enterprises-Cluster Development Programme and Industrial Infrastructure (IIUS) (Scheme)	(28515406)					(00)(23) मान्यताप्राप्त औद्योगिक समूहांमध्ये सामाईक व पायाभूत सुविधा विकास योजना - केंद्र शासनाचा सुक्ष्म, लघु उपक्रम समुह विकास कार्यक्रम व औद्योगिक पायाभूत सुविधा विकास श्रेणीवाढ (आयआययुएस)(कार्यक्रम)	(28515406)
33, Subsidies		1,50,00	4,50,00	3,00,00	7,00,00	33, अर्थसहाय्य	
(00)(24) Maharashtra State Industrial Cluster Development Programme (MSICDP)(Scheme)	(28516378)					(00)(24) महाराष्ट्र राज्य औदयोगिक समूह विकास कार्यक्रम(कार्यक्रम)	(28516378)
33, Subsidies		42,50,00	90,00,00	54,00,00	100,00,00	33, अर्थसहाय्य	
(00)(25) Chief Minister Employment Generation Programme(Scheme)	(28516645)					(00)(25) मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम(कार्यक्रम)	(28516645)
13, Office Expenses		1,42,31	3,00,00	2,70,00	10,56,00	13, कार्यालयीन खर्च	
26, Advertising and Publicity		..	20,00	15,00	26,40	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
31, Grants-in-aid(Non-Salary)		81,81,81	115,61,00	86,70,75	490,77,60	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
34, Scholarships/Stipends		3,25,60	20,00,00	20,00,00	26,40,00	34, शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतने	
Total-(00)(25)		86,49,72	138,81,00	109,55,75	528,00,00	एकूण-(00)(25)	
Total-102	Voted	154,16,73	286,31,74	200,98,55	677,88,81	दत्तमत एकूण-102	
104, Handicraft Industries. (00)						104, हस्तव्यवसाय उद्योग (00)	
(00)(02) Development of Handicraft Industries.(Scheme)	(28510567)					(00)(02) हस्तव्यवसाय उद्योगाचा विकास(कार्यक्रम)	(28510567)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)		50,00	4,50,00	2,70,00	5,00,00	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
Total-104	Voted	50,00	4,50,00	2,70,00	5,00,00	दत्तमत एकूण-104	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
105, Khadi and Village Industries. (00)							105, खादी व ग्रामोद्योग (00)	
(00)(01) Grant-in-aid to Khadi and Village Industries Board(Committed)		(28510585)					(00)(01) खादी व ग्रामोद्योग मंडळाला सहायक अनुदान(अनिवार्य)	(28510585)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)			69,02	2,73,33	1,64,00	2,73,33	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
36, Grant-in-aid(Salary)			69,76,07	74,64,39	54,10,76	81,36,19	36, सहायक अनुदाने (वेतन)	
Total-(00)(01)			70,45,09	77,37,72	55,74,76	84,09,52	एकूण-(00)(01)	
(00)(09) Honey Centres.(Scheme)		(28515326)					(00)(09) मध केंद्र(कार्यक्रम)	(28515326)
33, Subsidies			1,50,00	4,00,00	1,50,00	3,00,00	33, अर्थसहाय्य	
Total-105	Voted		71,95,09	81,37,72	57,24,76	87,09,52	दत्तमत एकूण-105	
106, Coir Industries (01) Coir Industries Development							106, काथ्या उद्योग (01) काथ्या उद्योग विकास	
(01)(01) Grant-in-aid for Training Programme, Market, Development and Marketing under Coir Industry Policy-2018(Scheme)		(28516636)					(01)(01) काथ्या उद्योग धोरण 2018 अंतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम,बाजारपेठ विकास व विपणन याकरीता सहाय्यक अनुदान(कार्यक्रम)	(28516636)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)			25,00	2,50,00	1,25,00	3,50,00	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
Total-106	Voted		25,00	2,50,00	1,25,00	3,50,00	दत्तमत एकूण-106	
800, Other Expenditure. (00)							800, इतर खर्च (00)	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
(00)(02) Establishment of a Special Branch for Commercial, Intelligence and Industrial Statistics of Small Scale Industries registered under the Indian Factories Act(Committed)		(28510647)					(00)(02) भारतीय कारखाने अधिनियमाखाली नोंदणी झालेल्या लघु उद्योगांची वाणिज्यिक माहिती, गुप्तवार्ता आणि औद्योगिक आकडेवारी गोळा करण्यासाठी विशेष शाखेची स्थापना(अनिवार्य)	(28510647)
01, Salaries			38,82	60,59	57,56	55,06	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges			..	30	27	30	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services			..	1	1	10,00	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses			..	17	13	18	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses			..	23	21	24	13, कार्यालयीन खर्च	
Total-(00)(02)			38,82	61,30	58,18	65,78	एकूण-(00)(02)	
Total-800	Voted		38,82	61,30	58,18	65,78	दत्तमत एकूण-800	
Gross Total-2851, Village and Small Industries	Voted		230,89,68	383,51,71	267,26,95	781,89,90	दत्तमत स्थूल बेरीज-2851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	
III-Details of Recoveris							**तीन-वसुलीच्या रकमांचा तपशील**	
00							00	
911, Recovery of Overpayments.							911, अतिप्रदानाची वसुली	
(00)							(00)	
(00)(01) Recoveries of Overpayments(Committed)		(28516502)					(00)(01) अतिप्रदानाची वसुली.(अनिवार्य)	(28516502)
70, Deduct Recoveries			..	..	..	..	70, वजा-वसुली	
(00)(02) Recoveries of Overpayments(Scheme)		(28516511)					(00)(02) अतिप्रदानाची वसुली(कार्यक्रम)	(28516511)
70, Deduct Recoveries			6,34,77	..	..	..	70, वजा-वसुली	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
Total-Deduct Recoveries	Voted	6,34,77	..	..	..	दत्तमत	एकूण-वजा-वसुली
Net Total-2851, Village and Small Industries	Charged	..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 2851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग
	Voted	224,54,91	383,51,71	267,26,95	781,89,90	दत्तमत	
	Total-	224,54,91	383,51,71	267,26,95	781,89,90	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
2852, Industries							**2852, उद्योग**
I-Summary							**एक-सारांश**
00,							00,
80, General							80, सर्वसाधारण
001, Direction and Administration.	Voted	10,38,33	16,71,06	24,82,30	15,54,80	दत्तमत	001, संचालन व प्रशासन
003, Industrial Education, Research and Training.	Voted	12,60	10,00	5,00	1,00,00	दत्तमत	003, औद्योगिक शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण'
102, Industrial Productivity.	Voted	2312,05,85	3357,24,00	5374,82,81	3065,00,00	दत्तमत	102, औद्योगिक उत्पादकता
199, Assistance to Other Non-Government Institutions	Voted	2,20,21	2,87,00	2,87,00	3,63,00	दत्तमत	199, इतर अशासकीय संस्थांना सहाय्य
800, Other Expenditure.	Voted	92,18	1,83,06	1,53,56	1,60,11	दत्तमत	800, इतर खर्च
Total-80	Voted	2325,69,17	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत	एकूण-80
Gross Total-	Voted	2325,69,17	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत	स्थूल बेरीज
Deduct Recoveries-	Voted	19	..	..	..	दत्तमत	वजा-वसुली
Net Total-2852, Industries	Charged	..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 2852, उद्योग
	Voted	2325,68,98	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत	
	Total-	2325,68,98	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	एकूण-	

II-Details | **दोन-तपशील**

80, General | 80, सर्वसाधारण

001, Direction and Administration. | 001, संचालन व प्रशासन

(00) | (00)

(00)(01) Directorate of Industries. (Committed) (28520022) | (00)(01) उद्योग संचालनालय(अनिवार्य) (28520022)

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
01, Salaries		4,83,76	8,48,14	6,31,32	6,62,95	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		..	31	1	31	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		1,16	3,85	3,47	3,85	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1,00	1,00	1,00	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		98	4,40	3,30	4,62	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		3,48	11,44	10,30	12,00	13, कार्यालयीन खर्च	
16, Publications		..	50	38	50	16, प्रकाशने	
17, Computer Expenses		..	3,78	2,84	3,97	17, संगणक खर्च	
20, Other Administrative Expenses		..	25	1	25	20, इतर प्रशासकीय खर्च	
Total-(00)(01)		4,89,38	8,73,67	6,52,63	6,89,45	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Regional and District Offices. (Committed)	(28520031)					(00)(02) प्रादेशिक व जिल्हा कार्यालये(अनिवार्य)	(28520031)
01, Salaries		5,29,78	7,46,20	7,46,20	8,13,36	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		22	1,10	88	1,16	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		3,27	6,60	5,94	6,60	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1,00	90	1,00	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		2,45	9,50	7,13	9,98	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		10,81	22,00	10,59,50	22,00	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		2,42	5,83	5,25	5,83	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	5,16	3,87	5,42	17, संगणक खर्च	
Total-(00)(02)		5,48,95	7,97,39	18,29,67	8,65,35	एकूण-(00)(02)	
Total-001	Voted	10,38,33	16,71,06	24,82,30	15,54,80	दत्तमत एकूण-001	
003, Industrial Education, Research and Training.						003, औद्योगिक शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण'	
(00)						(00)	
(00)(03) Training to Employees of Regional Offices under Industry Department. (Scheme)	(28520514)					(00)(03) उदयोग विभागाअंतर्गत प्रादेशिक कार्यालयांमधील कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण(कार्यक्रम)	(28520514)

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
50, Other Charges		12,60	10,00	5,00	1,00,00	50, इतर खर्च	
Total-003 Voted		12,60	10,00	5,00	1,00,00	दत्तमत एकूण-003	
102, Industrial Productivity.						102, औद्योगिक उत्पादकता	
(00)						(00)	
(00)(01) Incentives Under Package Scheme of Incentives. (Committed)	(28520434)					(00)(01) एकत्रित प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत प्रोत्साहनपर रक्कम(अनिवार्य)	(28520434)
33, Subsidies		2250,00,00	3300,00,00	5300,00,00	3000,00,00	33, अर्थसहाय्य	
(00)(11) Incentives to Wine Industries. (Committed)	(28520472)					(00)(11) वाईन उद्योगाला प्रोत्साहन(अनिवार्य)	(28520472)
33, Subsidies		55,00,00	30,00,00	60,00,00	30,00,00	33, अर्थसहाय्य	
(00)(12) Incentive to Cashew Processing Industry.(Committed)	(28520481)					(00)(12) काजू प्रक्रिया उद्योगास प्रोत्साहन(अनिवार्य)	(28520481)
33, Subsidies		2,53,66	5,00,00	4,62,50	5,00,00	33, अर्थसहाय्य	
(00)(14) Incentive Scheme for Information Technology Units.(Committed)	(28520532)					(00)(14) माहिती तंत्रज्ञान घटकांना दयावयाची प्रोत्साहने योजना.(अनिवार्य)	(28520532)
33, Subsidies		..	10,00,00	1	10,00,00	33, अर्थसहाय्य	
(00)(15) Expenditure for MAITRI Cell. (Scheme)	(2852A022)					(00)(15) मैत्री कक्षासाठी खर्च.(कार्यक्रम)	(2852ए022)
01, Salaries		1,35,36	2,00,00	2,00,00	2,20,00	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		23	22,00	19,80	24,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
11, Domestic Travel Expenses		41	10,00	7,50	11,00	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		6,63	1,10,00	99,00	2,01,00	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		47,93	1,10,00	1,10,00	1,20,00	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		3,70	22,00	16,50	24,00	17, संगणक खर्च	
26, Advertising and Publicity		3,32	1,00,00	50,00	3,00,00	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
28, Professional Services		2,49,77	5,50,00	4,67,50	8,00,00	28, व्यावसायिक सेवा	
50, Other Charges		4,84	1,00,00	50,00	3,00,00	50, इतर खर्च	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
Total-(00)(15)			4,52,19	12,24,00	10,20,30	20,00,00	एकूण-(00)(15)	
Total-102	Voted		2312,05,85	3357,24,00	5374,82,81	3065,00,00	दत्तमत एकूण-102	
199, Assistance to Other Non-Government Institutions							199, इतर अशासकीय संस्थांना सहाय्य	
(00)							(00)	
(00)(01) Assistance to Western Maharashtra Development Corporation to meet the expenditure of pension to employees of Chitali Distilary Ltd. . (Committed)		(28520461)					(00)(01) पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळास चितळी आसवनीच्या कर्मचाऱ्यांचा निवृत्तीवेतनाचा खर्च भागविण्यासाठी सहाय्य(अनिवार्य)	(28520461)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)			2,20,21	2,87,00	2,87,00	3,63,00	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
Total-199	Voted		2,20,21	2,87,00	2,87,00	3,63,00	दत्तमत एकूण-199	
800, Other Expenditure.							800, इतर खर्च	
(00)							(00)	
(00)(02) Scheme for Collection of Industrial Statistics.(Committed)		(28520131)					(00)(02) औद्योगिक आकडेवारी गोळा करण्याबाबत योजना(अनिवार्य)	(28520131)
01, Salaries			70,25	1,24,63	1,18,40	1,05,54	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges			..	20	18	20	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services			..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses			..	34	26	36	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses			..	25	23	25	13, कार्यालयीन खर्च	
Total-(00)(02)			70,25	1,25,43	1,19,08	1,06,36	एकूण-(00)(02)	
(00)(03) Export promotion.(Committed)		(28520149)					(00)(03) निर्यात प्रचालन(अनिवार्य)	(28520149)
01, Salaries			7,34	12,40	11,78	13,52	01, वेतन	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
06, Telephone, Electricity and Water Charges			..	5	5	5	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services			..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses			..	9	7	9	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses			..	8	7	8	13, कार्यालयीन खर्च	
Total-(00)(03)			7,34	12,63	11,98	13,75	एकूण-(00)(03)	
(00)(04) Strengthening of Export Promotion.(Scheme)		(28520158)					(00)(04) निर्यात प्रचालनाचे बळकटीकरण.(कार्यक्रम)	(28520158)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)			14,59	45,00	22,50	40,00	31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
Total-800	Voted		92,18	1,83,06	1,53,56	1,60,11	दत्तमत एकूण-800	
Total-80	Voted		2325,69,17	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत एकूण-80	
Gross Total-2852, Industries	Voted		2325,69,17	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत स्थूल बेरीज-2852, उद्योग	
III-Details of Recoveris							**तीन-वसुलीच्या रकमांचा तपशील**	
00							00	
911, Recovery of Overpayments.							911, अतिप्रदानाची वसुली	
(00)							(00)	
(00)(01) Recoveries of Overpayments(Committed)		(28520541)					(00)(01) अतिप्रदानाची वसुली(अनिवार्य)	(28520541)
70, Deduct Recoveries			19	..	..	..	70, वजा-वसुली	
Total-Deduct Recoveries	Voted		19	..	..	..	दत्तमत एकूण-वजा-वसुली	
Net Total-2852, Industries	Charged		..	..	..	..	भारित निव्वळ बेरीज 2852, उद्योग	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description	प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील
Voted	2325,68,98	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	दत्तमत
Total-	2325,68,98	3378,75,12	5404,10,67	3086,77,91	एकूण-

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
2853, Non-Ferrous Mining and Metallurgical Industries							**2853, अलोहयुक्त खाणकाम व धातूशास्त्रीय उद्योग**
I-Summary							**एक-सारांश**
00, 02, Regulation and Development of Mines.							00, 02, खाणींचे विनियमन व विकास
001, Direction and Administrtion.	Voted	8,19,05	13,02,37	11,20,76	11,93,16	दत्तमत	001, संचालन व प्रशासन
004, Research and Development	Voted	13,52	33,48	21,37	31,13	दत्तमत	004, संशोधन व विकास
102, Mineral Exploration.	Voted	13,75,59	26,80,31	20,65,87	23,98,87	दत्तमत	102, खनिज समन्वेषण
797, Transfer to Reserve Fund/Deposit Accounts.	Charged	..	1	1	1	भारित	797, राखीव निधीकडे / ठेव खात्याकडे हस्तांतरण
Total-02	Charged	..	1	1	1	भारित	एकूण-02
	Voted	22,08,16	40,16,16	32,08,00	36,23,16	दत्तमत	
	Total	22,08,16	40,16,17	32,08,01	36,23,17	एकूण-	
Gross Total-	Charged	..	1	1	1	भारित	स्थूल बेरीज
	Voted	22,08,16	40,16,16	32,08,00	36,23,16	दत्तमत	
	Total-	22,08,16	40,16,17	32,08,01	36,23,17	एकूण-	

II-Details / **दोन-तपशील**

02, Regulation and Development of Mines. / 02, खाणींचे विनियमन व विकास

001, Direction and Administrtion. (00) / 001, संचालन व प्रशासन (00)

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
(00)(01) Directorate of Geology and Mining .(Committed)	(28530016)					(00)(01) भूविज्ञान आणि खनिकर्म संचालनालय(अनिवार्य)	(28530016)
01, Salaries		8,10,34	12,43,28	10,81,12	11,22,34	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		30	1,75	75	1,84	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		1,56	3,50	3,50	4,50	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	47	88	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		87	9,50	1,00	8,00	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		5,08	33,26	29,46	34,92	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		25	50	45	50	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	2,19	1,64	2,30	17, संगणक खर्च	
26, Advertising and Publicity		..	5,50	1	15,00	26, जाहिरात व प्रसिद्धी	
28, Professional Services		..	2,00	1,70	2,00	28, व्यावसायिक सेवा	
51, Motor Vehicles		65	88	66	88	51, मोटार वाहने	
Total-(00)(01)		8,19,05	13,02,37	11,20,76	11,93,16	एकूण-(00)(01)	
Total-001	Voted	8,19,05	13,02,37	11,20,76	11,93,16	दत्तमत एकूण-001	
004, Research and Development						004, संशोधन व विकास	
(00)						(00)	
(00)(01) Analytical research by Departmental laboratory.(Committed)	(28530025)					(00)(01) विभागीय प्रयोगशाळांनी केलेले विश्लेषणात्मक संशोधन(अनिवार्य)	(28530025)
01, Salaries		13,37	32,15	20,08	28,77	01, वेतन	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		15	35	35	1,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
13, Office Expenses		..	81	81	85	13, कार्यालयीन खर्च	
27, Minor Works		..	16	12	50	27, लहान बांधकामे	
Total-(00)(01)		13,52	33,48	21,37	31,13	एकूण-(00)(01)	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023	तपशील	
Total-004	Voted	13,52	33,48	21,37	31,13	दत्तमत एकूण-004	
102, Mineral Exploration.						102, खनिज समन्वेषण	
(00)						(00)	
(00)(01) Survey and Prospecting of important economic minerals in the State(Committed)	(28530034)					(00)(01) राज्यातील महत्त्वाच्या आर्थिक खनिजांचे सर्वेक्षण व पूर्वेक्षण(अनिवार्य)	(28530034)
01, Salaries		12,23,45	22,73,45	17,59,78	19,85,15	01, वेतन	
02, Wages		61,41	1,53,15	1,45,49	1,60,81	02, मजुरी	
03, Overtime Allowances		90	2,43	2,43	2,55	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		6,99	14,00	12,60	18,00	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	4,20	5,25	4,20	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		3,94	21,00	6,76	16,00	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		41,92	99,72	50,39	1,04,71	13, कार्यालयीन खर्च	
14, Rent, Rates and Taxes		7,12	15,00	13,50	15,00	14, भाडेपट्टी व कर	
17, Computer Expenses		..	3,02	2,27	3,17	17, संगणक खर्च	
27, Minor Works		..	32,80	24,60	34,44	27, लहान बांधकामे	
28, Professional Services		..	3,00	2,55	3,00	28, व्यावसायिक सेवा	
51, Motor Vehicles		14	11,00	8,25	20,00	51, मोटार वाहने	
52, Machinery and Equipments		..	82	62	1,00	52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	
Total-(00)(01)		13,45,87	26,33,59	20,34,49	23,68,03	एकूण-(00)(01)	
(00)(02) Scheme for expansion of Survey and prospecting of important economic Minerals in the State(Committed)	(28530052)					(00)(02) राज्यातील महत्त्वाच्या आर्थिक खनिजांचे सर्वेक्षण आणि पूर्वेक्षण या कामांच्या विस्ताराकरिता योजना(अनिवार्य)	(28530052)
01, Salaries		29,62	45,29	30,12	28,90	01, वेतन	
03, Overtime Allowances		..	5	4	20	03, अतिकालिक भत्ता	
06, Telephone, Electricity and Water Charges		10	20	20	50	06, दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	
10, Contractual Services		..	1	1	1	10, कंत्राटी सेवा	
11, Domestic Travel Expenses		..	63	47	66	11, देशांतर्गत प्रवास खर्च	
13, Office Expenses		..	53	53	56	13, कार्यालयीन खर्च	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
Total-(00)(02)		29,72	46,71	31,37	30,83		एकूण-(00)(02)	
(00)(05) Development of Mining(Committed)	(28530132)						(00)(05) खनिज विकास(अनिवार्य)	(28530132)
31, Grants-in-aid(Non-Salary)		..	1	1	1		31, सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	
Total-102	Voted	13,75,59	26,80,31	20,65,87	23,98,87	दत्तमत	एकूण-102	
797, Transfer to Reserve Fund/Deposit Accounts.							797, राखीव निधीकडे / ठेव खात्याकडे हस्तांतरण	
(01) Reserve Fund.							(01) राखीव निधी	
(01)(01) Transfer to Mining Development Fund .(Committed)	Charged(28530141)					भारित	(01)(01) खनिज विकास निधीकडे हस्तांतरण(अनिवार्य)	(28530141)
63, Inter-Account Transfer		..	1	1	1		63, आंतरलेखा हस्तांतरणे	
Total-797	Charged	..	1	1	1	भारित	एकूण-797	
Total02	Charged	..	1	1	1	भारित	एकूण-02	
	Voted	22,08,16	40,16,16	32,08,00	36,23,16	दत्तमत		
Gross Total-2853, Non-Ferrous Mining and Metallurgical Industries	Charged	..	1	1	1	भारित	स्थूल बेरीज-2853, अलोहयुक्त खाणकाम व धातूशास्त्रीय उद्योग	
	Voted	22,08,16	40,16,16	32,08,00	36,23,16	दत्तमत		
	Total	22,08,16	40,16,17	32,08,01	36,23,17	एकूण-		

III-Details of Recoveris — **तीन-वसुलीच्या रकमांचा तपशील**

00 — 00

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-7 / मागणी क्रमांक के -7

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
911, Recovery of Overpayments.							911, अतिप्रदानाची वसुली	
(00)							(00)	
(00)(01) Recoveries of Overpayments(Committed)	(28530179)						(00)(01) अतिप्रदानाची वसुली(अनिवार्य)	(28530179)
70, Deduct Recoveries		..	..	..	..		70, वजा-वसुली	
02, Regulation and Development of Mines.							02, खाणींचे विनियमन व विकास	
797, Transfer to Reserve Fund/Deposit Accounts.							797, राखीव निधीकडे / ठेव खात्याकडे हस्तांतरण	
(01) Reserve Fund.							(01) राखीव निधी	
(01)(02) Expenditure met from Mining Development Fund(Committed)	(28530152)						(01)(02) खनिज विकास निधीमधून भागविलेला खर्च(अनिवार्य)	(28530152)
70, Deduct Recoveries		..	..	..	..		70, वजा-वसुली	
Net Total-2853, Non-Ferrous Mining and Metallurgical Industries	Charged	..	1	1	1	भारित	निव्वळ बेरीज 2853, अलोहयुक्त खाणकाम व धातूशास्त्रीय उद्योग	
	Voted	22,08,16	40,16,16	32,08,00	36,23,16	दत्तमत		
	Total-	22,08,16	40,16,17	32,08,01	36,23,17	एकूण-		

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-9 / मागणी क्रमांक के -9

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
I-Summary							**एक-सारांश**
4058, Capital Outlay on Stationery and Printing	Voted	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	दत्तमत	4058, लेखनसामग्री व मुद्रण यांवरील भांडवली खर्च
4851, Capital Outlay on Village and Small Industries.	Voted	..	1,60,00	1,60,00	2,10,00	दत्तमत	4851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग यांवरील भांडवली खर्च
6250, Loans for Other Social Services	Voted	..	50	38	50	दत्तमत	6250, इतर सामाजिक सेवांसाठी कर्जे
Total-	Voted	3,41,15	27,60,50	17,20,38	62,10,50	दत्तमत	एकूण-

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-9 / मागणी क्रमांक के -9

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
4058, Capital Outlay on Stationery and Printing							**4058, लेखनसामग्री व मुद्रण यांवरील भांडवली खर्च**
I-Summary							**एक-सारांश**
00, 103, Government Presses.	Voted	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	दत्तमत	00, 103, शासकीय मुद्रणालये
Gross Total-	Voted	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज
II-Details							**दोन-तपशील**
00 103, Government Presses. (00) (00)(04) Purchase of new machinery for Government Central Press,Mumbai. (Scheme)	(40580081)						00 103, शासकीय मुद्रणालये (00) (00)(04) शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई यांच्यासाठी नवीन यंत्रसामुग्री खरेदी करणे. (कार्यक्रम) (40580081)
52, Machinery and Equipments		3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00		52, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री
Total-103	Voted	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	दत्तमत	एकूण-103
Gross Total-4058, Capital Outlay on Stationery and Printing	Voted	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज-4058, लेखनसामग्री व मुद्रण यांवरील भांडवली खर्च
	Charged	..	..	..	..	भारित	
Net Total-4058, Capital Outlay on Stationery and Printing							निव्वळ बेरीज 4058, लेखनसामग्री व मुद्रण यांवरील भांडवली खर्च
	Voted	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	दत्तमत	
	Total-	3,41,15	26,00,00	15,60,00	60,00,00	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-9 / मागणी क्रमांक के -9

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
4851, Capital Outlay on Village and Small Industries.								**4851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग यांवरील भांडवली खर्च**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
00, 102, Small Scale Industries.	Voted		..	60,00	60,00	60,00	दत्तमत	00, 102, लघुउद्योग	
106, Coir Industries	Voted		..	1,00,00	1,00,00	1,50,00	दत्तमत	106, काथ्या उद्योग	
Gross Total-	Voted		..	1,60,00	1,60,00	2,10,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
00 102, Small Scale Industries. (01) Capital Contribution to Small-Scale Industries.								00 102, लघुउद्योग (01) लघुउद्योगांसाठी भांडवली अंशदान	
(01)(02) Construction and Repairs of District Udyog Bhavan.(Scheme)		(48511324)						(01)(02) जिल्हा उद्योग भवनाचे बांधकाम व दुरुस्ती(कार्यक्रम)	(48511324)
53, Major Works			..	60,00	60,00	60,00		53, मोठी बांधकामे	
Total-102	Voted		..	60,00	60,00	60,00	दत्तमत	एकूण-102	
106, Coir Industries (01) Coir Industries Development								106, काथ्या उद्योग (01) काथ्या उद्योग विकास	
(01)(01) To Establish Coir Industries Incubation and Research Development Centre(Scheme)		(48511389)						(01)(01) काथ्या उद्योग उबवण व संशोधन विकास केंद्र स्थापन करणे(कार्यक्रम)	(48511389)
53, Major Works			..	1,00,00	1,00,00	1,50,00		53, मोठी बांधकामे	
Total-106	Voted		..	1,00,00	1,00,00	1,50,00	दत्तमत	एकूण-106	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-9 / मागणी क्रमांक के -9

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
Gross Total-4851, Capital Outlay on Village and Small Industries.	Voted	..	1,60,00	1,60,00	2,10,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज-4851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग यांवरील भांडवली खर्च
Net Total-4851, Capital Outlay on Village and Small Industries.	Charged	..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 4851, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग यांवरील भांडवली खर्च
	Voted	..	1,60,00	1,60,00	2,10,00	दत्तमत	
	Total-	..	1,60,00	1,60,00	2,10,00	एकूण-	

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-9 / मागणी क्रमांक के -9

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
6250, Loans for Other Social Services								**6250, इतर सामाजिक सेवांसाठी कर्जे**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
60, others								60, इतर	
800, Other Loans	Voted		..	50	38	50	दत्तमत	800, इतर कर्जे	
Total-60	Voted		..	50	38	50	दत्तमत	एकूण-60	
Gross Total-	Voted		..	50	38	50	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
60, others								60, इतर	
800, Other Loans								800, इतर कर्जे	
(00)								(00)	
(00)(01) Loans to Mathadi Board. (Committed)		(62500038)						(00)(01) माथाडी मंडळाला कर्जे(अनिवार्य)	(62500038)
55, Loans and Advances			..	50	38	50		55, कर्जे व आगाऊ रकमा	
Total-800	Voted		..	50	38	50	दत्तमत	एकूण-800	
Gross Total-6250, Loans for Other Social Services	Voted		..	50	38	50	दत्तमत	स्थूल बेरीज-6250, इतर सामाजिक सेवांसाठी कर्जे	
Net Total-6250, Loans for Other Social Services	Charged		..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 6250, इतर सामाजिक सेवांसाठी कर्जे	
	Voted		..	50	38	50	दत्तमत		
	Total-		..	50	38	50	एकूण-		

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-10 / मागणी क्रमांक के -10

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
4875, Capital Outlay on Other Industries								**4875, इतर उद्योगावरील भांडवली खर्च**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
00, 800, Other Expenditure	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	00, 800, इतर खर्च	
Gross Total-	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
00								00	
800, Other Expenditure								800, इतर खर्च	
(00)								(00)	
(00)(01) Creation and Development of Industrial Infrastructure.(Scheme)		(48750025)						(00)(01) औदयोगिक पायाभूत सुविधांचा विकास व निर्मिती.(कार्यक्रम)	(48750025)
60, Other Capital Expenditure			18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00		60, इतर भांडवली खर्च	
Total-800	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	एकूण-800	
Gross Total-4875, Capital Outlay on Other Industries	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज-4875, इतर उद्योगावरील भांडवली खर्च	
Net Total-4875, Capital Outlay on Other Industries	Charged		..	..	..	..	भारित	निव्वळ बेरीज 4875, इतर उद्योगावरील भांडवली खर्च	
	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत		
	Total-		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	एकूण-		

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-10 / मागणी क्रमांक के -10

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
4875, Capital Outlay on Other Industries								**4875, इतर उद्योगावरील भांडवली खर्च**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
00, 800, Other Expenditure	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	00, 800, इतर खर्च	
Gross Total-	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
00								00	
800, Other Expenditure								800, इतर खर्च	
(00)								(00)	
(00)(01) Creation and Development of Industrial Infrastructure.(Scheme)		(48750025)						(00)(01) औदयोगिक पायाभूत सुविधांचा विकास व निर्मिती.(कार्यक्रम)	(48750025)
60, Other Capital Expenditure			18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00		60, इतर भांडवली खर्च	
Total-800	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	एकूण-800	
Gross Total-4875, Capital Outlay on Other Industries	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत	स्थूल बेरीज-4875, इतर उद्योगावरील भांडवली खर्च	
	Charged		..	..	..	..	भारित		
Net Total-4875, Capital Outlay on Other Industries								निव्वळ बेरीज 4875, इतर उद्योगावरील भांडवली खर्च	
	Voted		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	दत्तमत		
	Total-		18,75,00	30,00,00	30,00,00	148,00,00	एकूण-		

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-13 / मागणी क्रमांक के -13

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
7610, Loans to Government Servants etc								**7610, शासकीय कर्मचारी इत्यादींना कर्जे**	
I-Summary								**एक-सारांश**	
00,								00,	
201, House Building Advances	Voted		2,76,89	11,08,61	8,31,46	11,08,61	दत्तमत	201, घरबांधणी अग्रिमे	
202, Advances for Purchase of Motor Conveyances	Voted		11,70	60,25	45,19	41,25	दत्तमत	202, मोटार वाहन खरेदीसाठी अग्रिमे	
203, Advances for purchase of other Conveyances	Voted		..	1	1	1	दत्तमत	203, इतर वाहने खरेदी अग्रिमे	
204, Advances for Purchase of Computers	Voted		3,20	36,73	27,55	36,73	दत्तमत	204, संगणक खरेदीसाठी अग्रिमे	
Gross Total-	Voted		2,91,79	12,05,60	9,04,21	11,86,60	दत्तमत	स्थूल बेरीज	
II-Details								**दोन-तपशील**	
00								00	
201, House Building Advances								201, घरबांधणी अग्रिमे	
(00)								(00)	
(00)(01) House Building Advances. (Committed)		(76100514)						(00)(01) घरबांधणी अग्रिमे(अनिवार्य)	(76100514)
55, Loans and Advances			2,76,89	11,08,61	8,31,46	11,08,61		55, कर्जे व आगाऊ रकमा	
Total-201	Voted		2,76,89	11,08,61	8,31,46	11,08,61	दत्तमत	एकूण-201	
202, Advances for Purchase of Motor Conveyances								202, मोटार वाहन खरेदीसाठी अग्रिमे	
(00)								(00)	
(00)(01) Advances for purchase of Motor Conveyances.(Committed)		(76100523)						(00)(01) मोटार वाहनाच्या खरेदीसाठी अग्रिमे(अनिवार्य)	(76100523)

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-13 / मागणी क्रमांक के -13

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description			प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील	
55, Loans and Advances			11,70	60,25	45,19	41,25		55, कर्जे व आगाऊ रकमा	
Total-202	Voted		11,70	60,25	45,19	41,25	दत्तमत	एकूण-202	
203, Advances for purchase of other Conveyances								203, इतर वाहने खरेदी अग्रिमे	
(00)								(00)	
(00)(01) Advances for purchase of Other Conveyances.(Committed)		(76100532)						(00)(01) इतर वाहनांच्या खरेदीसाठी अग्रिमे(अनिवार्य)	(76100532)
55, Loans and Advances			..	1	1	1		55, कर्जे व आगाऊ रकमा	
Total-203	Voted		..	1	1	1	दत्तमत	एकूण-203	
204, Advances for Purchase of Computers								204, संगणक खरेदीसाठी अग्रिमे	
(00)								(00)	
(00)(01) Advance for purchase of Computers.(Committed)		(76101806)						(00)(01) संगणक खरेदीसाठी अग्रिमे(अनिवार्य)	(76101806)
55, Loans and Advances			3,20	36,73	27,55	36,73		55, कर्जे व आगाऊ रकमा	
Total-204	Voted		3,20	36,73	27,55	36,73	दत्तमत	एकूण-204	
Gross Total-7610, Loans to Government Servants etc	Voted		2,91,79	12,05,60	9,04,21	11,86,60	दत्तमत	स्थूल बेरीज-7610, शासकीय कर्मचारी इत्यादींना कर्जे	
	Charged		..	..	..	..	भारित		

Industries,Energy and Labour Department / उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

Demand No. K-13 / मागणी क्रमांक के -13

(Rs. in Thousands) / (रुपये हजारांत)

Description		प्रत्यक्ष रकमा 2020-2021 Actuals 2020-2021	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2021-2022 Budget Estimates 2021-2022	सुधारित अंदाज 2021-2022 Revised Estimates 2021-2022	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 Budget Estimates 2022-2023		तपशील
Net Total-7610, Loans to Government Servants etc							निव्वळ बेरीज 7610, शासकीय कर्मचारी इत्यादींना कर्जे
	Voted	2,91,79	12,05,60	9,04,21	11,86,60	दत्तमत	
	Total-	2,91,79	12,05,60	9,04,21	11,86,60	एकूण-	